

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

นางวรางคณา นิ่มเจริญ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-14-1934-1

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

AESTHETIC IMPROVEMENT OF PHETCHABURI OLD TOWN

Mrs.Warangkana Nimcharoen

สถาบันวิทยบริการ

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning Program in Urban Planning

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2005

ISBN 974-14-1934-1

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การปรับปรุงสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี

โดย

นางวรางคณา นิมเจริญ

สาขาวิชา

การวางผังเมือง

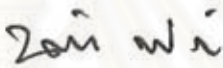
อาจารย์ที่ปรึกษา

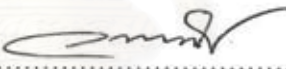
รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณศิลป์ พีรพันธุ์

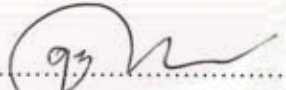
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ เลอสม สถาปิตานนท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพนัท ตาปานนท์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณศิลป์ พีรพันธุ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดุษฎี ทายตะคุ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ สุวิทย์ สุจฉายา)

สถาบันสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วราจคณา นิมเจริญ : การปรับปรุงสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี. (AESTHETIC IMPROVEMENT OF PHETCHABURI OLD TOWN) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.วรรณศิลป์ พิรพันธุ์, 191 หน้า. ISBN 974-14-1934-1.

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1). ศึกษาประวัติศาสตร์ พัฒนาการและเอกลักษณ์ของเมืองเก่าเพชรบุรี 2). วิเคราะห์องค์ประกอบทางกายภาพที่มีผลต่อสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี 3). ประเมินคุณค่าทางสุนทรียภาพของเมืองและทัศนคติของประชาชนที่มีผลต่อสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี 4). เสนอแนวทางในการปรับปรุงสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี

จากการศึกษา พบว่า เมืองเก่าเพชรบุรีเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีการตั้งถิ่นฐานซ้อนทับกันมาหลายยุคสมัยตั้งแต่สมัยขอม ทวารวดี อยุรยา และรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน มีเอกลักษณ์ของเมืองที่เกิดจากสภาพทางธรรมชาติได้แก่ แม่น้ำเพชรบุรี และเขาวังซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางสำคัญของเมืองในปัจจุบัน และเอกลักษณ์ที่เกิดจากการตั้งถิ่นฐานของชุมชนคือการเป็นชุมชนริมน้ำและชุมชนค้าขาย ซึ่งสามารถสะท้อนออกมาในงานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม องค์ประกอบทางกายภาพที่มีผลต่อสุนทรียภาพของเมืองได้แก่ ศาสนสถาน โบราณสถาน ชุมชนและอาคารบ้านเรือน พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี ได้แก่ บริเวณวัดมหาธาตุ บริเวณวัดเกาะ ชุมชนริมน้ำเพชรบุรี พระราชวัง และบริเวณโดยรอบวัดสำคัญ ประชาชนส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อสุนทรียภาพของเมืองในปัจจุบัน ขณะที่ปัญหาด้านสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรีได้แก่ ความไม่กลมกลืนกันของอาคารในแนวแกนสำคัญของเมือง อุปกรณ์ประกอบถนนที่ไม่สอดคล้องกับเอกลักษณ์ของเมือง การบดบังทัศนียภาพและความเสื่อมโทรมของโบราณสถานและสภาพแวดล้อม ทั้งนี้ข้อเสนอในการปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรีประกอบด้วย แนวทางการควบคุมทางผังเมือง แนวทางการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของเมืองเก่า แนวทางการควบคุมทางสถาปัตยกรรม และภูมิสถาปัตยกรรม

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมืองลายมือชื่อนิติ
 สาขาวิชา การวางผังเมืองลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
 ปีการศึกษา 2548ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

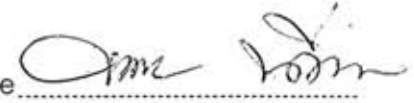
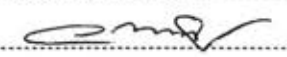
#4574183025 : MAJOR URBAN PLANNING

KEY WORD: PHETCHABURI /AESTHETIC / IDENTITY / OLD TOWN .

MRS.WARANGKANA NIMCHAROEN : AESTHETIC IMPROVEMENT OF PHETCHABURI OLD TOWN. THESIS ADVISOR : ASSOC.PROF. WANNASILPA PEERAPUN, Ph.D. 191 pp. ISBN 974-14-1934-1.

The objectives of this study are :1) to study the history, development and the identity of Phetchaburi Old Town ; 2) to analyze of physical elements that affect the aesthetics of the town 3) to evaluate the aesthetic values of the town and the attitudes of local people on the aesthetics of the town ; and 4) to propose the guidelines for aesthetic Improvement of the town.

Phetchaburi is a historie town of which the settlements has been developed gradually through the time_____ from the periods of Khmer, Dvaravati , Ayutthaya, Rattanakosin, until the present. The identity of the town comes from its natural and man-made environment _____ Phetchaburi River, Khao Wang which is the landmark of the town, and the waterfront and commercial community settlements which comprise traditional architecture and arts. The physical elements of the town that dominate its aesthetic include religions sites, historie monuments, traditional communities and buildings. The areas having aesthetic value in the old town include Wat Mahathat area, Wat Koh area, the waterfront community, the palace and the areas around important temples. Most local people appreciate the existing aesthetic values of the town . Some aerthetic problems still exist in the old town, however. They include the unconformity of the buildings along the important axis of the town, visual obstruction and the determination of historie monuments and enironment. The proposed aesthetic improvement of Phetchaburi old town comprises city planning control guidelines, environmental conservation guidelines, and architectural and landscape contral guideline.

Department:.....Regional and Urban Planning..... Student's signature
Field of study.....Urban Planning..... Advisor's signature
Academic year:.....2005..... Co-advisor's signature.....-

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาในการให้คำปรึกษา ให้ข้อคิดเห็น และคำแนะนำอันมีค่าของ รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณศิลป์ พีรพันธุ์ ผู้ซึ่งได้สละเวลาและถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้วิจัยมาโดยตลอดในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รวมไปถึงคณะกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านอันได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพพันธ์ ตาปนานนท์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดุขฎี ทายตะคุ และรองศาสตราจารย์ ชูวิทย์ สุขฉายา ซึ่งได้ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์และต่อแนวความคิดของผู้วิจัยเป็นอย่างมาก และขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในภาควิชาที่ได้ถ่ายทอดความรู้อันมีค่าและเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยตลอดระยะเวลาการศึกษา

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลที่สนับสนุนทุนในการศึกษาและวิจัย ขอขอบคุณสมาชิกในครอบครัวทุกคน โดยเฉพาะคุณสุทัศน์ นิมเจริญ คุณแม่ประทุม จันทภาโส คุณพ่อสุนทร นิมเจริญ และคุณแม่ทัศนีย์ นิมเจริญ ที่คอยช่วยเหลือในด้านกำลังใจ กำลังกายและทุนทรัพย์ รวมทั้งเพื่อน พี่ น้องทุกๆคนที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้

ท้ายสุดนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณข้าราชการ เจ้าหน้าที่ทุกท่านในหน่วยงานต่างๆของเมืองเพชรบุรีที่เอื้อเฟื้อและให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้วิจัยและขอขอบคุณชาวเมืองเพชรบุรีทุกคนที่มีส่วนร่วมในงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญแผนที่.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ.....	2
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.3 ขอบเขตการวิจัย.....	2
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	2
1.5 ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย.....	3
1.6 การกำหนดกลุ่มประชากรและตัวแปรของการศึกษา.....	5
บทที่ 2 ทฤษฎี แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 แนวความคิดทางด้านสุนทรียภาพ.....	6
2.1.1 ความหมายของสุนทรียภาพ.....	7
2.1.2 การรับรู้สุนทรียภาพเมือง.....	8
2.2 ทฤษฎีและแนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ประกอบของเมือง.....	11
2.2.1 การศึกษาจินตภาพและองค์ประกอบของเมือง.....	12
2.2.2 องค์ประกอบของภูมิทัศน์เมือง.....	15
2.2.3 การรับรู้ภูมิทัศน์เมือง.....	17
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของเมือง.....	18
2.3.1 เอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะของเมือง.....	19
2.3.2 องค์ประกอบของเอกลักษณ์เมือง.....	20
2.3.3 ความเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของเมือง.....	21
2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับวิวัฒนาการและพัฒนาการของชุมชน.....	22

2.4.1	ปัจจัยการเจริญเติบโตและการพัฒนาของเมือง.....	22
2.5	แนวความคิดด้านการอนุรักษ์ในเขตเมืองหรือย่านประวัติศาสตร์.....	23
2.5.1	การอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์.....	23
2.5.2	การควบคุมทางด้านกายภาพของเมืองหรือย่านประวัติศาสตร์.....	27
2.6	กรณีศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	30
2.6.1	การรับรู้สุนทรียภาพของเมือง:กรณีศึกษาพื้นที่เมืองเก่าเชียงใหม่.....	29
2.6.2	แผนการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพิมาย.....	29
2.6.3	การพัฒนาเชิงอนุรักษ์เมืองเก่าลพบุรี.....	31
2.6.4	แนวทางการควบคุมด้านกายภาพของประเทศสหรัฐอเมริกา ด้วยวิธีทางกฎหมาย ข้อบังคับ และเทศบัญญัติ.....	32
2.6.5	โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและส่งเสริมสิ่งแวดล้อม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จังหวัดเพชรบุรี.....	34
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย		36
3.1	กรอบแนวความคิด.....	36
3.2	ขั้นตอนการศึกษา.....	38
3.3	แหล่งที่มาของข้อมูล.....	40
3.4	ขนาดและวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	41
3.1.1	กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย.....	41
3.1.2	วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	42
3.5	ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย.....	43
3.6	โครงสร้างของคำถามในการสัมภาษณ์.....	45
3.7	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	45
3.8	การวิเคราะห์ข้อมูล	45
บทที่ 4 การวิวัฒนาการ เอกลักษณ์ ลักษณะเฉพาะและสภาพทั่วไป.....		46
4.1	ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์.....	46
4.2	การวิวัฒนาการและพัฒนาการของชุมชน	51

4.2.1	ยุคที่ 1 ก่อตั้งชุมชนเมืองเพชรบุรี พุทธศตวรรษที่ 12-18.....	51
4.2.2	ยุคที่ 2 สมัยอยุธยา (ยุคเฟื่องฟู).....	55
4.2.3	ยุคที่ 3 รัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	58
4.2.4	ยุคที่ 4 ยุคอารยธรรมตะวันตก.....	59
4.2.5	ยุคที่ 5 เพชรบุรีในปัจจุบัน.....	60
4.3	รูปแบบเอกลักษณ์ และลักษณะเฉพาะ.....	65
4.3.1	รูปแบบ เอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะด้านสถาปัตยกรรม.....	65
4.3.2	รูปแบบ เอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะด้านศิลปกรรม.....	73
4.3.3	รูปแบบ เอกลักษณ์ และลักษณะเฉพาะด้านวัฒนธรรม.....	76
4.4	ที่ตั้ง ขนาด อาณาเขตและลักษณะทางกายภาพของจังหวัดเพชรบุรี.....	80
4.5.1	เขตการปกครอง.....	81
4.5.2	สภาพทางภูมิศาสตร์.....	81
4.5.3	ทรัพยากรธรรมชาติ.....	82
4.5.4	สภาพทางเศรษฐกิจ.....	85
4.5.5	สภาพสังคม.....	87
4.5.6	สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ.....	87
4.5	ลักษณะทั่วไปของเทศบาลเมืองเพชรบุรี.....	91
4.6.1	ขอบเขตการปกครอง.....	92
4.6.2	การคมนาคมขนส่ง.....	92
4.6.3	สภาพเศรษฐกิจ.....	94
4.6.4	ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....	95
4.6.5	การใช้ที่ดิน.....	98
บทที่ 5 การวิเคราะห์สุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี.....		101
5.1	บทบาทและความสำคัญของพื้นที่ศึกษา.....	101
5.2	การวิเคราะห์สุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรีด้วยกายภาพ.....	102
5.2.1	การวิเคราะห์โครงสร้างของเมือง.....	102
5.2.2	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสุนทรียภาพเมือง.....	109

5.2.3	การวิเคราะห์สุนทรียภาพโดยใช้ทฤษฎีจิตภาพของเมือง.....	120
5.3	การจัดกลุ่มชุมชนและผลการสำรวจ-วิเคราะห์สุนทรียภาพระดับกลุ่มบริเวณ.....	127
5.3.1	ผลการสำรวจ-วิเคราะห์สุนทรียภาพระดับกลุ่มบริเวณ.....	127
5.4	การกำหนดแนวมองทัศนภาพและแนวเส้นขอบฟ้า(Skyline).....	145
5.4.1	การกำหนดแนวมองที่สำคัญด้วยการวิเคราะห์จากแนวแกนหลัก.....	146
5.5	การวิเคราะห์ฉากหน้า(Fore dround)ฉากหลัง(Back dround)	153
5.6	ความคิดเห็น ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อเมืองเก่าเพชรบุรีในด้านสุนทรียภาพ...156	
5.7	สรุปทัศนคติ ข้อเสนอแนะที่มีต่อสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี.....	166
บทที่ 6 แนวทางในการปรับปรุงสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี.....		170
6.1	องค์ประกอบที่พิจารณาในการปรับปรุงสุนทรียภาพของเมืองเก่า.....	170
6.2	แนวทางควบคุมการพัฒนาทางกายภาพ.....	174
6.3	การเสนอแนวทางการปรับปรุงสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี.....	176
6.4	กรณีศึกษาโครงการงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและมีความเชื่อมโยงกับพื้นที่ศึกษา.....	187
รายการอ้างอิง.....		188
ประวัติผู้เขียน.....		191

สารบัญแนบที่

แนบที่	หน้า
1.1	แสดงขอบเขตของพื้นที่ศึกษา.....4
3.1	แสดงชุมชนในพื้นที่ศึกษา.....44
4.1	แสดงเส้นทางโบราณและชุมชนโบราณสมัยทวารวดี.....50
4.2	แสดงการพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานในยุคก่อตั้งชุมชน.....54
4.3	แสดงเส้นทางการค้าขายของเมืองเพชรบุรีในสมัยอยุธยา.....56
4.4	แสดงทิศทางการขยายตัวของชุมชนในยุคแรกและยุคที่ 2.....57
4.5	แสดงเส้นทางคมนาคมในสมัยรัชกาลที่ 5.....61
4.6	แสดงเมืองเพชรบุรีในปี 2539.....62
4.7	แสดงตำแหน่งที่ตั้งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียน.....68
4.8	แผนที่แสดงผังเมืองรวมจังหวัดเพชรบุรี.....100
5.1	แสดงภาพถ่ายดาวเทียมที่ตั้งและภูมิประเทศเมืองเพชรบุรี.....111
5.2	แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของเมืองระยะห่าง 20 ปี..... 112
5.3	แสดงFigure Ground โครงข่ายความหนาแน่น และพื้นที่โล่ง.....115
5.4	แสดงภาพถ่ายกายภาพแบบมุมสูงของเมืองเพชรบุรี.....117
5.5	แสดงที่ตั้งองค์ประกอบสำคัญของภูมิทัศน์เมืองเก่าเพชรบุรีในปัจจุบัน.....124
5.6	แสดงตำแหน่งที่ตั้งกิจกรรมในพื้นที่เมืองเก่าเพชรบุรี.....125
5.7	แสดงการแบ่งกลุ่มพื้นที่ศึกษา.....126
5.8	แสดงกลุ่มบริเวณที่ 1 ย่านวัดมหาธาตุ-ตลาด.....131
5.9	แสดงกลุ่มบริเวณที่ 2 ย่านวัดใหญ่-วัดกำแพงแดง.....134
5.10	แสดงกลุ่มบริเวณที่ 3 ย่านวัดเกาะ-วัดลาด.....139
5.11	แสดงกลุ่มบริเวณที่ 4 ย่านวัดเพชรเพชรวลีย์-วัดป้อม.....142
5.12	แสดงที่ตั้งและความสำคัญทางกายภาพของโบราณสถานในเขตเมืองเก่า.....164
5.13	แสดงที่ตั้งและความสำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณคดีของโบราณสถานในเขตเมืองเก่า.....165
5.14	แสดงตำแหน่งมองที่แสดงการรับรู้และสามารถถ่ายทอดคุณค่าของเมือง.....166
5.15	แสดงช่องมองและเส้นทางที่ควรปรับปรุงเพื่อให้เกิดการรับรู้.....167
5.16	แสดงพื้นที่ที่มีคุณค่าสุนทรียภาพเมือง.....168

5.17	แสดงพื้นที่ที่มีปัญหาสุนทรียภาพเมือง.....	169
6.1	แสดงบริเวณที่มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อสุนทรียภาพเมือง.....	172

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
4.1	วัดกำแพงแดง จังหวัดเพชรบุรี.....	47
4.2	เศษภาชนะดินเผาและเครื่องถ้วยจีนบริเวณอำเภอบ้านแหลม.....	47
4.3	แสดงเส้นทางเดินเรือคาบสมุทรจากฝั่งทะเลตะวันตกไปยังฝั่งตะวันออก.....	48
4.4	ภาพจิตรกรรมที่พระอุโบสถวัดมหาสมณาราม.....	49
4.5	ภาพถ่ายระบบคมนาคมในสมัยรัชการที่ 5.....	63
4.6	วัดในสมัยก่อนอยุธยาและสมัยอยุธยา.....	70
4.7	พระราชวังที่มีรูปแบบผสมผสานของสถาปัตยกรรมตะวันตก.....	72
4.8	ภาพอาคารบ้านเรือนและถนนสมัยรัชการที่ 5-6.....	73
4.9	งานปูนปั้นลือการเมืองในวัดมหาธาตุ.....	74
4.10	งานแกะสลักประตูไม้วัดจันทราวาสและภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดป่าอ้อม.....	75
4.11	การแหงหยวกและงานทองโบราณ.....	76
4.12	ภาพแสดงการแข่งขันเรือและการเล่นการตกแต่งประดับประดาเรือที่เข้าแข่งขัน.....	78
4.13	ภาพแสดงการขีดหนังตะลุงเมืองเพชร.....	79
4.14	การทำประมงที่บ้านแหลม.....	86
4.15	สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ.....	89
4.16	วัดพระแก้ว และเจดีย์พระธาตุจอมเพชร พระนครศรี.....	89
4.17	วังบ้านปืนพระรามราชนิเวศน์.....	90
5.1	ป้ายโฆษณาบริเวณถนนพณิชเจริญ.....	119
5.2	กันสาดที่ขาดความเป็นระเบียบในเรื่องของรูปแบบและสี.....	119
5.3	ถนนส่วนใหญ่ไม่มีทางเดินเท้าและลักษณะของไฟฟ้าและสายไฟที่ไม่เป็นระเบียบ.....	119
5.4	ตู้โทรศัพท์ ป้ายบอกสถานที่บริเวณหน้าวัดมหาธาตุ.....	119
5.5	ถังขยะม้านั่งโคมไฟบริเวณวัดเกาะ และถนนท่าหิน.....	120
5.6	เส้นขอบของพื้นที่ศึกษาได้แก่ ถนน แม่น้ำ.....	122
5.7	แสดงจุดหมายตาในพื้นที่ศึกษาได้แก่ วัด สะพาน.....	123
5.8	แสดงรูปเรือนค้าขายบริเวณวัดมหาธาตุและวัดพลับพลาย.....	128
5.9	ศาลาการเปรียญวัดพระทรง.....	129
5.10	ลูกพักกระดานดูน-หน้าต่างบานเพี้ยมวัดพระทรง.....	129

ภาพที่	หน้า
5.11 ศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม.....	133
5.12 ฝาปะกน-หน้าต่าง,ประตูบานเปิดคู่ กรอบเป็นซุ้มเรือนแก้ววัดใหญ่สุวรรณาราม.....	133
5.13 ศาลาการเปรียญวัดเกาะ	136
5.14 ประตูบานเพ็ชรมและลูกฟักกระดานดุน-หน้าต่างลูกกรงไม้ฉลุลายวัดเกาะ.....	137
5.15 ศาลาการเปรียญวัดลาด	137
5.16 อาคารเรือนแถวไม้และคอนกรีต หัวถนนวัดเกาะ.....	138
5.17 ประตูบานเพ็ชรมวัดแรก.....	140
5.18 ทศนียภาพริมแม่น้ำเพชรบุรี บริเวณหลังตลาดสดทรัพย์สิน.....	161
5.19 แนวมองจากถนนพงษ์สุริยาไปยังเขาวังเต็มไปด้วยเสาไฟและสายไฟ.....	161
5.20 ความไม่เป็นระเบียบในการจอดรถและผิวจราจรที่คับแคบ.....	162
5.21 โคมไฟโค้งที่ขาดความกลมกลืนและบดบังทัศนียภาพ.....	162
5.22 อาคารเรือนแถวไม้ ริมถนนมาตยวงศ์.....	162
5.23 อาคารเรือนแถวไม้กับป้ายโฆษณาถนนพระทอง.....	162
5.24 บรรยากาศอาคารเรือนแถวไม้ หัวถนนวัดเกาะ.....	162
5.25 กลุ่มบ้านเช่าบริเวณข้างวัดเกาะเป็นปัญหาทัศนียภาพที่ไม่เหมาะสม.....	163
5.26 ชะยะบริเวณตลาดเช้าหลังธนาคารกรุงเทพ	163
5.27 ดึกแถว 4 ชั้นหน้าวัดมหาธาตุ.....	163
5.28 พื้นที่ริมแม่น้ำเพชรบุรี และทำน้ำสะพานลำไย	163
5.29 บรรยากาศภายในวัดลาดที่ขาดการดูแล.....	163
5.30 อาคารค้าขายริมน้ำสมัยรัชกาลที่ 6.....	163
6.1 แสดงการปรับปรุงสุนทรียภาพบริเวณวัดมหาธาตุก่อน – หลัง.....	184
6.2 แสดงการปรับปรุงสุนทรียภาพบริเวณตึกแถวริมน้ำก่อน – หลัง.....	184
6.3 แสดงการปรับปรุงสุนทรียภาพบริเวณตึกแถว ถนนพลาณิชเจริญ.....	185
6.4 แสดงการปรับปรุงสุนทรียภาพบริเวณตึกแถว ถนนพงษ์สุริยา.....	185
6.5 แสดงการปรับปรุงสุนทรียภาพเรือนแถวไม้ ถนนมาตยวงศ์.....	185
6.6 แสดงการปรับปรุงสุนทรียภาพพื้นที่ริมแม่น้ำเพชรบุรีบริเวณสะพานจอมเกล้า.....	186
6.7 แสดงการปรับปรุงสุนทรียภาพริมแม่น้ำเพชรบุรีบริเวณตลาดสดเทศบาล.....	186

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากเมืองเพชรบุรีเป็นเมืองหนึ่งที่มีความสำคัญมาตั้งแต่อดีต เป็นที่ตั้งของหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาหลายยุคสมัย เช่น เป็นอาณาจักรเก่าแก่โบราณในสมัยทวารวดี ศรีวิชัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ จนถึงปัจจุบัน โดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏให้เห็นทางกายภาพได้แก่ ปรากฏศิลปวัตถุต่าง ๆ พระปรางค์วัดพระมหาธาตุ วัดไผ่ล้อม วัดใหญ่สุวรรณาราม วัดสระบัว วัดเกาะแก้วสุทธาราม วัดป่าอม พระราชวังรามราชนิเวศน์ พระนครคีรีฯลฯ หลักฐานทางกายภาพเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นการพัฒนาการในการก่อตั้งชุมชนของเมืองเพชรบุรีในอดีตและยังแสดงให้เห็นว่าชุมชนเมืองเพชรบุรีเป็นชุมชนที่มีความเป็นมาและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ซึ่งมีศิลปะและวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองอยู่เป็นอันมาก

ปัจจุบันนี้เพชรบุรียังเป็นพื้นที่ศูนย์กลางรองรับการกระจายความเจริญออกจากกรุงเทพฯ และปริมณฑลทำให้บทบาทและความสำคัญของเมืองเพชรบุรีมีมากมายหลายด้านทั้งต่อระดับเมือง ระดับภาค และระดับประเทศ (สภาอุตสาหกรรมจังหวัดเพชรบุรี.,2544,55-56) ซึ่งล้วนแต่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการเจริญเติบโตและกับปัญหาของชุมชนเมืองเพชรบุรีเอง โดยเฉพาะความสำคัญของเพชรบุรีในการเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง กิจกรรมทางเศรษฐกิจ การค้าและบริการ อีกทั้งในด้านการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ (สำนักโยธาธิการและผังเมือง.,2543,14) จึงทำให้ชุมชนเมืองเพชรบุรีเป็นพื้นที่หนึ่งที่กำลังประสบปัญหาในเรื่องของสุนทรียภาพและสภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพของเมือง ที่เกิดจากสภาวะทางธรรมชาติและความเจริญของวิวัฒนาการสมัยใหม่ รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ที่มีการสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ ใกล้โบราณสถาน ซึ่งล้วนแต่สร้างผลกระทบต่อโบราณสถานอันเป็นองค์ประกอบทางกายภาพของเมืองเก่า เช่น ความสิ้นสะเทือนอันเกิดจากการซ่อมแซมและก่อสร้างอาคารใกล้โบราณสถาน การใช้ถนนในเส้นทางที่ผ่านโบราณสถานทำให้โบราณสถานเกิดการหลุดตัวพังทลายลง และการปลูกสร้างอาคารที่ขัดต่อสภาพแวดล้อมขาดการส่งเสริมต่อสถาปัตยกรรมที่สำคัญ ปัญหาของอาคารที่ขาดความเป็นระเบียบ การบดบังทัศนียภาพของอาคาร (สำนักงานจังหวัดเพชรบุรี.,2543,17) อันจะนำไปสู่ปัญหาด้านสุนทรียภาพของเมืองได้ อีกทั้งยังทำให้เสี่ยงต่อการสูญเสียคุณค่าและเอกลักษณ์ของเมืองประวัติศาสตร์ได้อีกเช่นกัน

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงควรที่จะทำการศึกษาพื้นที่บริเวณชุมชนเมืองเก่าและพื้นที่ในบริเวณใกล้เคียงที่มีความสำคัญเกี่ยวเนื่องกันเพื่อทำการศึกษา วิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาและการหาแนวทางการปรับปรุง แก้ไข เพื่อให้เกิดสุนทรียภาพที่ดี เหมาะสมกับเอกลักษณ์ คุณค่าทางประวัติศาสตร์เมืองเก่าเพชรบุรี และให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเมืองอย่างถูกต้องต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาประวัติศาสตร์ การพัฒนาการ และเอกลักษณ์ของเมืองเก่าเพชรบุรี
2. วิเคราะห์องค์ประกอบทางกายภาพที่มีผลต่อสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี
3. ประเมินคุณค่าทางสุนทรียภาพและทัศนคติของประชาชนที่มีต่อสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี
4. เสนอแนวทางมาตรการในการปรับปรุงสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาจะทำการวิเคราะห์องค์ประกอบสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีผลต่อสุนทรียภาพ ความงามของเมือง หาสาเหตุและปัญหาของพื้นที่ ตลอดจนวิธีการปรับปรุงและมาตรการต่างๆที่จะนำไปสู่สุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี ซึ่งสามารถกำหนดขอบเขตการศึกษาได้ดังนี้

1. ขอบเขตที่เป็นพื้นที่ทางกายภาพ หรือขอบเขตที่เป็นพื้นที่ศึกษาจะทำการศึกษาด้านองค์ประกอบทางกายภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี มีเนื้อที่ประมาณ 1.44 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่ใกล้เคียงบางส่วนของเมืองเก่าเพชรบุรี (แผนที่ 1.1)
2. องค์ประกอบทางกายภาพของเมืองที่ทำการศึกษา ได้แก่ พระราชวัง วัด วัด อาศาทางศาสนา สถาปัตยกรรม สถานที่ทำการของรัฐบาล บ้าน ชุมชน ตลาด ย่านต่าง ๆ คลอง สะพาน แม่น้ำ ถนน พื้นที่โล่ง จุดหมายตา กิจกรรมเทศกาลประเพณีและวิถีชีวิต

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงพัฒนาการและสภาพโดยทั่วไปของเมืองเก่าเพชรบุรี
2. ทราบถึงลักษณะและตำแหน่งขององค์ประกอบทางกายภาพของเมืองเก่า และการให้คุณค่าทางสุนทรียภาพของประชาชนที่มีต่อพื้นที่ศึกษา
3. ทราบถึงพื้นที่ที่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพและปัญหาขององค์ประกอบทางกาย

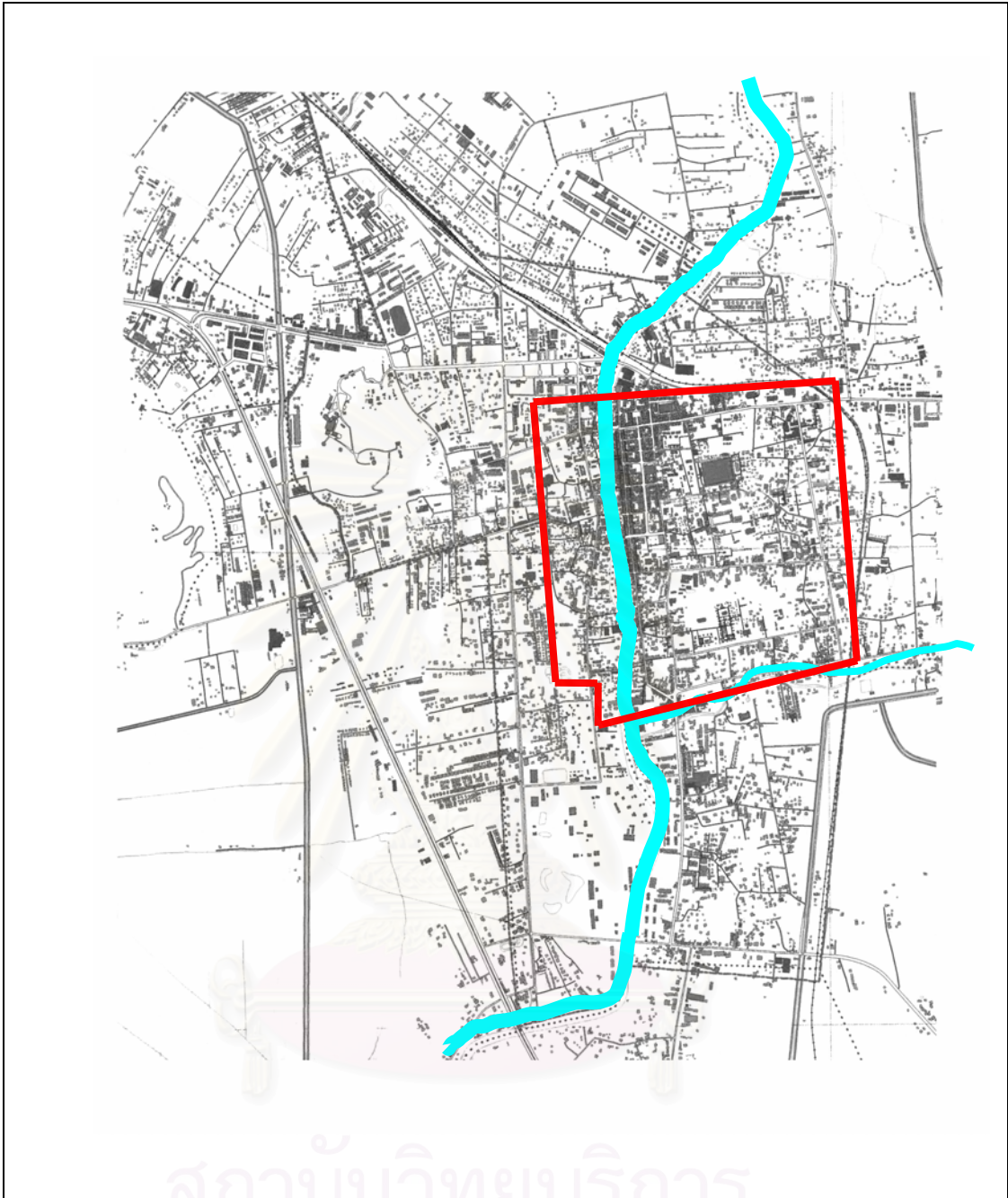
- ภาพของเมืองเก่าเพชรบุรีในด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อสุนทรียภาพของเมือง
4. สามารถเสนอแนะแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมในการปรับปรุงแก้ปัญหาสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรีว่าควรจะมีการควบคุมการวางผังเมืองอย่างไรให้คงไว้ซึ่งความความสวยงามและเอกลักษณ์ของเมืองประวัติศาสตร์ได้

1.5 ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎีแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงสุนทรียภาพของเมือง จากกรณีศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ
2. การศึกษาและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากงานวิจัยและเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ทราบถึงสภาพทั่วไปรวมถึงบทบาทของชุมชนเมืองเพชรบุรีในอดีตและปัจจุบัน
3. ศึกษาข้อมูลภาคสนามโดยทำการสำรวจและเก็บข้อมูลขององค์ประกอบและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ รวมไปถึงภูมิทัศน์ โดยรอบพื้นที่ศึกษาด้วยภาพถ่าย
4. วิเคราะห์องค์ประกอบและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เพื่อเลือกพื้นที่ตัวแทนในการประเมินคุณค่าและทัศนคติของประชาชน
5. จัดสร้างเครื่องมือ(ภาพถ่าย,แผนที่)เพื่อใช้ในการประกอบการสอบถามและสัมภาษณ์ประชากรเป้าหมาย
6. ทำการวิเคราะห์ผลข้อมูล เพื่ออธิบายผลการศึกษาที่ได้จากประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
7. สรุปผลการวิจัยและเสนอมาตรการแนวทางในการปรับปรุงองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อสุนทรียภาพของเมือง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 1.1 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

สัญลักษณ์

ขอบเขตพื้นที่

ที่มา :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

1.6 การกำหนดกลุ่มประชากรและตัวแปรของการศึกษา

1. ประชากร หมายถึง ประชากรเป้าหมาย หรือ คน บ้าน และกลุ่มบ้าน
หลังคาเรือนในพื้นที่ศึกษา
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนที่ ภาพถ่าย ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์
และแบบสอบถาม

กลุ่มประชากรที่จะทำการสำรวจ

ประชากรที่จะนำมาใช้ในการวิจัยนี้เป็นผู้ที่พักอาศัยอยู่ในบริเวณเมืองเก่าเพชรบุรีในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจะแยกข้อมูลเป็น 2 ส่วน คือส่วนที่ 1 จะได้มาจากการสำรวจ การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ ของผู้ดำเนินการศึกษา และในส่วนที่ 2 คือ ข้อมูลจากการซักถาม การสนทนากลุ่ม จากประชากรที่อยู่อาศัยในพื้นที่แยกตามชุมชน

วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การสุ่มตัวอย่างนี้จะเลือกจากประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชน 6 ชุมชน คือ ชุมชนพระปรางค์ ชุมชนไตรโลก ชุมชนวัดลาด ชุมชนจันทราวาส ชุมชนวัดเกาะ ชุมชนท่าหิน โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ และแบบเฉพาะเจาะจง

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับสุนทรียภาพของเมืองนั้น มีใช้ศึกษาอยู่เพียงความสวยงามของเมืองเท่านั้น หากแต่เมืองที่สวยงามนั้นจะต้องประกอบขึ้นจากโครงสร้างทางประวัติศาสตร์ รูปแบบทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ อันสืบเนื่องมาจากพัฒนาการของเมืองจากอดีตจนถึงปัจจุบันในการศึกษาจึงจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎี แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้เพื่อที่จะสามารถกำหนดกรอบแนวความคิด และเป็นแนวทางของการดำเนินการวิจัยต่อไป โดยเนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวข้อง สามารถแยกเนื้อหาออกเป็น 6 ส่วนได้ดังนี้คือ

- 2.1 ทฤษฎีและแนวความคิดทางด้านสุนทรียภาพ
- 2.2 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของเมือง
- 2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของเมือง
- 2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับวิวัฒนาการและพัฒนาการของชุมชน
- 2.5 แนวความคิดด้านการอนุรักษ์ในเขตเมืองและย่านประวัติศาสตร์
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวความคิดทางด้านสุนทรียภาพ

คุณค่าของความงาม หรือสุนทรียภาพเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับภาวะแห่งประสบการณ์หรือจินตนาการของเรา ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบหลายอย่าง มีการรับรู้ของผู้คนจึงจะเกิดสุนทรียภาพขึ้นมาได้ (บุญ นิลเกษ.,2523:4)

สุนทรียภาพหรือความสวยงามเป็นเรื่องที่มีอยู่ทั่วไปในธรรมชาติ การให้คุณค่าและการรับรู้ทางสุนทรียภาพของแต่ละคนก็มีกรอบความคิดในการมองที่แตกต่างกัน และด้วยความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม การมีค่านิยมทางความคิด ความเชื่อที่แตกต่างกัน จึงทำให้มนุษย์มีพื้นฐานในการมองที่แตกต่างกันออกไป ความงามเป็นสิ่งที่มิขึ้นและเกิดขึ้นได้หลากหลายอย่างไม่สิ้นสุดขึ้นอยู่กับโลกทัศน์ของคนซึ่งได้รับการหล่อหลอมเมื่ออาศัยอยู่ในสภาวะแวดล้อมและสังคมเดียวกันมักจะคล้ายคลึงกันและมีขอบเขตจำกัดอยู่ในระดับหนึ่ง

อย่างไรก็ตามจะเห็นว่า สุนทรียภาพนั้นเป็นภาวะที่เกิดจากการสอดคล้องกันทั้งทางวัตถุและจิตใจ (Subjective – Objective relation) ถ้าฟังแต่ตัววัตถุหรือจิตใจนั้นไม่ใช่ที่เกิดของความงาม สุนทรียวัตถุเป็นที่รองรับความงามและจิตใจ และเป็นการรับรู้หรือตัวสัมผัสกับความงาม

2.1.1 ความหมายของสุนทรียภาพ

สุนทรียภาพ มาจากรากศัพท์ภาษากรีกว่า Aistheteria ซึ่งตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Aesthetics หรือ Esthetics หมายถึง ความรู้สึกทางการรับรู้ หรือความสำนึกแห่งการรับรู้ทางความรู้สึก (Sense perception)¹ เป็นคุณค่าอย่างหนึ่งที่มีมนุษย์รับรู้ได้ด้วยกระบวนการทางจิต ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 โบมการ์เทน (Alexander Baumgarten 1718 – 1762 A.D.)² (อ้างถึงใน ทวีเกียรติ ไชยงยศ ;2538,1) นักปรัชญาชาวเยอรมันได้ให้ความหมายไว้ว่า การรับรู้และเข้าใจซึ่งถึงความงาม (Perception and Appreciation of Beautiful) โดยทั่วไปคำนี้มักจะใช้ร่วมกับคำว่า สวยงาม(Beauty) และได้เป็นที่ยอมรับความหมายอันนี้มากยิ่งขึ้นนับตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่นักคิดที่ได้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาพูด ในปรัชญาและแนวความคิดสมัยใหม่ปรากฏมีแนวโน้มที่จะขยายความหมายเพิ่มขึ้นจากเดิมรวมไปถึงลักษณะ พลัง และคุณภาพอื่น ๆ ที่เกี่ยวในความคิดเรื่องความงาม ซึ่งนอกเหนือไปจากเรื่องของการรับรู้และเข้าใจดังกล่าวแล้ว

สุนทรียภาพหรือสุนทรีย์ เป็นความรู้สึกที่บริสุทธิ์ที่เกิดขึ้นในห้วงเวลาหนึ่ง เป็นลักษณะของอารมณ์หรือความรู้สึกนั้น (ทวีเกียรติ ไชยงยศ.,2538,3) โดยทั่วไปคำว่าสุนทรียภาพมักจะใช้ร่วมกับคำว่า ความสวยงาม (Beauty) แม้ว่าความสวยงามเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสุนทรียภาพ แต่นักสุนทรียศึกษามีความเห็นที่เห็นว่าสุนทรียภาพอาจจะไม่ใช่ความสวยงามเพียงอย่างเดียว เช่น ในสาขาวิชาทางสถาปัตยกรรมถือว่าสุนทรียภาพมีความหมายกว้างและครอบคลุมมากกว่า กล่าวคือในความสวยงาม ความเศร้าโศก (Tragic) ความน่าเกลียด (Ugly) ความขบขัน (Comic) และความน่าพิศวง (Sublime) ก็ทำให้เกิดอารมณ์สุนทรีย์ได้เช่นเดียวกัน รวมถึงลักษณะของอารมณ์หรือความรู้สึกน่าสนใจ (interested) ความไม่น่าสนใจ (disinterested) ความเพลิดเพลินใจ (pleasure) กินใจ (empathy) สัมผัส (attention span) ก็ทำให้เกิดอารมณ์สุนทรีย์ได้เช่นเดียวกัน สุนทรียภาพจึงมีอยู่ทั้งในวัตถุและปรากฏการณ์ธรรมชาติ และในวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น (ฐานิศวรรค์ เจริญพงศ์., 2543,58)

เวสเตอร์ (Webster) (อ้างถึงใน ทวีเกียรติ ไชยงยศ ;2538,2) ได้ให้คำนิยามของสุนทรียภาพไว้ว่า คือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความงาม ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อวิจิตรศิลป์

รูเนส (Runes) (อ้างถึงใน ทวีเกียรติ ไชยงยศ ;2538,2) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า เป็นความงามหรือสิ่งทีงาม และมีมาตรการสำหรับทดสอบคุณค่าในการพิจารณาตัดสิน

¹ ความรู้สึกทางการรับรู้ (Sense perception) เกิดจากปฏิกิริยาสัมผัสหลายทาง เช่น เกิดจากการสัมผัสทางตา , การสัมผัสทางหู เป็นต้น

² แนวคิดที่เทียบเคียงได้กับ aesthetics ปรากฏในวัฒนธรรมต่างๆทั่วโลกมานานแล้วก่อนหน้านั้น แต่ Baumgarten เป็นนักปรัชญาสมัยใหม่คนแรกที่วางแนวทางตรวจสอบความงาม (beauty) อย่างเป็นระบบ และเป็นผู้นิยามคำว่า aesthetics ขึ้น

อัลโซฟ (Bauce Alsopp) (อ้างถึงใน ทวีเกียรติ ไทยยงยศ ;2538,2) ได้อธิบายเรื่องสุนทรียภาพไว้ว่าสุนทรียภาพเกี่ยวข้องกับความรู้สึกประเพณีค่านิยมในเรื่องความงาม กิจกรรมของมนุษย์ซึ่งเชื่อมโยงความสะเทือนใจกับการสร้างสรรค์และการใช้วิจารณ์ญาณในสิ่งสวยงามซึ่งเรียกว่าศิลปะคือการสร้างสรรค์สิ่งสวยงาม และแม้ว่านิยมของความงามจะกำหนดขึ้นมาได้ยากแต่ความงามก็ได้ถูกทำให้ปรากฏขึ้นในกิจกรรมของมนุษย์ ในวัตถุสิ่งของที่มนุษย์สร้างขึ้นมา

2.1.2 การรับรู้สุนทรียภาพเมือง

การรับรู้สุนทรียภาพของเมืองสามารถจำแนกประสบการณ์สุนทรียออกเป็น 3 ประเภท (สุรนิตร์ เจริญพงศ์ ,2543:61-62 อ้างถึงในวิยดา ทรงกิตติภักดี ,2543:14-18) ซึ่งอธิบายในเชิงของสภาพแวดล้อมเมือง ได้ดังนี้

1. สุนทรียภาพเชิงประสาทสัมผัส(Sensory Aesthetics)

เป็นประสบการณ์ทางสุนทรียที่รับรู้โดยผ่านทางประสาทสัมผัสปกติของร่างกายซึ่งรับรู้ได้หลายทางจากสภาพแวดล้อมเดียวกัน อาทิ การรับรู้ถึงสี สัน พื้นผิวสัมผัสของพื้นที่ เสียง ความเย็นสบายของลม เป็นต้น ประสบการณ์ประเภทดังกล่าวเกิดขึ้นบ่อยครั้งเกือบตลอดเวลา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าในขณะนั้นเรามีความพร้อมต่อการรับรู้หรือไม่ และเราได้รับผลกระทบอย่างไร ความแตกต่างของประสบการณ์หรือรสนิยมทางสุนทรียในแต่ละบุคคลมีผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ในวัยเด็ก (Childhood) และสภาพแวดล้อมรอบตัว องค์ประกอบทางธรรมชาติเป็นสิ่งที่ช่วยให้สภาพแวดล้อมนั้นๆ กระตุ้นให้เกิดประสบการณ์สุนทรียเชิงประสาทสัมผัส (Sensory Aesthetics) อาทิ พืชพันธุ์ธรรมชาติจำพวกไม้ดอก-ไม้ยืนต้น เสียง-กลิ่นของน้ำทะเล นอกจากนี้องค์ประกอบที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อช่วยกระตุ้นอาจอยู่ในรูปของพื้นผิวของสภาพแวดล้อม อาทิ พื้นผิวทางสัญจร ตลอดจนเรื่องของสี สัน เสียงต่างๆ ที่เกิดขึ้น (Lang, J., 1994:~320-321) ให้เกิดผลต่อการมองเห็นและอารมณ์ของมนุษย์โดยตรง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอายุ เพศ และสุขภาพของผู้รับรู้ ในอีกทางหนึ่งประสบการณ์ในอดีตเป็นตัวแปรสำคัญต่อความชอบ ความนิยมที่ต่างกันแต่ละบุคคล ซึ่งคุณค่าสุนทรียภาพนั้นขึ้นอยู่กับตำแหน่งที่ตั้งและการเข้ากันของสิ่งที่มีอยู่ด้วย (Yau,Victoria,1994: 151)

ในพิจารณาในเชิงขององค์ประกอบเมืองที่มีผลกับการรับรู้สุนทรียภาพเชิงประสาทสัมผัส (Sensory Aesthetics) แล้ว องค์ประกอบทางกายภาพที่ควรพิจารณาได้แก่ สี สัน วัสดุและพื้นผิวของอาคารบ้านเรือน สิ่งปลูกสร้าง ทางสัญจร อุปกรณ์ประกอบถนน ป้ายโฆษณา พืชพันธุ์ธรรมชาติ ที่ประกอบกันเป็นภูมิทัศน์ของเมืองว่ามีลักษณะอย่างไร และส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกอย่างไร

2. สุนทรียภาพเชิงรูปทรง (Formal Aesthetics)

สุนทรียภาพเชิงรูปทรง (Formal Aesthetics) หมายถึง มิติของรูปทรงศิลปกรรมที่รับรู้ได้จากคุณลักษณะภายในตัวของมันเอง ซึ่งแยกออกจากมิติของการใช้สอยและการสื่อความหมาย

เป็นประสบการณ์ทางสุนทรียที่เกิดขึ้นจากการรับรู้กระสวน (Pattern) ของรูปทรงเรขาคณิตในสภาพแวดล้อม คุณลักษณะของกระสวนเหล่านี้ได้แก่ สัดส่วน (Proportions) จังหวะ (Rhythms) สมดุล (Balance points) ความเปรียบเทียบ (Contrast) มาตรฐาน (Scale) ลำดับศักดิ์ (Hierarchy) ลำดับ (Sequence) และการสื่อความหมาย (Expressions) ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเหล่านี้ หากตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีการรับรู้ของเกสท์ตอลด์ ว่าด้วยการจัดระเบียบการมองเห็นแล้ว อาจกล่าวได้ว่าประสบการณ์สุนทรียภาพเชิงรูปทรงที่เกิดขึ้นแปรผันโดยตรงกับลำดับขั้นของระเบียบ (degree of order) ของรูปทรงเรขาคณิตในสภาพแวดล้อม ระเบียบดังกล่าวมีทั้งที่เรียบง่ายและซับซ้อนซึ่งพบได้ในรูปทรงที่สมมาตรและอสมมาตรตามลำดับ ระดับความซับซ้อนของระเบียบดังกล่าวเป็นสิ่งที่เป็นอัตวิสัย นั่นคือแต่ละบุคคลย่อมมีความสามารถในการรับรู้ความซับซ้อนที่ต่างกันไป อาทิ ในภาพแวดล้อมที่ซับซ้อนมากๆ กลุ่มนักออกแบบแนวปฏิเสธรโครงสร้าง (Deconstructionists) ก็อาจรับรู้ถึงระเบียบที่มีอยู่ได้ดีกว่า แต่อย่างไรก็ตามสภาพแวดล้อมที่มีการจัดระเบียบโดยใช้หลักการของสัดส่วน (Proportional System) อย่างเช่น “สัดส่วนทองคำ” (Golden Section) ซึ่งเป็นระบบที่สัมพันธ์กับกระบวนการทำงานของสมอง ย่อมทำให้คนโดยทั่วไปเกิดความพึงพอใจได้ (Lang, J., 1994:322)

นอกจากคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว เอกภาพ (unity) ถือได้ว่าเป็นหลักมูลฐานสำคัญในการออกแบบองค์ประกอบทางกายภาพที่ก่อให้เกิดสุนทรียภาพของรูปทรงด้วยเช่นกัน เนื่องจากมนุษย์มีแนวโน้มที่จะรับรู้ความเป็นทั้งหมดตามทฤษฎีเกสท์ตอลด์ ดังนั้นสภาพแวดล้อมที่มีเอกภาพจึงสอดคล้องกับการรับรู้ของมนุษย์ (วิมลสิทธิ์ ทรยางกูร, 2541:79-82)

ถึงแม้สภาวะความเป็นระเบียบคือมูลฐานของความงาม เพราะทำให้เกิดองค์รวมที่จิตทำความเข้าใจได้ แต่ระดับของสุนทรียภาพที่เกิดจากสภาวะความเป็นระเบียบนั้นเป็นระดับที่อาจจะต่ำที่สุด เพราะมีความง่ายเกินไปที่จิตจะทำความเข้าใจ ทั้งนี้มีคำอธิบายว่าเป็นเพราะจิตมีแนวโน้มที่จะแสวงหาคำตอบ ดังนั้นการที่จิตจะมีความสุขเมื่อสามารถทำความเข้าใจในสิ่งที่สลับซับซ้อนได้ จึงก่อให้เกิดอารมณ์ปิติที่สูงกว่า ดังนั้นการจัดให้มีสมดุลแบบสมมาตรจึงมีคุณค่าทางสุนทรียภาพในระดับที่ต่ำกว่าสมดุลแบบอสมมาตรซึ่งมีความสลับซับซ้อนมากกว่า แต่หากขาดความสมดุลก็จะเป็นปัญหาของการขาดสภาวะความเป็นระเบียบขององค์ประกอบๆ นั้นย่อมไม่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพ เป็นเพียงการวางอยู่ด้วยกันขององค์ย่อยเท่านั้น (ฐานิศวรรี เจริญพงศ์, 2543: 70)

สิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์รับรู้สุนทรียภาพเชิงรูปทรงได้คือ ประสบการณ์ต่อเนื่องเป็นลำดับ (sequential experience) ที่รับรู้โดยการเคลื่อนผ่านสภาพแวดล้อม ในสภาพแวดล้อมที่มีความ

ซับซ้อน หลากหลาย หากมีการจัดวางที่ว่างที่มีลักษณะเชื่อมระหว่างแต่ละพื้นที่ย่อยๆ ช่วยให้เกิดการรับรู้ถึงการเคลื่อนผ่านจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่ง ซึ่งตัวเชื่อมเหล่านี้ซับซ้อนนั้น มนุษย์ไม่สามารถทำความเข้าใจและเข้าใจโครงสร้างของเมืองได้ในครั้งแรก การทำความเข้าใจที่ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการตอบสนองความต้องการพื้นฐานมนุษย์ในแง่ของ “ความปลอดภัยทางความรู้สึก” (Psychological security) ส่วนการทำความเข้าใจก็เป็นหนึ่งของการตระหนักรู้ (Cognitive needs) นั่นเอง อย่างไรก็ตามปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ประสบการณ์ต่อเนื่องเป็นลำดับที่แตกต่างกันไปนั้นคือ “ความเร็วในการเคลื่อนผ่าน” ที่ต่างกันซึ่งมี 2 ลักษณะหลักๆ คือ ความเร็วของคนเดินเท้าและคนในยานพาหนะ ในกรณีของคนเดินเท้าได้มีการศึกษาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับความต้องการการรับรู้สุนทรียภาพ พบว่าผู้ที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่โล่งความหนาแน่นน้อยมีความต้องการสภาพแวดล้อมที่เป็นจุดเชื่อมต่อ (transition) เพื่อดึงดูดความสนใจและตอบสนองความต้องการด้านสุนทรียภาพน้อยกว่าผู้ที่ตั้งถิ่นฐานในเมืองซึ่งมีความหนาแน่นสูง (Lang, J., 1994: 324-325)

เมืองเป็นที่รวมของพื้นที่ใช้งานอันหลากหลาย ซึ่งในแต่ละประเภทนั้นมีรูปแบบกระสวนของรูปทรงเรขาคณิตที่ต่างกันไป และต่างก็มีคุณค่าสุนทรียภาพเฉพาะตัว แต่ทั้งนี้สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมจะต้องมีความน่าสนใจของกระสวนของรูปทรงเรขาคณิตที่มีไม่มากจนสับสนแต่ไม่ควรมีน้อยจนน่าเบื่อ ซึ่งการสร้างระเบียบในสภาพแวดล้อมเพื่อให้สนองตอบความต้องการด้านสุนทรียภาพอาจทำได้โดย ก) ความได้สัดส่วนของการใช้องค์ประกอบที่ซ้ำกัน ข) การใช้ความต่อเนื่องของเส้น ค) การคำนึงถึงปริมาตรขององค์ประกอบที่เห็นในระยะต่างๆ หรือ ง) การทำให้เกิดความน่าสนใจด้วยมุมมอง อาทิ การใช้องค์ประกอบมาปิดกั้นมุมมองให้มีความซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งกรณีนี้เมืองที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเนินเขาหรือหุบเขาที่มีความเปรียบในเรื่องของความหลากหลายและความน่าสนใจของมุมมอง วิธีการเหล่านี้ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างระเบียบ (order) ให้กับกระสวนที่มีในสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดประสบการณ์สุนทรียเชิงรูปทรง (Lang, J., 1994-332-333)

3. สุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Aesthetics)

สุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Aesthetics) สุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์นั้นเป็นสุนทรียภาพที่เกี่ยวข้องกับการสื่อความ รวมถึงอารมณ์สุนทรีย์ที่ไม่ได้เกิดจากคุณลักษณะสุนทรียภาพของวัตถุนั้นโดยตรง แต่เป็นคุณลักษณะในตัววัตถุที่ทำให้ผู้สัมผัสได้รับอารมณ์ใดๆ นั้นขึ้นอยู่กับสภาวะการมีส่วนร่วมตัวของผู้สัมผัสเอง

ประสบการณ์สุนทรียเชิงสัญลักษณ์ถือเป็นส่วนประกอบสำคัญของประสบการณ์ที่มนุษย์มีต่อสภาพแวดล้อม มนุษย์ต่อสภาพแวดล้อม มนุษย์เลือกสิ่งที่จะนำมาใช้กับที่อยู่สภาพ

แวดล้อมของตนโดยคำนึงถึงคุณค่าเชิงความหมายเป็นหลัก ถึงแม้บางครั้งอาจเป็นไปได้สำหรับแต่การตัดสินใจส่วนใหญ่จะเป็นไปโดยตระหนักรู้ นอกจากนี้การให้ความหมายในเชิงสัญลักษณ์ดังกล่าวยังเกี่ยวข้องกับความต้องการพื้นฐานประเภทการได้รับการยอมรับ (Affiliation needs) และการได้รับความนับถือ ยกย่อง (Esteem needs) อีกด้วย การที่จะรังสรรค์สภาพแวดล้อมให้เกิดประสบการณ์สุนทรีย์ประเภทดังกล่าว จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความเข้าใจในวัฒนธรรม ค่านิยม รวมถึงคติความเชื่อ ประเพณีของคนในพื้นที่ ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวจะได้มาก็โดยการวิเคราะห์จากสิ่งที่คุณในพื้นที่ได้เลือกแล้วเท่านั้น (Lang, J., 1994: 325-326, 333)

พื้นที่ที่เสมือนเป็นสัญลักษณ์สำคัญในกลางเมืองหลายแห่งในทวีปยุโรปมักจะเกี่ยวเนื่องด้วยองค์ประกอบจำพวก ถนนสายเก่าแก่ของเมือง จตุรัสกลางเมือง และสถาปัตยกรรมที่สำคัญ ลักษณะที่โดดเด่น อาทิ รูปแบบถนนที่คดเคี้ยวของเมืองในยุคกลาง ขนาด ความสูง และสีสันอาคารบ้านเรือนที่บ่งบอกถึงกลิ่นอายของบรรยากาศในอดีต เป็นต้น ในแง่ของพื้นที่ประกอบกิจกรรมนั้นหลาย ๆ เมืองประกอบด้วยย่านซึ่งมีกิจกรรมเฉพาะ หรือพื้นที่รวมกิจกรรมต่างๆ ในรูปแบบของถนนซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่บรรจุหน้าที่ดังกล่าวของเมืองไว้เช่นกัน ถนนหลายสายถือเป็นสัญลักษณ์ของเมืองหลายเมือง อาทิ ถนนวอลลสตรีท ถนนฟิฟท์ อเวนิว เมืองนิวยอร์ก ถนนบอนด์ สตรีท ถนนฟิฟท์ สตรีท กรุงลอนดอน รวมถึงสัญลักษณ์ของเมืองในรูปแบบของที่หมายตา (Urban Iconx) อาทิ อานูสาวรีย์เทพีเสรีภาพ เมืองนิวยอร์ก สิ่งเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญซึ่งแสดงได้ถึงความเป็นเมือง นอกจากนี้สัญลักษณ์ในเชิงรูปธรรมเหล่านี้แล้วทัศนคติความรู้ที่ผู้คนมีต่อเมืองก็ถือเป็นสัญลักษณ์ในเชิงนามธรรมได้อีกด้วย (Sarrinem, T.F., 106-108)

2.2 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของเมือง

เมื่อกล่าวถึงสุนทรีย์ภาพแล้ว สิ่งหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับสุนทรีย์ภาพอย่างใกล้ชิดก็คือ จินตภาพ (Image) ซึ่งก็คือสิ่งที่ปรากฏอยู่ในจิตใจของมนุษย์ เราสามารถที่จะจดจำได้ ระลึกได้ หลังจากที่เราเป็นผู้รับรู้ เรียนรู้สิ่งเร้า โดยในการเรียนรู้หรือรับรู้ นั้น สิ่งที่มีลักษณะอ้างอิงถึงลักษณะทางกายภาพจะทำให้เกิดการจดจำได้ง่ายกว่าสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น เมื่อพูดถึงคำว่า อาคารเรียน รถยนต์ ถนน ฯลฯ เราสามารถระลึกถึงได้ดีกว่าคำว่า ความสุขภาพ ความมีเหตุผล ฯลฯ เนื่องจากเรามองเห็นภาพสิ่งที่เป็นวัตถุเหล่านั้นในจิตใจของเราและถ้าสิ่งที่เป็นวัตถุได้รับการจัดระเบียบได้ง่ายต่อการจดจำแล้ว การเกิดจินตภาพของเราก็จะยิ่งปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น เช่นเดียวกันในเรื่องของเมือง ถ้าอาคารบ้านเรือน ถนนหนทาง และสภาพแวดล้อมของเมือง อยู่ในสภาพที่เป็นระเบียบง่ายต่อการจดจำแล้ว การเกิดจินตภาพของเมืองต่อผู้พบเห็นก็จะปรากฏชัดเจน เช่น ตัวอย่างจากการศึกษาของ Lynch (Kevin Lynch) (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร ,2541,150-155)

2.2.1 การศึกษาจินตภาพและองค์ประกอบของเมือง (Lynch, Kevin; 1975)

Lynch ได้ศึกษาผลกระทบทางทัศนภาพของเมืองที่มีต่อการรับรู้จดจำของประชาชนโดยศึกษาในคุณภาพของทัศนภาพที่เรียกว่า “ความแจ่มชัด” (legibility) ของจินตภาพ

ส่วนประกอบของจินตภาพของเมืองที่ Lynch เรียกรวมว่า “Image” นั้นได้มาจากการวิเคราะห์ระบบมโนทัศน์ว่าเกิดจาก เอกลักษณ์ (identity) โครงสร้าง (structure) และความหมาย (meaning)

1. เอกลักษณ์ (Identity) หมายถึง การที่สิ่งต่าง ๆ ประกอบกันเป็นเมืองต่างก็ปรากฏในลักษณะที่มีเอกภาพ ต่างเป็นสิ่งที่แยกจากกันได้โดยมีสัญญาณชี้แนะปรากฏอยู่
2. โครงสร้าง (Structure) หมายถึง ความสัมพันธ์ทางกายภาพของสิ่งต่างๆ ที่มีต่อกัน และรวมทั้งความสัมพันธ์ทางกายภาพของสิ่งต่าง ๆ กับผู้รับรู้
3. ความหมาย (Meaning) หมายถึง ความสำคัญต่อการเกิดความเข้าใจ ความหมายของสิ่งต่าง ๆ อาจเป็นความหมายทางการใช้สอย หรืออาจเป็นความหมายทางอารมณ์ส่วนประกอบทั้ง 3 นี้ ต่างมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม การศึกษาของ Lynch ได้เน้นความสำคัญของการจัดระเบียบในสภาพแวดล้อมกายภาพ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถทำให้เกิดจินตภาพได้ (image ability)

Lynch ทำการค้นหาจินตภาพหลายวิธีและตรวจสอบผลที่ได้จากวิธีการต่าง ๆ ว่ามีความสอดคล้องกันเพียงใด และผลการจากการค้นหาความสัมพันธ์ทำให้ Lynch เสนอผลสรุปว่า

จินตภาพเมืองมีองค์ประกอบหลัก 5 ประการด้วยกันคือ (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2541, 158-160)

1. เส้นทาง (Paths) เป็นช่องทางหรือเส้นทางสัญจรหลักที่บุคคลใช้สัญจรไปมา ได้แก่ ถนนหลักและถนนรอง ทางเดินเท้า ทางรถไฟ แม่น้ำลำคลอง ฯลฯ
2. เส้นขอบ/ขอบเขต (Edges) จุดสิ้นสุดของย่านก็คือขอบเขต ย่านบางแห่งไม่มีขอบเขตที่ชัดเจนแต่ขยายตัวออกจากศูนย์กลางไปที่ละน้อยจนผสมผสานเข้ากับย่านอื่น เมื่อย่าน 2 แห่ง มาบรรจบกันเข้าที่ขอบเขตหนึ่งก็จะก่อให้เกิดตะเข็บ (Seam) ขึ้น เป็นเส้นแบ่งของเขตที่มีลักษณะแตกต่างไปจากเนื้อเมืองเดิม เช่น กำแพงเมือง แนวต้นไม้ที่กั้นระหว่างกลุ่มอาคารริมฝั่งแม่น้ำ ฯลฯ
3. ย่าน (Districts) แต่ละเมืองจะประกอบไปด้วยละแวกบ้านหรือย่านจำนวนหลาย ๆ แห่ง รวมเข้าด้วยกัน เช่น ย่านศูนย์กลางเมือง ย่านธุรกิจ ย่านที่พักอาศัย ย่านชานเมือง ย่านโรงงานอุตสาหกรรม ฯลฯ บางครั้งย่านดังกล่าวก็มีรูปทรงและขอบเขตที่ชัดเจน แต่บางครั้งก็มีลักษณะหลาย ๆ ประการผสมผสานอยู่ด้วยกันและไม่มีขอบเขตที่ชัดเจน

4. ชุมทาง/ศูนย์รวม (Nodes) คือศูนย์กลางของกิจกรรมและยังเป็นจุดสังเกตประเภทหนึ่ง แต่แตกต่างกันตรงที่จุดศูนย์รวมจะมีการเคลื่อนไหวของกิจกรรมตลอดเวลา มักเป็นจุดรวมหรือเชื่อมของเส้นทางในบางครั้งจุดสังเกตและจุดศูนย์รวมก็อยู่ในสถานที่เดียวกัน เช่น บริเวณสี่แยก สถานีขนส่ง หรืออาจเป็นที่รวมของกิจกรรม เช่น ตลาดนัด บริเวณ จตุรัส ฯลฯ
5. ภูมิสัญลักษณ์/จุดหมายตา (Landmarks) คือลักษณะเด่นภายในเมืองที่ปรากฏแก่สายตาโดยทั่วไปจุดสังเกตบางแห่งมีขนาดใหญ่มากและมองเห็นได้จากระยะไกล บางแห่งก็มีขนาดเล็กและมองเห็นได้ในระยะใกล้ ๆ เท่านั้น จุดสังเกตเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากของเมืองเพราะช่วยให้ผู้คนสามารถกำหนดพื้นที่และตำแหน่งที่อยู่ของตัวเองในเมืองได้ เช่น หอนาฬิกา น้ำพุ ฯลฯ

ทฤษฎีจินตภาพของเมืองมีสาระสำคัญสรุปได้ว่า เมืองที่สวยงามจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหลักที่ประสานเป็นโครงสร้างที่ชัดเจน แข็งแรงและเป็นระเบียบ เมืองที่มีลักษณะดังกล่าวย่อมทำให้ผู้พบเห็นเกิดความเข้าใจในโครงสร้างของเมืองโดยรวมและส่วนต่างๆของเมืองได้ง่ายและรวดเร็ว สามารถใช้ชีวิตหรือประกอบกิจการใดๆในเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่สับสน ลักษณะทางกายภาพของเมืองจะตรึงอยู่ในจิตใจอย่างรวดเร็วและชัดเจน อันเป็นผลต่อเนื่องให้เกิดความประทับใจในความสวยงามของเมืองนั้นๆ

นอกจากองค์ประกอบทั้ง 5 ประการที่ประกอบกันเข้าเป็นโครงสร้างของเมืองแล้วยังมีปัจจัยและองค์ประกอบอื่นๆที่ส่งผลให้เกิดลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละเมือง ซึ่งองค์ประกอบทางกายภาพของเมืองนี้ได้แก่ (Spreiren, Paul D., 1965, 51-64) และ (วรรณศิลป์ พีรพันธ์, 2538, 5-18)

1. สภาพภูมิประเทศและธรรมชาติ (Landform and Nature) เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพภูมิประเทศ ภูมิทัศน์เมือง และตัวสถาปัตยกรรม โดยทั่วไปมีอยู่ 3 ขั้นตอนด้วยกันคือ

- การหาลักษณะเฉพาะของสภาพภูมิประเทศโดยรอบซึ่งภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรมจะต้องตอบรับทั้งในด้านความงามและประโยชน์ใช้สอย
- ประเมินความสัมพันธ์และผลกระทบระหว่างงานสถาปัตยกรรมและเมืองกับภูมิทัศน์ ภูมิประเทศ
- การตัดสินใจว่าพื้นที่บริเวณใดควรปล่อยให้คงอยู่ตามธรรมชาติเพื่อช่วยเสริมสร้างคุณค่าให้แก่เมือง

2. รูปร่างขนาดและความหนาแน่น (Shape, Size and Density) วิเคราะห์เพื่อแสดงให้เห็นว่าประโยชน์ใช้สอยแต่ละพื้นที่ของเมืองมีความสัมพันธ์กับเส้นทางสัญจร ที่เว้นว่าง พื้นที่เปิดโล่งตลอดจนความชัดเจนของย่านหรือไม่ว่าอย่างใด ความต่อเนื่องของแต่ละชุมชนในเมือง ขนาดและความหนาแน่นของเมืองช่วยให้เห็นการกระจายตัวของประชากร นอกจากนี้ความหนาแน่นยังเป็นตัวจำกัดรูปแบบของการขนส่งที่เชื่อมพื้นที่ที่มีความหนาแน่นต่างๆให้ประสานกัน

3. รูปแบบและลักษณะของเนื้อเมือง (Pattern, Urban Grain) รูปแบบเมืองจะมีรูปแบบเป็นแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับเส้นทางสัญจร ที่เว้นว่างและอาคารเป็นสำคัญซึ่งรูปแบบของเมืองไม่ได้มีข้อจำกัดว่าจะมีแบบหนึ่งแบบใด ในลักษณะพื้นผิวของเมืองที่มีการผสมผสานระหว่างองค์ประกอบที่ละเอียดและองค์ประกอบที่หยาบทำการพิจารณาจากมวล ขนาดของอาคารว่ามีขนาดใหญ่ หรือเล็กตามลำดับ

4. ที่เว้นว่างของเมืองและที่โล่ง (Urban Space and Open Space) โดยทั่วไปแล้วที่เว้นว่างของเมืองจะแตกต่างกันไปตามลักษณะเด่นของมันซึ่งโดยทั่วไปแล้วเกิดจากรูปด้านหน้าของอาคารและพื้นล่างของเมืองและรูปแบบธรรมชาติหรือที่โล่งนั้น ที่โล่ง หมายถึงธรรมชาติที่ถูกนำเข้ามาภายในหรือรอบๆ เช่น สวนสาธารณะ ในกรณีที่เปิดโล่งซึ่งเป็นธรรมชาติถูกนำเอาเข้ามาไว้ในเมืองสัดส่วนของมันจะถูกกำหนดโดยไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม หิน และพื้นดินมากกว่าขนาดความกว้างและความยาวลักษณะที่ปรากฏแก่สายตาจะเป็นพืชพรรณธรรมชาติมากกว่าที่จะเป็นอาคาร

5. เส้นทาง (Routes) เป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อการมองเห็นภูมิทัศน์เมือง และเป็นตัวกำหนดรูปทรงของเมืองที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เส้นทางนำมาพิจารณาได้แก่

- เส้นทางสายประธาน (Surface Arteries) พิจารณาในแง่ของรูปทรง ความสัมพันธ์กับภูมิทัศน์เมือง รูปร่างของที่ตั้งอาคาร ลักษณะการพาดผ่านพื้นที่ชุมชน รวมถึงอุปกรณ์ระดับถนน
- ถนนซอย (Local Street) พิจารณาในแง่ของสัดส่วนของถนนมีความสัมพันธ์กับขนาดชุมชนเพียงใด มีความขัดแย้งระหว่างการสัญจรของยานยนต์และคนเดินเท้าหรือไม่

6. ย่านต่างๆของเมือง (The Districts of a City) ย่านคือพื้นที่ย่อยของเมืองซึ่งลักษณะกระสวนและขนาดของย่านจะดูได้จากลักษณะกระสวนของทางสัญจรภายในย่าน ซึ่งเราอาจพิจารณาลักษณะของย่านได้จาก

- ลักษณะทางกายภาพของย่าน เช่น รูปแบบ ความหนาแน่นของอาคารสิ่งปลูกสร้าง รูปแบบทางสัญจร ขนาดของย่าน รูปร่าง ที่ว่าง จุดหมายตา
- กิจกรรมที่เกิดขึ้น ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงภายในย่านและความต่อเนื่องของแต่ละย่านที่ประกอบเป็นระบบเมือง

7. ปัจจัยเชิงนามธรรม (Nonphysical Aspects) เป็นสิ่งที่บ่งบอกความเป็นเมืองซึ่งไม่ใช่องค์ประกอบทางกายภาพ เช่น ประวัติศาสตร์ บทบาทหน้าที่ของเมือง ตลอดจนเทศกาลประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของเมือง

8. รายละเอียดอื่นๆ (Details) โดยศึกษาลักษณะ สภาพของป้าย สัญญาณต่างๆ อุปกรณ์ประกอบถนนซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ช่วยบอกเล่าเรื่องราวของพื้นที่

2.2.2 องค์ประกอบของภูมิทัศน์เมือง

ภูมิทัศน์เมืองเป็นเรื่องของการให้ความสนใจเมือง ในแง่ความสุนทรีย์ จากทัศนภาพและจินตภาพ ซึ่งมีได้เกิดจากความสวยงามเพียงอย่างเดียวหากแต่ประกอบขึ้นโดยเนื้อหาของความเป็นเมืองจากโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ดังนั้นความสุนทรีย์ที่เกิดขึ้นก็ควรจะต้องบนโครงสร้างพื้นฐานแห่งสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจอันเดียวกัน

คำว่า “ภูมิทัศน์เมือง” (Townscape) หมายถึง การออกแบบชุมชนเมืองที่เน้นการรับรู้สภาพแวดล้อมโดยการมองเห็น ดังนั้นในการปรับปรุงพัฒนาเมืองดังกล่าว จึงเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมที่ตอบรับและสอดคล้องกับการรับรู้ของผู้คนโดยผ่านทาง การจัดวางองค์ประกอบทางกายภาพในสภาพแวดล้อมนั่นเอง (Cullen, Gordon., 1994, 1)

องค์ประกอบและคุณลักษณะของภูมิทัศน์เมืองถูกกำหนดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างถนนและกลุ่มอาคารในพื้นที่เมือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่กำหนดคุณลักษณะของภูมิทัศน์เมือง ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อภูมิทัศน์เมืองที่เรารับรู้ได้แก่ วัสดุที่ใช้ (Materials) ขนาดสัดส่วน (Proportions) และเส้นรอบรูป (Profiles) ขององค์ประกอบทางกายภาพ

ในการมองภาพหรือวัตถุสิ่งใดนั้นขึ้นอยู่กับระยะทางและขนาดของวัตถุนั้นเป็นสำคัญ การมองวัตถุได้ชัดเจนนอกจากขึ้นอยู่กับระยะทางแล้วยังขึ้นอยู่กับมุมมองและการใช้เวลาองได้ช้าหรือเร็ว ถ้าเราอยู่ใกล้อาคารหรือวัตถุใหญ่ ๆ อย่างใกล้ชิด วัตถุนั้นคงจะออกมาไม่มากนักในสายตาของเรา แต่ถ้าเราอยู่ในระยะไกลพอประมาณ ก็คงจะแลเห็นสัดส่วนของวัตถุรวมทั้งสิ่งอื่นที่ประกอบอยู่ข้างเคียง ในขณะที่เรากำลังเคลื่อนที่การมองเห็นจะเปลี่ยนไป บรรยากาศและท่วงทำนองโดยรอบตัวเรานั้นจะเป็นภาพที่เรามองเห็นรวมทั้งภาพอาคารต่าง ๆ ก็จะมีปรากฏความแตกต่างในส่วนที่เด่นชัด หรือภาพที่ตัดกันซึ่งเรามองเห็นในช่วงระยะเวลาที่นานพอ ในทัศนียภาพของเมืองรูปเฉพาะและรูปต่อเนื่องจะต้องมีองค์ประกอบที่เหมาะสมจึงจะให้ภาพที่แลดูงดงาม (เอื้อม อนันตสานต์)

ภูมิทัศน์ของเมืองมีองค์ประกอบที่ควรพิจารณาด้านสุนทรีย์ดังนี้คือ(Whittick, 1974, 15-24)

1. วิวมุมกว้าง (The Panorama)
2. ตัวปิดล้อม (The Enclosure)

3. ถนน

4. อุปกรณ์ประกอบถนน

1. วิวมุมกว้าง มีเส้นขอบฟ้าเป็นพื้นฐานสำคัญเส้นขอบฟ้าคือส่วนฉากหลังของเส้นรอบนอกของอาคารและต้นไม้ซึ่งมองเห็นเป็นความลึกหรือเห็นเป็นทัศนียภาพ และบรรยากาศเป็นตัวประกอบอีกอันหนึ่ง อาคารสูง ๆ ในเมืองมักจะเป็นตัวก่อให้เกิดปัญหาทางสุนทรียภาพของเมืองในปัจจุบัน แต่ถ้าตึกสูงหลาย ๆ หลังถูกจับรวมกลุ่มกันให้ได้จังหวะสัมพันธ์กันผลลัพธ์ที่ออกมาก็อาจก่อให้เกิดความปิติทางสุนทรียได้ อาคารสูงที่เหมาะสมอาจจะเป็นสัญลักษณ์ของเมืองและเป็นสิ่งบอกทิศทางของเมือง

2. ตัวปิดล้อม การปิดล้อมสายตาที่เกิดจากอาคารสถาปัตยกรรมที่เราพบเห็นกันโดยทั่วไปในตัวเมือง ถ้าพิจารณาจากการมองวัตถุที่ตั้งขวางสายตาในด้านของความสูง โดยกำหนดมุมมองแล้วอาจสรุปได้ว่า ถ้าวัตถุที่มองทำมุมกับเส้นระดับตาตั้งแต่ 45 องศาขึ้นไป ผู้มองจะเกิดความรู้สึกปิดล้อมอย่างเต็มที่ ถ้าวัตถุที่มองทำมุมกับเส้นระดับตา 30 องศา ผู้มองจะเกิดความรู้สึกปิดล้อมปานกลาง ถ้าวัตถุที่มองทำมุมกับเส้นระดับสายตาดต่ำกว่า 14 องศา วัตถุที่มองจะเป็นเพียงเส้นขอบฟ้าของทัศนียภาพระยะไกลเท่านั้น

3. ถนน เป็นส่วนสำคัญในชีวิตประจำวันของประชาชน ชาวเมืองจะใช้ถนนในกิจกรรมประจำวันเช่น การเดินทาง การซื้อขายสินค้า การพบปะกับเพื่อนฝูงและญาติมิตร การเรียนรู้ชีวิตสังคม แม้ว่าปัจจุบันถนนบางสายได้กลายเป็นสถานที่ที่ถูกจับจองส่วนบุคคลอันรบกวนสิทธิในการใช้ ในการเข้าถึงของคนโดยทั่วไป แต่ถนนที่ดีก็คือถนนสาธารณะที่มีความหมายต่อประชาชน เชิญชวนให้มีการใช้ทัศนียภาพงดงามและได้รับความใส่ใจจากผู้ใช้ถนน (Moudon,A.V,1987,23)ความน่าสนใจทางสุนทรียภาพของถนนอยู่ที่เนื้อที่อันเกิดจากทัศนียภาพหรือช่องวิว (Vista) ของถนนและลักษณะของอาคารที่ขนาบทั้งสองข้าง จากการทดลองด้านความรู้สึกพบว่า ความพึงพอใจทางสุนทรียจะเกิดขึ้นเมื่อความสัมพันธ์ระหว่างความสูงของอาคารที่ขนาบข้างกับความกว้างของถนนอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม ถนนที่ดั้นนั้นควรจะเป็นถนนที่มีความหมายสำหรับผู้คน เป็นถนนที่เชิญชวนให้ผู้คนเข้าไปใช้ และผู้คนเข้าถึงได้ง่าย (Francis;1978:26)

ถนนที่มีชีวิตชีวา(Livability) ถนนประเภทนี้จะเน้นความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมของถนนในแง่ของสังคมเมือง โดยเน้นถึงความปลอดภัย ความมั่นคง ความสะดวกสบายและความสัมพันธ์ในสังคม ผู้คนที่ต้องสัญจรไปมาบนทางเท้าควรได้รับความปลอดภัยจากขูดขอยานพาหนะตลอดจนมีขอบเขตที่แน่นอน ร่มรื่น และสะดวกสบายพอสมควร การแยกระดับระหว่างถนนที่ร่วกับทางคนเดินจะเป็นวิธีที่ได้ประโยชน์อย่างดีทั้ง 2 ฝ่าย หรือมีต้นไม้เข้ามาช่วยเป็นเครื่องแยกก็ได้

ลักษณะของทางเดินที่มีหลังคาคลุม(Arcade)ก็จะช่วยให้บรรยากาศมีความรื่นรมย์ สะดวกสบายยิ่งขึ้น(มุสดี ทิพทัส;2530:65)

การตกแต่งถนนของเมือง ทฤษฎีจินตภาพของเมืองที่มุ่งเน้นความสวยงามของเมือง ได้กล่าวถึงทางสัญจรหรือถนนว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดส่วนหนึ่งของโครงสร้างเมืองและเมืองที่สวยงามจะต้องมีถนนและที่โล่งที่ต่อเนื่องกับถนนที่สานกันเป็นโครงสร้างของเมืองที่เป็นระเบียบและชัดเจน ถ้าถนนและส่วนประกอบอื่น ๆ มีความชัดเจนแข็งแรงเป็นระเบียบ และสวยงามย่อมจะทำให้ผู้พบเห็นเข้าใจในโครงสร้างของเมืองอย่างรวดเร็วและเป็นผลต่อเนื่องให้เกิดความประทับใจเห็นความสวยงามของเมืองนั้น

4. อุปกรณ์ประกอบถนน เป็นเครื่องประกอบในการบริการสาธารณะซึ่งตั้งอยู่ทั่วไปในเมือง เช่น โคมไฟฟ้าแสงสว่าง เครื่องหมายจราจร ตู้โทรศัพท์สาธารณะ เหล่านี้ก่อให้เกิดความงามเมื่อมองดู หลักการสำคัญคือ การจัดให้อุปกรณ์เป็นส่วนย่อยหรือส่วนประกอบส่วนหนึ่งของลักษณะเฉพาะของเนื้อที่หรือบริเวณที่อุปกรณ์เหล่านั้นตั้งอยู่ให้มากที่สุด

2.2.3 การรับรู้ภูมิทัศน์เมือง

ภูมิทัศน์เมืองที่ปรากฏแก่ผู้รับรู้อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ ขณะที่อยู่อยู่กับที่ และขณะที่อยู่เคลื่อนที่ ซึ่งแต่ละประเภทมีรายละเอียด ดังนี้ (Williams,S.H.,1954,104-108)

(อ้างถึงในวิยดา ทรงกิตติภักดี; 2543,11)

1. ขณะที่อยู่อยู่กับที่ มีรูปแบบของการรับรู้ ได้แก่

1.1 The Panoramas (ภาพมุมกว้าง) เป็นภาพโดยรวมที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวเมืองกับภูมิประเทศ ภาพในมุมกว้างนี้จะช่วยให้เห็นองค์ประกอบของเมืองที่เป็นรูปทรง 3 มิติได้อย่างชัดเจน

1.2 The Skyline (เส้นขอบฟ้า) เป็นภาพโดยรวมของเมืองที่เน้นในระนาบแนวนอนโดยมองจากระดับพื้นดินดังนั้นการมีพื้นที่โล่งในระดับที่เหมาะสมแก่การมองจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการรับรู้ประเภทนี้ในสภาพที่เหมาะสม ทศนียภาพที่แสดงเส้นขอบฟ้าเมืองจะทำให้เห็นความสัมพันธ์ในเชิงความสูงขององค์ประกอบทางธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นภายในเมือง

- The Vista (มุมมอง) เป็นภาพเฉพาะบริเวณของเมืองซึ่งมีแนวการมองที่เป็นองค์ประกอบต่างๆนาบแนวการมองไปยังจุดสนใจ จังหวะที่เกิดขึ้นจากการจัดวางองค์ประกอบเหล่านี้ก่อให้เกิดความรู้สึกขณะที่มีการเคลื่อนไหวไปยังจุดสนใจ

1.3 ขณะที่ผู้รับรู้เคลื่อนที่ ภูมิทัศน์เมืองที่ปรากฏอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับในขณะเคลื่อนไหวทำให้ผู้รับรู้ได้สัมผัส เห็นความสัมพันธ์ของระนาบและที่ว่างโดยรอบ ในที่นี้จะเรียกว่า การมองเป็นลำดับ (Serial Vision) ซึ่งองค์ประกอบเมืองที่ปรากฏในแต่ละภาพจะก่อให้เกิดความรู้สึกและอารมณ์ที่ต่างกันไป และเมื่อนำภาพทั้งหมดมาลำดับต่อเนื่องกันก็จะเกิดเป็นภาพเมืองในจินตนาการของผู้รับรู้ได้ (Cullen, Gordon 1995:9)

โดยทั่วไปเมืองจะดูสวยและมีความน่าประทับใจต่อชาวเมืองและผู้มาเยี่ยมชมได้หากองค์ประกอบต่างๆของเมืองได้รวมตัวกันภายใต้หลักการดังต่อไปนี้ (ธรรมบุญ ประจวบเหมาะ สมาคมสถาปนิก, 2532:43-44)

1. ความเป็นระเบียบ องค์ประกอบแรกที่ทำให้เมืองทุกเมืองสวยคือ ความเป็นระเบียบ คำว่า"ระเบียบ"ในที่นี้หมายถึง ในด้านความสะดวกในการทำกิจกรรม และทั้งในด้านการเห็นภาพที่ดูเป็นระเบียบเรียบร้อย

ความสะดวกในการทำกิจกรรมได้แก่ การที่มีการสัญจรสะดวกราบรื่น การหาสิ่งที่ต้องการพบได้สะดวก การทำกิจกรรมทุกอย่างเป็นไปโดยสะดวก การเห็นภาพที่ดูเป็นระเบียบเรียบร้อย ได้แก่การที่ส่วนประกอบต่างๆของเมืองได้จัดรวมไว้อย่างกลมกลืนไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกสับสน วุ่นวาย และเกิดความประทับใจแก่ผู้พบเห็น

2. ความสบาย ในที่นี้หมายถึงความไม่ร้อนหรือหนาวจนเกินไป พื้นที่ไม่แคบหรืออึดอัดจนเกินไป ทั้งนี้สภาพแวดล้อมบางอย่างเราไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เช่น สภาพอากาศ แต่เราสามารถจัดเตรียมบริเวณให้สภาพอากาศนั้นๆบรรเทาลงได้ เช่นจัดเตรียมร่มเงา

3. การมีสสารูปที่ชัดเจน สสารูปของเมืองก็คือภาพรวมของเมืองนั้นๆที่บุคคลจะจำได้ ภาพรวมของเมืองที่ชัดเจนช่วยให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองและผู้ที่มาเยี่ยมชมรู้สึกมั่นใจในการสัญจรภายในเมืองนั้นและช่วยให้เกิดความรู้สึกสัมพันธ์กับเมืองนั้นๆได้ดียิ่งขึ้น

4. การมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน เมืองทุกเมืองย่อมมีลักษณะเฉพาะของตนเองเช่น เมืองที่มีลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์ เมืองที่มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม เมืองที่มีลักษณะเฉพาะทางภูมิประเทศ เมืองที่มีการประกอบอาชีพที่น่าสนใจ

5. การมีลักษณะเชิงสุนทรียภาพที่ดี หมายถึงมีลักษณะสวยงามชวนให้ผู้พบเห็นเกิดความสบายใจ รื่นรมย์และประทับใจ ได้แก่การให้ส่วนประกอบต่างๆของเมืองปรากฏในลักษณะที่กลมกลืน สันนิบาตซึ่งกันและกัน มีสีสันที่กลมกลืนหรือตัดกันในลักษณะที่เหมาะสม

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของเมือง

Haryadi (William S. Logan, 1994:209-255) เสนอว่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมจะสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์หรือความเชื่อมโยงทางด้านที่ตั้ง ซึ่งการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญควรใช้วิธีการสืบต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งนี้เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยง

เสียงไม่ได้ ถือเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย แต่ต้องระวังการพัฒนาที่ขยายตัวเร็วเกินไปและไม่มีกระบวนการควบคุมซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา

Roy Worskett (1969:73) กล่าวว่า ภูมิทัศน์เป็นสิ่งที่บ่งบอกลักษณะเฉพาะของพื้นที่ได้ทั้งประชากร รูปแบบอาคาร ลักษณะภูมิประเทศ ซึ่งขนาดของพื้นที่เป็นองค์ประกอบหลักที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและยังบ่งบอกได้ถึงประวัติศาสตร์และพื้นที่ต่อเนื่องอื่นๆการปรับปรุงภูมิทัศน์จะต้องทำให้เกิดความเหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของพื้นที่โดยยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิต และเอกลักษณ์ของย่านนั้นๆเพื่อให้เกิดความรู้สึกสัมพันธ์กับโครงสร้างเดิมให้มากที่สุด

2.3.1 เอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะของเมือง

ในความมีเอกลักษณ์ของสถานที่นั้น แต่ละสถานที่ต่างได้แสดงความโดดเด่นออกมาในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งจากการศึกษาของ Gamham, Harry L. (1976) และ Manler and Guix (1998) พบว่า สถานที่ทุกแห่งในโลกล้วนมีลักษณะเฉพาะตัวอันพิเศษอยู่ในสถานที่นั้นๆอยู่แล้ว อันเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดจิตวิญญาณของสถานที่ ที่สร้างลักษณะเฉพาะ (Identity) และความมีเอกลักษณ์ของเมืองโดยองค์ประกอบต่างๆที่เสริมสร้างลักษณะอันเป็นพิเศษให้แก่สถานที่นั้นๆมักมีพื้นฐานมาจากสิ่งดังต่อไปนี้

1. การมีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ เช่น ลักษณะของภูมิประเทศ ภูมิอากาศและการมีแหล่งน้ำ
2. มีสถานที่ที่แสดงคุณลักษณะทางวัฒนธรรม เช่น สะพาน บัอม ค่าย โบสถ์บนยอดเขา ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นการตอบสนองต่อสภาพทางภูมิศาสตร์ เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์
3. เป็นแหล่งประสบการณ์ที่ให้ความรู้สึกที่ส่วนมากเป็นการรับรู้ด้วยการมองเห็น โดยประสบการณ์ดังกล่าวเป็นผลของการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพภูมิทัศน์เดิมของท้องถิ่น

สถานที่อันมีความพิเศษหลายแห่งได้พบกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากเหตุการณ์หลายๆเหตุการณ์ อาทิเช่น การกลายเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม การเก็งราคาอสังหาริมทรัพย์ การขยายตัวของเมืองใหญ่ การอพยพของประชากร และการท่องเที่ยว ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเหล่านี้ได้เปลี่ยนจินตภาพและคุณลักษณะของเมืองที่มีอยู่ได้ถูกทำลายไป แต่อย่างไรก็ดีการเปลี่ยนแปลงหลายๆอย่างเป็นไปในแง่ดี หรืออาจเป็นสิ่งที่ช่วยปลุกกระแสเศรษฐกิจ ก็จะมีผลต่อคุณลักษณะที่มีอยู่ดั้งเดิมของเมืองให้ถูกทำลายไปเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงขึ้น

2.3.2 องค์ประกอบของเอกลักษณ์เมือง

Genius Loci หรือ การรักษาไว้ซึ่งจิตวิญญาณของสถานที่ โดยแนวความคิดนั้นเกี่ยวข้องกับ การอนุรักษ์และการฟื้นฟู โดยแนวความคิดนี้มีรากฐานทางความคิดที่ว่า เมืองทุกเมืองล้วนมีเอกลักษณ์ ลักษณะเฉพาะตัว และสิ่งที่เรียกว่าจิตวิญญาณที่ไม่เหมือนกันซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้สถานที่ต่างๆให้ความรู้สึกที่ไม่เหมือนกัน จิตวิญญาณดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและความหมายอย่างยิ่งต่อผู้ที่อาศัยอยู่ในแต่ละพื้นที่ โดยปราศจากสิ่งเหล่านี้แล้วคุณภาพชีวิตของผู้ที่อยู่ในสถานที่เหล่านั้นย่อมจะสูญเสียไป

ลักษณะภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ และทรัพยากรในชุมชนนั้นเองที่เป็นปัจจัยที่บ่งชี้ถึงลักษณะของภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับภูมิภาคนั้นได้ดีที่สุดซึ่งสิ่งต่างๆที่เป็นองค์ประกอบของเอกลักษณ์ของเมืองมีดังต่อไปนี้

1. ลักษณะทางกายภาพและรูปลักษณ์ภายนอก เป็นการพิจารณาโครงสร้างทางกายภาพของสถานที่ รูปลักษณ์ที่มองเห็นได้จริงและคุณลักษณะทางสุนทรียภาพที่รับรู้ได้ของพื้นที่ได้แก่

- ลักษณะทางภูมิศาสตร์ (Topography) ประกอบด้วย ลักษณะสภาพแวดล้อมที่โดดเด่นตามธรรมชาติของที่ตั้งซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ซึ่งแสดงขอบเขต หรือมีความเกี่ยวข้องทางประวัติศาสตร์ของเมือง
- ลักษณะทางภูมิสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อม (Greenery & Landscape) ลักษณะของภูมิทัศน์ภายนอกอาคาร สภาพภูมิอากาศของชุมชน เป็นปัจจัยส่งผลต่อการใช้พื้นที่พืชนธุ์และการจัดภูมิสถาปัตยกรรมภายในชุมชน
- รูปแบบทางสถาปัตยกรรม (Architectural style Richness & Colour) จะสะท้อนการใช้สอยและงานช่างฝีมือของชุมชนในช่วงเวลานั้น โดยพิจารณาจากคุณค่าของงานสถาปัตยกรรมทั้ง 4 ด้าน(ประนอม ตัดลุขานันท์) คือ
 1. ด้านประวัติศาสตร์ พิจารณาจากอายุ ความเก่าแก่ และความสำคัญทางประวัติศาสตร์
 2. ด้านรูปแบบสถาปัตยกรรมพิจารณาลักษณะพิเศษและรูปแบบของความงาม
 3. ด้านภูมิทัศน์ชุมชนพิจารณาความสำคัญของที่ตั้งและคุณค่าที่มีต่อย่านชุมชน
 4. ด้านการท่องเที่ยว เป็นทรัพยากรที่สามารถใช้เพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้
 - สภาพของอาคาร (Building Condition) เป็นการพิจารณาจากการมีอาคารที่ยังอยู่ในช่วงอายุของการใช้งาน สภาพความทรุดโทรมของอาคาร และความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของอาคาร

- ช่วงอายุของอาคาร (Age Range of Building) เป็นการพิจารณาช่วงอายุของอาคารที่มีความใกล้เคียงกัน หรือแตกต่างกัน และช่วงอายุของอาคารที่ยังใช้งานได้กับช่วงอายุที่ใช้งานไม่ได้แล้ว
- วัสดุและพื้นผิวของอาคาร (Building Materials & Textures) วัสดุและพื้นผิวของอาคารในท้องถิ่น หรืออาคารในช่วงยุคใดยุคหนึ่ง จะมีรูปแบบเพื่อใช้เฉพาะกับอาคารที่อยู่ในพื้นที่ ณ ช่วงเวลานั้น

2. กิจกรรมและประโยชน์หน้าที่ของกิจกรรม เป็นการปฏิสัมพันธ์ของคนในพื้นที่และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถาบันต่างๆทางวัฒนธรรมรวมถึงอาคารและสภาพแวดล้อมที่มีต่อพื้นที่

3. การสื่อความหมายและสัญลักษณ์ เป็นการพิจารณาองค์ประกอบอันมีความซับซ้อน การตอบสนองต่อเจตจำนงและประสบการณ์ของมนุษย์ โดยคุณลักษณะพิเศษที่เกิดขึ้น เป็นปฏิกิริยาตอบสนองของผู้คนที่มีต่อลักษณะทางกายภาพและประโยชน์ใช้สอยของสถานที่นั้น

2.3.3 ความเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของเมือง

ความเปลี่ยนแปลงที่ไม่อาจแก้ไขให้เหมือนเดิม ที่เกิดขึ้นกับคุณลักษณะต่างๆของเมืองนั้น มักเกิดขึ้นได้จากสาเหตุใหญ่ๆมาจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้เช่นเดียวกับสาเหตุเล็กๆ เช่นสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตามความสูญเสียที่เกิดขึ้นกับเมืองนั้นมักจะไม่เป็นที่สังเกตของชาวเมืองจนกระทั่งวันที่มีความเสียหายปรากฏขึ้น และจนกระทั่งชีวิตประจำวัน เปลี่ยนไปส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร

เอกลักษณ์หรือคุณลักษณะที่แสดงออกมาซึ่งความรู้สึก จิตวิญญาณของสถานที่อย่างแจ่มชัดนี้มักมีพื้นฐานมาจากสิ่งดังต่อไปนี้

- รูปแบบของสถาปัตยกรรม
- สภาพภูมิอากาศ โดยเฉพาะปริมาณและคุณภาพของแสง ปริมาณน้ำฝน ระดับของอุณหภูมิ
- ลักษณะเฉพาะตัวตามธรรมชาติ
- ความทรงจำในสถานที่ และการถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ การเป็นสถานที่ที่มีความหมายในความรู้สึกของผู้คนที่เข้าไปสัมผัส
- วัสดุที่ใช้ในท้องถิ่น
- งานช่างฝีมือ
- การรับรู้ถึง ลักษณะ ตำแหน่งของสิ่งปลูกสร้าง เช่น อาคาร สะพานที่สำคัญ
- ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์

- มาตรฐานทางความรู้สึกของคนในท้องถิ่น(Value)
- สภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพที่รับรู้ได้ด้วยการมองเห็นและสามารถเข้าถึงได้
- กิจกรรมเทศกาลและรูปแบบการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คน

2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับวิวัฒนาการและพัฒนาการของชุมชน

ในกระบวนการเป็นเมืองย่อมแสดงถึงวิวัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ถ้าพิจารณาจากลักษณะโครงสร้างภายในเมืองที่ปรากฏให้เห็นเป็นแนวนอนและการใช้ที่ดินก็สามารถแบ่งวิวัฒนาการของเมืองออกเป็น 4 ระดับ โดยเปรียบเทียบกับมนุษย์ในช่วงวัยที่ต่างกันอย่างน่าสนใจ ดังนี้ (Lewis Keeble ,1972:87)

1. ขั้นแรก (Infantile) เริ่มจากการรวมตัวเป็นชุมชนเมืองขนาดเล็ก ไม่มีการแบ่งแยกการใช้ที่ดินอย่างชัดเจน
2. ขั้นวัยรุ่น (Juvenile) เริ่มแบ่งที่ดินเป็นย่านพักอาศัย และมีอุตสาหกรรมเล็กๆอยู่ในครัวเรือน
3. ขั้นผู้ใหญ่ (Mature) โครงสร้างภายในเมืองแบ่งเป็นที่พักอาศัย พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรมอย่างเห็นได้ชัด
4. ขั้นชรา (Senile) เป็นเมืองที่มีโครงสร้างภายในเมืองเสื่อมโทรม เนื่องจากโตเต็มที่ อย่างไรก็ตาม วิวัฒนาการของเมืองตามแนวคิดนี้ก็ได้หมายความว่าต้องเกิดขึ้นในทุกขั้นตอน เพราะบางเมืองอาจมีวิวัฒนาการอยู่เพียงขั้นแรกขั้นเดียว แล้วไม่มีการพัฒนาสู่ขั้นอื่นๆ ในขณะที่บางเมืองอาจมีการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอและเรียนรู้การป้องกันเมืองไม่ให้พบกับสภาพเสื่อมโทรมจึงไม่ต้องพบกับวิวัฒนาการในขั้นสุดท้าย

2.4.1 ปัจจัยการเจริญเติบโตและการพัฒนาการของเมือง

สาเหตุของการเจริญเติบโตของย่านชานเมืองที่อยู่ใต้อิทธิพลของเมืองขนาดใหญ่โดยเน้นการพิจารณาถึงปัจจัยหลักที่จะทำให้การใช้ที่ดินเปลี่ยนแปลงไปในอนาคตนั้นอาจกำหนดเป็นปัจจัยหลัก 4 ตัว คือ (มานพ พงศทัต,2527: 115)

1. ประชากรที่เพิ่มขึ้น (Population) มีจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นจะทำให้มีความต้องการพื้นที่สำหรับที่อยู่อาศัย พักผ่อน ทำงานมากขึ้นเป็นเงาตามตัว
2. การให้บริการทางด้านการคมนาคมและการเข้าถึง (Transportation Services&Accessibility)

3. การควบคุมของรัฐ(State Control) การควบคุมการใช้ที่ดินจากรัฐ มีการจัดทำผังเมืองรวม ผังเมืองเฉพาะ
4. ราคาที่ดิน(Land Cost) ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการใช้ที่ดินในอนาคต คือ ที่ดินที่มีราคาสูงย่อมจะใช้ในกิจกรรมที่ให้ผลตอบแทนสูง ราคาที่ดินต่ำจะใช้ในกิจกรรมที่ให้ผลตอบแทนต่ำ ดังนั้นราคาที่ดินจะเป็นปัจจัยที่สำคัญในการระบุถึงกิจกรรมที่จะใช้ในอนาคตด้วย

2.5 แนวความคิดด้านการอนุรักษ์ในเขตเมืองหรือย่านประวัติศาสตร์

2.5.1 การอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์

การอนุรักษ์ในระดับเมือง หมายถึง การรักษา ป้องกัน และปรับปรุงอาคาร กลุ่มอาคาร และบริเวณใกล้เคียงที่มีความสำคัญ และมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ สังคมและเทคโนโลยี เพื่อก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี และมีลักษณะเฉพาะของตนเอง โดยเฉพาะลักษณะพิเศษที่เป็นในอดีต บางครั้งการอนุรักษ์จึงครอบคลุมไปถึงการใช้งานหรือกิจกรรมที่อยู่ในอาคารหรือในชุมชนนั้น ๆ ด้วย โดยขอบเขตของการอนุรักษ์ดังกล่าวอาจเป็นไปได้ตั้งแต่วัตถุชิ้นหนึ่งส่วนหนึ่งของอาคาร ส่วนหนึ่งของเมือง จนกระทั่งถึงเมืองทั้งเมืองได้ และเนื่องจากขอบเขตอันกว้างขวางดังกล่าวจึงจำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญจากหลายๆ สาขา (ปรานอม ตันสุขานันท์;2530:11)

การอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์ (ธาดา สุทธิธรรม;2533:142-150) เป็นประเด็นสำคัญของการอนุรักษ์ซึ่งได้ขยายขอบเขตจากการอนุรักษ์อาคารเดี่ยวๆ ไปเป็นกลุ่มอาคารที่มีลักษณะเป็นย่านชุมชนหรือเมือง อดีตซึ่งเป็นการอนุรักษ์อาคารและสิ่งแวดล้อมเป็นบริเวณกว้างขวางที่ต้องการแสดงให้เห็นข้อมูล ความรู้ความเพลิดเพลิน และเกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้นไปกว่าการมองดูเพียงอาคารเดี่ยวๆ เท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นสาระด้านผังเมือง ขนบธรรมเนียมประเพณี การใช้ชีวิตในสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของพื้นที่หรือวัฒนธรรมหลักนั้นๆ ย่านหรือเมืองประวัติศาสตร์มิได้เป็นผลผลิตของบุคคลใดเพียงบุคคลหนึ่งหรือมีจุดประสงค์ใดเพียงแค่จุดประสงค์เดียว แต่เป็นสิ่งที่ประจักษ์เป็นผลงานแห่งประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติร่วมกันที่ได้ทุ่มเทและแสดงออกผลงานจากกำลังกาย สมอง ทุนทรัพย์ แนวความคิด หลักการ และความเชื่อร่วมกัน โดยเป็นสิ่งมีอาจทดแทนได้เมื่อสูญเสียไปเนื่องจากปัจจัยต่างๆ มีความเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาเสมอ เป็นการสะท้อนให้ทราบข้อเท็จจริงว่าสภาพแวดล้อมและเมืองซึ่งส่งผลให้เกิดคุณภาพชีวิตของมนุษย์ฉันใด การทำลายล้างเมืองหรือชุมชนในอดีตย่อมเป็นการบั่นทอนคุณภาพของคนในชาติฉันนั้น ดังนั้นการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์จึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีใช้ความรับผิดชอบของผู้หนึ่งผู้ใด แต่เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องมีสำนึก ร่วมมือและเข้าใจในการดำเนินงานทางด้านนี้

ลักษณะของเมืองประวัติศาสตร์นั้นมีช่วงอายุ (Life span) อยู่ช่วงใดช่วงหนึ่งหรือหลายช่วงเวลาในอดีต หรือตั้งแต่ช่วงเวลาในอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เมืองเหล่านี้มีลักษณะ แตกต่างกันตามขนาด เนื้อหาทางวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐาน และการใช้ประโยชน์ของเมืองนั้น การแบ่งตามช่วงอายุของเมืองสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. เมืองร้าง (abandoned/dead ancient/historic city) เป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในช่วงเวลาหนึ่งหรือหลายช่วง ก่อนจะถูกทิ้งร้างไปจนถึงปัจจุบัน วัสดุและโครงสร้างโบราณสถานอาจเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา
2. เมืองโบราณที่ถูกทิ้งร้างและนำกลับมาใช้ใหม่ในยุคปัจจุบัน เนื่องจากพื้นที่ในการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันถูกจำกัดขึ้น จึงมีการกลับไปตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เมืองโบราณที่ถูกทิ้งร้างไปและการไปตั้งถิ่นฐานแบบนี้มักจะทำลายหลักฐานของเมืองโบราณเดิมโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เป็นการขยายตัวของประชาชนโดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา ประกอบกับความจำเป็นในการเพิ่มปริมาณของระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ อาทิ ถนนหนทาง โรงเรียน โรงพยาบาล ซึ่งหากไม่คำนึงถึงแผนผังเมืองโบราณจะมีผลทำให้สัดส่วน ขนาด รูปแบบให้สอย และบรรยากาศของเมืองเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างสิ้นเชิง
3. เมืองที่มีพัฒนาการจากอดีตมาถึงปัจจุบัน (living ancient/historic city) เป็นเมืองโบราณหรือเมืองประวัติศาสตร์ที่มีการใช้งานอย่างสืบเนื่องจากอดีตมาถึงปัจจุบันโดยไม่ขาดสาย แสดงถึงความรุ่งเรือง ความตกต่ำ การฟื้นฟู และชีวิตของเมืองซึ่งพัฒนาการมาตามกาลเวลา มักจะเผชิญกับการเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายเนื้อเมืองในหลายลักษณะ
4. เมืองที่ถูกทิ้งร้างไปในช่วงระยะเวลาหนึ่งและถูกนำกลับมาใช้ใหม่ในยุคประวัติศาสตร์ถึงปัจจุบัน เมืองลักษณะนี้มีหลักฐานของช่วงพัฒนาของเมืองในยุคโบราณแล้วหยุดไป ต่อมามีการกลับเข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในยุคประวัติศาสตร์ และทำให้เมืองมีพัฒนาการจากยุคประวัติศาสตร์มาถึงยุคปัจจุบัน การกลับไปตั้งถิ่นฐานใหม่อาจจะโดยชนกลุ่มใหม่หรืออารยธรรมใหม่

ย่านประวัติศาสตร์ (Historic District/Historic Centre) (ธาดา สุทธิธรรม;2533:147) เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งส่วนใดของเมืองซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี อันประกอบไปด้วยอาคารและองค์ประกอบทางประวัติศาสตร์หรือแหล่งโบราณคดีหนึ่งหรือหลายแห่งรวมกัน ลักษณะโดยทั่วไปเป็นปรากฏการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงจนเหลือเฉพาะพื้นที่ส่วนนั้นๆ โดยส่วนใหญ่จะเป็นย่านธุรกิจ การปกครอง หรือย่านพักอาศัย จำแนกประเภทของย่านประวัติศาสตร์ตามการใช้งานได้ คือ

1. ย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม (architecture district) เป็นบริเวณที่ประกอบไปด้วยอาคารทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและพัฒนาการของเมือง อาจอยู่ในรูปของย่านพักอาศัย ย่านใจกลางเมือง หรือย่านอาคารราชการ
2. ย่านประวัติศาสตร์พาณิชย์กรรม (commercial district) เป็นบริเวณที่ประกอบไปด้วยอาคารทางประวัติศาสตร์เชิงพาณิชย์เป็นหลักสำคัญ บ่อยครั้งอยู่ในบริเวณใจกลางเมือง
3. ย่านประวัติศาสตร์อุตสาหกรรม (industrial district) เป็นบริเวณที่ประกอบไปด้วยกลุ่มอาคารหรือสิ่งก่อสร้างทางอุตสาหกรรมที่แสดงถึงพัฒนาการของความเจริญทางอุตสาหกรรมต่อเศรษฐกิจของประเทศ
4. ย่านประวัติศาสตร์ชนบท (rural district) เป็นพื้นที่ในชนบทที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งรูปแบบทางประวัติศาสตร์ของการดำเนินชีวิตในชนบท อันประกอบด้วยอาคารบ้านเรือนในท้องถิ่น รูปแบบของพื้นที่ในการประกอบเกษตรกรรมหรือกิจการ
5. เขตพื้นที่ทางโบราณคดี (archaeological district) เกิดจากแหล่งโบราณคดีหลายๆ แหล่งที่อยู่ใกล้เคียงกันจนสามารถกำหนดพื้นที่กว้างขวางพอประมาณ โดยเป็นการแสดงความสัมพันธ์และความสำคัญในเนื้อหาที่ต่อเนื่องกันเป็นเขตๆ หนึ่ง

การกำหนดขอบเขตพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ ต้องให้เกิดความแน่ชัดเพื่อประโยชน์ในการบริหารพื้นที่ในการควบคุม การอนุรักษ์ การนำมาใช้ประโยชน์ และการบำรุงรักษา ที่ตั้งของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์อาจสังเกตได้โดยง่ายเนื่องจากมีความหนาแน่นของอาคารทางประวัติศาสตร์ หรือองค์ประกอบของพื้นที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด แต่การกำหนดว่าพื้นที่นั้นจะครอบคลุมเพียงใด ต้องอาศัยการตัดสินใจจากลักษณะกายภาพของหลักฐานที่ปรากฏประกอบกับปัจจัยด้านอื่นๆ คือ ปัจจัยทางธรรมชาติ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางประวัติศาสตร์และปัจจัยทางวัฒนธรรม การบริหารและการควบคุมสภาพแวดล้อมสามารถตัดทอนพื้นที่ออกมาตามความเหมาะสมได้ตามต้องการ บ่อยครั้งกำแพงเมืองซึ่งเป็นขอบเขตทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมยังคงเหลืออยู่ แต่เราสามารถกำหนดให้พื้นที่ทั้งหมดภายในกำแพงเมืองนั้นเป็นเขตพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ได้ เนื่องจากอาคารทางประวัติศาสตร์ภายในได้ถูกทำลายไปหมดหรือกระจัดกระจายจนไม่อาจกำหนดเป็นเขตพื้นที่ได้ แต่ก็มีบ่อยครั้งที่สามารถกำหนดเขตได้โดยใช้กำแพงเมือง คูเมือง คลอง เป็นเส้นขอบเขตหรืออาจขยายพื้นที่ให้เกินขอบเขตเหล่านั้นเนื่องจากการปกป้องสิ่งแวดล้อมรอบเมืองเป็นสิ่งจำเป็น

สิ่งที่ควรค่าการอนุรักษ์นั้นได้แก่ สถาปัตยกรรมและเอกลักษณ์ของเมือง สถาปัตยกรรม ได้แก่ อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ นับตั้งแต่อนุสาวรีย์ สะพาน กำแพงเมือง ปราสาท โบสถ์ วัด หรือ

ศาสนสถานอื่น ๆ สิ่งสำคัญในกลุ่มนี้มักจะมีลักษณะเป็นวัตถุที่มองเห็นได้ชัดเจน และเมื่อกล่าวถึงการอนุรักษ์ส่วนใหญ่จะหมายถึงอนุสรณ์สถาน โดยคุณค่าความสำคัญจะเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่วิจิตรล้ำเลิศ มีคุณลักษณะแห่งสกุลช่างของศิลปะนั้นๆ อาจเป็นตัวแทนที่หาพบได้ยากและมีรูปแบบแปลกกว่า สามารถบ่งบอกถึงพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมหรือเทคนิควิทยาการ เป็นสิ่งที่มีความน่าสนใจทางสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง การท่องเที่ยว และมีความเกี่ยวข้องกับบุคคล หรือเหตุการณ์สำคัญ ส่วน เอกลักษณะของเมือง นั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากภาพการรวมตัวของอาคารหลายหลัง โดยขนาดของชุมชนและจำนวนประชากรจะเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งของเอกลักษณะนี้ด้วย นอกจากนี้ยังอาจมีความหมายครอบคลุมไปถึงผังเมือง ผังถนน หรือบรรยากาศแบบหนึ่งแบบใดของชุมชน เช่น ตลาด เอกลักษณะของเมืองจึงเป็นแหล่งอารยธรรมเฉพาะอย่างมีความสำคัญทางพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ มีที่ตั้งทางประวัติศาสตร์อันมีสภาพของกลุ่มอาคารที่มีความน่าสนใจ เป็นเอกภาพด้านสถาปัตยกรรม สุนทรียภาพ โบราณคดีและศิลปะ(ปรานอม ต้นสุขานันท์,2530:11-12)

แนวความคิดที่ต้องมีการอนุรักษ์หรือสงวนรักษาโบราณสถานนั้นมีเหตุผลหลักอยู่ 4 ประการ คือ (Jukka Jokilehto,2002:174-181)

1. คุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณสถานเป็นสถาปัตยกรรมอันหนึ่งที่สามารถบ่งบอกถึงความเป็นมาของชนชาติ ในช่วงของความล่มสลาย ความรุ่งเรือง ตลอดจนสามารถถ่ายทอดความคิด วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนในอดีตได้เป็นอย่างดี
2. ในด้านมิติของเวลา ความมีอายุที่เก่าแก่เป็นตัววัดคุณค่าที่สำคัญ วัสดุที่ใช้ การสักการ่อน ทรวดโทรง ถือเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงสภาพอายุขัยที่ต้องยอมรับ
3. ในด้านของความเป็นจริง แบ่งออกได้เป็น 2 ประการคือ สามารถมองเห็นได้ เช่นปูนปั้น ลวดลายประดับประดา และแสดงออกมาในลักษณะของฝีมือ เช่นความรู้ความชำนาญ เทคนิควิธีการของผู้สร้างในยุคนั้นๆ
4. ในด้านจิตวิญญาณ โบราณสถานเป็นสิ่งมีชีวิต มีการดับสูญเหมือนมนุษย์ เมื่อผ่านยุคสมัยไปแล้วถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างมาก

2.5.2 การควบคุมทางด้านกายภาพของเมืองหรือย่านประวัติศาสตร์

การกำหนดข้อจำกัดของสภาพด้านกายภาพในเขตเมืองหรือย่านประวัติศาสตร์ อันเนื่องมาจากสาเหตุสำคัญของการทำลายสถานที่ที่มีคุณค่าต่างๆในเมืองด้วยการสร้างอาคารใหม่ทดแทน โดนเฉพาะอาคารสมัยใหม่ ทำให้ความกลมกลืนของเขตประวัติศาสตร์นั้นมักถูกทำลายไป โดยอาคารที่ไม่ได้สัดส่วน มีลักษณะเป็นแท่งเหลี่ยม หรือแม้แต่เป็นการเพิ่มความหนาแน่นของเขตพื้นที่เมืองหรือย่านประวัติศาสตร์นั้น

หลักการสำคัญของการรักษาสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของเมืองเริ่มมีขึ้นจากการประชุมขององค์การ UNESCO ณ กรุงไนโรบี เมื่อ ค.ศ.1976 ในการนำเสนอการป้องกันรักษาพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อันมีองค์ประกอบของกลุ่มอาคาร สิ่งก่อสร้าง พื้นที่โล่ง อันเป็นแหล่งโบราณคดี ธรณีวิทยา แหล่งที่ตั้งถิ่นฐานเดิมของมนุษย์ทั้งในเมืองและชนบท กล่าวให้ทราบถึงสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปว่าต้องเกิดเชื่อมโยงกับสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมร่วมสมัยได้อย่างลงตัวผู้เป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมต้องให้ความสนใจกับสิ่งที่มีคุณค่าที่ไม่สามารถหาอะไรมาทดแทนได้หากเกิดการสูญเสียไปไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง เพราะฉะนั้นมีความจำเป็นต้องป้องกันรักษาและบูรณาการสิ่งที่มีอยู่นั้นให้เข้ากันได้กับสภาพการดำรงชีวิตของผู้คนที่มีการประกอบกิจกรรมต่างๆในพื้นที่สำหรับการใช้อาคารควรให้เกิดความสัมพันธ์กับสิ่งรอบๆในบริเวณเดียวกันด้วยความเหมาะสม ดังนั้นจึงต้องมีความตระหนักถึงการพัฒนาสภาพแวดล้อมด้านกายภาพใหม่ให้เกิดความกลมกลืนหรือเหมาะสมกับรูปแบบวิถีการดำรงชีวิตแบบร่วมสมัยได้อย่างลงตัว(<http://www.unesco.org>)

สภาสากลแห่งโบราณและสถานที่สำคัญ(Intemational Council on Monument and Sites/ICOMOS) ได้ให้ความสำคัญจากการสูญเสียทางวัฒนธรรมจึงได้ตรากฎบัตรสากลว่าด้วยการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และย่านประวัติศาสตร์ในเมือง” Intemational Council for the Conservation of Historic Twms and Urban Areas” มาใช้เป็นแนวทางสำหรับการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์ มีหลักการปฏิบัติที่ต้องใช้ความร่วมมือด้านการเมือง ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การวางแผนภาคและเมือง ทุกระดับอย่างมีความต่อเนื่องประสานกัน ประสิทธิภาพหรือผลสำเร็จของการสงวนรักษาเมืองประวัติศาสตร์นั้นจะต้องสามารถแสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะที่ดีอันพึงอนุรักษ์ไว้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง (ธาดา สุทธรรม ;159-160)

- แผนผังของเมือง ซึ่งแสดงโดยลักษณะการแบ่งพื้นที่เป็นช่องหรือเป็นผืน และถนน
- ความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับพื้นที่เปิดโล่ง
- ลักษณะของอาคารทั้งภายในและภายนอก ซึ่งปรากฏให้เห็นสัดส่วน ขนาด รูปแบบ วิธีการก่อสร้าง วัสดุ สี และการตกแต่ง

- ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองหรือย่านประวัติศาสตร์กับภูมิภาค ประเทศ ซึ่งมีลักษณะธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น
- การใช้งานของเมืองหรือย่านประวัติศาสตร์จะมีขึ้นในหลายลักษณะ ตามกาลเวลาที่ผ่านไปช้านาน

สำหรับการสร้างหรือปรับปรุงสิ่งบริการสาธารณะ ตลอดจนกิจกรรมที่จะเกิดประโยชน์ใช้สอยใหม่นั้นต้องมีความเหมาะสมกับลักษณะเฉพาะหรือเนื้อหาของเมืองหรือย่านประวัติศาสตร์ โดยสามารถปรับให้ดำเนินควบคู่ไปกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนได้ นอกจากนี้สิ่งที่จะเป็นการสร้างความเสียหายให้กับเมืองต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบทั้งพื้นที่ศูนย์กลางทางประวัติศาสตร์ของเมืองและบริเวณต่อเนื่องจากศูนย์กลางนั้นด้วย

ความจำเป็นในการควบคุมสภาพทางด้านกายภาพจึงเป็นผลมาจากความต้องการสงวนรักษาสภาพแวดล้อมหรือภูมิทัศน์ของเมืองโดยเฉพาะพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์หรือมีมรดกทางศิลปสถาปัตยกรรมอยู่เป็นจำนวนมาก เพื่อคงบรรยากาศความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ ความโดดเด่นของตัวงานศิลปสถาปัตยกรรม และสภาพแวดล้อมด้านกายภาพของพื้นที่โดยแนวความคิดการควบคุมด้านกายภาพเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจอย่างจริงจังในประเทศตะวันตกราวช่วงปลายศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา เป็นการเน้นและแสดงความมุ่งมั่นให้เห็นถึงความสนใจและเอาใจใส่ต่อการสงวนรักษาสิ่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ตลอดจนสภาพแวดล้อมด้านกายภาพของพื้นที่ที่จะส่งเสริมกันละกัน (สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ ;2545:15)

2.6 กรณีศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรณีศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แบ่งกรณีตัวอย่างออกเป็น 5 ส่วนด้วยกันคือ

1. ตัวอย่างงานวิจัยในเรื่อง การรับรู้สุนทรียภาพของเมือง : กรณีศึกษาพื้นที่เมืองเก่าเชียงใหม่
2. ตัวอย่างกรณีศึกษาเรื่อง โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพิมาย
3. ตัวอย่างกรณีศึกษาเรื่อง การพัฒนาเชิงอนุรักษ์ เมืองเก่าลพบุรี
4. ตัวอย่างกรณีศึกษาในเรื่อง แนวทางการควบคุมด้านกายภาพของประเทศสหรัฐอเมริกา ด้วยวิธีทางกฎหมาย ข้อบังคับและเทศบัญญัติ
5. ตัวอย่างกรณีศึกษาโครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นละสังแวดล้อมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จังหวัดเพชรบุรี

2.6.1 การรับรู้สุนทรียภาพของเมือง : กรณีศึกษาพื้นที่เมืองเก่าเชียงใหม่ (วิทยา ทรงกิตติภักดี,2543)

การรับรู้สุนทรียภาพของเมืองเก่าเชียงใหม่ พิจารณาจากประสบการณ์ทางสุนทรียที่มนุษย์สามารถรับรู้ได้ 3 ประเภท คือ

- สุนทรียภาพเชิงประสาทสัมผัส
- สุนทรียภาพเชิงรูปทรง
- สุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์

การวิเคราะห์องค์ประกอบทางกายภาพภายในเขตเมืองเก่าเชียงใหม่เพื่อหาพื้นที่ตัวแทนในการประเมินสุนทรียภาพเมืองแบ่งการดำเนินงานเป็น 3 ส่วนคือ

- สภาพโดยทั่วไปของเมืองเชียงใหม่และบทบาทของพื้นที่ศึกษา
- การสำรวจองค์ประกอบทางกายภาพของเมืองโดยพิจารณาในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบแต่ละส่วนและเงื่อนไขของพื้นที่
- วิเคราะห์ภาพรวมของพื้นที่ศึกษาทุกประเด็น เพื่อจำแนกพื้นที่ตัวแทนตามลักษณะเฉพาะขององค์ประกอบเมือง

วิธีการศึกษาสุนทรียภาพของสภาพแวดล้อม และการประเมินการรับรู้สุนทรียภาพมีดังนี้

1. การรับรู้สุนทรียภาพเชิงประสาทสัมผัสและการรับรู้สุนทรียภาพเชิงรูปทรง ใช้วิธีการวัดประเภท การประเมินเชิงเปรียบเทียบ(Comparative Appraisal) โดยใช้เทคนิคการวัดวิธี "Semantic Differential"
2. การรับรู้สุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์ ใช้วิธีวัด 2 ลักษณะคือ ก)การให้กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนคติในด้านพื้นที่ ข) การวัดการประเมินเชิงเปรียบเทียบ(Comparative Appraisal)ในส่วนของทัศนคติโดยรวมที่มีต่อเมือง

ซึ่งจากผลการศึกษาการรับรู้สุนทรียภาพของเมืองเก่าเชียงใหม่โดยการประเมินพื้นที่ทั้ง 6 บริเวณ พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มประชาชนและกลุ่มนักท่องเที่ยวมีการรับรู้สุนทรียภาพที่แตกต่างกัน

2.6.2 โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพินาย (สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม,2541)

การศึกษาโครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพินาย มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริเวณเมืองเก่าพินาย ได้รับการอนุรักษ์ และปรับปรุงสภาพแวดล้อมในแนวทางการพัฒนาเมืองพินายให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์ โดยมีขั้นตอนในการศึกษาดังต่อไปนี้

1. การศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัยข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการ

สำรวจภาคสนาม ในเรื่องต่างๆ คือ

- พื้นที่ที่เป็นเมืองโบราณพิมายตลอดจนแหล่งศิลปกรรมที่สำคัญ
 - แผน/โครงการต่างๆที่เกี่ยวข้อง
 - ประวัติศาสตร์และโบราณคดี
 - สภาพสังคม เช่น วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมฯลฯ
 - การใช้ที่ดินละสภาพแวดล้อมทางกายภาพ
 - ผลกระทบต่อพื้นที่โครงการ อันเนื่องมาจากการใช้ที่ดินและการลงทุนในการพัฒนาเมือง
 - สภาพการบุกรุกทำลายแหล่งศิลปกรรม
2. ศึกษามาตรการด้านกฎหมาย และมาตรการด้านการบริหารการจัดการ
 3. ศึกษาแผนการประชาสัมพันธ์ตลอดจนการเผยแพร่ เรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
 4. ศึกษาแนวทางการพัฒนาองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

เมืองพิมายเป็นเมืองโบราณที่มีโบราณสถานที่สำคัญต่างๆมากมาย อาทิ ปราสาทหิน

พิมาย เมรุพรหมทัต ประตูเมือง กำแพงเมืองและคูเมือง กุฏิฤาษี หรืออโรคยาศาล และท่านางสระผม ซึ่งปัจจุบันเมืองเก่าพิมายมีฐานะเป็นศูนย์กลางระดับอำเภอ โดยเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา และมีรูปแบบการปกครองท้องถิ่นในระดับสุขาภิบาล ปัจจุบันในเขตเมืองพิมายมีสภาพเป็นชุมชนค่อนข้างหนาแน่น โดยเฉพาะที่อยู่อาศัย และร้านค้า ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมของเมืองพิมาย อาทิ ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปัญหาทางด้านทัศนียภาพ ปัญหาการบุกรุกทำลายโบราณสถาน

จากปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในเมืองเก่าพิมายสามารถกำหนดเป็นหลักในการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมของเมืองเก่าพิมายได้ดังนี้

1. แผนการอนุรักษ์องค์ประกอบและโครงสร้างทางกายภาพของเมืองเก่าพิมายโดยการ
 - กำหนดพื้นที่เสนอแนะให้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานเพิ่มเติมจากเดิม
 - เสนอพื้นที่ที่สมควรให้มีการดำเนินการด้านโบราณคดี นอกเหนือจากการขึ้นทะเบียนโบราณสถานที่ยังเสนอแนะ
2. แผนหลักการควบคุมสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยการ
 - กำหนดเขตพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าและพื้นที่โดยรอบ
 - การควบคุมทางด้านผังเมือง
 - การควบคุมทางด้านภูมิสถาปัตยกรรม
 - การควบคุมทางด้านสถาปัตยกรรม
3. แผนหลักการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

4. แผนหลักประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้

แผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพินาย ได้กล่าวถึงแนวความคิดและหลักการที่สำคัญในการอนุรักษ์ทางประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน โดยมีแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่คำนึงถึงความสมดุลของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและการอนุรักษ์เพื่อประโยชน์สูงสุดในระยะยาวสำหรับหลักการในการอนุรักษ์เมืองหรือชุมชนโบราณ มีดังนี้

- เป้าหมายของการอนุรักษ์เมืองและปรับปรุงชุมชนโบราณ คือการคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของชีวิต ความเป็นหนึ่งเดียวและความต่อเนื่องของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ อันมีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรม และสื่อให้เห็นโครงสร้างทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในอดีต

- ในการดำเนินการอนุรักษ์และปรับปรุงเมืองหรือชุมชนโบราณ จะต้องให้ความใส่ใจต่อสิทธิของประชาชนในพื้นที่

- การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองหรือชุมชนโบราณ เพื่อให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน จะต้องได้รับการวางแผนและดำเนินการ โดยให้ความเคารพต่อเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และคุณค่าของที่ตั้งและสถาปัตยกรรม สุนทรียภาพ และความสมดุลของสังคมที่มีอยู่เดิม

- การอนุรักษ์เมืองหรือชุมชนโบราณควรประสานเข้ากับแผนพัฒนาระดับต่างๆ โดยในแผนดังกล่าวจะต้องถือการอนุรักษ์เป็นส่วนสำคัญและเร่งด่วน เนื่องจาก เอกลักษณ์และโครงสร้างเฉพาะตัวของเมืองโบราณหรือชุมชนโบราณนั้นเป็นสิ่งที่หาของใหม่มาทดแทนไม่ได้

2.6.3 การพัฒนาเชิงอนุรักษ์ เมืองเก่าลพบุรี (ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ ,2534)

การพัฒนาเชิงอนุรักษ์เมืองเก่าลพบุรี คือ การพัฒนาชุมชนเมืองควบคู่ไปกับการบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถาน และควบคุมบริเวณที่เกี่ยวข้อง บริเวณใกล้เคียงกับบริเวณที่ตั้งโบราณสถานและตัวโบราณสถาน และศาสนสถาน โดยจะต้องมีวิธีการกำหนดให้ชัดเจนหากบริเวณพัฒนาเชิงอนุรักษ์มีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมก็ต้องอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมด้วย ซึ่งในการพัฒนาเชิงอนุรักษ์เมืองเก่าลพบุรีนั้น ได้ทำการศึกษาข้อมูลและกระบวนการต่างๆดังนี้

1. ศึกษาวิวัฒนาการ ความสำคัญของชุมชนเมืองลพบุรี ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เนื่องจากเมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีหลักฐานในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาหลายยุคสมัยได้แก่

- ยุคก่อนประวัติศาสตร์
- ยุคประวัติศาสตร์(สมัยทวารวดีพุทธศตวรรษที่ 11-16 สมัยพุทธศตวรรษที่ 16 – 19 ศิลปะลพบุรี สมัยอยุธยาสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
- ยุคปัจจุบัน (รัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 9)

2. ศึกษาการเจริญเติบโตของชุมชนเมืองลพบุรี

- ลักษณะทางภูมิศาสตร์
 - โครงสร้างของเมือง
 - การใช้ประโยชน์ที่ดิน
 - ลักษณะประชากร
3. ศึกษาทิศทางการขยายตัวของชุมชนเมืองลพบุรี
 4. ศึกษาการพัฒนาเมืองเก่าลพบุรีโดย “วิธีการพัฒนาเชิงอนุรักษ์”

ในการศึกษาการพัฒนาเมืองเก่าลพบุรีโดย “วิธีการพัฒนาเชิงอนุรักษ์” นั้นสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้ จากการศึกษพบว่าแนวทางการขยายตัวของชุมชนเมือง มีการขยายตัวของชุมชนเมืองออกไปรอบนอกทางทิศตะวันออกอย่างชัดเจน มีการสร้างเมืองใหม่และศูนย์ราชการใหม่ โบราณสถานในเมืองเก่าจึงไม่ถูกขุดทำลายมาก นอกเสียจากการถูกทำลายด้วยการสิ้นสะท้อนของยวดยาน ไม่ว่าจะเป็นรถยนต์หรือรถไฟ เพราะมีเส้นทางสัญจรผ่านเมืองทั้งสิ้น แต่เมื่อมีการขยายตัวออกไปรอบนอกเมืองเก่าก็ถูกทำลายน้อยลง ทำให้สามารถบูรณะ ปฏิสังขรณ์ โบราณสถานขึ้นมาได้ ให้สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยอย่างใหม่ มีการควบคุม กำกับ ดูแลบางบริเวณที่อยู่ใกล้โบราณสถาน ศาสนสถาน อย่างเข้มงวดกวดขันขึ้น การควบคุมนั้นต้องควบคุมลักษณะอาคารทั้งหมด ได้แก่ ความสูง รูปทรง ลักษณะอาคาร สี วัสดุ หลังคา และพื้นที่โดยรอบ บางบริเวณอาจต้องมีการควบคุม เนื่องจากเมื่อมองจากบางจุดอาจมีมุมมอง ที่มองไปยังโบราณสถานแล้วทำให้เกิดความงดงาม จึงจำเป็นที่จะต้องเปิดพื้นที่ ไม่ให้มีสิ่งก่อสร้าง หรือวัสดุ อุปกรณ์ ต้นไม้ บดบังทิวทัศน์ ในบริเวณต่างๆดังกล่าวต้องถูกควบคุมความเจริญตามความเหมาะสม ด้วยการพัฒนา ตามหลักเกณฑ์

2.6.4 แนวทางการควบคุมด้านกายภาพของประเทศสหรัฐอเมริกาด้วย

วิธีทางกฎหมาย ข้อบังคับและเทศบัญญัติ(Roddewig,Richard J,38-46)

แนวทางการควบคุมด้านกายภาพที่นำมาเป็นตัวอย่างในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือประเทศสหรัฐอเมริกา โดนแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการดำเนินงานด้วยวิธีการทางกฎหมายและภาพวิธีการในการพิจารณา ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นประสิทธิภาพของการอนุรักษ์ที่เกิดจากการควบคุมด้านกายภาพโดยข้อบังคับ การออกเทศบัญญัติซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละเมืองในแต่ละมลรัฐ มีรายละเอียดของแนวทางการควบคุมเป็นการเฉพาะของท้องถิ่น ส่วนใหญ่เป็นหลักการและมีความหมายกว้างๆการนำไปใช้จำเป็นต้องกำหนดรายละเอียดให้แตกต่างกันจากปัจจัยทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม กายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละท้องถิ่น

การออกเทศบัญญัติของเมือง Liberty ในมลรัฐ Missouri คือ “An Ordinance Providing for the Preservation of Structures or Area of Historic or Architectural Significance” จัดทำ

ขึ้นมาเพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดการศึกษาทางด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และลักษณะโดยทั่วไปของชุมชนแห่งนี้ ด้วยการปกป้องรักษาประวัติศาสตร์และลักษณะทางสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นส่วนประกอบต่างๆของวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมของเมือง องค์การปกครองท้องถิ่นให้ความช่วยเหลือในการดูแลรักษาสถานที่สำคัญ(Landmark) และย่านประวัติศาสตร์ของเมืองและมีการปรับปรุงสิ่งที่มีคุณค่าอื่นๆไปพร้อมกับย่านประวัติศาสตร์ของเมืองด้วย

สภาพถ่ายภาพเกี่ยวกับลักษณะภายนอกของสถาปัตยกรรมจะกำหนดองค์ประกอบทั่วไปคือ ชนิด สี พื้นผิว ประเภท รูปแบบ ประตู หน้าต่าง ไฟประดับ บ้าย และส่วนประกอบอื่นๆ ซึ่งเห็นได้ว่าการพัฒนาโดยทั่วไปเกิดความหลากหลายจากการเลือกใช้วัสดุในการสร้างงาน สถาปัตยกรรมมีการใช้วัสดุที่ไม่เหมาะสมมาใช้ในการสร้างหรือต่อเติมส่วนของอาคารบางแห่ง นอกจากนั้นวัสดุแบบเดิมที่เคยใช้กันในอดีตก็หายากมากขึ้น ดังนั้นจึงกำหนดการใช้วัสดุขึ้นมาโดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดระเบียบแบบแผนอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกัน อาคารจะต้องพิจารณาจากอาคารที่มีอยู่ก่อน อาทิ กระเบื้องหลังคาที่จะต้องเหมือนหรือคล้ายกันทั้งสีและเนื้อวัสดุ สำหรับวัสดุที่ทำเลียนแบบขึ้นมาถึงแม้จะคล้ายกันแต่ก็ไม่สามารถที่จะกระทำได้ในการเลือกใช้วัสดุอื่นๆ อาทิ เหล็ก อาจสามารถติดตั้งได้ในบางแห่งแล้วแต่กรณี ดังนั้นวัสดุต่างๆจะถูกกำหนดให้มีการใช้อย่างเหมาะสมที่ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ของการออกแบบสิ่งก่อสร้างใหม่ๆ ตั้งแต่ต้น

สำหรับแนวทางการออกแบบ (Design Guidelines) นั้นกำหนดเป็นมาตรฐานหรือหลักเกณฑ์ที่สามารถจะปรับให้เกิดความเหมาะสมในการรักษาลักษณะทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมของโครงสร้างหรือบริเวณเอาไว้ซึ่งพิจารณาร่วมกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมข้างต้น ดังนี้

1. ความสูง (Height) พิจารณาจากสถานที่สำคัญหรือสิ่งก่อสร้างอื่นที่อยู่ในย่านประวัติศาสตร์นั้น
2. สัดส่วนของหน้าต่างและประตู (Proportion of Windows and Doors) รูปแบบสามารถเข้ากันได้กับรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคาร สถานที่สำคัญ และสิ่งก่อสร้างอื่นที่อยู่ในย่านประวัติศาสตร์นั้น
3. ความสำคัญของมวลและพื้นที่ว่างของอาคาร(Relationship of Masses and Spaces) พิจารณาพื้นที่ว่างของอาคารและระหว่างอาคารที่อยู่ประชิดกัน
4. รูปร่างหลังคา (Roof Shape) การออกแบบควรจะสามารถเข้ากันได้กับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมลักษณะสถานที่สำคัญและสิ่งก่อสร้างอื่นที่อยู่ในย่านประวัติศาสตร์นั้น

5. การจัดภูมิทัศน์ (Landscaping) ต้องให้มีลักษณะที่สามารถเข้ากันได้กับลักษณะทางสถาปัตยกรรม สภาพแวดล้อมของสถานที่สำคัญ หรือสิ่งก่อสร้างอื่นที่อยู่ในย่านประวัติศาสตร์นั้น
6. สัดส่วน (Scale) สิ่งก่อสร้างต่างๆที่สร้างใหม่ต้องสัมพันธ์ไปกับสิ่งที่มีอยู่เดิมในย่านประวัติศาสตร์
7. การเน้นเรื่องทิศทางหรือมุมมอง (Direction Expression) ด้านหน้าของอาคารต่างๆที่สร้างใหม่ในย่านประวัติศาสตร์ต้องมีลักษณะกลมกลืนกับลักษณะและรูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมทั้งในแนวตั้งและแนวนอน
8. รายละเอียดของสถาปัตยกรรม (Architectural Details) ได้แก่ วัสดุ สี และพื้นผิว จะต้องสัมพันธ์กับงานสถาปัตยกรรมดั้งเดิม

2.6.5 โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จังหวัดเพชรบุรี (มหาวิทยาลัยศิลปากร)

เป็นการศึกษาถึงลักษณะเฉพาะทางด้านสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม สภาพแวดล้อม และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยทำการศึกษาพื้นที่บริเวณเมืองเก่าเพชรบุรีด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำเพชรบุรีและพื้นที่ท่องเที่ยวโดยรอบ คือพื้นที่อำเภอแก่งกระจาน อำเภอชะอำ อำเภอบ้านแหลม

ในกระบวนการของการวิเคราะห์ได้ทำการศึกษาแนวคิดเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเพื่อรักษาเอกลักษณ์ ดังนี้

1. แนวความคิดที่ใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรม
2. แนวความคิดด้านมุมมอง
3. แนวความคิดเรื่องการกำหนดโซน
4. แนวความคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมท้องถิ่น

จากกระบวนการแนวคิดนำมาสร้างกลยุทธ์ในการทำแผนเพื่อรักษาเอกลักษณ์ และนำไปสู่แนวทางดำเนินการและนำแผนงานไปสู่โครงการปฏิบัติต่อไป

ซึ่งจากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษามาแล้วนั้นสามารถนำมาสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 แสดงการทบทวนแนวความคิดเพื่อกำหนดกรอบแนวความคิดในการวิจัย

แนวความคิด	สาระโดยสรุป
แนวความคิดทางด้านสุนทรียภาพ	
<u>ความหมายของสุนทรียภาพ</u> <ul style="list-style-type: none"> - บุญย์ นิลเกษ - ทวีเกียรติ ไชยยศ - สุวานิศวรร จรรย์พงษ์ - Alexander Baumgarten <u>การรับรู้สุนทรียภาพเมือง</u> <ul style="list-style-type: none"> - Lang, J 	<p>จากแนวคิดของนักวิชาการสามารถสรุปได้ว่าสุนทรียภาพนั้นเกิดจากความสอดคล้องกันทั้งทางวัตถุและจิตใจ หมายถึงความรู้สึกทางการรับรู้ เป็นคุณค่าอย่างหนึ่งที่มนุษย์รับรู้ได้ด้วยการบวนการทางจิต และประสบการณ์</p> <p>การรับรู้สุนทรียสามารถแยกออกเป็น 3 ประเภท สุนทรียภาพเชิงประสาทสัมผัส สุนทรียภาพเชิงรูปทรง สุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์</p>
แนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของเมือง	
<u>จินตภาพและองค์ประกอบของเมือง</u> <ul style="list-style-type: none"> - Kevin Lynch - Spreiren, Paul D <u>องค์ประกอบของภูมิทัศน์เมือง</u> <ul style="list-style-type: none"> - Gordon Cullen - Whittick 	<p>เมืองที่สวยงามจะต้องมีองค์ประกอบทางกายภาพของเมือง และมีความสัมพันธ์กันจากโครงสร้างที่ชัดเจน แข็งแรง เป็นระเบียบ</p> <p>องค์ประกอบสำคัญของภูมิทัศน์เมืองถูกกำหนดขึ้นเพื่อให้เกิดการรับรู้ เมื่อมีองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เมืองที่เหมาะสมก็จะทำให้เมืองมีความสวยงาม</p>
แนวความคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์เมือง	
<u>เอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะของเมือง</u> <ul style="list-style-type: none"> - Haryadi - Roy Worskett - Harry L Gamham 	<p>ลักษณะเฉพาะ/เอกลักษณ์ของเมืองหรือชุมชนต้องประกอบด้วย ลักษณะทางกายภาพ โครงสร้างทางกายภาพและรูปลักษณ์ของเมืองรวมไปถึงวัฒนธรรม</p>
แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์	
<u>การอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์</u> <ul style="list-style-type: none"> - ปรานอม ต้นสุขานันท์ - ธาดา สุทธิธรรม - Jukka Jokilehto 	<p>ในการอนุรักษ์นั้นรวมถึงสถาปัตยกรรม เอกลักษณ์ และโบราณสถานต่างๆ ย่านประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ที่มีการเปลี่ยนแปลงมีจิตวิญญาณและเอกลักษณ์ที่มีคุณค่า</p>

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย(Conceptual Framework)

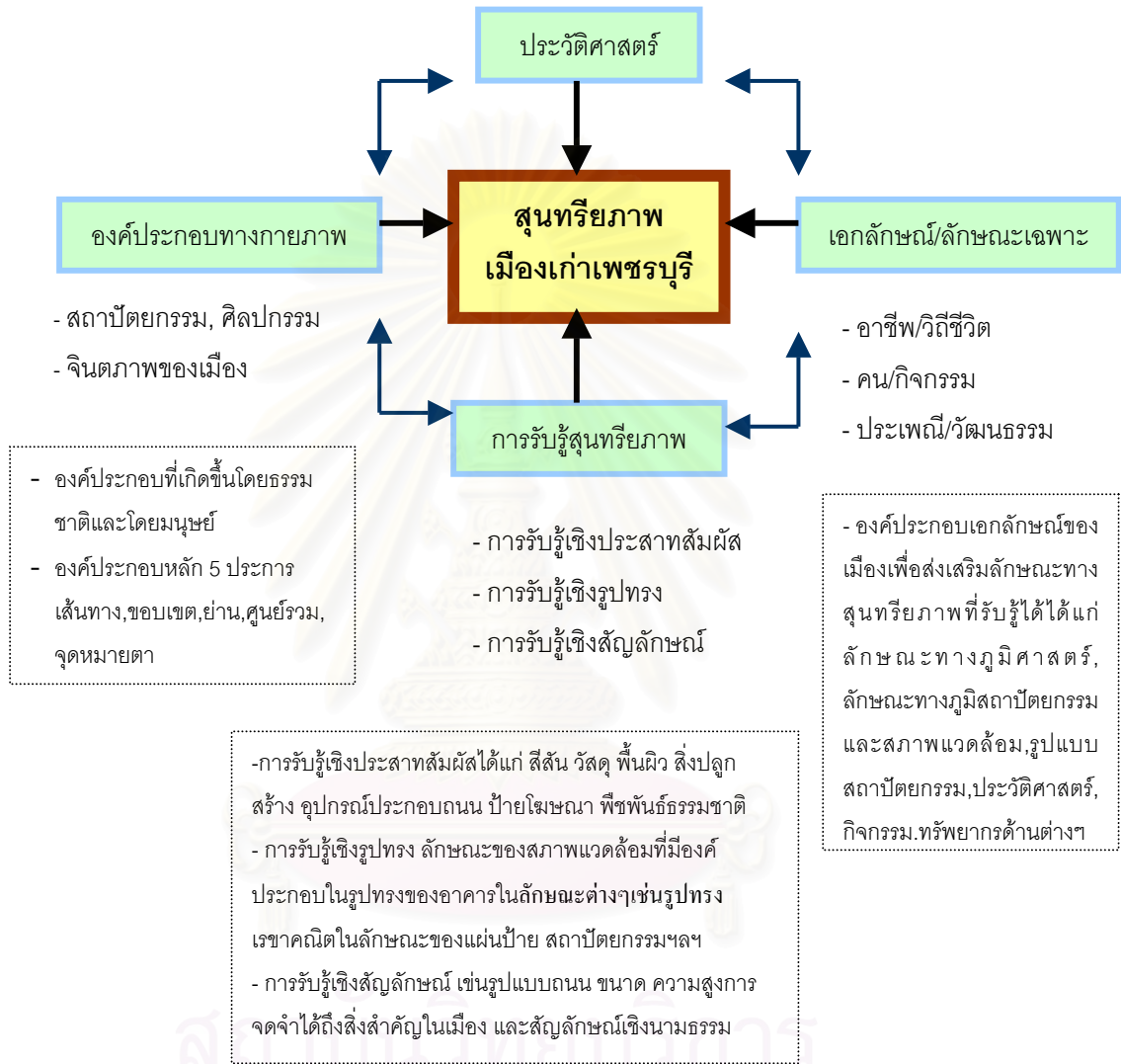
การปรับปรุงสุนทรียภาพเป็นการศึกษา เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงให้เกิดความสวยงามและคงไว้ซึ่งองค์ประกอบในด้านต่างๆของพื้นที่ทั้งในระดับเมืองและระดับชุมชน ในด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ที่เป็นคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ อันเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สะท้อนออกมาเป็นองค์ประกอบทางกายภาพผ่านวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ลักษณะวิถีชีวิตที่มีความผูกพัน และสัมพันธ์กับลักษณะทางภูมิศาสตร์ เช่น แม่น้ำ ลำคลอง ภูเขา ทะเล พืชพันธุ์ธรรมชาติ ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมในการดำรงชีวิต และเศรษฐกิจ ที่มีเอกลักษณ์ ลักษณะเฉพาะ

สุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรีนั้น เกิดจากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และการรวมกันขององค์ประกอบทางกายภาพ - สังคม หล่อหลอมรวมกันอย่างลงตัว แต่เมื่อมีการพัฒนาเมืองซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง และองค์ประกอบภายในพื้นที่ชุมชนซึ่งเป็นเมืองเก่าเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงข่ายการคมนาคมภายในพื้นที่เมือง มีการขยายตัวและมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร รวมไปถึงนโยบาย แผนพัฒนาต่างๆอันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบที่มีคุณค่า มีเอกลักษณ์ และสูญเสียสุนทรียภาพของพื้นที่เมืองเก่าเพชรบุรี

จากการทบทวนแนวความคิดข้างต้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาได้โดยการนำเอาแนวความคิดของ Kevin Lynch และ Harry L Gamham เป็นหลัก โดยจากแนวคิดที่ว่าลักษณะขององค์ประกอบทางกายภาพ ที่สมบูรณ์นั้นเกิดมาจาก เอกลักษณ์ โครงสร้าง และความหมายของพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถสร้างความรู้สึกถึงคุณค่า เอกลักษณ์และความประทับใจต่อพื้นที่ได้ ซึ่งองค์ประกอบต่างๆดังกล่าวมีอิทธิพลต่อความรู้สึก การรับรู้ และความพึงพอใจของผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และผู้มาเยี่ยมชมเยียมเยือน ที่มีต่อสุนทรียภาพของเมือง อันจะนำไปสู่แนวทางในการปรับปรุงสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรีได้อีกทางหนึ่ง

เมืองแต่ละเมืองย่อมมีการเปลี่ยนแปลงที่แสดงถึงวิวัฒนาการ และพัฒนาการของเมืองตามยุคสมัยในแต่ละระดับชั้น

-วิวัฒนาการและ พัฒนาการของเมือง
- ความเป็นมาของพื้นที่

การอนุรักษ์/ปรับปรุงสภาพแวดล้อม

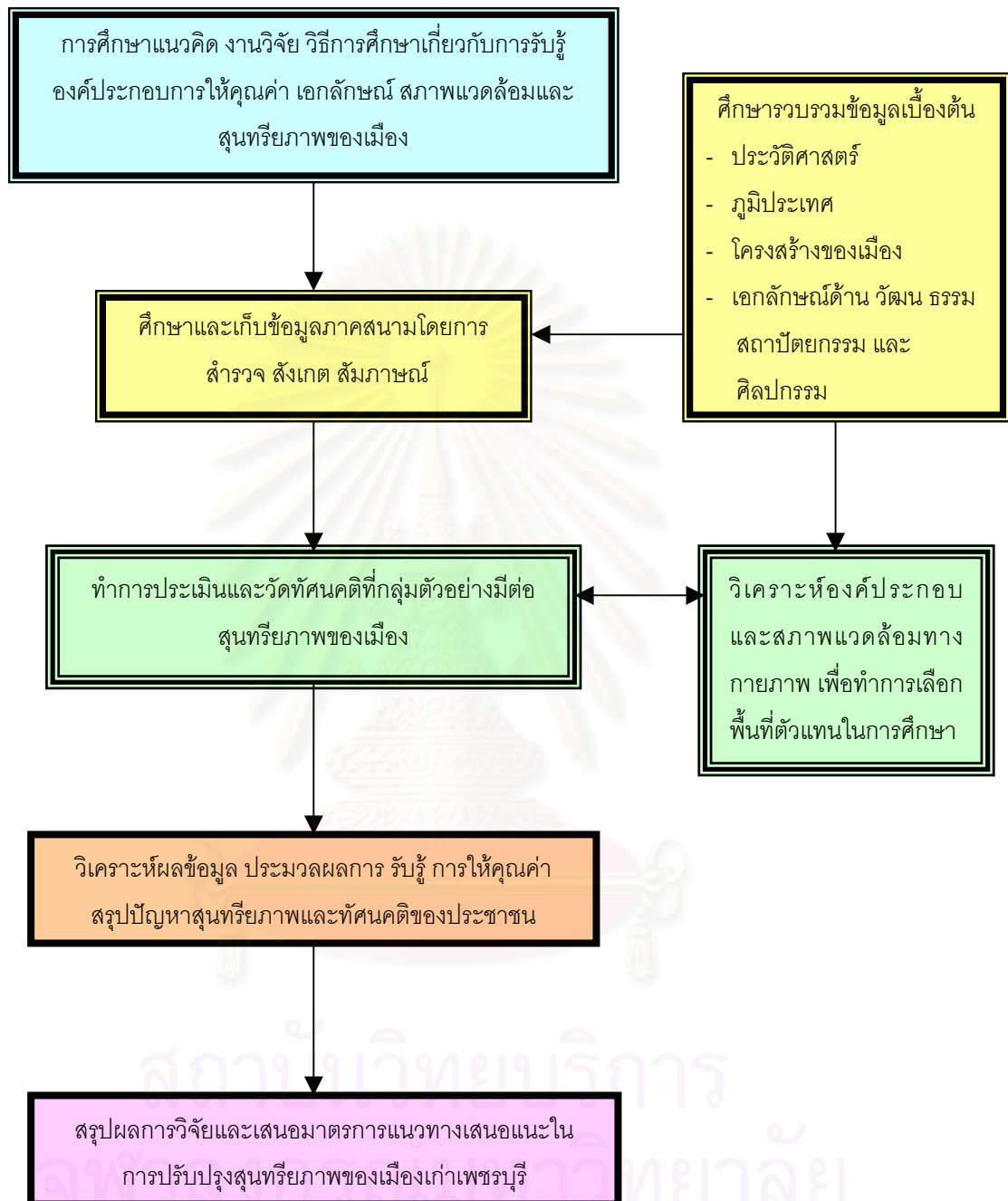
แผนภูมิที่ 3.1 กรอบการวิจัย

3.2 ขั้นตอนการศึกษา

ในการศึกษาแนวทางการปรับปรุงสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรีนั้นต้องมีการใช้ข้อมูลทั้งระดับปฐมภูมิ (Primary Data) ข้อมูลทุติยภูมิ(Secondary Data) จากการสังเกตการณ์ (Observation Survey) และการสำรวจ (Survey) โดยใช้วิธีการซึ่งเรียกว่า Visual Survey และการสอบถาม (Interview) ซึ่งเป็นข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงปัญหาในสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี เพื่อกำหนดและเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อสุนทรียภาพของเมือง ซึ่งจะประกอบไปด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. รวบรวมข้อมูลและศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมา การตั้งถิ่นฐาน การพัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน จากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ภาพถ่ายทางอากาศ แผนที่ เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์เชิงกายภาพ
2. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีด้านสุนทรียภาพของเมือง องค์ประกอบ สภาพแวดล้อมและเอกลักษณ์ของเมือง รวมไปถึงการอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์ และรายงานการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี
3. ศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการ โดยสามารถแบ่งรูปแบบการพัฒนาการออกเป็นยุคสมัยต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงเอกลักษณ์ จิตวิญญาณ และองค์ประกอบทางกายภาพที่ยังคงอยู่ และมีคุณค่าตามแนวความคิดที่ได้กล่าวถึงในหัวข้อ 3.1
4. วิเคราะห์สภาพปัจจุบันของชุมชนเมืองเก่า บทบาท ความสำคัญของพื้นที่ องค์ประกอบทางกายภาพ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ลักษณะอาคาร บ้านเรือน ที่ตั้ง สถานที่สำคัญของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงคุณค่าละเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่สืบเนื่องมาจากอดีตถึงปัจจุบัน
5. สรุปผลการศึกษาและเสนอแนะแนวทางรูปแบบการปรับปรุงสุนทรียภาพที่เหมาะสมให้สอดคล้องและคงไว้ซึ่งคุณค่า เอกลักษณ์ และความงาม ของชุมชนเมืองเก่าเพชร

แผนภูมิที่ 3.1 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

3.3 แหล่งที่มาของข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ ข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลทุติยภูมิ

3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับลักษณะและสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา แบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน คือ การสำรวจภาคสนาม(Field Survey) การสังเกตการณ์ (Observation) และการสัมภาษณ์(Interview) โดยทำการแบ่งการปฏิบัติงานได้ดังนี้

- ข้อมูลเกี่ยวกับวิวัฒนาการ ความเป็นมาของพื้นที่เมืองเก่าเพชรบุรี ใช้การสัมภาษณ์สอบถามผู้อยู่อาศัยในพื้นที่โดยเฉพาะผู้สูงอายุ และใช้การสังเกตการณ์
- ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาและพื้นที่โดยรอบ ใช้การสำรวจ สังเกต และสัมภาษณ์
- ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบ กิจกรรม ลักษณะเฉพาะที่มีคุณค่า เอกลักษณะรวมไปถึงการรับรู้ในสุนทรียภาพของพื้นที่ศึกษาใช้การวิธีการสัมภาษณ์ สอบถาม การสังเกตและการสนทนากลุ่ม
- ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบทางกายภาพ (จินตภาพของเมือง) ใช้การสำรวจ และการสังเกต

ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นผู้ศึกษาได้ทำการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามในระหว่างเดือนตุลาคม 2547 - พฤษภาคม 2548 ซึ่งข้อมูลต่างๆที่ผู้ศึกษาได้จากการทำงานภาคสนามจะนำมาพร้อมกับข้อมูลที่ได้จากเอกสาร หน่วยงาน องค์กร ต่างๆที่เกี่ยวข้องในลำดับต่อไป

3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมรายงาน เอกสารงานวิจัย หนังสือ วิทยานิพนธ์ แผนที่ สถิติ และบทความต่างๆที่เกี่ยวข้อง แหล่งข้อมูลทุติยภูมิที่นำมาใช้ได้แก่

1. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
2. กรมแผนที่ทหาร
3. โยธาธิการและผังเมืองกรุงเทพมหานคร
4. โยธาธิการและผังเมืองเพชรบุรี
5. เทศบาลเมืองเพชรบุรี
6. ห้องสมุดเอกสารท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
7. สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
8. ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
9. ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

10. สถาบันวิทยบริการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
11. ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

3.4 ขนาดและวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

3.4.1 กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ต้องการทราบถึงทัศนคติ การให้คุณค่าและความคิดเห็นต่อพื้นที่ศึกษา(พื้นที่เมืองเก่าเพชรบุรี)ในด้านสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม วัฒนธรรม ทัศนภาพ สภาพแวดล้อม ความสะอาด สะอาด ปลอดภัย เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงสุนทรียภาพของเมือง โดยกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยจะเป็นผู้ที่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองเก่าโดยประกอบด้วย 6 ชุมชน คือ ชุมชนพระปรางค์ ชุมชนไตรโลก ชุมชนวัดลาด ชุมชนจันทราวาส ชุมชนวัดเกาะ ชุมชนท่าหิน

การเก็บรวบรวมข้อมูลจะแยกข้อมูลเป็น 3 ส่วนคือ 1).ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ และ2).ข้อมูลจากการสอบถาม การสัมภาษณ์ โดยทั่วไป 3).ข้อมูลจากการซักถามสนทนากลุ่ม

1). การสังเกตการณ์ จะเป็นการสังเกตการณ์และสำรวจลักษณะทางกายภาพในอดีตที่ยังมีอยู่และสภาพทั่วไปในปัจจุบัน ลักษณะการเข้าถึงของพื้นที่ รูปแบบของอาคาร วัสดุ และสภาพของอาคารสถาปัตยกรรม โบราณสถาน ลักษณะของกิจกรรม ซึ่งในขั้นตอนนี้จะใช้แผนที่ภาพถ่ายร่วมกับการสังเกต

2). การสอบถาม การสัมภาษณ์ (Interview & Discussion) จากบุคคลทั่วไป เป็นการพูดคุยในประเด็นเกี่ยวกับกิจกรรม การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ศึกษาและพื้นที่โดยรอบ การรับรู้ถึงสุนทรียภาพในด้านต่างๆ โดยจะทำการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมทุกกลุ่มวัย และอาชีพ

3). การสนทนากลุ่ม (Focus group) จากบุคคลสำคัญ(Key Informants)เป็นการสอบถามและสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ โดยการนัดหมายไว้ล่วงหน้า เพื่อความสะดวกและประหยัดเวลา และนำข้อมูลที่ได้มานั้นมาใช้ในการวิเคราะห์ โดยแยกประเภทของผู้ให้ข้อมูลเป็น 3 กลุ่มหลัก เพื่อง่ายต่อการเข้าใจและแยกประเด็นในการสอบถาม สัมภาษณ์ ดังตารางที่3.2

ตารางที่ 3.2 ประเภทผู้ให้ข้อมูลและประเด็นสัมภาษณ์

บุคคล,หน่วยงานสำคัญ(Key Informants)	ประเด็นสัมภาษณ์
<p><u>คนในพื้นที่ศึกษา</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ประธานชุมชน 6 ชุมชน 2. ประธานกลุ่มพลังเพชร/รองประธาน 3. สมาชิกชุมชน 4. ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มานาน (สมาชิกกลุ่ม) 	<ul style="list-style-type: none"> - ความสำคัญของพื้นที่ในด้านประวัติศาสตร์ - คุณค่าทางสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อม - วิถีชีวิต กิจกรรม ประเพณี เทศกาลฯลฯ - การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น บัจฉัย สาเหตุ - ปัญหาต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อสุนทรียภาพของเมือง - แนวทางในการปรับปรุง
<p><u>หน่วยงานภาครัฐ</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ผังเมืองเพชรบุรี 2. เทศบาลเมืองเพชรบุรี 3. ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบุรี 	<ul style="list-style-type: none"> - นโยบายส่งเสริมด้านการอนุรักษ์ การท่องเที่ยว - แนวทางในการพัฒนาด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน - ปัญหา สาเหตุด้านกายภาพที่มีผลต่อการปรับปรุง - แนวทางในการปรับปรุงสุนทรียภาพ
<p><u>งานภาคเอกชน</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. นักธุรกิจ , พ่อค้า 2. กลุ่มชมรมต่างๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - ความสำคัญของพื้นที่ในด้านประวัติศาสตร์ - คุณค่าทางสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อม - วิถีชีวิต กิจกรรม ประเพณี เทศกาลฯลฯ - การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น บัจฉัย สาเหตุ - ปัญหาต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อสุนทรียภาพของเมือง - แนวทางในการปรับปรุงสุนทรียภาพ

3.4.2 วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยได้เลือกกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตพื้นที่ศึกษา(บริเวณเมืองเก่า) ผู้วิจัยทำการเลือกการสุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 ลักษณะด้วยกันคือ

1). การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญเป็นการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลโดยผู้วิจัยทำการสอบถามการสัมภาษณ์ จากบุคคลต่างๆไปในพื้นที่ที่ยินดีให้ความร่วมมือและเผอิญอยู่ในพื้นที่ โดยทำการวิเคราะห์หาพื้นที่ตัวแทนและทำการสุ่มตัวอย่างจากพื้นที่ตัวแทนที่ได้ทำการวิเคราะห์ไว้ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน

2). การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นการคัดเลือกโดยใช้ดุลยพินิจของผู้วิจัยเอง โดยทำการคัดเลือกจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์ ความชำนาญและความคุ้นเคยกับพื้นที่ศึกษา ซึ่งในพื้นที่ศึกษามีการแบ่งชุมชนต่างๆออกเป็น 6 ชุมชนตามการแบ่งพื้นที่การปกครองของเทศบาลเมืองเพชรบุรี(แผนที่ 3.1) ผู้วิจัยจึงทำการคัดเลือกตัวอย่างประชากรในการให้ข้อ

มูล ซึ่งประกอบไปด้วยประธานชุมชน ประธานกลุ่ม สมาชิกชุมชนและสมาชิกกลุ่มแต่ละชุมชน กลุ่มบุคคล/หน่วยงานทั่วไป เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพดังนั้นขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจึงไม่ขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรที่ใช้ ซึ่งในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 คน และทำการเฉลี่ยกลุ่มประชากรในพื้นที่เพื่อลงพื้นที่ตามชุมชน ได้ดังนี้

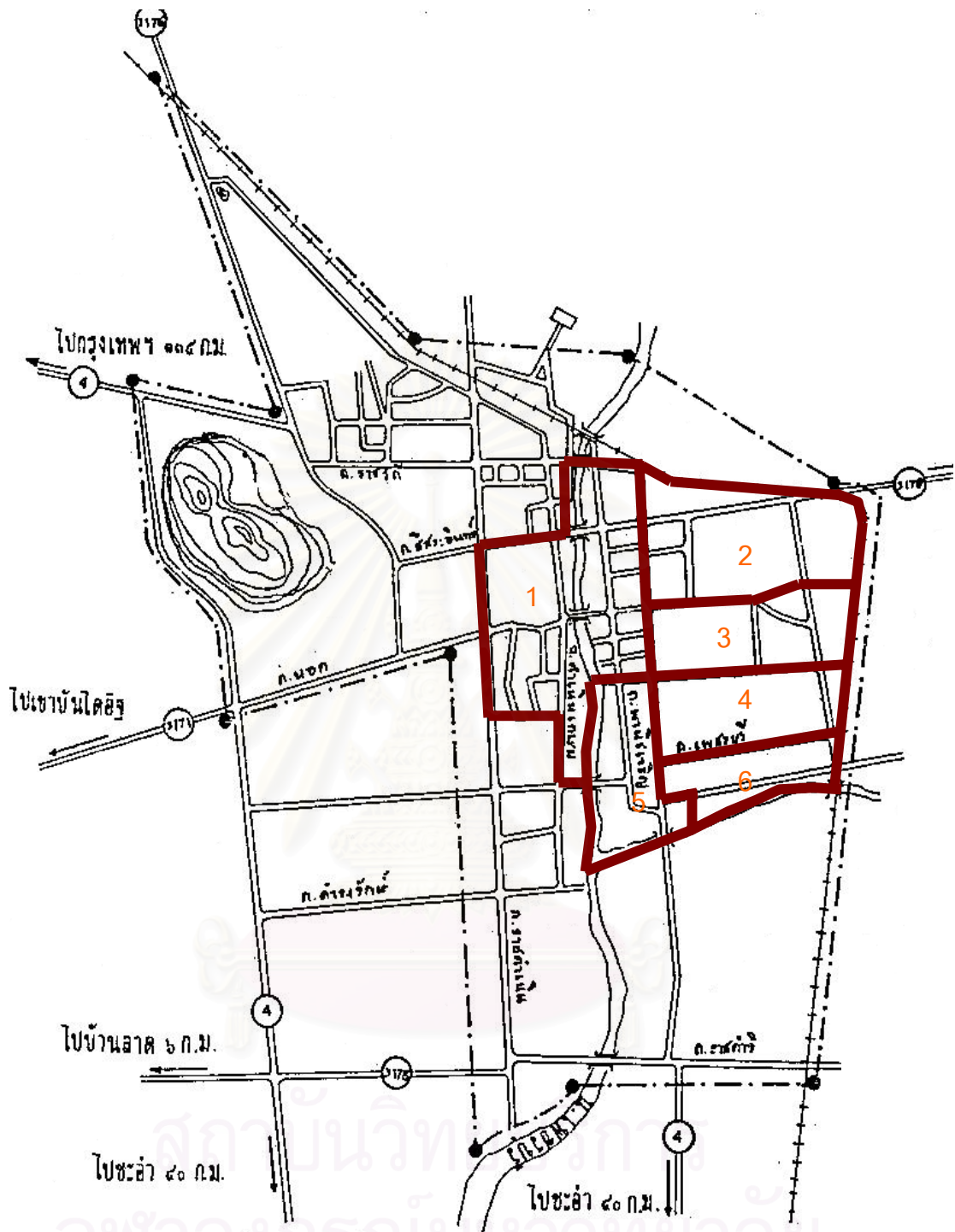
<u>กลุ่มประชากร</u>	ประธานชุมชน 6ชุมชน	รวม	6	คน
	ประธาน/รองประธานกลุ่มองค์กร	รวม	2	คน
	สมาชิกชุมชน ชุมชนละ 5 คน	รวม	30	คน
	สมาชิกกลุ่มพลังเพชร	รวม	6	คน
<u>กลุ่มบุคคล,หน่วยงาน</u>	นักเรียน/นักศึกษา	รวม	6	คน
	หน่วยงานภาครัฐ	รวม	5	คน
	หน่วยงานเอกชน/นักธุรกิจ	รวม	5	คน

3.5 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาเรื่องการปรับปรุงสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี : ศึกษาเฉพาะประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณเมืองเก่าเพชรบุรี(เขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี) จะศึกษาตัวแปรประกอบด้วย ตัวแปรเกี่ยวกับภูมิหลัง เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน ลักษณะทางกายภาพ ทักษะคนที่มีต่อสภาพแวดล้อม ภูมิทัศน์ของเมือง

ตัวแปรที่ใช้ที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วยข้อมูล 4 ลักษณะด้วยกันคือ

1. ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ
2. ข้อมูลด้านกายภาพ ได้แก่ ภูมิศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน สถาปัตยกรรม
3. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม ได้แก่ อาชีพ กิจกรรม ประเพณี วัฒนธรรม
4. ข้อมูลด้านทัศนคติ ได้แก่สภาพทั่วไปของพื้นที่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา

1. ชุมชนพระปรางค์	2. ชุมชนไตรโลก
3. ชุมชนหน้าพระลาน	4. ชุมชนวัดลาด
5. ชุมชนวัดเกาะ	6. ชุมชนท่าหิน

แผนที่ 3.1 แสดงชุมชนต่างๆในพื้นที่ศึกษา

ที่มา: เทศบาลเมืองเพชรบุรี

3.6 โครงสร้างของคำถามในการสัมภาษณ์

ในการสัมภาษณ์จะใช้คำถามที่จะมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อต้องการทราบถึง ข้อมูล ความเป็นจริง ความคิดเห็น ทักษะคติของประชาชนในเขตพื้นที่เมืองเก่า เกี่ยวกับองค์ ประกอบทางกายภาพ สภาพแวดล้อม ภูมิทัศน์ในพื้นที่เมืองเก่าเพชรบุรี โดยเป็นข้อมูลเกี่ยวกับ

- คุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม
- เอกลักษณ์ ลักษณะวิถีชีวิตของพื้นที่และชุมชนในอดีตจนถึงปัจจุบัน
- ปัญหาการสูญเสียเอกลักษณ์ของเมืองเก่าเพชรบุรี , การดูแลรักษาโบราณสถาน
- ปัญหาการสร้างอาคารที่ขาดความกลมกลืนกับภูมิทัศน์โดยรอบและแนวระยะร่น
- ปัญหาน้ำเน่าเสีย ทักษะภาพของแม่น้ำเพชรบุรี
- ปัญหาของป้ายโฆษณา กั้นสายตาในเรื่องของรูปแบบสีสันทนความสวยงามความกลมกลืน
- ปัญหาของพื้นที่สีเขียว ไม้ให้ร่มเงา ตลอดจนต้นไม้ที่มีความสำคัญต่อพื้นที่
- ความเพียงพอและพึงพอใจต่อสวนสาธารณะ ลานกิจกรรม (Open Space)
- ปัญหาสภาพการจราจรการเดินเท้า และหารเร็วแผงลอย
- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ปัจจัย สาเหตุ
- ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อนำไปสู่สุนทรียภาพ

3.7 วิธีการและเครื่องมือที่ใช้

วิธีการประเมินทัศนคติที่มีต่อสุนทรียภาพ ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ จึงไม่ถือปริมาณตัวเลขทางสถิติเป็นสำคัญ ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้จึงเป็นวิธีการสัมภาษณ์ทั่วไปและการซักถามแบบสนทนากลุ่ม ซึ่งการสัมภาษณ์ทั่วไปผู้วิจัยจะใช้ควบคู่ไปกับวิธีการสังเกตการณ์ เพื่อเป็นข้อมูลช่วยในการวิเคราะห์พื้นที่และสร้างเครื่องมือ ส่วนการซักถามแบบสนทนากลุ่ม จะใช้กับกลุ่มประชากรที่ได้คัดเลือกไว้ โดยมีการนำเสนอเครื่องมือภาพถ่ายสภาพแวดล้อม แนวมอง มุมมอง ซึ่งเป็นภาพถ่ายมุมกว้างและแผนที่ที่แสดงองค์ประกอบต่างๆเพื่อใช้ในการประเมินหาทัศนคติที่มีต่อสุนทรียภาพเมืองในแต่ละด้านประกอบการสนทนากลุ่มด้วย

3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ทำการเก็บข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์ การซักถามสนทนากลุ่มแล้วนั้นขั้นตอนต่อไปจึงเป็นการนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการพรรณนา สามารถแสดงผลโดยการบรรยายซึ่งใช้รูปภาพและแผนที่ประกอบ

นำผลที่ได้จากการประมวลผลข้อมูล มาประกอบการวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลต่างๆที่รวบรวมได้รวมทั้ง ทฤษฎี แนวความคิด ข้อมูลทางกายภาพ เพื่อให้ได้ข้อสรุปในการปรับปรุงสุนทรียภาพของพื้นที่เมืองเก่าและเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ พัฒนารวมถึงมาตรการต่างๆที่จะนำไปสู่สุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรีได้

การวิวัฒนาการ เอกลักษณะ ลักษณะเฉพาะและสภาพทั่วไปของเมืองเก่าเพชรบุรี

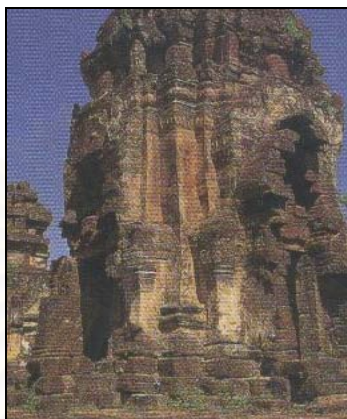
4.1 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

จากจารึก ตำนาน พงศาวดารต่างๆที่กล่าวถึงเมืองเพชร เมื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ร่วมกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และธรณีวิทยา พบว่าเมืองโบราณในเขตเพชรบุรี มีอายุอยู่ในสมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖) ที่มีที่ตั้งอยู่ห่างจากชายฝั่งทะเลปัจจุบันถึง 12 กิโลเมตรและแนวชายฝั่งทะเลเดิมก็สูงกว่าระดับน้ำทะเลปัจจุบันถึง 3.5-4 เมตร ดังปรากฏเด่นชัดที่บริเวณเขาวัง ยังมีแนวหอยนางรมติดอยู่ บ่งบอกว่าเคยเป็นเขตหินเว้าชายทะเลมาก่อน ซึ่งเมืองโบราณสมัยทวารวดีในดินแดนภาคกลางก็ล้วนอยู่ใกล้ทะเลหรือไม่ก็อยู่ภายในลำน้ำที่สามารถออกสู่ทะเลได้โดยง่าย ไม่ว่าจะเป็นเมืองละโว้ ในลุ่มน้ำลพบุรี เมืองศรีมโหสถ เมืองพระรถในลุ่มน้ำบางปะกง เมืองอู่ทอง เมืองคูบัว เมืองนครชัยศรี ในลุ่มน้ำแม่กลอง - ท่าจีน โดยเฉพาะลุ่มน้ำหลังนี้ เป็นลุ่มน้ำสำคัญในภูมิภาคตะวันตกของประเทศที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาการของเมืองเพชรบุรี

ในราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 ความสำคัญของการเป็นเมืองท่าภายในของเมืองอู่ทองก็ค่อยๆคลายความสำคัญลง ย้ายมายังเมืองนครชัยศรีหรือนครปฐมโบราณที่เกิดขึ้นใหม่ จากการทับถมของโคลนตะกอนจนทำให้ชายฝั่งทะเลกระเียบต่ำลงมาจากในอดีต ขณะเดียวกันในลุ่มน้ำแม่กลองก็เกิดเมืองคูบัว เป็นเมืองท่าใหญ่ร่วมสมัยกับนครชัยศรี ซึ่งทั้งสองเมืองนี้ต่อมาได้พัฒนาขึ้นเป็นศูนย์กลางทางศิลปวัฒนธรรมในสมัยทวารวดีที่แพร่หลายไปยังภูมิภาคต่างๆโดยเฉพาะการนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 17-18 การเปลี่ยนแปลงของชายฝั่งทะเลและความเจริญในด้านการค้า ได้ทำให้เกิดเมืองท่าสำคัญแห่งใหม่ขึ้นเช่นราชบุรีริมแม่น้ำแม่กลอง สุพรรณบุรีริมแม่น้ำท่าจีน และเพชรบุรีริมแม่น้ำเพชรบุรี ชุมชนเพชรบุรีเริ่มเติบโตขึ้นเป็นเมืองท่าเล็กๆจนราวกลางพุทธศตวรรษที่ 18 ก็พัฒนาขึ้นเป็นเมืองท่าสำคัญทัดเทียมกับเมืองคูบัวที่คลายความสำคัญลง

ขณะเดียวกันในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-16 นั้นเกิดศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองขนาดใหญ่ที่เมืองพระนครในดินแดนกัมพูชา ซึ่งส่งอิทธิพลความเชื่อรูปแบบศิลปะ และสถาปัตยกรรมอันเนื่องในศาสนาฮินดูและพุทธแบบมหายานที่ตนถือปฏิบัติมายังบ้านเมืองต่างๆในแถบนี้ รวมถึงประเทศไทย แม้ในจังหวัดเพชรบุรี ก็ยังปรากฏ ศาสนสถานแบบบายน ณ วัดกำแพงแดง (มณฑลอุดร, 2537) หากมีผังการสร้างแตกต่างและไม่ปรากฏรูปเคารพแบบเดียวกับที่พบในอโรคยา ศาลอื่นๆที่ปรากฏปราสาทยังมีลวดลายและเค้าโครงแบบศิลปะทวารวดีผสมผสานอยู่มาก จึงเป็น

ข้อที่ทำให้นักวิชาการบางท่านเห็นว่า วัดวัดกำแพงแดงคือสัญลักษณ์ที่แสดงความเป็น“เมือง”หรือ “นคร” ของเพชรบุรีที่พัฒนาขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 18-19 ทั้งเพชรบุรียังเป็นนครร่วมสมัยกับเมืองอื่นๆในภาคกลางที่มีศาสนสถานแบบขอมปรากฏอยู่ เช่นเมืองราชบุรี เมืองโกสสินารายณ์ เมืองสิงห์ เมืองลพบุรีฯฯ (สำนักพิมพ์สารคดี.,2544:47)

ภาพที่ 4.1 วัดกำแพงแดง จ.เพชรบุรี
ที่มา : เพชรบุรี ประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรม,58

ภาพที่ 4.2 เศษภาชนะดินเผาและเครื่องถ้วยเงินที่ถูกน้ำทะเลซัดบริเวณอำเภอบ้านแหลมซึ่งแสดงให้เห็นว่าบริเวณนี้เคยเป็นเมืองทำการค้ามาแต่อดีต
ที่มา : เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน”เพชรบุรี” ,น.44

จากจดหมายเหตุลาลูแบร์และตำนานท้าวอู่ทอง ซึ่งเป็นนิทานท้องถิ่น ก็พบว่าเพชรบุรีเป็นเมืองที่สัมพันธ์กับเส้นทางการค้าระยะไกล ทั้งทางบกและทางทะเล ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายของชนหลายชาติหลายภาษาเข้ามาตั้งถิ่นฐาน มีทั้งการผสมผสานในกลุ่มชนชั้นปกครองและความขัดแย้งทำสงครามรบพุ่งเพื่อแบ่งดินแดน คือบริเวณที่จะข้ามเทือกเขาตะนาวศรีไปยังเมืองท่าบนฝั่งทะเลอันดามันเพื่อออกสู่มหาสมุทรอินเดีย และท้ายสุดเพชรบุรีก็สามารถควบคุมเส้นทางนี้

ได้นำพาความมั่งคั่งมาให้แก่บ้านเมืองของตน เพชรบุรีดำรงความเป็นนครที่มีกษัตริย์ปกครองต่อ
มาจนเมื่อสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานี เพชรบุรีได้กลายเป็นหนึ่งในหัวเมืองสำคัญฝั่ง
ตะวันตกที่มีขุนนางปกครองขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยา

ภาพที่ 4.3 รูปแผนที่แสดงเส้นทางการค้าจากฝั่งตะวันตกไปยังฝั่งตะวันออก และการ
เดินเรือ เลียบชายฝั่งสู่ภาคใต้ หรือตัดข้ามอ่าวไทยสู่อ่าวตังเกี๋ย
ที่มา : เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน เพชรบุรี ,น.58

จากตำแหน่งที่ตั้งของเพชรบุรีในฐานะเมืองท่าการค้ามาตั้งแต่โบราณทำให้เป็นศูนย์กลาง
แห่งวัฒนธรรมอันหลากหลายทั้งยังปรากฏหลักฐานว่ามีพราหมณ์อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก การมี
พราหมณ์อาศัยอยู่ในเมืองแสดงให้เห็นว่า เมืองเพชรบุรีเป็นเมืองสำคัญที่มีกษัตริย์ปกครองและจำ
เป็นต้องใช้พราหมณ์ในการทำพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีราชาภิเษก อินภิเษก เป็นต้น พราหมณ์มี
ฐานะของความเป็นผู้รอบรู้วิชาการสาขาต่างๆ ทั้งไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ซึ่งล้วนครอบคลุมไปทั่ว
มิติของชีวิต ตั้งแต่การทำเกษตร การแพทย์ ปฏิทินขึ้นแรม การปลูกบ้านตั้งศาล ฯลฯ เหตุนี้เพชรบุรี
จึงกลายเป็นแหล่งชุมนุมของสรรพวิชาต่างๆ นอกจากนี้ความมั่งคั่งที่เกิดขึ้นจากการเป็นเมืองซึ่งอยู่
บนเส้นทางการค้าขายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยอยุธยาเมื่อการค้าฝังบงกอลขยายตัวและเจริญ

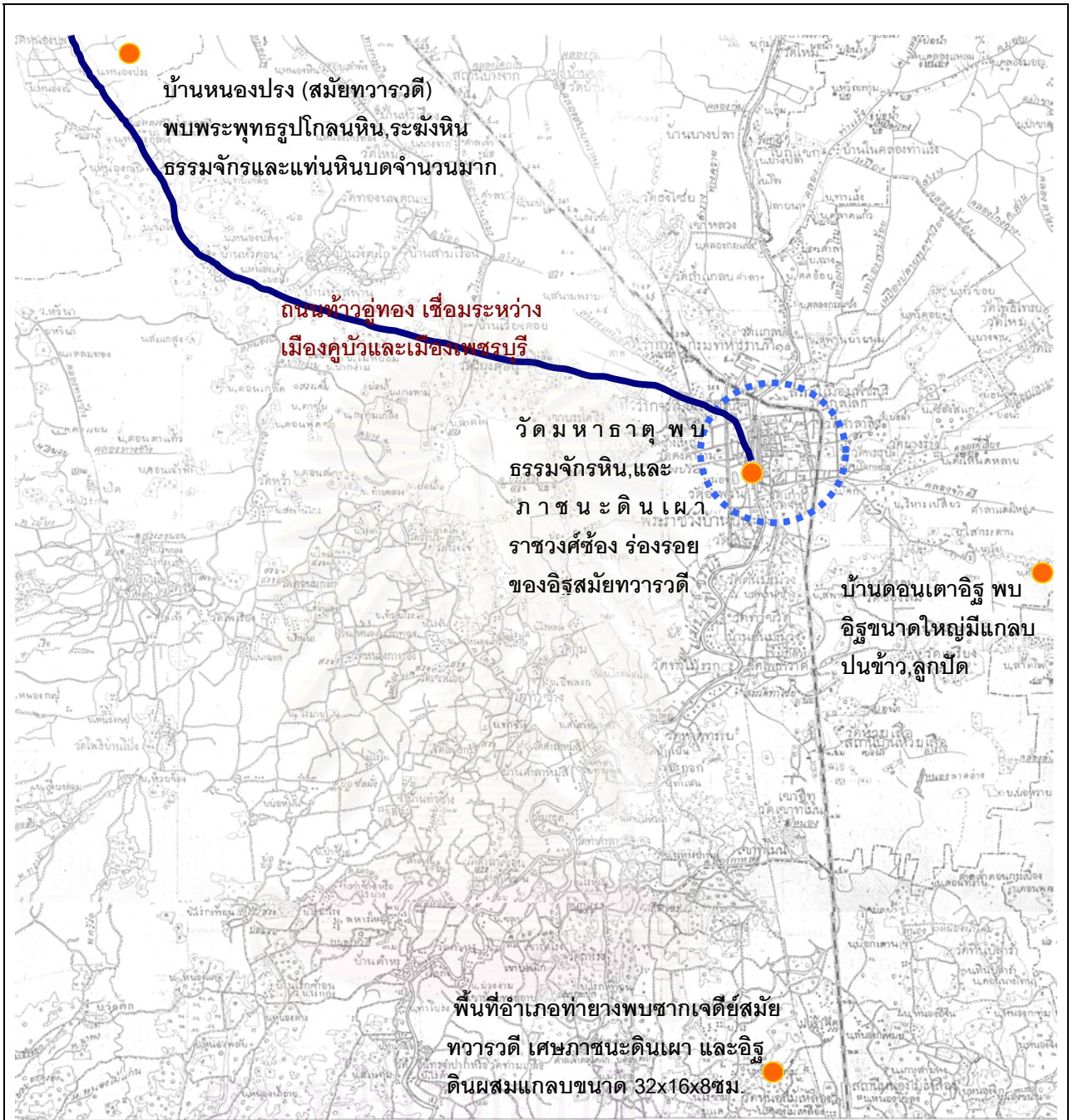
รุ่งเรือง ชุมชนในเมืองเพชรบุรีก็ขยายตัวตาม ผู้คนมีกินมีใช้ มีการก่อสร้างวัดวาอารามมากมาย เกิดการรังสรรค์งานศิลปะต่างๆหลายแขนง จนถือกันว่าเพชรบุรีเป็นเมืองดักศิลาของงานช่างที่บรรดาช่างเมืองเพชรทุกยุคทุกสมัยได้สืบทอดงานและฝากฝีมือให้ปรากฏตามวัดต่างๆสืบเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เพชรบุรีได้รับการขนานนามว่าเป็น “อัญมณีมีชีวิต”

ด้วยเป็นแหล่งรวมงานศิลปกรรมฝีมือชั้นครูแขนงต่างๆคนเมืองเพชรจึงมีฝีมือในงานช่างซึ่งได้ปรากฏผลงานและบุกเบิกสร้างสรรค์ผลงานในแนวใหม่ๆให้แก่งานศิลปกรรมสกุลช่างเพชรบุรี เช่น

- ขรัวอินโข่ง (ร.3-ร.4) เป็นช่างเขียนไทยคนแรกที่น่าเอาการเขียนภาพแบบทัศนียภาพ (perspective) ของตะวันตกมาใช้ในงานจิตรกรรมไทย
- ครูพิน อินแสงฟ้า(พ.ศ.2438-2515) เป็นผู้ที่เริ่มลองแนวการเขียนภาพแบบใหม่ๆ โดยนำเรื่องกายวิภาคมาใช้ และได้ชื่อว่าเป็นผู้บุกเบิกการปั้นภาพให้ลอยเด่นออกจากผนัง ซึ่งกลายเป็นที่นิยมในหมู่ช่างปั้นเมืองเพชรต่อมา

ภาพที่ 4.4 ภาพจิตรกรรมที่พระอุโบสถวัดมหาสมณาราม
ที่มา : เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน เพชรบุรี ,น.5

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 4.1 แสดงเส้นทางโบราณและชุมชนโบราณในสมัยทวารวดี

สัญลักษณ์

- เส้นทางโบราณถนนข้าวอุทอง
- ชุมชนโบราณ และแหล่งโบราณคดีที่ขุดพบ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

ที่มา : กรมแผนที่ทหาร

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทางโปรดเมืองเพชรบุรี มาก ก่อนเสวยราชย์ในขณะผนวช เคยเสด็จจาริกมาประทับ ณ ถ้ำเขาย้อยและวัดมหาสมณาราม โปรดฯให้สร้างพระนครคีรีเพื่อประทับและรับแขก และโปรดฯให้บูรณะปฏิสังขรณ์วัดต่างๆในเมือง เพชร ครั้นถึงสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงโปรดที่จะเสวยน้ำเพชร และโปรด ให้สร้างพระราชมารชาภิเนศน์ และทรงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดต่างๆ ตลอดจนศิลปหัตถกรรมและ การละเล่นพื้นบ้าน ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้สร้างพระราช นิเวศน์มฤคทายวันขึ้น(พระราชวังในจังหวัดเพชรบุรี ,2529:1) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมืองเพชรบุรีเป็น ที่โปรดปรานของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์มาหลายยุคหลายสมัย

ปัจจุบันเพชรบุรี เป็นจังหวัดที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ สิ่งก่อสร้างตลอดจนวัดวา อารามที่เก่าแก่ และมีความสำคัญทางด้านศิลปวัฒนธรรม ซึ่งปรากฏหลักฐานแสดงให้เห็นถึง ความเจริญรุ่งเรืองของเพชรบุรีในอดีตที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันได้อย่างดี นอกจากนี้ยังเป็น จังหวัดที่มีสภาพธรรมชาติและภูมิประเทศที่สวยงาม มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และ ได้รับยกย่องในเรื่อง ขนมหวาน จากน้ำตาลโตนด อันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดเพชรบุรีในปัจจุบัน

4.2 วิวัฒนาการและพัฒนาการของชุมชน

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าเพชรบุรีเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ ยาวนาน การศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า ในช่วงระยะเวลากว่าสองพันปีเพชรบุรีเป็น เมืองที่มีความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์มาโดยตลอด จากการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ รวม ไปถึงสภาพทั่วไปของพื้นที่ในปัจจุบัน นำมาประกอบรวมกับข้อมูลการสำรวจภาคสนาม แผนที่ การสัมภาษณ์และจากสมมติฐานตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยนำเอาข้อมูลทั้งหมดมา วิเคราะห์ สามารถแบ่งการพัฒนาการของชุมชนเพชรบุรีออกเป็น 5 ช่วงคือ

1. ก่อตั้งชุมชน(ทวารวดี สุโขทัย) (เมืองลูกหลวง พุทธศตวรรษที่ 12 – 18)
2. เพชรบุรีในสมัยอยุธยา(ยุคเฟื่องฟู) (ปลายพุทธศตวรรษที่18พ.ศ.1900-2310)
3. สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-3 พ.ศ.2310 - 2391)
4. ยุคอารยธรรมตะวันตก (รัชการที่4-7 พ.ศ. 2494 - 2475)
5. เพชรบุรีในปัจจุบัน (พ.ศ. 2475- ปัจจุบัน)

ยุคที่ 1 ก่อตั้งชุมชนเมืองเพชรบุรี พุทธศตวรรษที่ 12 – 18 ในยุคก่อตั้งชุมชน เมืองมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดการรวมเป็นชุมชนในหลายด้าน ได้แก่ ภูมิประเทศ จากหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์สันนิษฐานได้ว่า เดิมเมืองเพชรบุรีเคยเป็นทะเลไปจนจรดแนวสันเขากันพรมแดน

ทางตะวันตกเพราะสามารถขุดพบเปลือกหอยต่างๆที่ติดมากับหินบนยอดเขา โดยเฉพาะบริเวณเขาหลวงที่มีเปลือกหอยบนยอดเขามากมาย

จากเทือกเขาสูงทางด้านตะวันตกที่เต็มไปด้วยป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ เพชรบุรีจึงเป็นพื้นที่ที่มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน เช่น แม่น้ำเพชรบุรี แม่น้ำคมกฤช แม่น้ำบางกลอย เป็นต้น ความลาดเอียงของพื้นที่กับทางน้ำสายต่างๆทำให้บริเวณตะวันออกของพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกผู้คนจึงเริ่มอพยพลงมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนท่ามาหากินตามลุ่มน้ำต่างๆ

- ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ จากเอกสารงานวิจัยและการสันนิษฐานของนักวิชาการให้ความเห็นตรงกันว่า ประมาณในช่วงพุทธศตวรรษที่12 ชุมชนเมืองเพชรบุรีคงตั้งอยู่ระหว่างเขาบันไดอิฐและเขาวัง โดยมีแม่น้ำเพชรบุรีเป็นกำแพงด้านใต้ ต่อมาเมื่อแม่น้ำเพชรบุรีเปลี่ยนทิศทางทำให้เกิดการเคลื่อนตัวของชุมชนมาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเขาวัง มีการตั้งบ้านเมืองหนาแน่นตามริมน้ำ (สมบุญณ์ แก่นตะเคียน ;2525)

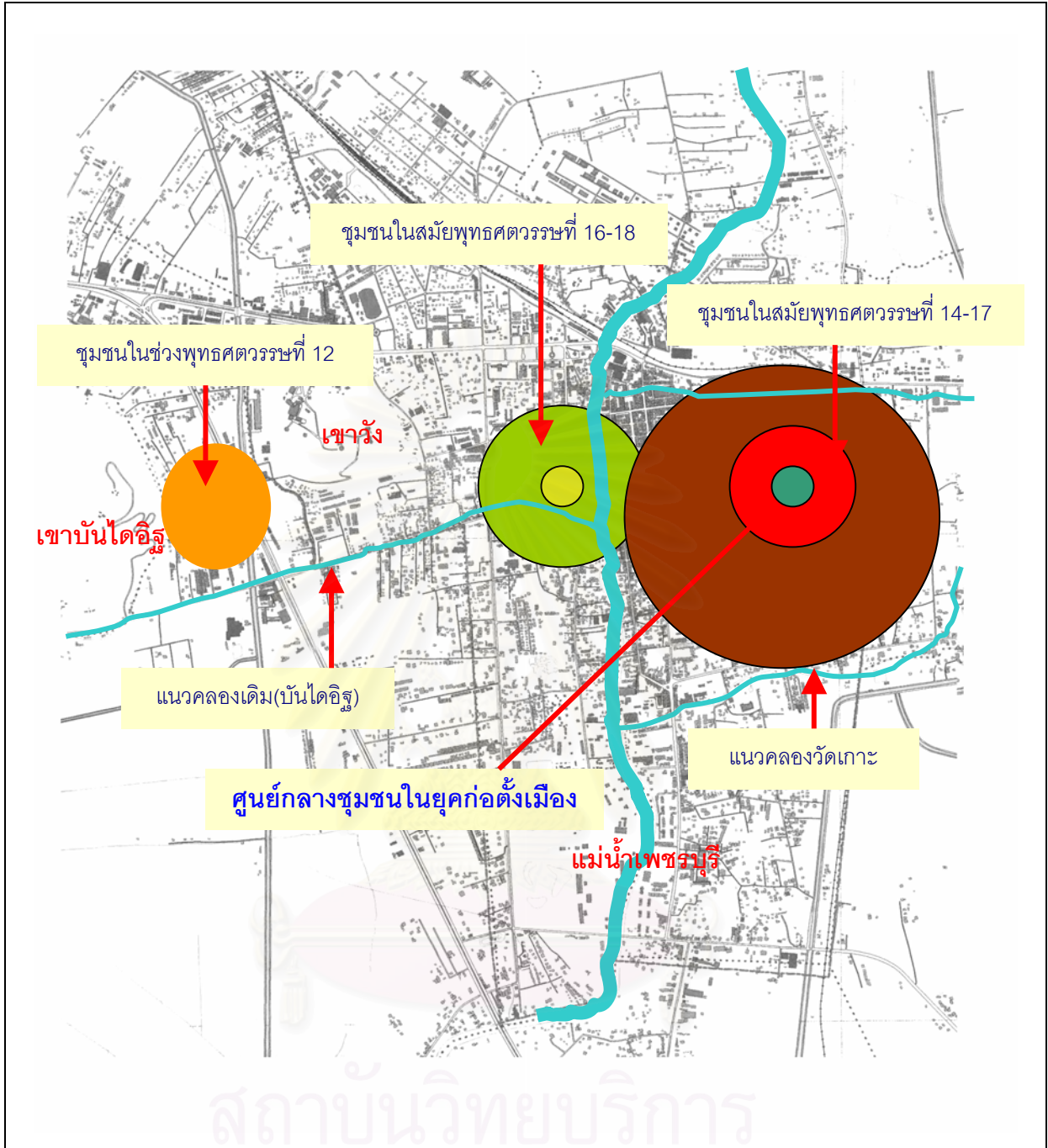
- บทบาทด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง ช่วงพุทธศตวรรษที่ 16- 18 มีการขยายศักยภาพทางการค้าระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากสภาพที่ตั้งของเมืองเพชรบุรีนั้นมีเส้นทางติดต่อกับเมืองท่าชายฝั่งตะวันตก และมีทางออกสู่ทะเลที่อำเภอบ้านแหลมสามารถใช้เป็นเส้นทางของเรือสำเภานาขนาดเล็กในการลำเลียงสินค้าต่างๆเข้ามาค้าขาย โดยเมืองเพชรบุรีมีบทบาทในฐานะเป็นตัวกลางและเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าจากชายฝั่งทะเลทั้งสองด้าน ดังหลักฐานจากเศษชิ้นส่วนถ้วย ชามและสินค้าต่างๆในบริเวณแม่น้ำและลำคลองโบราณ (ผ่องศรี วนาสิน,2529) ลักษณะทางสังคม และการปกครอง ในยุคนี้อาจอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรต่างๆ ซึ่งจะเห็นได้จาก เชื้อชาติ ศาสนา สิ่งปลูกสร้างต่างๆที่แปรเปลี่ยนไปตามอิทธิพลของผู้ปกครองเมือง ในสมัยทวารวดีประมาณ พ.ศ. 320 ทางราชวงศ์มอญของอินเดียเดินทางออกเผยแผ่ศาสนาพุทธนิกายมหายานมาทางดินแดนสุพรรณภูมิ ต่อมาราวพ.ศ. 900 สมัยราชวงศ์สุโขทัยของอินเดีย ได้ส่งสมณะทูตเข้ามาที่ทวารวดี จนในสมัยขอมเรืองอำนาจราวพุทธศตวรรษที่ 14-17 เพชรบุรีเป็นเมืองลูกหลวงของอาณาจักรลพบุรี เพชรบุรีจึงนับถือพุทธศาสนาเถรวาทและหินยานต่อจากศาสนาพราหมณ์ที่ชาวอินเดียเคยนำมาเผยแผ่ และเมืองเพชรบุรียังคงเคยเป็นเมืองลูกหลวงของอาณาจักรสุโขทัย จึงมีการนับถือพุทธศาสนาเถรวาทและหินยานอีกทั้งลัทธิพราหมณ์อีกด้วย

- ลักษณะที่ตั้งและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ จากบทบาทด้านการปกครองในการที่เพชรบุรีเคยเป็นเมืองลูกหลวงของอาณาจักรต่างๆ จึงทำให้ได้รับอิทธิพลในการตั้งบ้านเมืองของเมืองลูกหลวงสมัยนั้นโดยเมืองลูกหลวงส่วนใหญ่เป็นเมืองที่มีขนาดรองลงมาจากเมืองหลวง เฉลี่ยความยาวไม่เกิน 2 กิโลเมตร สามารถเดินทางติดต่อกับเมืองหลวงได้ในเวลาไม่เกิน 1

วัน ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะเกาะกลุ่มไปตามแนวแม่น้ำลำคลอง โครงสร้างของเมืองประกอบด้วย คูน้ำคันดินล้อมรอบ เพื่อป้องกันข้าศึก และเป็นทางระบายน้ำให้แก่ตัวเมือง และสามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมได้ เมืองลูกหลวงจะจัดอยู่ในระดับ นคร ได้รับอิทธิพลทางผังเมืองตามคติฮินดู พุทธศาสนานิกายมหายานจากขอม และเถรวาทจากลังกา มีการสร้างศาสนสถานไว้ใจกลางเมือง เพื่อเป็นศูนย์กลางของระบบความเชื่อและจักรวาล การก่อสร้างศาสนสถานจะสร้างด้วยศิลาแลง หรือก่อสร้างด้วยอิฐหรือดิน

ลักษณะอาคารบ้านเรือนมีการรวมกลุ่มกันเป็นหมู่บ้านหรือชุมชนอย่างชัดเจน สังเกตได้จากกลุ่มโบราณสถานที่อยู่ภายในกำแพงเมือง เช่น ปราสาทศิลาแลง (ซึ่งมีการสันนิษฐานจากนักวิชาการว่าเป็นเทวาลัย) เสาชิงช้า (จากตำนานคำบอกเล่าใช้ในการทำพิธีไล่ชิงช้า) โบสถ์พราหมณ์ และศาลหลักเมือง นอกจากนี้ยังมีการสันนิษฐานอีกว่าบริเวณวัดวัง คงจะเป็นที่ตั้งวังของผู้ครองเมือง ซึ่งอยู่บริเวณใจกลางเมืองอีกด้วย ตามอิทธิพลของพุทธศาสนานิกายมหายาน ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ลักษณะของกำแพงเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยม อยู่ระหว่างทางน้ำสามสาย จึงไม่จำเป็นต้องขุดคลองคูเมือง (ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม ,2532) การสัญจรในกำแพงมีการจัดรูปโครงข่าย (network) และ(radial) โดยใช้เส้นทางน้ำเป็นสำคัญ สามารถเข้า-ออก และเดินทางภายในเมืองได้ทุกทิศโดยมีแม่น้ำเพชรบุรีเป็นเส้นทางผ่านทางกำแพงเมืองด้านตะวันออก ซึ่งมีประตูเมืองเป็นตัวเชื่อมระหว่างเมืองกับแม่น้ำ เพื่อเป็นที่ขนส่งสินค้าซึ่งมาจากการค้าขาย

จากบทบาทและศักยภาพดังที่ได้กล่าวข้างต้นทำให้เพชรบุรีมีความมั่งคั่ง เป็นฐานสำคัญในการสร้างโบราณสถาน และจากการเป็นเมืองลูกหลวงของอาณาจักรต่างๆจึงเกิดการหล่อหลอมทางศิลป วัฒนธรรม และคติความเชื่อทางศาสนาระหว่างลัทธิพราหมณ์ พุทธมหายาน และพุทธหินยาน ส่งผลต่อการวางรูปแบบทางผังเมือง โดยเฉพาะการใช้ที่ดินและระบบชุมชน โดยมีการตั้งศาลหลักเมืองในบริเวณใจกลางเมือง รวมทั้งวังของเจ้าเมือง ตลาด และเทวาลัยต่างๆก็อยู่บริเวณกลางเมือง จึงเป็นศูนย์รวมทางการปกครอง เศรษฐกิจและศาสนาตามลำดับ มีโครงข่ายการคมนาคมเป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างย่านต่างๆภายในเขตเมือง ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 1.44 ตารางกิโลเมตร จากที่ตั้งของเสาชิงช้า โบสถ์พราหมณ์ ซึ่งอยู่ทางกำแพงด้านใต้ จึงสันนิษฐานได้ว่าทางตอนใต้คงเป็นหมู่บ้านของพวกพราหมณ์ ซึ่งเป็นผู้ประกอบพิธีทางศาสนา ส่วนเขตที่พักอาศัยของราษฎรคงรวมกันเป็นกลุ่มๆตามแนวแม่น้ำและลำคลองต่างๆทั้งในเขตและนอกเขตกำแพงเมือง ซึ่งอาจจะอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำเพชรบุรี ในบริเวณโดยรอบปรางค์วิกรมมหาธาตุ เพราะว่าพระมหาธาตุเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนตามความเชื่อในลัทธิมหายานและหินยาน จึงเห็นได้ว่าในปลายยุคก่อตั้งชุมชน เขตพื้นที่ในกำแพงเมืองคงมีความหนาแน่นมาก จึงเกิดการขยายตัวมาทางตะวันตกของแม่น้ำเพชรบุรีในยุคต่อมา

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 4.2 แสดง พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานในยุคก่อตั้งชุมชนเพชรบุรี

สัญลักษณ์

- ชุมชนพุทธศตวรรษที่ 12
- ชุมชนพุทธศตวรรษที่ 14 – 17
- ชุมชนพุทธศตวรรษที่ 16 – 18
- ปราสาทกำแพงแดง
- ปรางค์พระมหาธาตุ
- แม่น้ำ . คลอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

ที่มา : จากการวิเคราะห์ตามเอกสารงาน วิชาการ

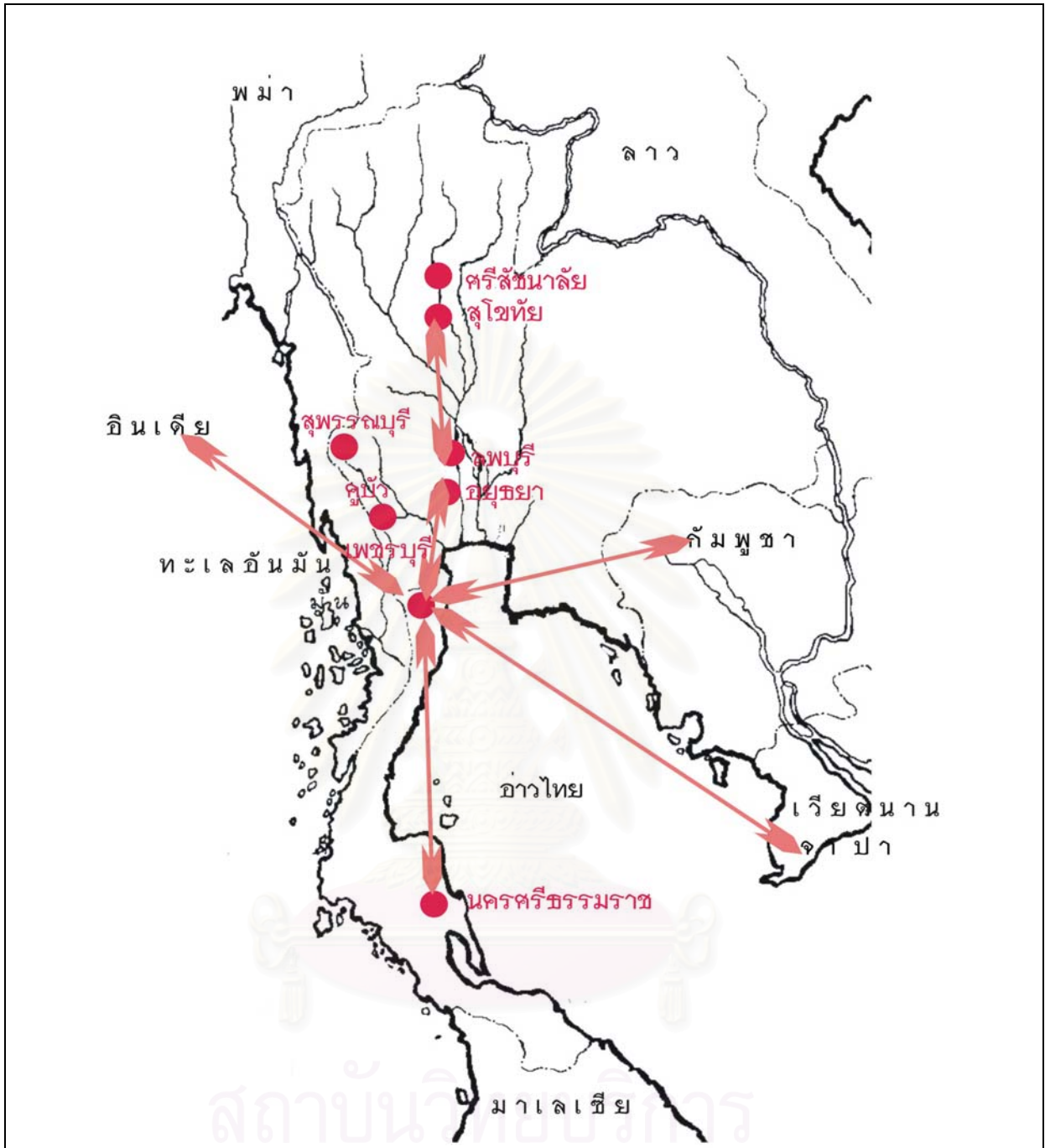
ยุคที่ 2 เพชรบุรีในสมัยอยุธยา(ยุคเฟื่องฟู) (ปลายพุทธศตวรรษที่18 พ.ศ.1900-2310) ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 สถานการณ์ทางการเมืองและการค้าของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก การเฟื่องฟูทางการค้าทางทะเลทำให้มะละกา ซึ่งเป็นเมืองเชื่อมระหว่างทะเลตะวันออกพัฒนาขึ้นเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจที่สำคัญ ในบริเวณช่องแคบและคาบสมุทรมลายู ส่งผลให้เกิดเมืองท่าตามชายฝั่งทะเลตะวันตกและตะวันออก

- **ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์** นอกจากเพชรบุรีจะเป็นจุดรับสินค้าจากทางตะวันตก แล้วเพชรบุรียังมีทางออกทะเลทางด้านตะวันออกบริเวณปากน้ำที่อำเภอบ้านแหลม ซึ่งเป็นจุดรับสินค้าทางตะวันออก เพื่อล่องไปขายที่อยุธยาสินค้าที่เข้ามาจากการค้ากับกัมพูชา จามปา เวียดนาม และหมู่เกาะต่างๆในอินโดนีเซีย รวมทั้งชาวจีนซึ่งเข้ามาค้าขายเป็นจำนวนมาก เพชรบุรีจึงเป็นตัวกลางทางการค้าทั้งทางชายฝั่งทะเลตะวันออกและตะวันตก การค้าดังกล่าวส่งผลให้เศรษฐกิจในเมืองเพชรบุรีมีความคล่องตัวและเฟื่องฟูมาก จึงเป็นฐานการเจริญเติบโตของเมืองได้เป็นอย่างดี

- **บทบาททางด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง** เมืองเพชรบุรีในยุคนี้มีความเจริญก้าวหน้าจากยุคก่อตั้งชุมชนเมืองเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการเป็นตัวกลางทางการค้าทั้งทางชายฝั่งทะเลตะวันตกและตะวันออก กับกรุงศรีอยุธยาได้นำมาซึ่งความเจริญและมั่งคั่งมาสู่ชุมชนเมืองเพชรบุรี อีกทั้งการมีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญระหว่างอาณาจักรอยุธยากับพม่า ทำให้เพชรบุรีเป็นเมืองถูกหลวงตามเส้นทางคมนาคมของอาณาจักรอยุธยา นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งเสบียงอาหารที่สำคัญทั้งทางฝ่ายอยุธยาและทางกองทัพพม่า เพราะเพชรบุรีเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ทั้งข้าว พืชไร่ อาหารทะเล ฯลฯ

ในสมัยกรุงศรีอยุธยานี้เมืองเพชรบุรีได้เป็นเมืองตากอากาศของกษัตริย์หลายพระองค์ เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ อากาศเย็นสบาย มีทั้งแม่น้ำและทะเล เหมาะสมแก่การพักผ่อนและประทับแรมเช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเอกาทศรถ สมเด็จพระเจ้าเสือ อีกทั้งยังมีโอกาสต้อนรับคณะราชทูตจากต่างประเทศอีกด้วย

- **ลักษณะที่ตั้งและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ** ในยุคสมัยนี้เพชรบุรีมีความเจริญและมีการรวมตัวกันเป็นชุมชนเกาะไปตามแนวแม่น้ำ เนื่องจากใช้ทั้งอุปโภค บริโภค และเป็นเส้นทางคมนาคม เนื่องจากที่ตั้งอยู่บริเวณที่ลุ่มทำให้เมื่อถึงฤดูน้ำหลากจะเกิดน้ำท่วมกินระยะเวลาประมาณ 1 ปี สิ่งที่เห็นทั่วไปในอยุธยาเป็นอย่างไร เพชรบุรีก็คงเป็นอย่างนั้นเช่นกัน มีการสันนิษฐานว่า เดิมเพชรบุรีคงมีเส้นทางน้ำล่องขึ้นไปถึงกรุงศรีอยุธยาได้ และเนื่องจากสภาพของชุมชนมีแม่น้ำเพชรบุรีเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญเป็นทางผ่านรับสินค้าจากเมืองท่า และชุมชนยังเป็นแหล่งพักสินค้า ชุมชนเพชรบุรีในสมัยอยุธยาจึงมีการขยายตัวจากชุมชนเดิมที่อยู่ภายใน

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 4.3 แสดงเส้นทางการค้าขายของเมืองเพชรบุรีในสมัยอยุธยา

สัญลักษณ์

เส้นทางค้าขาย

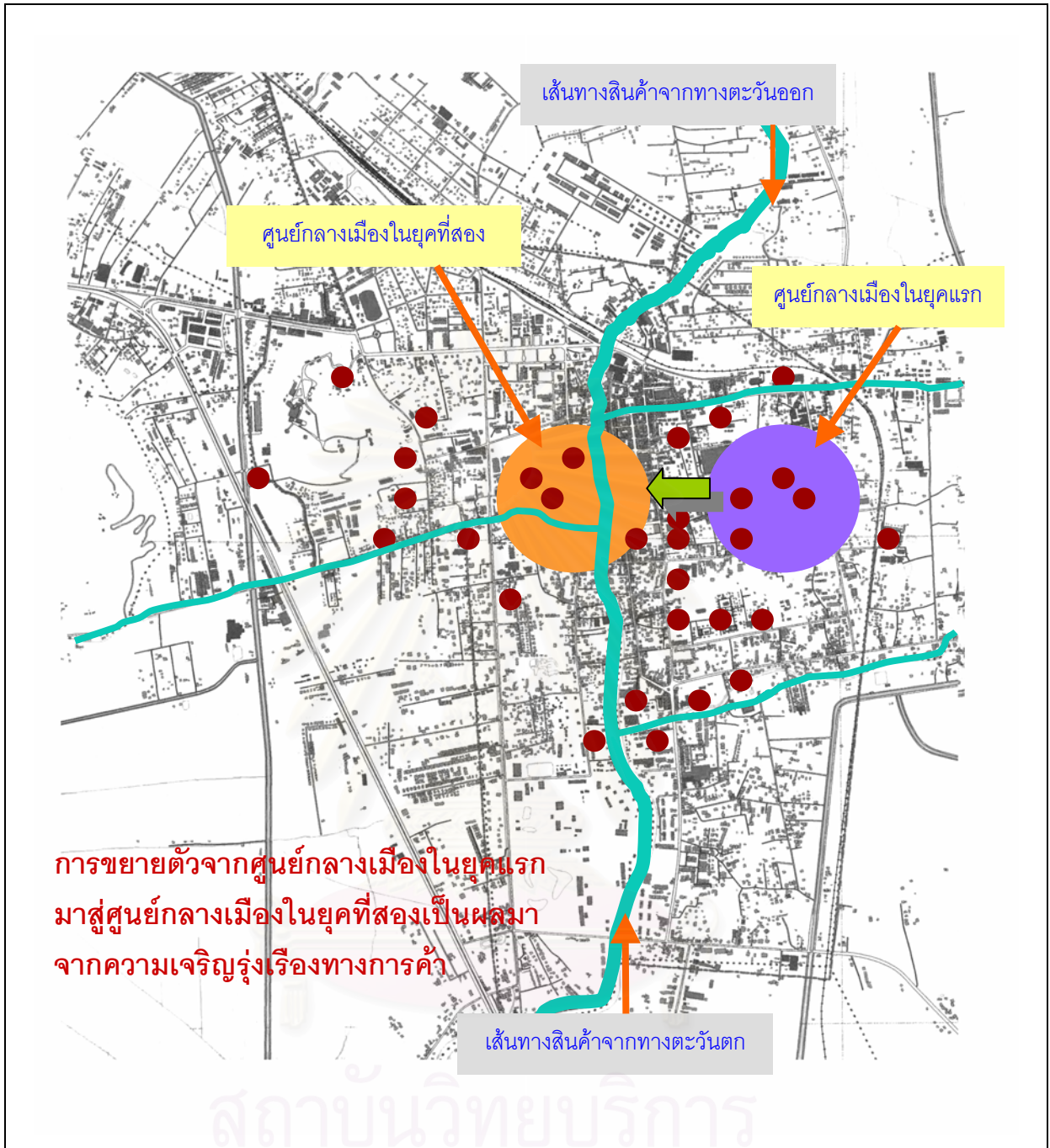

หัวเมือง และเมืองท่าในอดีต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

ที่มา : จากการวิเคราะห์ตามเอกสารงาน วิชาการ

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 4.4 แสดงทิศทางการขยายตัวของชุมชนในยุคแรกและยุคที่สอง

สัญลักษณ์

- ศูนย์กลางเมืองในยุคแรก
- ตำแหน่งศาสนสถาน
- ศูนย์กลางเมืองในยุคที่สอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

ที่มา : วิเคราะห์จากเอกสาร งานวิชาการ

ในกำแพงเมืองออกมาเป็นชุมชนใหม่ อยู่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำเพชรบุรี โดยเฉพาะฝั่งตะวันตกมีวัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลาง บริเวณด้านหน้าวัดเป็นปากคลอง ที่แยกจากแม่น้ำเพชรเข้าไปในเขตกำแพงเมือง ดังนั้นบริเวณหน้าวัดมหาธาตุจึงเป็นจุดรวมสินค้า อาหาร และ พืชผลทางการเกษตรจากบริเวณโดยรอบ เกิดเป็นตลาดน้ำขนาดใหญ่ มีสะพานเชื่อมสองฝั่งแม่น้ำ สันนิษฐานว่าวังหรือเรือนของเจ้าเมืองได้ย้ายพากมาอยู่ฝั่งตะวันตกเช่นกัน โดยมาสร้างพลับพลาที่ประทับบริเวณวัดพลับพลาไชย ดังนั้นบริเวณตลาดน้ำหน้าวัดมหาธาตุจึงเป็นศูนย์กลางเมืองแห่งใหม่ ชุมชนในยุคนี้จึงมีขนาดใหญ่กว่าชุมชนในยุคก่อตั้งเมืองมีการขยายตัวเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่มีการวางแผนเหมือนอย่างในยุคแรก

ความรุ่งเรืองในยุคเฟื่องฟูของเพชรบุรีในสมัยอยุธยาที่มีความเจริญควบคู่ไปกับความเจริญของอาณาจักรอยุธยา เมื่ออาณาจักรอยุธยาล่มสลายลงจากการรุกรานของพม่าได้ส่งผลกระทบต่อเมืองเพชรบุรีเป็นอันมาก บทบาทความสำคัญที่เคยมีมาในอดีตโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครองได้ลดบทบาทลงอย่างเห็นได้ชัด ทำให้เมืองเพชรบุรีเปลี่ยนฐานะเป็นเพียงเมืองลูกหลวงของอาณาจักรสยามในสมัยต่อมา

ยุค 3 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชการที่ 1-3) เมื่ออยุธยาสิ้นอำนาจลง พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงรวบรวมอาณาจักรไทยขึ้นใหม่ ตั้งกรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวง เพชรบุรีจึงตกเป็นเมืองลูกหลวงของอาณาจักรธนบุรี พระเจ้ากรุงธนบุรีได้ย้ายเมืองหลวงลงมาทางใต้ของกรุงศรีอยุธยา โดยตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาส่งผลกระทบต่อการค้าและการเมืองเป็นอันมาก การที่เมืองหลวงย้ายลงมาใกล้ปากอ่าวมากขึ้นทำให้เส้นทางการค้าเดิมทั้งทางน้ำและทางบกเริ่มซบเซาลง เพราะเมืองหลวงสามารถคุมสินค้าได้โดยตรง ซึ่งเพชรบุรีก็ได้รับผลกระทบนี้ด้วย

- **บทบาททางด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง** ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น บทบาทของเพชรบุรีลดลงจากสมัยอยุธยามากแต่ก็ยังคงมีบทบาทอยู่บ้างไม่ว่าจะเป็นเมืองหน้าด่านระหว่างไทยกับพม่า ตลอดสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และต่อมาในด้านการปกครองเริ่มมีการแบ่งประเทศไทยออกเป็น 41 จังหวัด มีหัวเมืองตามภาคตะวันตก เพชรบุรีจึงเป็นจังหวัดหนึ่งในหัวเมืองตะวันตก ขึ้นกับกรมเจ้าท่า

- **ลักษณะที่ตั้งและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ** บ้านเรือนในชุมชนมีลักษณะเช่นเดียวกับในสมัยอยุธยา โดยบ้านเรือนในชุมชนมักสร้างรวมกลุ่มกันบริเวณแม่น้ำเพชรบุรี มีเรือนริมน้ำ เรือนแพ เรือ ต่างเป็นสิ่งที่เห็นได้ทั่วไปในแม่น้ำเพชรบุรี การขยายตัวของชุมชนเมืองจะเป็นแนวยาวขนานไปกับแม่น้ำ แต่การขยายตัวคงเป็นไปอย่างช้ามากเพราะเป็นระยะที่เพิ่งฟื้นจากสงคราม ชาวเมืองถูกเรียกไปเป็นทหารและถูกกวาดต้อนไปต้อนเสียกรุง นอกจากนี้บรรดาช่างฝีมือต่างก็ถูกเกณฑ์ไปสร้างเมืองหลวง อีกทั้งบทบาทในการเป็นตัวกลางสำคัญทางการค้าทางฝั่งทะเล

และการค้าในระหว่างประเทศก็หมดลง ทำให้เมืองเพชรบุรีมีบทบาทลดลงจากสมัยอยุธยาเป็นอย่างมาก

สันนิษฐานว่าการตั้งบ้านเรือนและผังเมืองในสมัยนี้ไม่แตกต่างไปจากยุคเจริญของเมืองเพชรบุรีในสมัยอยุธยา เมืองยังมีลักษณะเป็นการรวมตัวเข้าหาศูนย์กลาง(monocentric) โดยมีศูนย์กลางอยู่บริเวณหน้าวัดมหาธาตุ การกระจายตัวของบ้านเรือนยังคงเป็นไปตามแนวแม่น้ำ ไปจนถึงเขาวัง การคมนาคมทางน้ำยังมีบทบาทสำคัญ แต่การคมนาคมทางบกก็เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ในช่วงปลายสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น สภาพถนนยังไม่มีการทำถนนอย่างถาวร เป็นเพียงแต่เป็นร่องรอยของการเดินเท้า และทางเกวียนผ่านเท่านั้น เมื่อแม่น้ำเพชรบุรีสายเก่าเริ่มแห้งลง เมืองทางตะวันตกก็เริ่มขยายออกมาจากแนวกำแพงเมือง ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำเพชรบุรี ลักษณะถนนและทางเดินชัดเจขึ้นเมืองจึงไม่ได้ขึ้นกับแม่น้ำเพียงอย่างเดียว การคมนาคมทางบกจึงมีบทบาทมากขึ้น เมืองเพชรบุรีในยุคสมัยนี้ไม่มีการสร้างศาสนสถานมีแต่การปฏิสังขรณ์เท่านั้น

ยุคที่ 4 ยุคอารยธรรมตะวันตก (รัชการที่4-7 พ.ศ. 2494 - 2475) ในยุคนี้เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงประเทศจากสังคมดั้งเดิมแบบไทยเป็นเมืองที่พยายามพัฒนาตนเองให้เป็นเมืองที่สมัยใหม่ จึงมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม โดยการนำวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงของไทยในสมัยนั้น มีการติดต่อค้าขายกับชาติตะวันตกอย่างกว้างขวาง ในการเปิดประเทศได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนเมืองเพชรบุรีขึ้นอย่างมาก

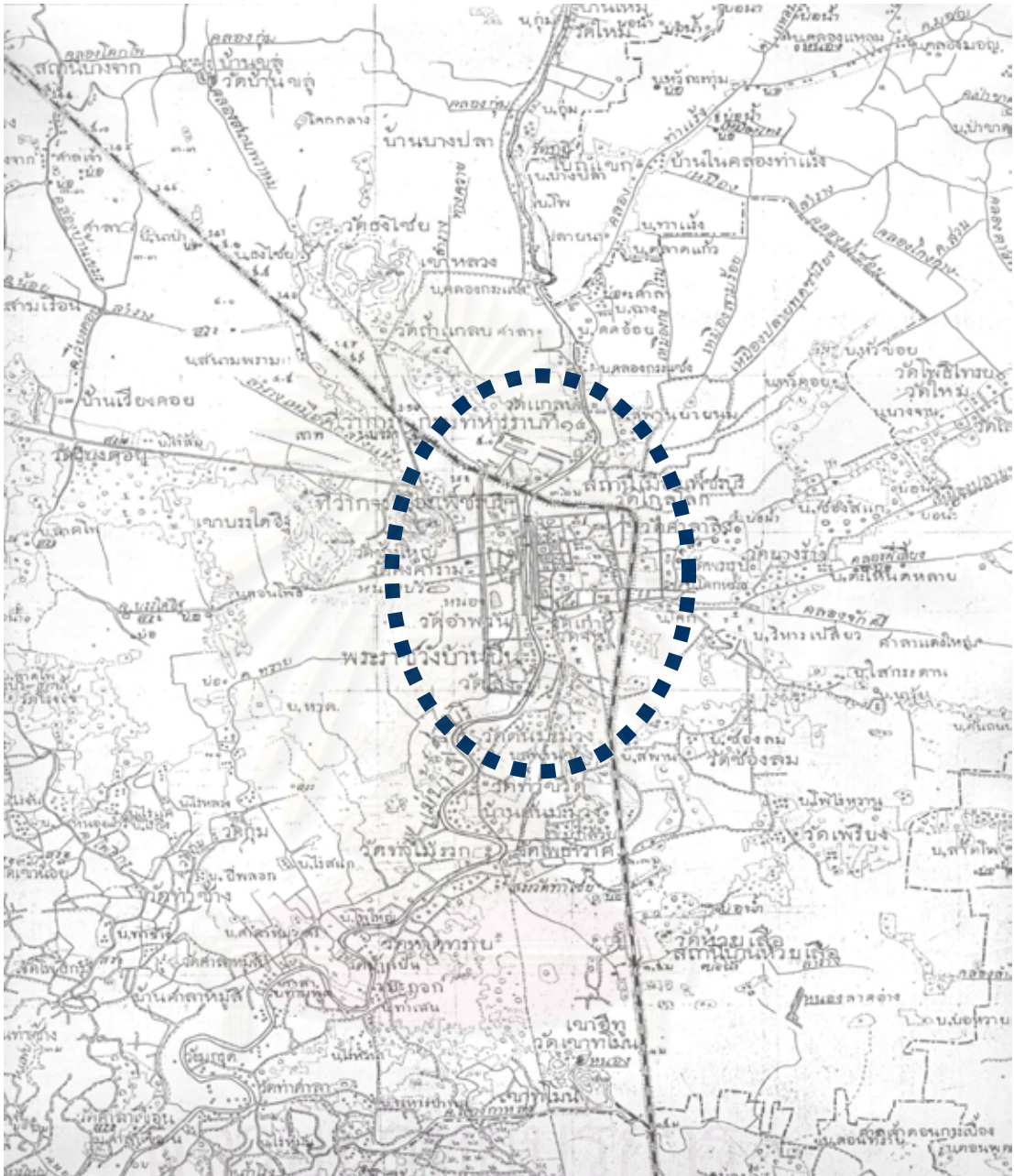
- **บทบาททางด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง** ในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการปรับปรุงการปกครอง ซึ่งส่งผลกระทบต่อเพชรบุรี โดยทรงแบ่งการปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาล อยู่ในการปกครองของกระทรวงมหาดไทย ใน พ.ศ. 2440 กำหนดให้จัดมณฑลออกเป็นเมือง แบ่งเมืองออกเป็นอำเภอ เพชรบุรีจึงตกเป็นหนึ่งในมณฑลราชบุรี ต่อมาในสมัยสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพชรบุรีจึงเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย และเนื่องจากมีสภาพภูมิประเทศที่มีความสมบูรณ์ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างพระนครคีรี(เขาวัง)บนยอดเขาสมณ สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างพระรามราชนิเวศน์ ต่อมาสมัยสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระราชวังมฤคทายวัน ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงบทบาทของเมืองเพชรบุรีในการเป็นสถานที่พักผ่อนตากอากาศของกษัตริย์หลายๆพระองค์

- **ลักษณะที่ตั้งและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ** สิ่งที่เปิดมิติใหม่ของการเปลี่ยนแปลง คือ การปรับปรุงระบบการคมนาคมทั่วประเทศ การสร้างโครงข่ายสาธารณูปโภคและ

สาธารณูปการ การพัฒนารูปแบบทางสถาปัตยกรรม ทั้งอาคารบ้านเรือนและศาสนสถาน ทำให้เมืองได้พลิกโฉมจากเมืองน้ำ มาเป็นเมืองบกซึ่งมีการวางโครงสร้างการคมนาคม การเปลี่ยนแปลงรูปแบบยานพาหนะ และรูปแบบการก่อสร้างอาคาร ส่งผลให้หน้าตาของเมืองมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด เพชรบุรีจากที่เคยเป็นเมืองน้ำที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ ได้ถูกกลืนหายไป โดยการสร้างโครงข่ายการคมนาคมทางบกตั้งแต่สมัยราชการที่ 4 ถึงราชการที่ 7 มีการใช้การเดินทาง เท้า รถไฟ จักรยาน จักรยานสามล้อ จักรยานยนต์ และรถยนต์ขนาดต่างๆอย่างแพร่หลาย เกิดความคล่องตัวในการสัญจร การสื่อสาร เศรษฐกิจ สังคม ส่งผลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมที่รับเอาศิลปวัฒนธรรมจากประเทศตะวันตกมาผสมผสานมีการสร้างอาคารสูง 2 ชั้นตั้งอยู่ริมถนน เมืองไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่ตามลำน้ำอีกต่อไป เพราะระบบถนนและสาธารณูปโภคและสาธารณูปการสามารถทดแทนการพึ่งพาแม่น้ำในการอุปโภค บริโภคได้เป็นอย่างดี ศาสนสถานที่ยังสร้างจึงไม่จำเป็นต้องเกาะตัวไปตามลำน้ำอีกต่อไป การวางรูปแบบอาคารหันมาคำนึงถึงทางเข้า ซึ่งถือตามความสะดวกในการคมนาคมทางบกมากกว่า เมืองในยุคนี้มีการขยายตัวออกไปทุกทิศทาง โดยการนำของระบบโครงข่ายการคมนาคม เกิดการขยายตัวจากชุมชนเดิมที่ตั้งตามแนวแม่น้ำเพชรบุรี มาทางตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 4 ทางตะวันออกในสมัยรัชกาลที่ 5 ทางใต้ในสมัยรัชกาลที่ 6 และทางเหนือ - ใต้ในสมัยรัชกาลที่ 7 การขยายตัวทางโครงข่ายการคมนาคม มีความสอดคล้องกับกิจกรรมและการใช้ที่ดินในสมัยนั้นเป็นอย่างดี ศูนย์กลางการปกครองได้ย้ายจากบริเวณหน้าวัดมหาธาตุและวัดพลับพลาไชยขึ้นมาทางตอนเหนือตามแนวถนนราชวิถีและตอนต้นของถนนริมคลองกระแชง ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจแบ่งออกเป็นสองฝั่ง คือ ฝั่งตะวันตกบริเวณตลาดหน้าวัดมหาธาตุ ซึ่งเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจเดิม และทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเพชรบุรีซึ่งประกอบด้วยตลาดย่อย 3 แห่ง ในบริเวณใกล้เคียงกัน ส่วนชุมชนพักอาศัยมีการกระจายอยู่ทั่วไปในจุดต่างๆของเมือง

จากรูปแบบของโครงข่ายการคมนาคม กับการกระจายตัวของอาคารรวมถึงการใช้ที่ดินและความสัมพันธ์ของโบราณสถานต่อชุมชนเมืองเพชรบุรี จะเห็นได้ว่าในยุคนี้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางผังเมืองโดยอาศัยโครงข่ายถนนและเส้นทางรถไฟเป็นกรอบ เมืองจึงมีการใช้ที่ดินอย่างเป็นระบบมากกว่าในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น

ยุคที่ 5 เพชรบุรีในปัจจุบัน (พ.ศ. 2475- ปัจจุบัน) ในยุคนี้เป็นยุคของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทำให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงและการเจริญเติบโตในทุกๆด้าน มีการใช้แผนพัฒนาต่างๆเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา โดยเฉพาะในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 กำหนดให้จังหวัดเพชรบุรีเป็นศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาค จึงส่งผลให้เกิดแผนพัฒนาและโครงการในด้านต่างๆตามมา เช่น แผนพัฒนาการท่องเที่ยว โครงการพัฒนาโครง

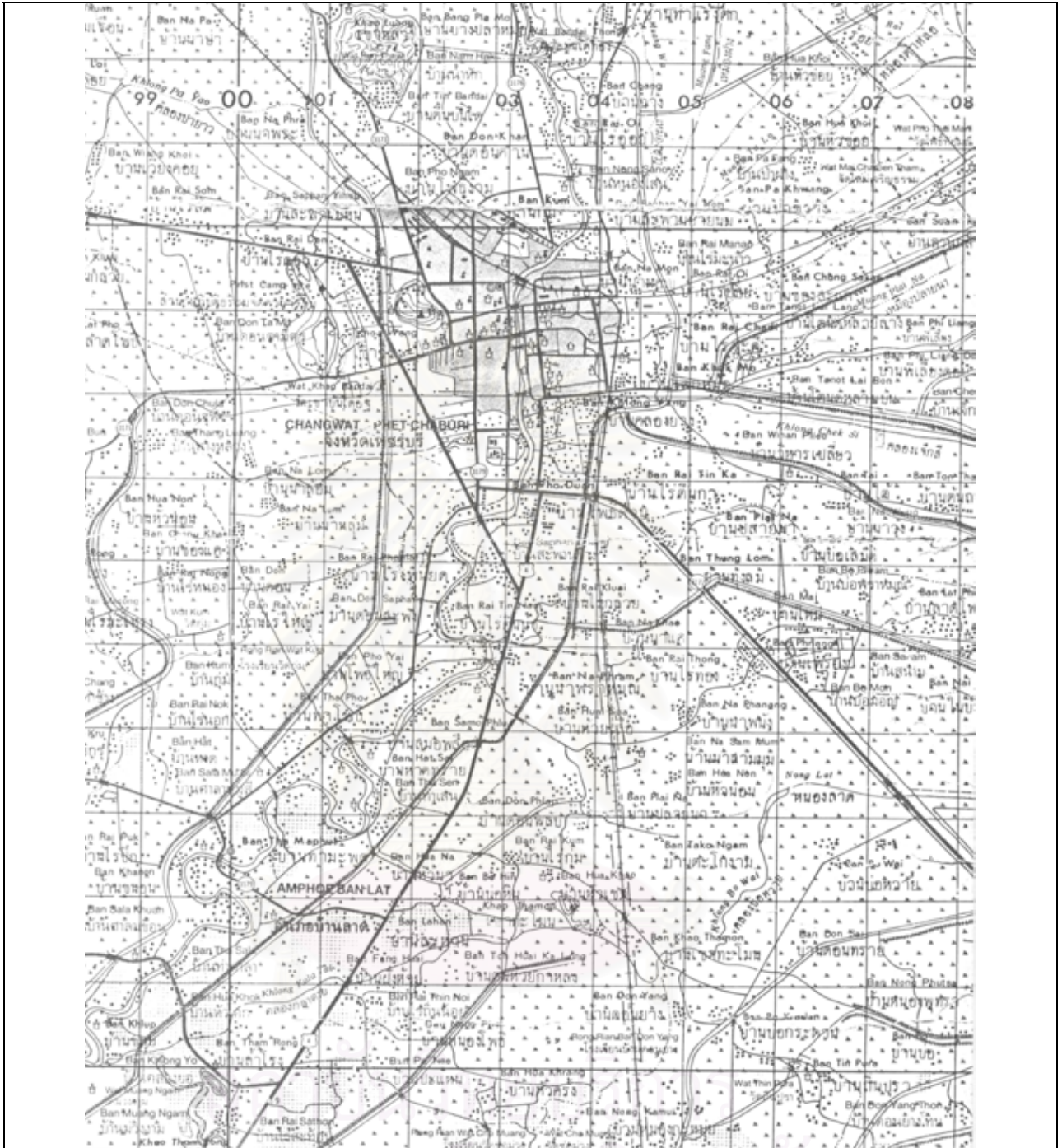
การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 4.5 แสดงเมืองเพชรบุรีในสมัยรัชกาลที่ 5

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง

ที่มา : กรมแผนที่ทหาร

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

ภาพที่ 4.6 แสดงเมืองเพชรบุรี ในปี 2539

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางแผนเมือง

ที่มา : กรมแผนที่ทหาร

สร้างพื้นฐาน เนื่องจากการพัฒนาพื้นที่ในด้านต่างๆนี้เองส่งผลให้เพชรบุรีมีการเจริญเติบโตและปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยว และเศรษฐกิจเช่น ราคาที่ดินบริเวณชายทะเลที่มีราคาสูงขึ้น อาคารสูง การถูกล้ำพื้นที่เกษตร โครงการสนามกอล์ฟ ฯลฯ

- บทบาททางด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง เพชรบุรีมีบทบาทในทุกระดับของประเทศและระดับภูมิภาค ชุมชนเพชรบุรีเป็นศูนย์กลางการคมนาคมระดับภาค และระดับจังหวัด อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคตะวันตก โดยมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจคือการค้า - บริการ และการเกษตรซึ่งเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การขยายตัวของชุมชนและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางกายภาพ

- ลักษณะที่ตั้งและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เมื่อการคมนาคมมีการเปลี่ยนแปลงไปได้ส่งผลต่อโครงสร้างทางผังเมืองและระบบของชุมชนในปัจจุบัน เมืองมีการขยายตัวออกไปทุกทิศทาง อาคารพาณิชย์และบ้านเรือนพักอาศัยต่างๆก็ขยายตัวออกไปรอบนอกเขตเทศบาล แต่ในขณะเดียวกันระบบโครงสร้างของเมืองกับมีการเปลี่ยนแปลงจากสมัยรัชกาลที่ 1-7 ไม่มากนัก เช่นระบบโครงข่ายถนน ซึ่งเพิ่มขึ้นจากเดิมเพียงสองสาย คือ ถนนเพชรเกษมสายนอกและถนนเพชรเกษมเดิม ระบบโครงข่ายถนนในชุมชนเมืองเป็นแบบตารางและแบบแนวยาวขนานไปกับแม่น้ำเพชรบุรี ส่วนความกว้างของถนนไม่มีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับปริมาณรถในปัจจุบัน เกิดปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาที่จอดรถ กิจกรรมทางด้านสังคมและนันทนาการ ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับศาสนสถานและโบราณสถานในชุมชนเมือง นอกจากนี้ยังมีการขยายกิจกรรมทางการค้าและอุตสาหกรรม ในบริเวณนอกเขตเทศบาลมากขึ้น เพื่อรองรับความต้องการของประชากรภายนอกชุมชนเมือง รวมทั้งคนในชุมชนเมืองที่ขยายออกไปอยู่นอกเขตเทศบาล

รัชกาลที่ ๕ เสด็จเพชรบุรีทางเรือ

ราษฎรอรับเสด็จริมแม่น้ำเพชรบุรี

เรียนข้าหลวงริมแม่น้ำเพชรบุรี

ศาลาท่าน้ำริมแม่น้ำเพชรบุรี

สถานีรถไฟเพชรบุรี

ถนนราชวิถี ทางรถไฟไปพระนครศรีธรรม

ตลาดเพชรบุรี

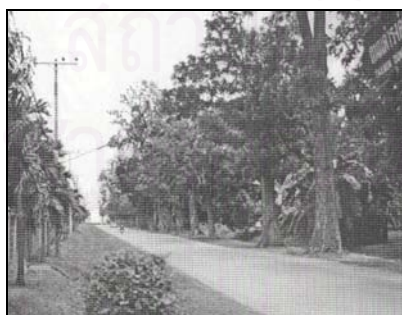
ถนนคลองกระแชง

สมเด็จพระจอมเกล้าฯ ดำรงฯ กับ ต้นมะฮอกกานี

ถนนราชดำริ มี ต้นมะฮอกกานี อยู่สองข้างทาง

ต้นมะฮอกกานี บริเวณถนนดำรงรักษ์

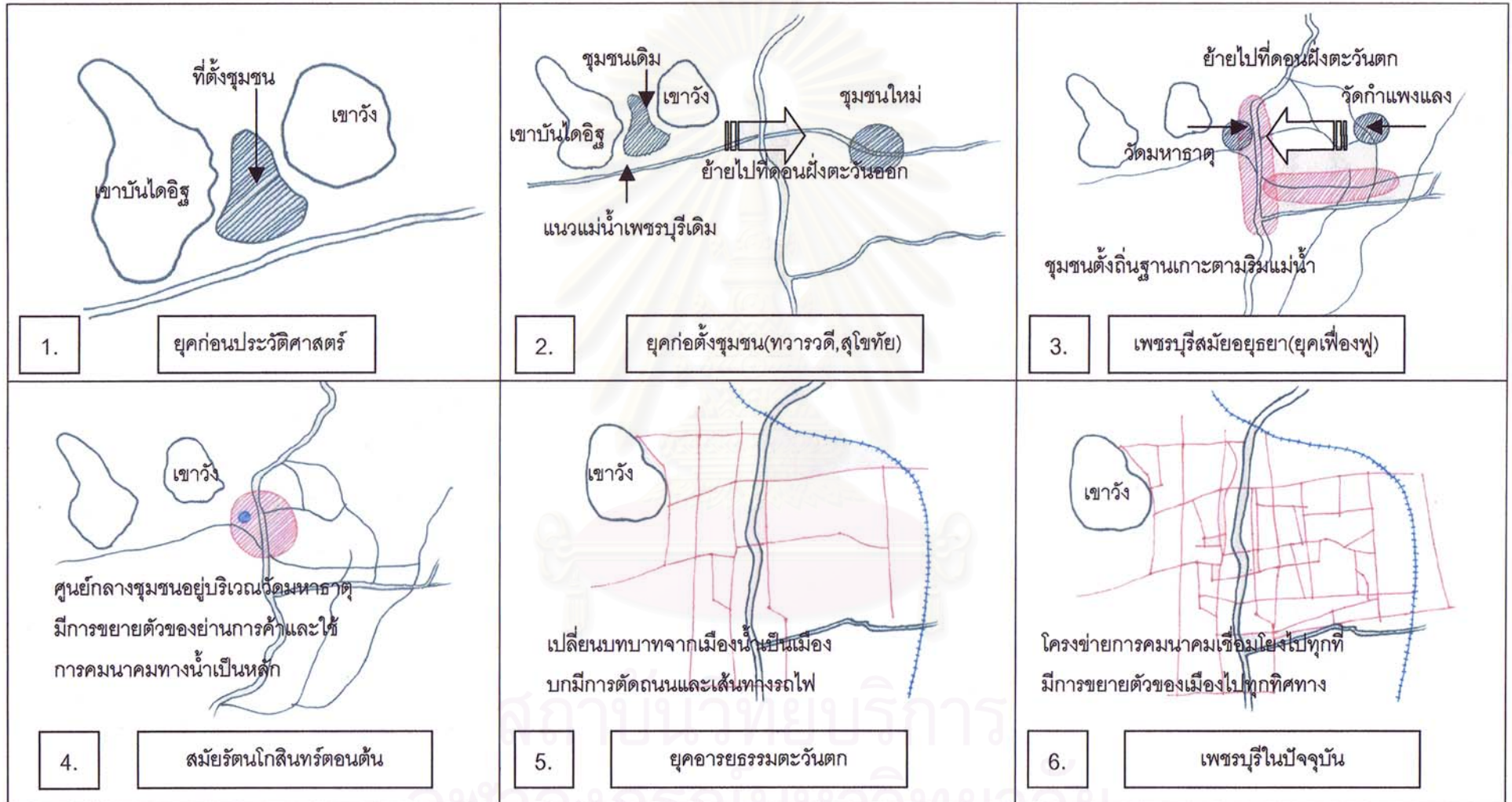

พระนครศรีธรรม มองจากเขาพนมขวัด

ภาพที่ 4.5 แสดงรูปแบบระบบการคมนาคมในสมัยรัชการที่ 5

ที่มา : พระพุทธเจ้าหลวงกับเมืองเพชรบุรี ; 2537

ตารางที่ 4.1 แสดงวิวัฒนาการและพัฒนาการของเมืองเก่าเพชรบุรี

ที่มา: จากข้อสันนิษฐานโดยนักวิชาการ, เอกสาร บทความทางวิชาการ

4.3 รูปแบบ เอกลักษณ์ และลักษณะเฉพาะ

เมืองเพชรบุรี เป็นเมืองที่มีรูปแบบของการจัดผังเมืองและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ซึ่งร่องรอยอดีตของเมืองนี้มีหลงเหลืออยู่ทั่วไปทั้งบริเวณเขตพื้นที่เมืองเก่า และแนวแม่น้ำเพชรบุรี ซึ่งในการที่จะเข้าไปสัมผัสกับอดีตของเมืองเพชรบุรีนั้น อย่างน้อยผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรที่จะต้องมองผ่านให้เข้าใจในโครงสร้างทั่วไปของเมืองเสียก่อน ว่าเมืองเก่าเพชรบุรีนั้นมีการใช้พื้นที่และมีวิวัฒนาการอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่ผ่านมา แต่เมื่อมามองและพิจารณาถึงลักษณะของงานสถาปัตยกรรม และสิ่งก่อสร้างต่างๆ เมืองเพชรบุรีก็เป็นพื้นที่ซึ่งมีลักษณะของสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม ที่โดดเด่นมีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นมากมายกระจายตัวอยู่ทั่วไปให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งล้วนแล้วแต่หลากหลายยุคสมัยและเป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญต่อการเป็นตัวตนของเมืองเพชรบุรีในอดีตได้เป็นอย่างดี

4.3.1 รูปแบบ เอกลักษณ์ และลักษณะเฉพาะด้านสถาปัตยกรรม

จากการศึกษาสามารถจำแนกโบราณสถานและสถาปัตยกรรมของเมืองเพชรบุรี ออกเป็น 3 ประเภท คือ โบราณสถาน-อาคารทางศาสนา พระราชวัง และบ้านเรือนพักอาศัย โดยมีลักษณะของสถาปัตยกรรมแต่ละประเภทดังนี้

โบราณสถาน-อาคารทางศาสนา

วัดในพุทธศาสนา ถือว่าเป็นศูนย์กลางของสังคม เศรษฐกิจและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมาแต่เดิม ดังนั้นวัดจึงเป็นตัวแทนที่ดีของสภาพทางสังคมวิทยาของชุมชนนั้น ๆ เพชรบุรี เป็นจังหวัดที่เต็มไปด้วยวัดโดยปัจจุบันมีวัดเป็นจำนวนมากถึง 223 วัด วัดร้างอีก 55 วัด (กรมศิลปากร การท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบุรี, 2545) และในจำนวนนี้มีไม่น้อย ที่เป็นวัดซึ่งได้สืบทอดกิจกรรมทางศาสนาต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยอยุธยา รูปแบบของอาคารทางศาสนาในเพชรบุรี แบ่งออกได้เป็น 4 ยุคคือ

1. สมัยยุคก่อตั้งเมือง

เมืองเพชรบุรี ในยุคก่อตั้งชุมชนเมืองสมัยก่อนอยุธยา ได้รับอิทธิพลจากคตินิยมของขอม ซึ่งนับถือศาสนาพุทธ นิกายมหายาน และศาสนาฮินดู จึงนิยมสร้างเทวสถานหลักเมือง เสาชิงช้า และพระปรางค์ในพุทธศาสนาที่วัดมหาธาตุไว้เป็นสำคัญ ทั้งยังสร้างกำแพงเมือง ป้อมคู และหอรบ ขึ้นอย่างมั่นคง โบราณสถานที่สันนิษฐานว่าก่อสร้างขึ้นในสมัยนี้ ได้แก่ วัดกำแพงแลง หลักเมือง เสาชิงช้า บ้านหน้าพระลาน พระบรมธาตุ โบสถ์วัดสนามพราหมณ์ วัดวัง และวัดเพชรพลี ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ 1) ยังคงไว้ซึ่งหลักฐานทางสถาปัตยกรรม 2) ไม่เหลือหลักฐานทางสถาปัตยกรรม คงไว้เพียงคำบอกเล่าและข้อสันนิษฐาน

1) ยังกงวี่ซึ่งหลักฐานทางสถาปัตยกรรม

- ปรากฏวัดกำแพงแลง เป็นโบราณสถานที่สำคัญของเมืองเพชรบุรี ประดิษฐานอยู่ทางเหนือของวัดวัง ซึ่งอยู่ใจกลางเมืองในเขตกำแพงเมือง สันนิษฐานว่าสร้างมาแต่สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 กษัตริย์ขอม ประมาณ พ.ศ.1720 –1780 เป็นโบราณสถานที่สร้างด้วย ศิลาแลงฉาบปูน ประดับด้วยลายปูนปั้น ประกอบด้วยปรากฏ 5 องค์ ปรากฏประธานอยู่ตรงกลาง สภาพยังคงอยู่มากร่องรอยปูนปั้นที่เหลือก็ยังสามารถสังเกตเห็นได้ชัดเจนซึ่งสามารถบ่งชี้ได้ว่าเป็นฝีมือของช่างพื้นถิ่นที่ได้รับอิทธิพลแบบขอมอย่างชัดเจน

ในหนังสือสมุทรราชบุรี เรียกว่า ปราสาทหินวัดกำแพงแลง กล่าวไว้ว่า กำแพงแลงนั้นสร้างด้วยแลงจริงๆตัดลงเป็นแผ่นอิฐขนาดกว้าง 2 ศอก ยาว 3 ศอก ยกขึ้นซ้อนๆกันไว้เป็นกำแพง สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงมาประทับที่วัดกำแพงแลงในจดหมายเหตุระยะทางเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยเสด็จตรวจราชการหัวเมืองว่า “คราวนี้ได้พิเคราะห์ดูปราสาทที่วัดกำแพงแลงโดยละเอียด วัดกำแพงแลงนี้แต่เดิมเป็นเทวสถานเป็นแน่ เทวรูปก็ยังมีเป็นปรากฏ 5 หลัง พิศุทธิ์คู่มือคล้ายปราสาทศิลาในมณฑลนครราชสีมา มาก ที่สังเกตได้เป็นแน่แท้คือลูกมะหวดซึ่งที่ฝา ไม่ผิดกับวัดพนมวันเมืองนครราชสีมาเลย เป็นแต่ที่นี้ทำด้วยศิลาแลง”(อ้างถึงใน ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค,2529:81-82)

- ปรากฏวัดมหาธาตุ เป็นวัดสำคัญวัดหนึ่งในจังหวัดเพชรบุรี ในหนังสือสมุทรราชบุรี กล่าวว่า โบราณสถานแห่งนี้เป็นข้อพิสูจน์ตามพงศาวดารที่ว่าพวกขอมได้มีอำนาจแผ่ไพศาลเข้ามาปกครอง โดยฝีมือก่อสร้างพระมหาธาตุนี้เป็นแบบเขมร คาดว่าน่าจะมีสมัยเดียวกับปราสาทที่วัดกำแพงแลง ปรากฏวัดมหาธาตุมีลักษณะเป็นปรากฏใหญ่ 5 ยอดตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเพชรบุรี ซึ่งเมื่อพิจารณาดูแล้วจะตั้งอยู่เป็นแนวแกนเดียวกันกับปรากฏวัดกำแพงแลง

2) ไม่เหลือหลักฐานทางสถาปัตยกรรม คงไว้เพียงกำแพงเก่าและข้อสันนิษฐาน

- ศาลหลักเมือง จากการบอกเล่าถึงศาลหลักเมืองตามตำนานเมืองเพชรบุรี มีความว่า “ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าราบ อำเภอเมือง ตรงที่สร้างศาลหลักเมืองเดิมเป็นใจกลางเมืองเพชรบุรี ต่อมาเมื่อแม่น้ำเพชรบุรีเปลี่ยนทิศเส้นทางเดินใหม่ โดยไหลมาทางทิศตะวันตก (ตามแนววัดจันทร์และวัดท่อ) ผู้คนพลเมืองจึงอพยพมาอยู่ทางริมแม่น้ำหัด ตรงกลางใจเมืองซึ่งมีผู้คนหนาแน่นกลับร้างไป

- เสาชิงช้า สันนิษฐานว่าคงมีลักษณะเดียวกับเสาชิงช้าในกรุงเทพฯ ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเพชรบุรี บริเวณหน้าวัดเพชรบุรีซึ่งเคยเป็นเขตหมู่บ้านพรหมณีในสมัยนั้น

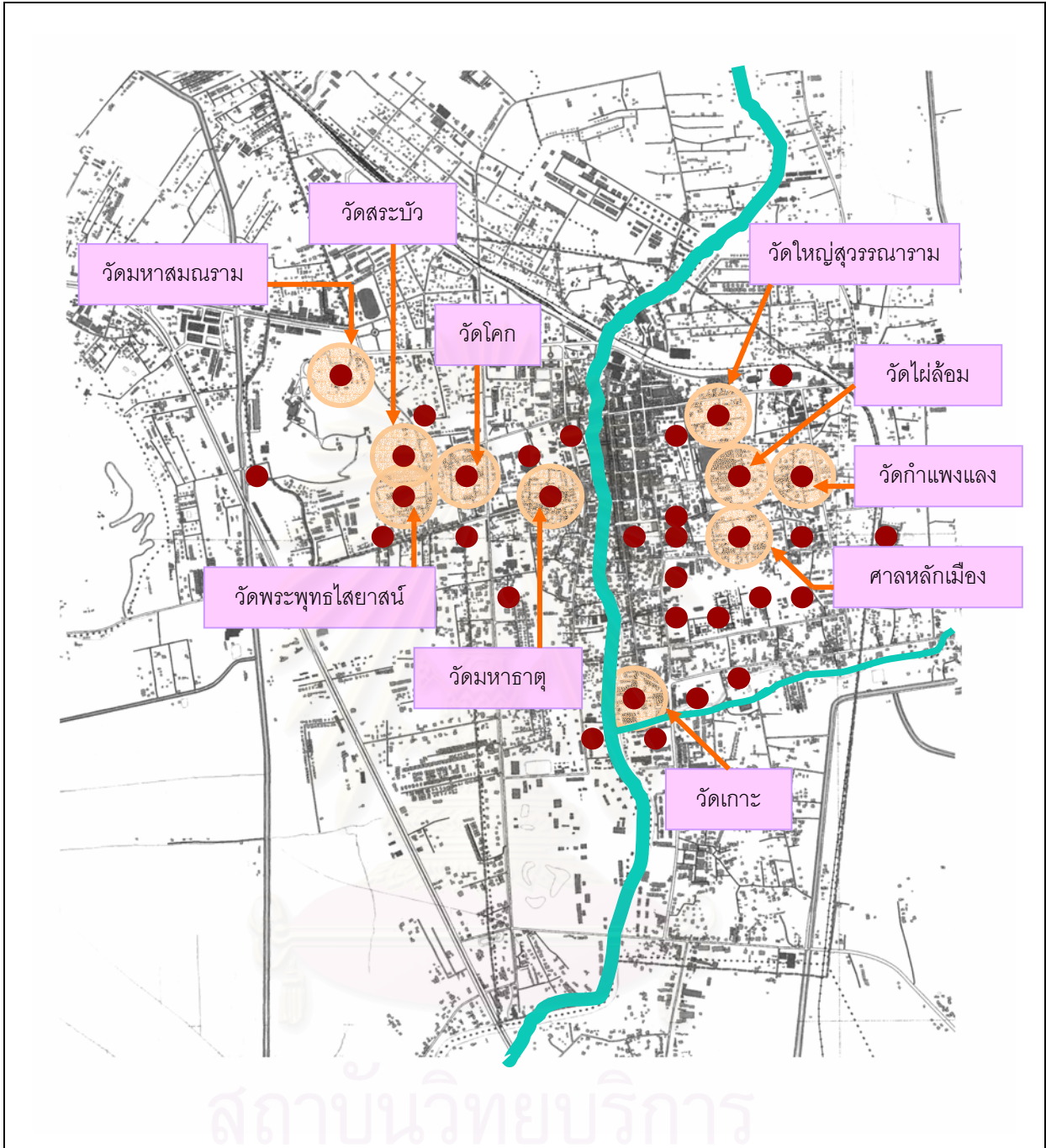
- โบสถ์พราหมณ์ สันนิษฐานว่าคงเป็นที่ประกอบพิธีทางศาสนาของพวกพราหมณ์ ตั้งอยู่ในบริเวณด้านหลังวัดสนามพราหมณ์
- บ้านหน้าพระลาน สันนิษฐานว่าเคยเป็นพระลานบริเวณหน้าวังเจ้าเมืองเดิมเรียก"หน้าพระลาน" ปัจจุบันเป็นที่อาศัยของประชาชนจึงเรียกกันว่า บ้านหน้าพระลาน
- วัดวัง ที่ตั้งของวัดวังอยู่ในเกาะใจกลางเมืองเดิม สันนิษฐานว่าเคยเป็นวังของเจ้าเมืองในสมัยนั้น แต่เนื่องจากสร้างด้วยไม้จึงไม่เหลือหลักฐานให้เห็น
- แนวกำแพงเมือง การสร้างแนวกำแพงเมืองนั้นสันนิษฐานว่า เพชรบุรีได้รับอิทธิพลทางการปกครองจากอาณาจักรสุโขทัย จึงมีการสร้างกำแพงเมืองตามความนิยมในกลุ่มเมืองลูกหลวงของสุโขทัย โดยมีรูปแบบเป็นกำแพงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าชั้นเดียว
- วัดคงคาราม เป็นวัดที่มีความเก่าแก่มากแต่ไม่มีผู้ใดจดบันทึกไว้ว่าสร้างเมื่อใด แต่ได้มีนักวิชาการสันนิษฐานว่า วัดคงคาได้ชื่อเพราะตั้งอยู่ริมแม่น้ำสายเดิม ซึ่งยังไม่เกิดแม่น้ำสายใหม่ในปัจจุบัน ฉะนั้นจึงเป็นวัดเก่าแก่มากในจังหวัดเพชรบุรี และคงไม่เคยร้างปราศจากพระภิกษุอยู่จำพรรษา ซึ่งเห็นว่ามันจะมีมาแต่ก่อนสมัยขอมปกครองเพชรบุรี

2. สมัยอยุธยา

จากความมั่นคงทางเศรษฐกิจในสมัยอยุธยา กับความศรัทธาในพุทธศาสนาและค่านิยมในสังคมที่ถือว่าการสร้างศาสนสถานถือเป็นการทำบุญที่ได้บุญเป็นอย่างมาก อีกทั้งเป็นการเชิดชูชื่อเสียงของผู้สร้าง โดยเฉพาะในกลุ่มขุนนาง คหบดี และประชาชน ทำให้เกิดการแข่งขันกันสร้างวัดขึ้นในเมืองเพชรบุรี ซึ่งมีทั้งที่เป็นการบูรณะซ่อมแซมวัดเดิม และวัดที่สร้างขึ้นใหม่โดยศาสนสถานที่ได้รับการบูรณะซ่อมแซมและปรับปรุง มี วัดมหาธาตุ ศาลหลักเมือง วัดเกาะ วัดคงคาราม วัดเพชรบุรี

สำหรับวัดที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา จะแบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ

- ช่วงอยุธยาตอนกลาง พ.ศ. 2089 - 2199 ได้แก่ วัดโคก วัดถ้ำแก้ว และวัดใหญ่สุวรรณาราม
- ช่วงอยุธยาตอนปลาย พ.ศ. 2199 - 2310 ได้แก่ วัดเกาะ วัดช้างน้อย วัดพระทอง วัดไผ่ล้อม วัดพุทธไสยาสน์ วัดเขabanไดอิฐ วัดกุฎีดาว วัดพลับพลาชัย วัดไชยสุรินทร์ วัดพรหมวิหาร วัดธ่อเจริญธรรม วัดอุทัย วัดนาค วัดชีมื่อ วัดใหม่ วัดค้างคาว วัดปากน้ำ วัดกก วัดดอนไก่เตี้ย วัดชีปะขาว วัดสระบัว ฯลฯ

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 4.7 แสดงตำแหน่งที่ตั้งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียน

สัญลักษณ์

ศาสนสถานที่ได้รับการจดทะเบียนโบราณสถาน

ตำแหน่งศาสนสถาน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

ที่มา : อัครวาทดี กมลาศน์

จะเห็นได้ว่าเมืองเพชรบุรีในสมัยอยุธยามีวัดเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วง อยุธยาตอนปลายเพราะเป็นช่วงที่กรุงศรีอยุธยาเจริญรุ่งเรืองจากการค้าขายกับต่างประเทศ ประกอบกับในสมัยนั้นเมืองเพชรบุรี นับเป็นศูนย์รวมของช่างฝีมือที่มีความสามารถ ทั้งด้าน ประติมากรรมจิตรกรรม และ สถาปัตยกรรม วัดในสมัยนี้จึงมีความงดงามและคุณค่าทางศิลปกรรมสูง

3. สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

การก่อสร้างอาคารในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้อิทธิพลทางศิลปกรรมจากสมัย อยุธยา โดยยึดถือแบบแผนพระราชวังหลวงและวัดของอยุธยาเป็นหลัก แต่เพราะบ้านเมืองยังไม่ ห่างจากศึกสงคราม การก่อสร้างจึงไม่ประณีตเท่าที่ควร ในสมัยรัชกาลที่ 2 ซึ่งเป็นยุคของการฟื้นฟูศิลปะและการช่าง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงสนับสนุนด้านการ ช่าง ในรัชสมัยนี้มีการติดต่อค้าขายกับประเทศจีน เป็นเหตุให้อิทธิพลจีนเริ่มเข้ามามีบทบาทใน การก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ต่อมาในรัชกาลที่ 3 ไทยมีการติดต่อกับจีนเป็นการใหญ่ มีทั้ง สำเภาลงและของพ่อค้ามากมายจึงมีการนำศิลปวัตถุจากจีน กระจเบื้อง ตลอดจนแบบการก่อสร้างและศิลปกรรมจีนมาใช้ในการก่อสร้างและบูรณะวัดวาอารามต่าง ๆ

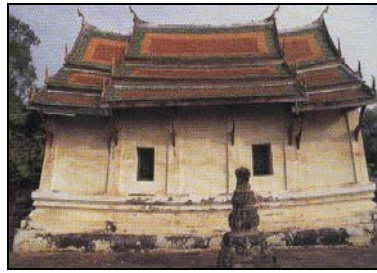
แต่จากการที่เมืองเพชรบุรี ได้ลดบทบาทความสำคัญทางเศรษฐกิจและการค้าลง อีกทั้ง ยังสูญเสียผู้คนในการสงคราม และการเกณฑ์ช่างไปปรับปรุงกรุงรัตนโกสินทร์ทำให้การก่อสร้าง อาคารศาสนสถานในเพชรบุรี ยุติลง เหลือเพียงงานบูรณะศาสนสถานบางแห่ง เช่น การ บูรณะพระอุโบสถและศาลาการเปรียญ วัดคงคาราม และการบูรณะปฏิสังขรณ์ วัดพลับพลายชัย ในปี พ.ศ. 2340 เท่านั้น ข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่งคือ การบูรณะโบราณสถานดังกล่าวจะมี ลักษณะเหมือนกันอยู่คือ เป็นการรื้อของเดิมแล้วทำการสร้างใหม่

วัดมหาธาตุวรวิหาร

วัดพลับพลายชัย

วัดสระบัว

วัดใหญ่สุวรรณาราม

ภาพที่ 4.6 วัดในสมัยก่อนอยุธยาและสมัยอยุธยา

ที่มา : เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน เพชรบุรี , น.198

ในสมัยรัชการที่ 1 เป็นช่วงที่ยังมีการเกณฑ์ชาวบ้านในการทำสงครามและการสร้างเมืองใหม่คือกรุงเทพมหานคร จำเป็นต้องใช้ช่างฝีมือในการสร้างพระบรมมหาราชวัง ซึ่งก็รวมถึงช่างเมืองเพชร ดังนั้นการก่อสร้างปรับปรุงศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างวัดใหม่จึงไม่มีในรัชกาลนี้ ต่อมาในสมัยรัชการที่ 2 เป็นยุคของการฟื้นฟูศิลปะการช่าง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงสนับสนุนด้านการช่าง และได้ทรงติดต่อค้าขายกับประเทศจีน ซึ่งเป็นเหตุให้อิทธิพลจีนเริ่มเข้ามามีบทบาทในการก่อสร้างอาคารต่างๆ เช่น เก๋งจีนหน้าวัดพลับพลาไชย นอกจากนี้ยังมีการบูรณะวัดคงคาราม ซึ่งต่อมาได้ยกฐานะเป็นอารามหลวงชั้นโท ในสมัยรัชการที่ 3

4. สมัยรัชกาลที่ 4 ถึง รัชกาลที่ 7

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมในช่วง รัชกาลที่ 4 ถึง รัชกาลที่ 7 ของกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีพัฒนาการมาเป็นลำดับ โดยในสมัยรัชกาลที่ 4 มีการผสมผสานศิลปะจีนกับศิลปะแบบตะวันตก อาคารมักมีความสูงมากกว่า 1 ชั้น โครงสร้างเป็นกำแพงรับน้ำหนัก มีการยื่นชายคาออกไปข้างเพื่อกันแดดกันฝน อาคารที่มีส่วนของหลังคาแบบก่ออิฐฉาบปูนมักทำเป็นซุ้ม ทรงมงกุฏ แต่งเครื่องหน้าบ้าน ด้วยช่อฟ้าเป็นรูปหัวนาค ลายองเป็นตัวนาค และหางหงษ์เป็นนาค พระสถูปเจดีย์มีการกลับไปนิยมเจดีย์สมัยอยุธยา มีการสร้างเจดีย์ไม่สิบสองหลายแห่ง จิตรกรรมมีการนำรูปแบบการเขียนแบบตะวันตกเข้ามาผสมผสานไบเสมานิยมทำเป็น ซุ้มมงกุฏ บางแห่งนำไปติดกับเสาโบสถ์

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 รูปแบบสถาปัตยกรรมเริ่มมีความหลากหลายขึ้น รูปทรงของอาคารส่วนใหญ่ดูเพรียวสูงขึ้น ด้านหน้ามักทำเป็นหน้าบัน 2 ชั้นมีหน้าบันด้านหน้าและหลัง ด้านละ 4 ต้นหน้าบันตกแต่งด้วยลวดลายต่างๆ มีการนำรูปนารายณ์ทรงครุฑมาใช้ ชายคามักยื่นออกไปมาก มีเสานางเรียงรับโดยรอบ

ในช่วงรัชการที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 7 นี้ มีการสร้างศาสนสถานขึ้นใหม่น้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่าง ๆ ซึ่งโดยมากมักทำ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ก่อสร้างขึ้นใหม่ในสมัยนี้ คือ วัดโพธาราม วัดสนามพราหมณ์ วัดชีสะอินทร์

พระราชวัง

ภายหลังสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ความสำคัญของเมืองเพชรบุรี ได้เปลี่ยนจากเมืองทางยุทธศาสตร์ มาเป็นเมืองที่ประทับในการแปรพระราชฐานของพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรี ถึง 3 รัชกาล และเป็นที่ตั้งพระราชวัง 3 แห่ง ได้แก่

1. พระนครคีรี หรือเขาวัง

เขาที่เป็นพระนครคีรีนี้ ในสมัยโบราณเรียกว่า"เขาสมณ"พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2402 (นงเยาว์ แสนโกสิก และคณะ,2543 :27) มีลักษณะสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมตะวันตกแบบนีโอคลาสสิก สถาปัตยกรรมไทย และจีน เนื่องจากในช่วงเวลาที่ก่อสร้าง เป็นยุคที่ประเทศไทยเริ่มปรับตัวตามอย่างประเทศตะวันตกในขณะที่ความนิยมในรูปแบบสถาปัตยกรรมจีนที่มีมาตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ก็ยังคงอยู่และยังต้องดัดแปลงรูปแบบของสถาปัตยกรรมให้เหมาะสมกับการก่อสร้างแบบไทย อาคารแต่ละหลังจึงมีทั้งลวดลายปูนปั้นแบบฝรั่งปนไทย โครงหลังคาละกระเบื้องคลุมแต่หลังมีทั้งแบบหลังคาเก๋งจีน หลังคาลาดชันแบบไทย หลังคาโดมกระจกแบบฝรั่ง (สำนักพิมพ์สารคดี. 2542 : 34 - 35)

มีการสร้างถนนจากพระนครคีรีไปยังจุดสถานที่ต่างๆ คือ จากเชิงเขาไปยังท่าหน้า ถนนจากเชิงเขาไปยังเขาหลวง สร้างลำพานข้ามข้ามแม่น้ำเพชรบุรีเป็นสะพานก่ออิฐถือปูน บนพระนครคีรีนั้นเดิมมีวัดโบราณอยู่วัดหนึ่ง คือวัดมหาสมณาราม

2. พระรามราชนิเวศน์ หรือ พระราชวังบ้านปืน

เริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. 2453 ในสมัยของรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ได้มาแล้วเสร็จในปีสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2461 ผังอาคารเป็นรูป 4 เหลี่ยมผืนผ้า ล้อมสวนหย่อมมีน้ำพุอยู่ตรงกลางส่วนที่ประทับสูงสองชั้น หลังคาทรงสูงรูปโดม ลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบตะวันตกมีรูปแบบตามความนิยมของประเทศเยอรมันในสมัยนั้นคือ แบบบาโรก (Baroque) และแบบอาร์ท นูโว (Art Nouveau) (สำนักพิมพ์สารคดี. 2542:78-79)

3. พระรามราชนิเวศน์ มฤคทายวัน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2466 เพื่อเป็นพระราชวังฤดูร้อน ลักษณะอาคารเป็นแบบไทยผสมยุโรป โดยออกแบบให้มีความเหมาะสม

สมกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ พระที่นั่งและอาคารประกอบใช้ไม้เป็นวัสดุหลัก มีลักษณะโปร่งรับแสงแดดและลมทะเล ใต้ถุนสูงและมีหลังคาคลุมเดินถึงกันได้ทุกส่วน ฝ้าเพดานเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กเพื่อให้มีน้ำหนักและแข็งแรง สามารถต้านลมทะเลได้ โคนเสาคอนกรีตใต้ถุนอาคาร ออกแบบให้มีหล่อน้ำกันมดและแมลงด้วย (สำนักพิมพ์สารคดี. 2542 : 83-84)

บริเวณสวนน้ำพุ (วังบ้านปืน)

พระที่นั่งเวียงยันทวีเชียรปราสาท(เขาวัง)

ภาพที่ 4.7 พระราชวังมีรูปแบบผสมผสานของสถาปัตยกรรมตะวันตก

ที่มา : เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน เพชรบุรี , น.228,235

บ้านเรือนพักอาศัย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบ้านเมือง เริ่มมาจากการสร้างพระนครคีรีทำให้มีการใช้ระบบถนนแบบตาราง(GRID) มาใช้ทำให้รูปแบบของการใช้ที่ดินภายในเมืองมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางมีระเบียบมากขึ้น ลักษณะอาคารจากเดิมเป็นเรือนไทยริมน้ำ หรือเรือนแพ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นอาคารไม้ริมถนน อาคารร้านค้าริมเส้นทาง ขนาบสองข้างทางไปตามถนน

อาคารเรือนแถวไม้ได้เข้ามามีบทบาท โดยมีการสร้างอาคารอยู่บริเวณริมถนนหน้าวัดมหาธาตุ เป็นอาคารไม้ชั้นเดียว หรือสองชั้น หลังคาทรงไทย หรือจั่ว มุงด้วยวัสดุจาก เมื่อมีการสร้างสะพานข้ามข้ามแม่น้ำ ก็มีการปลูกบ้านเรือนข้ามไปอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ ชุมชนมีการขยายตัวเนื่องจากการคมนาคมสะดวก

อาคารก่ออิฐถือปูนและศูนย์ราชการเริ่มมีการก่อสร้างบริเวณริมถนนราชวิถีและบริเวณทางขึ้นเขาวัง ส่วนอาคารบ้านเรือนของเจ้านายและขุนนางจะเป็นตึก หรือทรงไทยเรือนหมู่ หันหน้าออกสู่แม่น้ำ อาคารพาณิชยกรรมจะเป็นอาคารเรือนไม้อยู่ริมถนนสองฝั่งของย่านการค้า

อาคารบ้านเรือนต่างๆในสมัยตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ลงมาไม่มีหลักฐานหลงเหลืออยู่ จะมีบ้างก็เพียงภาพถ่าย จะเหลืออยู่บ้างก็มีอาคารสมัยรัชกาลที่ 6 ปัจจุบันนี้เหลืออยู่น้อยมากเนื่องจากเสียหายไปในเหตุเพลิงไหม้เมื่อปี พ.ศ. 2458 ตามถนนพาณิชเจริญเรื่อยไปบริเวณวัดมหาธาตุ วัดพลับพลาไชยจนถึงเรือนจำเก่า ในเหตุการณ์นี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระ

กรุณาโปรดเกล้าฯงดเก็บเงินบำรุงท้องที่เป็นเวลา 1 ปีหลังจากนั้นเกิดเพลิงไหม้อีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2468 บริเวณเชิงสะพานพระจอมเกล้าไปตามถนนสี่สะพานจรดถนนราชดำเนิน ถนนราชวิถี ในเหตุการณ์ครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงส่งสารชาวเพชรบุรีถึงนัก ทรงมีพระราชดำรัสว่า บ้านเรือนราษฎรปลูกสร้างกันแออัดเกินไป และไม่หลังคาเป็นเชื้อเพลิงได้ อย่งดี ถนนก็แคบไม่เป็นระเบียบควรมีการขยายถนนเนื่องจากถนนมีความคับแคบทำให้ไม่สามารถควบคุมเพลิงได้ทันทั่วทั้ง

ตลาดเพชรบุรีในสมัยรัชกาลที่ 5

สภาพถนนคลองกระแซง

ภาพที่ 4.8 แสดงอาคารบ้านเรือนและถนนในสมัยรัชกาลที่ 5-6

4.3.2 ลักษณะเฉพาะด้านศิลปกรรม

นอกจากประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานแล้ว จังหวัดเพชรบุรี ยังได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งศิลปกรรม ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยา มีเอกลักษณ์เฉพาะทางศิลปะที่ชื่อว่า สุกุลช่างเพชรบุรี โดยมีลักษณะเฉพาะทางศิลปกรรม ประเภทต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ปูนปั้นเมืองเพชร

ศิลปะปูนปั้นของเพชรบุรี ส่วนใหญ่ เป็นงานซึ่งปรากฏอยู่ตามวัดวาอารามต่าง ๆ งานปูนปั้นฝีมือช่างสมัยอยุธยาปลาย และรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นฝีมือชั้นครู และถือเป็นแบบอย่างให้ช่างในยุคปัจจุบันได้ศึกษา ได้แก่ หน้าบันปูนปั้น รูปพระนารายณ์ทรงครุฑ ลายพุ่มกระฉิง ของพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม หน้าบันปูนปั้นลายเปลว พระอุโบสถวัดเขาวังไดอิฐ หน้าบันปูนปั้นรูปนารายณ์ทรงครุฑ ลายกนกช่อชงโค และลายปูนปั้นฐานเสมาของวัดสระบัว เป็นต้น (บัวแจ่ม แจ่มจันทร์. 2536 : 66-85)

การออกแบบลวดลายปูนปั้นของช่างเมืองเพชร ก็จะมีลักษณะที่แตกต่างจากของท้องถิ่นอื่น เช่น ลายหน้าบัน ที่โดยทั่วไปจะนิยมปั้นลวดลาย ช้าง - ขวา ให้สมมาตรกันแต่ช่างเมืองเพชร จะเขียนลวดลายทั้งสองด้านให้แตกต่างกันเล็กน้อย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของสุกุลช่างเพชรบุรี

ปัจจุบันงานปูนปั้นของเพชรบุรี ยังมีการทำสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง สามารถพบเห็นได้ตามวัดวาอารามต่าง ๆ โดยได้มีการประยุกต์เอารูปแบบและเทคนิคต่าง ๆ เช่นการลงรักปิด

ทอง การปิดทองสองกระจก เข้ามาเสริมให้งานปูนปั้นดูโดดเด่นยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีการนำ เสนอเรื่องราวเนื้อหาของสังคมปัจจุบัน เช่น ภาพล้อการเมือง ลงไว้ในงานปูนปั้นอีกด้วย(สำนัก พิมพ์สารคดี. 2542 : 43)

ภาพที่ 4.9 งานปูนปั้นล้อการเมือง

ที่มา : เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน เพชรบุรี ,น.55

2. งานแกะสลักไม้

งานแกะสลักไม้ของเพชรบุรี ถือได้ว่าเป็นงานที่มีความงดงามอ่อนช้อย และเป็นงานศิลปกรรมที่มีคุณค่าจากในอดีต ซึ่งยังมีปรากฏให้เห็นได้ในปัจจุบัน เช่น งานแกะสลักไม้ ของศาลาการเปรียญ วัดใหญ่สุวรรณาราม ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยเฉพาะบานประตูไม้จำหลัก ลายก้านขดปิดทอง เป็นฝีมือการแกะสลักที่งดงามหาดูได้ยาก บานประตูและบานหน้าต่าง พระอุโบสถ วัดพลับพลาชัย นับเป็นผลงานจำหลักไม้ ชุดสำคัญของช่างเมืองเพชรบุรี ในสมัย รัชกาลที่ 6 - 7 บานประตูหน้าต่างด้านทิศเหนือ แกะสลักเป็นรูปชาดก บานด้านทิศใต้ แกะสลัก เป็นลายก้านขด 2 ชั้น ประตูด้านหลังด้านทิศเหนือแกะสลักเป็นรูปนิยายปรับปราโมทย์ในป่าหิมพานต์ ทิศใต้แกะสลักเป็นลายกนกเกา 2 ชั้นเลียนแบบฝีมือช่างอยุธยา(กุศล เขียมอรุณ., 2536: 138)

งานศิลปะการจำหลักไม้อื่น ๆ ที่น่าพอใจของเพชรบุรีได้แก่ งานแกะสลักบานประตูและ หน้าต่าง พระอุโบสถหินอ่อนของวัดสนามพราหมณ์ ซึ่งนำมาจากพระอุโบสถหลังเก่า ที่เป็น งานสลักไม้สีธรรมชาติมาลงรักปิดทอง และงานแกะสลักฝาไม้สัก พระอุโบสถวัดกุฎีบางเค็ม ฝีมือช่างชาวจีน แกะสลักเป็นเรื่องดาวในชาดกต่าง ๆ และผนังกลองด้านหลังจำหลักเป็นภาพใน นิยายจีนเรื่อง ไชอิ๋ว สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2473 ถือเป็นงานศิลปกรรมชิ้นเอกในช่วงยุคสมัยนี้ ของช่างท้องถิ่นชาวเพชรบุรี

นอกจากงานแกะสลักไม้ในงานสถาปัตยกรรมแล้ว เพชรบุรี ยังมีงานแกะสลักไม้ที่น่าสนใจ เช่น ธรรมมาสน์และสังเค็ดที่วัดเกาะ ซึ่งจัดเป็นงานไม้ที่ละเอียด ประณีต งดงาม แกะสลัก โดย นายกลิ่ง ช่างคนสำคัญของวัด ธรรมมาสน์สมัยอยุธยา บนศาสนนเปรียญ วัดใหญ่ สุวรรณาราม อีกด้วย

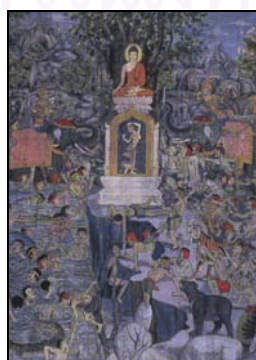
3. จิตรกรรมฝาผนัง

งานจิตรกรรมของเพชรบุรี เป็นที่รู้จักยกย่องกันมาช้านาน ผลงานที่เก่าแก่ที่สุดของเมืองเพชร ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ วัดใหญ่สุวรรณาราม ฝีมือช่างอยุธยา เขียนเป็นภาพเทพชุมนุมซ้อนกันเป็นชั้น ๆ มีการจัดทำนั่งเป็นลักษณะเฉพาะ ให้ความรู้สึกเบาลอยใร น้ำหนัก เครื่องแต่งกายของบรรดาเทวดาและยักษ์ในภาพ แต่งกายอย่างถูกต้องโดยลวดลายของผ้าถุงเปลี่ยนลายไปทุกผืน ไม่ซ้ำกัน

จิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดเกาะ เป็นภาพเขียนสมัยอยุธยา มีลักษณะการเขียนแบบช่างจีน คือใช้สีบางใส แลดูสว่างน่าชม เขียนเป็นภาพเทพชุมนุมและพุทธประวัติ เก็บฉัตรและเจดีย์เป็นระยะ ผนังด้านตรงข้ามพระประธานเป็นภาพจักรวาล และยังเป็นภาพमारผจญรายละเอียดยของภาพเทพชุมนุม เขียนหน้าตาเป็นชาวยุโรป และชาวต่างชาติอื่น ๆ ภาพเจดีย์ที่เรียงรายตลอดผนัง แม้จะมีทรวดทรงเดียวกัน แต่ลวดลายไม่ซ้ำกันเลย

ภาพเขียนสีในพระอุโบสถวัดมหาสมณาราม เป็นฝีมือการร่างภาพของท่านขรัว จิตรกรเอกสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวเพชรบุรี โดยมีผู้เขียน คือ พระอาจารย์เป้า วัดพระทอง ครูหวน ตาลวันนา และพ่อละมุด ซึ่งอยู่ข้างวัดพลับพลาชัย ภาพจิตรกรรมภายในพระอุโบสถมีลักษณะการจัดวางที่ต่างไปจากรูปแบบของสมัยก่อนหน้านั้น กล่าวคือได้จัดวางภาพยาวเต็มพื้นที่ผนังทั้ง 4 ด้าน โดยไม่มีภาพเทพชุมนุมอย่างเดิม ผนังด้านทิศใต้เป็นภาพทิวทัศน์พระนครคีรี ด้านทิศเหนือเป็นภาพการไปพระปฐมเจดีย์ มีมณฑปพระพุทธบาทอยู่บนไหล่เขา ส่วนผนังด้านหลังเป็นภาพพระพุทธโฆษาจารย์ไปสืบศาสนาที่ลังกา

จิตรกรรมฝาผนังในวิหารหลวงวัดมหาธาตุ เป็นผลงานของช่างเพชรบุรี เขียนขึ้นในช่วง พ.ศ. 2464 - 2466 โดยครูพิณ อินฟ้าแสง เขียนภาพมาผจญด้านหน้าพระประธาน ภาพเทพชุมนุมที่ผนังด้านข้างตอนบน และภาพทศชาติ ครูเลิศ พ่วงพระเดชเขียนภาพเวสสันดรชาดก ที่ผนังระหว่างหน้าต่างด้านซ้ายมือ ด้านหน้าพระวิหาร เป็นภาพพระพุทธเจ้า 3 พระองค์ เดิมเป็นฝีมือหลวงพ่อฤทธิ์ วัดพลับพลาชัย แต่ได้มีการซ่อมแซมใหม่ภายหลัง นอกจากนี้ยังมีผลงานของ ครูหวน ตาลวันนา และพระอาจารย์เป้า วัดพระทอง รวมอยู่ด้วย แต่ไม่อาจชี้ชัดได้ว่าเป็นภาพใดบ้าง (มธุ อุดมเวช. 2537: 62-70)

ภาพที่ 4.10 งานแกะสลักประตูไม้วัด
จันทราวาส และ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง
ในอุโบสถวัดป่าอม

ที่มา : เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน น.54

4. งานศิลปกรรมอื่น ๆ

นอกจากงานศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ผลงานของสกุลช่างเพชรบุรียังครอบคลุม งานช่างฝีมือมากมายหลายแขนง เช่น งานช่างทองโบราณ ที่มีความประณีตงดงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งนอกเหนือจากฝีมือและความชำนาญแล้ว ยังต้องใช้เวลา อุตสาหะและความพิถีพิถันอย่างสูงด้วย

งานแหงหยวกประกอบเครื่องสด ของเพชรบุรี สำหรับตกแต่งเชิงตะกอนโดยนำผักและผลไม้ต่าง ๆ มาแกะสลักเป็นลวดลายเพื่อให้เกิดความงดงาม เป็นงานฝีมือซึ่งสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ซึ่งคณะช่างแหงหยวกเมืองเพชรบุรี ได้รับเชิญจากสำนักพระราชวังไปถวายการแหงหยวกตกแต่งพระจิตกาธานในพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระเจ้า ปี พ.ศ. 2539 ด้วย

งานศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีศพ ที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งของชาวเพชรบุรีได้แก่ ประเพณีการสร้างเมรุปลงศพตามแบบของหลวง ซึ่งเป็นธรรมเนียมที่มีมาแต่โบราณกล่าวกันว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราชาอนุญาตไว้ เพื่อเป็นการรักษาฝีมือช่างของเมืองเพชร (ศรีนัย บุญประเสริฐ.,2540: 114-124)

รูปแสดงการแหงหยวก

งานทองโบราณฝีมือประณีต

ภาพที่ 4.11 การแหงหยวกและงานทองโบราณ

ที่มา : เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน เพชรบุรี, น.234

4.3.3 ลักษณะเฉพาะและเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรม

เพชรบุรี เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนเชื้อสายต่าง ๆ จึงมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ประกอบด้วยประเพณีและการละเล่นต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ได้แก่

1. ประเพณีเรือองค์
2. ประเพณีการแข่งขันวัวลาน
3. หนังใหญ่

4. หนังสวดเมืองเพชร

5. ละครชาตรีเมืองเพชร

ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละประเพณีและการละเล่นดังนี้

1. ประเพณีเรือองค์

ประเพณีเรือองค์ เป็นงานประเพณีที่สืบทอดมาแต่โบราณ ของชาวเพชรบุรี ซึ่งปัจจุบันได้สูญหายไปแล้ว โดยในช่วงปลายฤดูฝนซึ่งเป็นช่วงเทศกาลกฐิน ผ้าป่า วัดต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเพชรบุรี จะมีผู้นำเรือกฐิน เรือผ้าป่ามาถวาย และมีการแข่งขันเรือยาวกันอย่างสนุกสนาน ประเพณีเรือองค์นี้ สันนิษฐานว่าน่าจะเลียนแบบมาจากการเสด็จทอดกฐินของเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินในสมัยอยุธยา ซึ่งเสด็จมาทอดกฐินที่เพชรบุรีทางชลมารคและชาวเพชรบุรีได้ทำตามเป็นแบบอย่าง

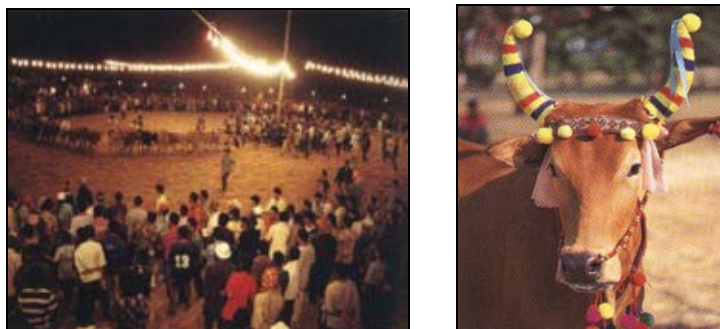
ประเพณีเรือองค์ นับเป็นวัฒนธรรมที่มีค่าอย่างหนึ่ง ของเพชรบุรี ซึ่งควรแก่การอนุรักษ์และฟื้นฟูให้คงอยู่สืบไป โดยกลุ่มคนรักเมืองเพชร องค์กรเอกชนด้านวัฒนธรรมของเพชรบุรี ได้เคยริเริ่มให้มีการจัดงานประเพณีเรือองค์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2540 ซึ่งได้รับความสนใจจากชาวเพชรบุรี เป็นอย่างดี (สุนันท์ อุดมเวช, 2540)

2. การแข่งวัวลาน

ช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยว ประมาณปลายเดือนมกราคมเป็นต้นไป จังหวัดเพชรบุรีแถบอำเภอเขาย้อย อำเภอหนองหญ้าปล้อง และอำเภอเมือง จะมีการแข่งวัวลาน การละเล่นที่สืบทอดกันมาของชาวนาเมืองเพชร การแข่งวัวลาน มีที่มาจากการนวดข้าว ซึ่งจะนำวัวมาผูกติดกัน แล้วต้อนวัวให้เดินย่ำไปบนข้าว โดยบังคับให้เดินเป็นวงกลม ชาวนาเมืองเพชร ได้นำวิธีการนวดข้าวนี้ มาปรับให้เป็นการแข่งขัน โดยสนามแข่งวัวจะเป็นลานกว้าง มีหลักไม้ปักอยู่กลางลานจะเรียกว่า เสาเกียด มี เชือกห่วง ซึ่งเป็นเชือกนิลาเส้นใหญ่ คล้องไว้โคนเสา

การแข่งวัวลานถือเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเพชรบุรีจากหลักฐานที่ได้มีผู้บันทึกไว้ การแข่งวัวลานนี้ น่าจะมีมานานกว่า 60 ปีแล้ว ความน่าสนใจของประเพณีการแข่งขันวัวลาน ไม่ได้อยู่ที่การแข่งขันเพียงอย่างเดียว แต่ยังอยู่ที่สีสันและบรรยากาศของผู้คนรอบ ๆ สนามแข่ง ไม่ว่าจะเป็น ผู้ชม กลุ่มนักพนันที่เรียกกันว่า มุมน้ำเงิน บรรดาพ่อค้าแม่ค้า ที่จำหน่ายของใช้ เกี่ยวกับการแข่งวัว ตลอดจนของขบเคี้ยวต่าง ๆ และที่ขาดไม่ได้คือโฆษกผู้ทำหน้าที่บรรยายให้ความสนุกสนานกับผู้ชม

ถึงแม้จะมีผู้คนบางกลุ่ม มองการแข่งขันวัวลานว่าเป็นการพนันและการทรมานสัตว์แต่ประเพณีการแข่งขันวัวลาน ก็ยังได้รับความนิยมจากผู้คนเป็นจำนวนมาก และยังคงเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมของคนเมืองเพชร อย่างเหนียวแน่น (จักรพันธ์ กังวาฬ, 2540: 68-90)

ภาพที่ 4.12 แสดงการแข่งขันวัวลานและการตกแต่งประดับประดาวัวที่เข้าแข่งขัน ที่มา: เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน เพชรบุรี , น.187

3. หนังใหญ่

เป็นมหรสพเก่าแก่ ซึ่งเป็นการละเล่นชั้นสูงของไทยที่มีมาแต่สมัยอยุธยา นับเป็นการแสดงที่รวมศิลปะต่าง ๆ ทั้งจิตรกรรม งานแกะสลัก รวมถึงวรรณกรรม ศิลปการดนตรีและนาฏศิลป์ ไว้ด้วยกัน หนังใหญ่ที่รู้จักกันดีในเพชรบุรี ได้แก่ หนังใหญ่วัดพลับพลาชัยซึ่งหลวงพ่อดุทธิ อติเตเจ้าอาวาส ได้สร้างขึ้นเมื่อราว 100 ปี มาแล้ว ใช้เวลา 3 ปี ได้ตัวหนังถึง 200 ตัว โดยในครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาประทับที่เมืองเพชรบุรี ณ พระรามราชนิเวศน์ ได้ทรงมีพระกระแสรับสั่ง ให้หาหนังใหญ่วัดพลับพลาชัย ไปแสดงด้วย (นงเยาว์ แสนโกสีก และคณะ. 2543. : 80)

หนังใหญ่ที่สร้างขึ้น จะมี 2 ลักษณะคือ หนังเมือง และ ตัวหนังเดี่ยวจะมีความสูงโดยเฉลี่ยประมาณ 1 เมตร หากเป็นหนังเมือง ก็จะมีขนาดใหญ่ขึ้น

ปัจจุบันนี้จังหวัดเพชรบุรี ไม่มีการแสดงหนังใหญ่ให้ชมแล้ว แต่ที่วัดพลับพลาชัยยังมีการแสดงตัวหนังใหญ่จำนวนเกือบ 40 ตัวไว้ในพระวิหาร เนื่องจากการแสดงหนังใหญ่ได้เสื่อมความนิยมลงตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 (สำนักพิมพ์สารคดี. 2542: 76)

4. หนังตะลุงเมืองเพชร

หนังตะลุงเป็นมหรสพที่แพร่หลายในภาคใต้เป็นส่วนใหญ่ การแสดงหนังตะลุงเริ่มเป็นที่นิยมในเพชรบุรี เมื่อประมาณ 100 ปีมานี้ หนังตะลุงเมืองเพชร ส่วนมากจะเล่นในงานแก้บนและงานศพ หลายคณะที่รับแสดงอยู่ทั่วไป จะเล่นในเวทีที่ปลูกเอาไผ่มีจอภาพด้านหน้า ใช้ภาพที่ฉลุจากหนังวัวตัวเมียและลงสีที่บึกว่าหนังตะลุงปักซี่ใต้ มีดนตรีประกอบการเชิด เริ่มด้วยการโหมโรง การประกาศครู บอกเรื่อง ดำเนินเรื่อง ในการแสดงหนังตะลุงต้องใช้คนเชิดหนัง 2 คน คนตีกลอง ตีฉิ่ง เป่าปี่ และคอยส่งหนังอีก 1 คน (นงเยาว์ แสนโกสีก และคณะ, 2543 : 81)

ภาพที่ 4.13 แสดงการขีดหนังตะลุงเมืองเพชร

ที่มา : เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน เพชรบุรี , น.192

5. ละครชาตรีเมืองเพชร

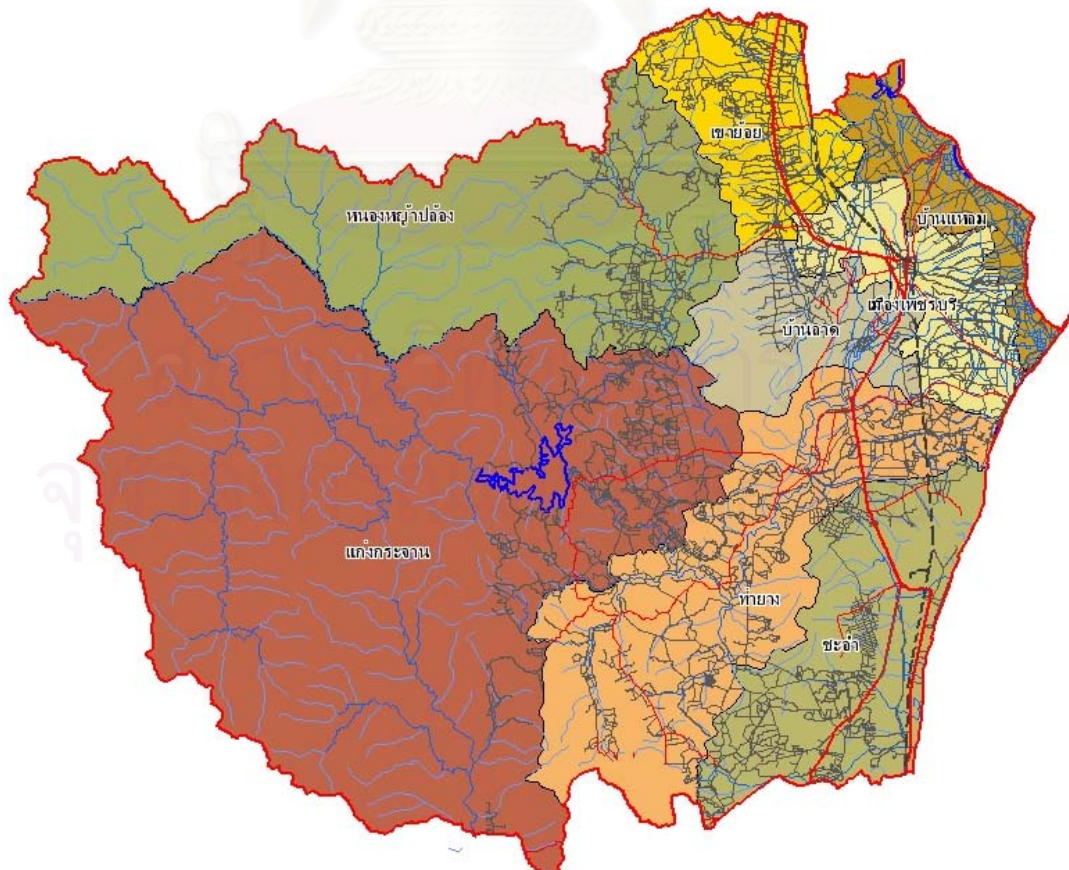
เป็นการละเล่นดั้งเดิมของชาวเมืองเพชร ซึ่งสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ละครชาตรีจะเข้าสู่เมืองเพชรบุรี เมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด เพียงแต่มีประวัติว่า มีหม่อมในรัชกาลที่ 5 ชื่อว่าหม่อมเมือง เป็นชาวเพชรบุรี มีความสามารถในการเล่นละครชาตรีและมักได้เล่นถวายหน้าพระที่นั่ง ทุกครั้งที่พระพุทธเจ้าหลวงเสด็จเมืองเพชรบุรี ได้ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานบริเวณหน้าพระลานเป็นสถานที่สำหรับใช้แสดงละครชาตรีหม่อมเมือง ได้ฝึกสอนลูกศิษย์ให้เล่นละครจนได้แยกย้ายกันไปตั้งคณะ มีชื่อเสียงสืบทอดต่อกันมาหลายรุ่น (กุศล เขี่ยมอรุณ . 2536 : 138)

ในปัจจุบันคนทั่วไปเข้าใจว่าการแสดงละครเมืองเพชรบุรี คือละครชาตรี แต่ที่จริงแล้ว เดิมละครเมืองเพชรมีการแสดงเป็น 2 ประเภท คือ ละครไทยหรือละครโรงใหญ่เป็นละครที่มีฉากประกอบ นิยมแสดงในงานตอนกลางคืน ใช้จำนวนผู้แสดงค่อนข้างมากทั้งคณะรวมนักดนตรี ประมาณ 30 คน ส่วนละครชาตรีจะต้องมีการบอกบท โดยคนบอกบทจะเป็นเหมือนผู้กำกับการแสดง ซึ่งต้องบอกบทผู้แสดงว่าเรื่องดำเนินไปถึงตอนใดแล้ว และกำกับอารมณ์ของผู้รำด้วย ในการแสดงละครชาตรี สิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้คือ วงปี่พาทย์ คอยบรรเลงประกอบการแสดง โดยเครื่องดนตรีในสมัยก่อน จะประกอบด้วย ปี่ 1 เล้า กลอง มาผสม โดยใช้ระนาดแทนปี่ ผู้แสดงละครชาตรี จะมีจำนวนเพียง 4 - 5 คน หากยังไม่ถึงบทของตนจะนั่งล้อมวงตรีกรับ โทน หรือเป็นลูกคู่ เมื่อถึงบทของตนจึงจะสวมเครื่องประดับศีรษะออกไปแสดงละครชาตรี ไม่ได้มีแสดงเพื่อแก้บนตามวัด เท่านั้น แต่ยังมีมาแสดงในงานต่าง ๆ เช่น งานบวชนาค ขึ้นบ้านใหม่ และงานประจำปีตามวัดต่าง ๆ อีกด้วย (นงเยาว์ แสนโกสิก และคณะ, 2543 : 82)

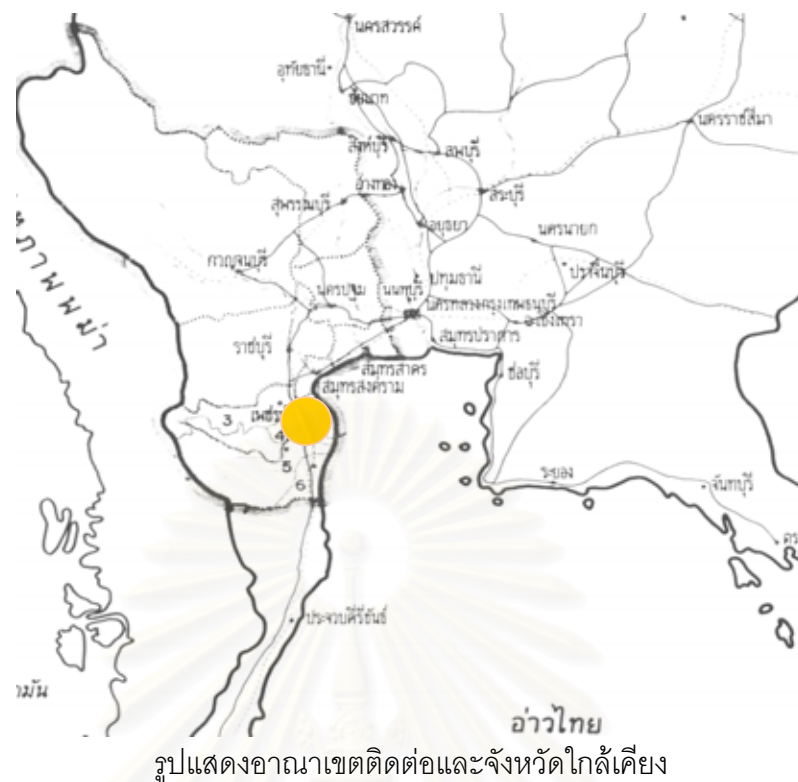
4.4 ที่ตั้ง ขนาด อาณาเขตและลักษณะทางกายภาพของจังหวัดเพชรบุรี

จังหวัดเพชรบุรีตั้งอยู่ภาคกลางของประเทศไทยค่อนข้างมาทางใต้ จัดอยู่ในกลุ่มภาคกลาง ตะวันตก ซึ่งเปรียบเสมือนประตูเดินทางลงสู่ภาคใต้ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 สายธนบุรี - ปากท่อ (พระรามที่ 2) บรรจบกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 เป็นระยะทางประมาณ 166 กิโลเมตร รูปร่างของจังหวัดมีลักษณะเกือบเป็นรูปสี่เหลี่ยม กล่าวคือ ส่วนกว้างสุดจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตกยาวประมาณ 103 กิโลเมตร ส่วนยาวจากทิศเหนือไปทางทิศใต้ประมาณ 80 กิโลเมตร ขนาดพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี มีพื้นที่ประมาณ 6,225.138 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,890,711 ไร่ มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี อำเภอมัทพวา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
ทิศใต้	ติดกับ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ทิศตะวันออก	ติดกับ ชายฝั่งทะเลอ่าวไทยจากปากคลองบางตะบูนไปจนถึง เขตอำเภอชะอำ มีความยาวของชายฝั่งประมาณ 82 กิโลเมตร
ทิศตะวันตก	ติดกับ เทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นพรมแดนระหว่างประเทศไทย กับสหภาพพม่า มีความยาวประมาณ 120 กิโลเมตร

รูปแสดงอาณาเขตจังหวัดเพชรบุรี

4.4.1 เขตการปกครอง

จังหวัดเพชรบุรี แบ่งพื้นที่เขตการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ 93 ตำบล และการแบ่งบริหารราชการในพื้นที่ออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การบริหารราชการส่วนกลาง ได้แก่ หน่วยราชการจากส่วนกลาง หน่วยงานทหาร และรัฐวิสาหกิจ ที่มาตั้งสำนักงานและปฏิบัติงานในพื้นที่ของจังหวัดหรือจังหวัดใกล้เคียง
2. การบริหารราชการส่วนภูมิภาค ซึ่งแบ่งเขตการปกครองออกเป็นจังหวัด อำเภอและตำบล องค์การในการบริหาร คือ ส่วนราชการที่เป็นส่วนภูมิภาค
3. การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น จังหวัดเพชรบุรี แบ่งรูปแบบการปกครองออกเป็น
 - เทศบาล 2 แห่ง (เทศบาลเมืองเพชรบุรี เทศบาลตำบลชะอำ)
 - สุขาภิบาล 9 แห่ง (ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบล เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2542)
 - องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง
 - องค์การบริหารส่วนตำบล 53 แห่ง

4.4.2 สภาพทางภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดเป็นที่ราบสูงมีภูเขาและป่าไม้ ทางทิศตะวันออกเป็นที่ราบลุ่มไปจรดชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ทิศตะวันตกเป็นที่ราบสูงและเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งกั้นพรมแดน

ระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า ลักษณะภูมิประเทศแบ่งเป็น 3 เขต ได้แก่

- เขตภูเขาและที่ราบสูงทางตะวันตก เขตนี้อยู่ทางด้านตะวันตกของประเทศติดกับสหภาพพม่า เป็นบริเวณที่สูงชันที่สุดของจังหวัด พื้นที่ถัดจากบริเวณนี้จะค่อยๆ ลาดต่ำมาทางทิศตะวันออก มีเทือกเขาตะนาวศรีเป็นแนวทอดยาวจากเหนือมาได้เป็นเส้นเขตแดน และเป็นสันปันน้ำที่เป็นต้นน้ำของแม่น้ำเพชรบุรีและแม่น้ำปราณบุรี พื้นที่เขตนี้ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอหนองหญ้าปล้อง และอำเภอแก่งกระจาน
- เขตที่ราบลุ่มแม่น้ำ เป็นเขตที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดของจังหวัด มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น เป็นเขตเกษตรกรรม มีแม่น้ำเพชรบุรีซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักสำคัญไหลผ่านนอกจากนั้นยังมีแม่น้ำสายสั้นและลำธารหลายสาย อีกทั้งยังมีเขื่อนแก่งกระจานที่เป็นแหล่งน้ำในระบบชลประทาน จึงทำให้เป็นบริเวณที่เหมาะสมในการทำเกษตรกรรมอย่างมาก บริเวณพื้นที่เขตนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในท้องที่อำเภอท่ายาง แก่งกระจาน ชะอำ บ้านลาด บ้านแหลม อำเภอเมือง และอำเภอเขาย้อย
- เขตที่ราบชายทะเล อยู่ทางด้านตะวันออกของจังหวัด เป็นที่ราบติดกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทย พื้นที่ชายฝั่งบริเวณนี้ปัจจุบันเป็นแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญยิ่งของจังหวัด เหมาะสำหรับการประมงและแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด ได้แก่ บริเวณที่ราบชายฝั่งทะเลในเขตอำเภอชะอำ อำเภอเมือง อำเภอบ้านแหลม

ลักษณะภูมิอากาศ

อุณหภูมิ จังหวัดเพชรบุรีเป็นจังหวัดชายทะเลมีพื้นที่ทางด้านตะวันออกติดต่อกับทะเลอ่าวไทยตลอดแนว และด้านตะวันตกประกอบไปด้วยป่าไม้และภูเขาสูง ทำให้มีลักษณะอากาศอบอุ่น ไม้ร้อนจัดและไม่หนาวจัด จากสถิติอุณหภูมิเฉลี่ยในช่วง 5 ปี (2536 - 2540) อุณหภูมิสูงสุดอยู่ในเดือนเมษายน - กรกฎาคม อุณหภูมิสูงเฉลี่ยประมาณ 35 - 36 องศาเซลเซียส เฉลี่ยต่ำสุดในเดือนธันวาคม - มกราคม ประมาณ 28 องศาเซลเซียส (สำนักงานอุตุนิยมหาวิทยาลัยจังหวัดเพชรบุรี)

4.4.3 ทรัพยากรธรรมชาติ

จังหวัดเพชรบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และสำคัญอยู่หลายชนิด ดังนี้

1. **ป่าไม้** จังหวัดเพชรบุรีมีเนื้อที่ป่าไม้ทั้งสิ้น ประมาณ 2,445,673 ไร่ เป็นป่าสงวนแห่งชาติอยู่ในพื้นที่จำนวน 15 ป่า (เนื้อที่รวม 2,409,874 ไร่ เป็นป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2536 รวม 7 ป่า เนื้อที่รวม 35,795 ไร่) สภาพป่าส่วนใหญ่เป็นป่าดิบชื้นและป่าดิบแล้ง บริเวณป่าดิบชื้นจะอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัด บริเวณ

เทือกเขาตะนาวศรีซึ่งทอดจากทิศเหนือไปทิศใต้ เป็นเขตติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า ลาดต่ำลงมาทางทิศตะวันออกเป็นที่ราบเชิงเขาที่ราบสูง และค่อยแปรสภาพเป็นป่าดิบแล้ง ปัจจุบันป่าดิบชื้นมีเนื้อที่ป่าค่อนข้างสมบูรณ์กว่า 90 % เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของแม่น้ำสำคัญหลายสาย เช่น แม่น้ำเพชรบุรี แม่น้ำปราณบุรี และแม่น้ำห้วยประจันต์ เป็นป่าผืนเดียวที่มีเนื้อที่มากของภาคกลางตอนใต้ และยังคงอุดมสมบูรณ์ ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มีทิวทัศน์ที่สวยงาม รวมทั้งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด จึงเหมาะแก่การส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวตามธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง (สำนักงานป่าไม้เพชรบุรี)

2. แหล่งน้ำ จังหวัดเพชรบุรีมีแหล่งน้ำที่เป็นธรรมชาติและแหล่งน้ำจากการชลประทาน ซึ่งมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ได้แก่

แหล่งน้ำจากธรรมชาติ

- แม่น้ำเพชรบุรี ต้นน้ำจากเทือกเขาสูงชันทางด้านตะวันตกของจังหวัด ไหลผ่านอำเภอแก่งกระจาน อำเภอท่ายาง อำเภอบ้านลาด อำเภอเมือง ลงสู่อ่าวไทยที่อำเภอบ้านแหลม มีความยาว 210 กิโลเมตร เป็นแม่น้ำที่มีความสำคัญของจังหวัดเพชรบุรีตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน พื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่ของจังหวัดเพชรบุรีจะอยู่ตามบริเวณสองฟากฝั่งของแม่น้ำนี้

- ห้วยแม่ประโดน
- แม่น้ำบางกลอย
- ห้วยผาก
- ห้วยแม่ประจันต์
- คลองบางตะบูน

ลำน้ำธรรมชาติเหล่านี้มีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปีและปริมาณน้ำจะมากในระยะฝนตกชุกในฤดูฝนซึ่งสามารถช่วยในการเพาะปลูก การอุปโภคของประชากรบริเวณสองฝั่งลำน้ำได้เป็นอย่างมาก

แหล่งน้ำจากการชลประทาน

จังหวัดเพชรบุรีมีแหล่งเก็บกักน้ำเนื่องจากมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ โดยมีการชลประทานเพื่ออุปโภคและบริโภคทั้งขนาดใหญ่ กลาง และ ขนาดเล็ก คือ

1. ขนาดใหญ่ ในจังหวัดเพชรบุรีมีทั้งแหล่งน้ำชลประทาน 1 แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำแก่งกระจาน โดยสร้างเป็นเขื่อนกั้นแม่น้ำเพชรบุรี ในเขตอำเภอแก่งกระจาน มีเนื้อที่ 30,000 ไร่ สามารถกักเก็บน้ำได้ 710 ล้านลูกบาศก์เมตร และมีเนื้อที่ที่ได้รับน้ำชลประทานทั้งสิ้น 500,000 ไร่ นอกจากนั้นในเขตจังหวัดเพชรบุรี ยังได้รับน้ำจากระบบชลประทานขนาดใหญ่อยู่ 2 โครงการ คือ

- โครงการเขื่อนเพชรบุรี
- โครงการชลประทานแม่กลองใหญ่

2. ขนาดกลาง ในจังหวัดเพชรบุรีมีโครงการชลประทานขนาดกลางทั้งหมด 11 โครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการเกษตรตามพระราชดำริ 10 โครงการ และ โครงการการชลประทานขนาดกลางตามคณะกรรมการพัฒนาแหล่งน้ำ โครงการแบ่งเป็นอ่างเก็บน้ำ 10 โครงการ และฝายทดน้ำ 1 โครงการ สามารถกักเก็บน้ำได้ 25.83 ล้านลูกบาศก์เมตร ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 35,120 ไร่

3. ขนาดเล็ก ในจังหวัดเพชรบุรีมีโครงการชลประทานขนาดเล็กทั้งหมด 65 โครงการแบ่งเป็นโครงการขนาดเล็กตามพระราชดำริ 21 โครงการ และโครงการชลประทานขนาดเล็ก พน. หรือ กชช.

3. **สัตว์น้ำ** จังหวัดเพชรบุรีมีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 82 กิโลเมตร และมีอ่างเก็บน้ำจืดหลายแห่งจึงมีการทำประมง ทั้งน้ำเค็ม น้ำกร่อย น้ำจืด เป็นอาชีพหลักที่สำคัญของราษฎร

4. **แร่ธาตุ** จังหวัดเพชรบุรีมีเหมืองแร่สัมปทานทั้งหมด 14 แปลงและเปิดทำการ 9 แปลงหยุดทำการ 5 แปลง รวมทั้งมีเหมืองแร่ที่ยื่นคำขอประทานบัตรที่อยู่ระหว่างการพิจารณา 18 แปลง มีโรงแต่งแร่ 1 ราย และร้านรับซื้อแร่ 1 ราย ในช่วง 6 เดือนแรกของปีงบประมาณ 2547 มีรายได้จากค่าภาคหลวงแร่และค่าธรรมเนียมรวม 2,233,040 บาท

แร่ธาตุที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่

- แร่หินอุตสาหกรรมชนิดหินปูนเพื่ออุตสาหกรรมก่อสร้าง พื้นที่พบได้แก่ บริเวณเขาอึบิต ตำบลหนองชุมพลเหนือ อำเภอเขาย้อย และตำบลนายาง อำเภอชะอำ
- ดินขาว พื้นที่พบตำบลพยุหสวรรค์ อำเภอแก่งกระจาน
- หินปูน เพื่ออุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ พื้นที่พบตำบลชะอำ อำเภอชะอำ
- ควอตซ์ พื้นที่พบตำบลท่าไม้รวก อำเภอท่ายาง
- หินแกรนิต พื้นที่พบตำบลห้วยซ้อ อำเภอบ้านลาด
- ดินบุก พื้นที่พบตำบลหนองหญ้าปล้อง อำเภอหนองหญ้าปล้อง
- หินอ่อน พื้นที่พบตำบลเขากระปุก อำเภอท่ายาง

5. **ที่ดิน** จำนวนพื้นที่จังหวัดทั้งหมดประมาณ 3,890,711 ไร่ เป็นเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรกรรมประมาณ 1,137,585 ไร่ ลักษณะดินของจังหวัดเพชรบุรีส่วนใหญ่เป็นลักษณะดินเหนียวและดินเหนียวปนทราย ในพื้นที่บริเวณที่ราบตอนกลางของจังหวัด ส่วนดินเหนียวถึงร่วนปนกรวดและเศษหินในบริเวณที่ราบสูงทางด้านตะวันตก และเป็นลักษณะดินร่วนเหนียว ในบริเวณพื้นที่ราบชายฝั่งทะเลตะวันออก

4.4.4 สภาพทางเศรษฐกิจ

จากสถิติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในปี 2544 จังหวัดเพชรบุรีมีมูลค่ารวมผลิตภัณฑ์จังหวัด (G.P.P) ตามราคาประจำปี 25,175 ล้านบาท มูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อหัวต่อปี เท่ากับ 56,829 บาท เป็นอันดับที่ 25 ของประเทศ

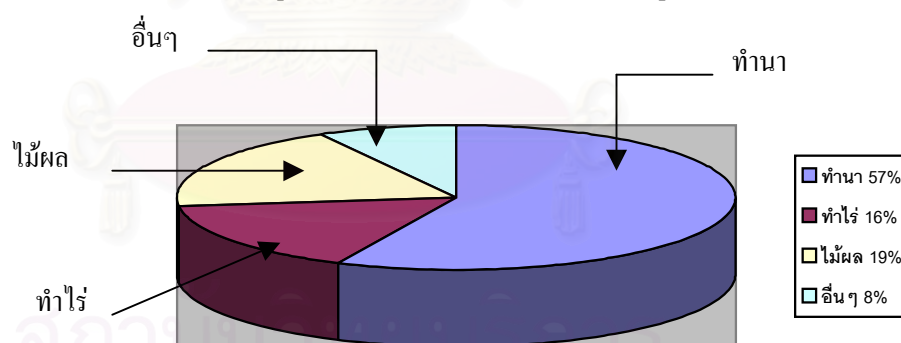
1. สาขาการค้าส่งและค้าปลีก	5,245 ล้านบาท (ร้อยละ 20.83)
2. สาขาบริการ	3,895 ล้านบาท (ร้อยละ 15.47)
3. สาขาเกษตรกรรม	3,831 ล้านบาท (ร้อยละ 15.22)
4. สาขาอุตสาหกรรม	3,349 ล้านบาท (ร้อยละ 13.30)

สาขาการผลิตที่สำคัญ

การเกษตรกรรม (สำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบุรี)

ในปีการเพาะปลูก 2546 จังหวัดเพชรบุรีมีพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรทั้งสิ้น 876,095.75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.52 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด (พื้นที่ทั้งจังหวัด 3,890,711 ไร่) โดยมีพื้นที่ทำนามากที่สุด คือ 499,645.75 ไร่ (ร้อยละ 57) ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งจังหวัด รองลงมาเป็นพื้นที่ทำไร่ 141,008.75 ไร่ (ร้อยละ 16) พื้นที่ปลูกไม้ผลยืนต้น 167,971 ไร่ (ร้อยละ 19) และพื้นที่ทำการเกษตรอื่นๆ 67,470.25 ไร่ (ร้อยละ 8)

แผนภูมิที่ 4.1 แสดงสัดส่วนการเพาะปลูก

การประมง (สำนักงานประมงจังหวัดเพชรบุรี)

จังหวัดเพชรบุรีมีพื้นที่ติดต่อกับชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกติดต่อกับอ่าวไทยตั้งแต่อำเภอบ้านแหลมจนถึงอำเภอชะอำ รวมระยะทางประมาณ 82 กิโลเมตร ทำให้อาชีพการประมง เป็นอาชีพที่มีความสำคัญและสร้างรายได้ให้กับจังหวัดสูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ชายฝั่งอำเภอบ้านแหลมเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงหอยแครงที่สำคัญของประเทศไทย

ปริมาณสัตว์น้ำ ทั้งจากการทำประมงในทะเลและประมงน้ำจืด ในปี 2545-2546 มีผลผลิตรวมทั้งสิ้น 30,548 ตัน มีมูลค่า 523,844,577 บาท

รูปที่ 4.14 การทำประมงที่บ้านแหลม

ที่มา : เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน เพชรบุรี ,น.53

การปศุสัตว์ (สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเพชรบุรี)

ผลผลิตทางด้านปศุสัตว์ของจังหวัดเพชรบุรี มีมูลค่าประมาณ 1,644 ล้านบาท การเลี้ยงปศุสัตว์ที่เป็นรายได้สำคัญ คือ การเลี้ยงโคนม โคเนื้อ สุกร และสัตว์ปีก โดยเป็นการเลี้ยงทั้งในรูปแบบรายย่อยและในรูปแบบฟาร์ม พื้นที่เลี้ยงสัตว์ที่สำคัญได้แก่ 1.)โคนม มีการเลี้ยงมากในพื้นที่ 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอชะอำ แก่งกระจาน อำเภอเมือง อำเภอท่ายาง บ้านแหลม และบ้านลาด 2.)โคเนื้อ มีการเลี้ยงไปในทุกอำเภอ 3.)สุกร มีการเลี้ยงทุกอำเภอ 4.)สัตว์ปีก มีเกษตรกรเลี้ยงในทุกอำเภอ ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ไก่เนื้อ และไก่ไข่ ซึ่งมีฟาร์มไก่เนื้อมาตรฐานเพื่อการส่งออกจำนวน 120 ฟาร์ม ส่งเนื้อไก่ไปจำหน่ายต่างประเทศ ประมาณปีละ 9-10 ล้านตัว มูลค่าประมาณ 500 ล้านบาท

การอุตสาหกรรม (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเพชรบุรี)

จังหวัดเพชรบุรีอยู่ในเขตส่งเสริมการลงทุนเขตที่ 3 เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพเหมาะสมที่จะเป็นศูนย์กลางการพัฒนาอุตสาหกรรมในด้านต่างๆในภูมิภาคตะวันตก เนื่องจากมีความพร้อมทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านวัตถุดิบ แรงงาน และทำเลที่ตั้ง

ข้อมูล ณ เดือนมีนาคม 2547 จังหวัดเพชรบุรีมีโรงงานอุตสาหกรรมทั้งสิ้น 621 แห่ง แบ่งเป็น

- โรงงานขนาดใหญ่	จำนวน	43 แห่ง
- โรงงานขนาดกลาง	จำนวน	92 แห่ง
- โรงงานขนาดเล็ก	จำนวน	303 แห่ง
- โรงสีข้าว	จำนวน	183 แห่ง

เงินลงทุนรวมทั้งสิ้น 24,401,465,022 บาท มีคนงาน 16,885 คน

การพาณิชย์กรรม (สำนักงานพัฒนาธุรกิจการค้าจังหวัดเพชรบุรี)

การประกอบธุรกิจการค้าและบริการทั้งประเภทบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลของจังหวัด เพชรบุรี ยกยอดมาจากปี 2546 มีจำนวนผู้จดทะเบียนประกอบธุรกิจการค้าที่คงอยู่ จำนวน 6,290 ราย

การจัดเก็บภาษีสรรพากร (สำนักงานสรรพากรพื้นที่เพชรบุรี)

ในปีงบประมาณ 2547 (ตุลาคม 2546-มีนาคม2547)สามารถจัดเก็บภาษีได้จำนวน 334.237 ล้านบาท

การจัดเก็บภาษีสรรพสามิต (สำนักงานสรรพสามิตพื้นที่เพชรบุรี)

ในปีงบประมาณ 2546 (ตุลาคม 2545-กันยายน2546) จัดเก็บภาษีได้จำนวน 12.63 ล้านบาท และมีรายได้จากค่าปรับเปรียบเทียบคดี จำนวน 0.257 ล้านบาท

4.4.5 สภาพสังคม

การศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 96.87) และศาสนาอื่นๆ ได้แก่ ศาสนาอิสลาม (ร้อยละ2.50)และศาสนาคริสต์ (ร้อยละ 0.56) นอกนั้นเป็นศาสนาอื่นๆ

การศึกษา

จังหวัดเพชรบุรี มีสถาบันการศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา ทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชน

ข้อมูลปีการศึกษา 2546 จังหวัดเพชรบุรีมีสถานศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา รวม 293แห่ง จำนวน 3,089 ห้องเรียน จำนวนครู 4,632 คน นักเรียน 82,528 คน สำหรับการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาทุกสังกัดนั้น มีจำนวนทั้งสิ้น 9 แห่ง อาจารย์ 677 คน และนักศึกษาจำนวน 11,447 คน

ด้านวัฒนธรรม ประกอบไปด้วย

- หน่วยพิพิธภัณฑ
- สภาวัฒนธรรม
- กลุ่มอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษาทางศิลปวัฒนธรรม(อส.มศ)
- ศูนย์วัฒนธรรม
- แหล่งโบราณคดี (โบราณสถาน-โบราณวัตถุ)

4.4.6 สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ

เพชรบุรีเป็นจังหวัดเก่าแก่และมีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานจึงมีแหล่งสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่น่าสนใจเป็นจำนวนมาก ประกอบกับมีสภาพทางธรรมชาติ และ

ภูมิประเทศอันสวยงามหลายลักษณะ ทั้งที่เป็นภูเขาและป่า ที่ราบลุ่มแม่น้ำตลอดจนชายฝั่งทะเลอ่าวไทย มีความยาวประมาณ 82 กิโลเมตร จากลักษณะภูมิประเทศที่หลากหลายจึงส่งผลให้จังหวัดเพชรบุรีมีสถานที่ท่องเที่ยวมากมายและสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นชายหาดทะเลอันสวยงาม น้ำตก ถ้ำ ป่าเขา ยังคงธรรมชาติอันงดงาม ตลอดจนทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่ที่อยู่ท่ามกลางธรรมชาติ อันสวยงาม และยังมีแหล่งศึกษาทางด้านศิลปะอีกมากมาย ดังจะได้กล่าวต่อไป

สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรี สามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ใหญ่ ๆ คือ

- สถานที่ท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางธรรมชาติ ได้แก่

1. **ชายหาดชะอำ** แต่เดิมเป็นเพียงตำบลหนึ่งแต่ภายหลังจากที่หัวหินมีชื่อเสียง สมเด็จพระนาริธิประพันธ์พงศ์ได้เสด็จมา ทรงพบว่าเป็นชายหาดที่สวยงามไม่แพ้หัวหิน โดยชายหาดมีความลาดชันน้อย น้ำทะเลใสสะอาดและหาดทรายขาว จึงทำให้ชะอำเป็นที่รู้จักตั้งแต่นั้นมา
2. **หาดเจ้าสำราญ** ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เคยโปรดฯ ให้สร้างพระตำหนักที่ประทับริมหาด เรียกว่า ค่ายหลวงหาดเจ้าสำราญแต่ปัจจุบันแม้จะไม่มีพระตำหนักแล้ว หาดเจ้าสำราญก็ยังเป็นแหล่งที่นักท่องเที่ยวผู้ชอบความเงียบสันโดษ
3. **หาดปึกเตียน / หาดเพชร** อยู่ในท้องที่ตำบลปึกเตียน อำเภอท่ายางห่างจากหาดเจ้าสำราญไปทางใต้ประมาณ 7 กิโลเมตร หรืออาจเดินทางไปทางถนนเพชรเกษมถึงอำเภอท่ายางแล้วเลี้ยวซ้ายตรงสี่แยกคันคลองชลประทานสาย 2 ไปอีก 15 กิโลเมตร
4. **แหลมหลวง** เป็นแหลมของหาดทรายยื่นยาวออกไปในทะเล เป็นชายทะเลภาคใต้แห่งเดียวที่สามารถชมได้ทั้งพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกห่างจากตัวเมืองเพชรบุรี 15 กิโลเมตร
5. **อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน** เป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 28 ของประเทศไทยครอบคลุมพื้นที่ป่าต้นลำธารที่สำคัญของแม่น้ำเพชรบุรีและแม่น้ำปราณบุรี อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมีเนื้อที่ทั้งหมด 1827,875 ไร่ (2,945 ตร. กม.) เป็นอุทยานแห่งชาติที่มีพื้นที่กว้างขวางที่สุดในระบบอุทยานแห่งชาติของประเทศ ซึ่งอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ป่าไม้และสัตว์ป่า แหล่งน้ำจืดที่กว้างขวาง รวมทั้งมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามตามธรรมชาติ และร่องรอยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์

หาดเจ้าสำราญ

หาดปึกเตียน

แม่น้ำเพชรบุรีมีต้นน้ำอยู่ในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

รูปที่ 4.15 สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ที่มา : เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน เพชรบุรี , น.78,244

6. **ถ้ำเขาหลวง** เขาหลวงเป็นภูเขาขนาดเล็กมียอดสูงสุดเพียง 92 เมตร สำหรับถ้ำเขาหลวงเป็นถ้ำใหญ่และสำคัญที่สุดในเมืองเพชร เพราะภายในถ้ำได้ประดิษฐานพระพุทธรูปฉลองพระองค์อันสำคัญยิ่ง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างถวาย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถ้ำแห่งนี้เคยเป็นที่เสด็จประพาสมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดถ้ำเขาหลวงมาก ได้ทรงบูรณปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปเก่าแก่ โบราณภายในถ้ำนี้หลายองค์

- สถานที่ท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรม ได้แก่

1. **พระนครคีรี (เขาวัง)** เป็นพระราชวังที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น ตั้งอยู่บนเขาที่มียอดเขาสูงประมาณ 95 เมตร ริมถนนเพชรเกษมในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี เป็นสถาปัตยกรรมตะวันตกแบบนีโอคลาสสิกผสมกับสถาปัตยกรรมแบบจีน พระนครคีรีมีพระที่นั่งและกลุ่มอาคารตั้งอยู่บนยอดเขาใหญ่ 3 ยอด ดังนี้

1.1 ยอดเขาด้านตะวันออก บริเวณไหล่เขา เป็นที่ตั้งของวัดมหาสมณารามส่วนยอดเขาเป็นที่ตั้งของวัดพระแก้ว ซึ่งเป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อเป็นวัดประจำพระราชวังพระนครคีรี

1.2 เขายอดกลาง เป็นที่ประดิษฐานพระธาตุจอมเพชร ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

1.3 ยอดเขาด้านตะวันตก เป็นที่ตั้งของพระราชวังประกอบด้วยพระที่นั่งต่าง ๆ ที่ตั้งพระราชวังมีป้อมต่าง ๆ เรียงรายอยู่โดยรอบทั้ง 4 ด้าน ปัจจุบันกรมศิลปากรได้บูรณะปรับปรุงอาคารของพระราชวังด้านทิศตะวันตกและจัดตั้งเป็น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนครคีรี และได้ประกาศให้พื้นที่ทั้งหมดเป็น อุทยานประวัติศาสตร์พระนครคีรี

รูปที่ 4.16 วัดพระแก้วและเจดีย์พระธาตุจอมเพชร พระนครคีรี(เขาวัง)

ที่มา : อนุสาร อสท.ปีที่ 34 ฉบับที่ 10

2. **พระรามราชนิเวศน์** สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2452 ปลายรัชกาลสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่บ้านปิ่นซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลในปัจจุบัน เป็นพระราชวังที่ได้แบบมาจากพระราชวังองค์หนึ่งในประเทศเยอรมัน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยไปประทับและทรงโปรดพระราชวังนั้นมาก จึงโปรดเกล้าให้สร้างขึ้น แต่การก่อสร้างพระราชวังไม่สำเร็จรัชกาลที่ 5 ก็เสด็จสวรรคตพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างต่อจนเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2461 พระราชทานพระนามว่า พระที่นั่งศรเพชรปราสาท และได้เสด็จมาพักแรม และพระราชทานนามเปลี่ยนใหม่ว่า พระที่นั่งศรเพชรปราสาท ซึ่งคนเพชรบุรีเรียกกันว่า วังบ้านปิ่น

รูปที่ 4.17 วังบ้านปิ่น พระรามราชนิเวศน์

ที่มา : เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน เพชรบุรี , น.234

3. **พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน** เป็นพระตำหนักที่ประทับริมทะเล ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้หรือพระตำหนักหาดเจ้าสำราญมาปลูกขึ้นใหม่ที่อำเภอชะอำ เมื่อปี พ.ศ. 2466 ได้รับขนานนามว่า พระราชนิเวศน์แห่งความรักและความหวัง มีหมู่พระที่นั่งเชื่อมถึงกันโดยตลอด ในปี พ.ศ. 2484 เจ้าพระยาธรรมรามภพได้สร้างพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถวายเป็นพระราชาอนุสรณ์ ประดิษฐานไว้ ณ ท้องพระโรงพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน และได้จัดงานบำเพ็ญราชกุศลถวายเป็นพระราชสักการะ เนื่องในวันที่ระลึกคล้ายวันสวรรคตของพระองค์ ในวันที่ 25 พฤศจิกายน เป็นประจำทุกปี

4. **วัดเขابันไดอิฐ** เขابันไดอิฐอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวเมือง เป็นเขาสูง 161 เมตร บนยอดเขามีวัดเขابันไดอิฐ สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีโบสถ์วิหาร 3 หลัง มีเจดีย์องค์หนึ่งอยู่ตรงกลาง เป็นวัดวิปัสสนากรรมฐานมีชื่อเสียงมาแต่โบราณมีถ้ำหลายถ้ำ เช่น ถ้ำบันไดอิฐ ซึ่งมีพระพุทธรูปปูนปั้นอยู่มากมายหลายองค์ นอกจากนี้ยังมีถ้ำประทุน ถ้ำฤๅษี ถ้ำพระโกศ ถ้ำพระอาทิตย์ ถ้ำพระจันทร์ ฯลฯ เป็นถ้ำไม่ใหญ่นักแต่ก็จะประทับใจถ้ำมีโอกาสเข้าชม

5. **ปราสาทวัดกำแพงแลง** สันนิษฐานว่าเดิมเป็นเทวสถานในศาสนาพราหมณ์สมัยขอมมีอำนาจ มีปราสาทปราสาทศิลาแลงห้าองค์ ลักษณะคล้ายกับปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา และปราสาทสามยอด จังหวัดลพบุรี ปัจจุบันเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปที่ชื่อว่า หลวงพ่อเพชร

6. **วัดใหญ่สุวรรณาราม** สร้างมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีสิ่งสวยงามน่าชม คือ ศาลาการเปรียญ ซึ่งเป็นพระตำหนักที่นำมาจากกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่ก่อนเสียกรุง ประตูไม้แกะสลักเป็นลาก

ก้านชดปิดทอง งดงามมาก บานประตูข้างขวาเล่ากันว่าถูกพม่าฟัน พระอุโบสถ รูปแบบอย่าง
อยุธยาหน้าบันเป็นลายปูนปั้นชั้นครุภายในประกอบด้วยจิตรกรรมฝาผนัง เสาย์อมุมเรียง 5 คู่
และภาพทวารบานทั้งดงามวิจิตรบรรจงหาชมที่ไหนไม่ได้ ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ
บานประตูไม้แกะสลักเป็นลายก้านชดปิดทอง

7. **วัดมหาธาตุวรวิหาร** มีพระปรางค์ 5 ยอด ซึ่งเป็นโบราณสถานที่สันนิษฐานว่าสร้างใน
สมัยขอม ภายในปรางค์ใหญ่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระราชทานให้เมื่อ พ.ศ. 2479 สิ่งที่น่าชมก็คือ ฝีมือปูนปั้นของช่างเพชรบุรีทั้งเก่าและใหม่
งดงามวิจิตร พิสดาร หาชมที่ไหนได้ยากยิ่ง ในวิหารบรรจุพระพุทธรูปที่สำคัญดงามหลายพระ
องค์ มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเพชรบุรีนับถือมาก 3 องค์ คือ รูปหลวงพ่อดมมหาธาตุ รูป
หลวงพ่อบ้านแหลม และรูปหลวงพ่อดมเขาตะเครา

8. **วัดเกาะ** สันนิษฐานว่าเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ภายในอุโบสถมี
ภาพจิตรกรรมฝาผนังสวยงามแตกต่างจากที่อื่น นอกจากนี้ทางวัดยังได้จัดพิพิธภัณฑ์เก็บรักษา
พระพุทธรูป เครื่องลายคราม เครื่องเบญจรงค์ต่าง ๆ ไว้เพื่อศึกษาและชมความงามอีกด้วย

9. **วัดท่าไชยศิริ** เป็นวัดตั้งแต่สมัยอยุธยา เรียกกันว่า วัดใต้ ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำเพชรบุรี (ริม
ถนนเพชรเกษม) ตรงบริเวณท่าน้ำของวัดนี้เชื่อกันว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ และเป็นน้ำที่ใช้ประกอบพิธี
พระบรมราชาภิเษก ของพระมหากษัตริย์ ตามโบราณราชประเพณี

10. **วัดเขาระเครา** ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเพชรบุรี ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม เป็นวัดที่มีพระ
พุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ คือ หลวงพ่อดมเขาตะเครา เป็นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ปรางมารวิชัย สันนิษฐาน
ว่าเป็นพระพุทธรูปสมัยเชียงแสน มีประวัติเล่าว่าเมื่อ พ.ศ. 2307 สมัยปลายกรุงศรีอยุธยาชาว
ประมงบ้านแหลมได้ไปพบพระพุทธรูป 2 องค์ หล่อด้วยทองเหลือง องค์หนึ่งเป็นพระพุทธรูปยืน
นำไปประดิษฐานไว้ ณ วัดบ้านแหลม จังหวัดสมุทรสงคราม เรียกว่าหลวงพ่อดมบ้านแหลม
ส่วนอีกองค์หนึ่ง นำไปประดิษฐานไว้ ณ วัดเขาตะเคราเรียกกันว่า หลวงพ่อดมเขาตะเครา

11. **โบสถ์วัดกุฎี** ตั้งอยู่ที่ตำบลบางเค็ม อำเภอเขาย้อย เป็นโบสถ์ไม้สักทั้งหลัง และรอบพระ
อุโบสถเบื้องนอกสลักเสลาเป็นเรื่องทศชาติ บานประตูเป็นลายไม้แกะทะเลดูโปร่ง แกะสลักลาย
ลึกลับประณีตด้วยช่างครู

4.5 ลักษณะทั่วไปของเทศบาลเมืองเพชรบุรี

ที่ตั้ง / ลักษณะภูมิประเทศ

เมืองเพชรบุรีตั้งอยู่ใจกลางอำเภอเมืองเพชรบุรี พื้นที่ประมาณ 5.4 ตารางกิโลเมตร
หรือประมาณ 3,375 ไร่ สภาพพื้นที่เป็นที่ดอนมีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 3 - 4
เมตร มีแม่น้ำเพชรบุรีไหลผ่านกลางชุมชนในแนวเหนือใต้เป็นระยะทางประมาณ 3.7 กิโลเมตร

ความกว้างของแม่น้ำเพชรบุรี ช่วงที่ไหลผ่านในเขตเทศบาลฯโดยเฉลี่ยประมาณ 50 เมตร มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (เพชรเกษม) ผ่านจากตะวันตกเฉียงเหนือของเขตผังวงไปทางทิศใต้ และมีทางรถไฟผ่านจากทางด้านเหนือผ่านเมือง เชียงไปทางทิศตะวันออกและผ่านเขตผังเมืองรวมลงไปทางทิศใต้

เทศบาลเมืองเพชรบุรี แบ่งเขตการปกครองเป็น 2 ตำบล ได้แก่ ตำบลท่าราบ มีพื้นที่ 3.4 ตารางกิโลเมตร ตำบลคลองกระแชง มีพื้นที่ 2 ตารางกิโลเมตร (บรรยายสรุปเทศบาลเมืองเพชรบุรี 2547:2)

4.5.1 ขอบเขตการปกครอง

ทิศเหนือ เริ่มต้นจากทางแยกไปวัดเขาตะเครา ซึ่งเป็นทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4 กำหนดแนวเขตผังให้ขนานเป็นระยะ 500 เมตร กับทางหลวงจังหวัด 3204 ไปตลอดแนวระยะทาง 2,500 เมตร จากนั้นเป็นเส้นตั้งฉากมายังทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3204 และลากเส้นตรงมาทางด้านตะวันออกจดทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3176 โดยจุดที่อยู่จากทางหลวงจังหวัด 3176 ตัดกับถนนไชยสุรินทร์ ไปตามทางตามทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3176 เป็นระยะทาง 2,500 เมตร จากนั้นเลียบไปตามแนวเส้นแบ่งเขตอำเภอเมืองกับอำเภอบ้านแหลม

ทิศตะวันออก เป็นเส้นขนานระยะ 500 เมตร กับถนนเลียบคลองชลประทานไปจนถึงถนนไปตำบลโพพระ จากจุดนี้ลากเส้นตรงมายังถนนไปหาดเจ้าสำราญเป็นระยะทาง 2,000 เมตร จากจุดนี้ลากเส้นตรงมายังทางรถไฟสายใต้ ณ จุดซึ่งอยู่ห่างจากทางรถไฟสายใต้ตัดกับถนนไปหาดเจ้าสำราญ ตามทางรถไฟสายใต้เป็นระยะทาง 3,500 เมตร

ทิศใต้ จากทิศตะวันออกลากเส้นตรงมายังทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ณ จุดซึ่งอยู่ห่างจากทางเลียงเมือง ไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 เป็นระยะทาง 3,000 เมตร

ทิศตะวันตก ลากเส้นตรงจากจุดเดิมทางทิศใต้ไปยังทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3204 และเป็นเส้นขนานระยะ 500 เมตร ไปจนบรรจบกับจุดเริ่มต้นของเขตผังทางทิศเหนือ (โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดเพชรบุรี.,สำนักงาน,2542 : 17)

4.5.2 การคมนาคม

จังหวัดเพชรบุรีนับเป็นศูนย์กลางในด้านการคมนาคมระหว่างภูมิภาคอื่นๆ กับภาคใต้ และมีเส้นทางที่สามารถติดต่อได้โดยสะดวก ทั้งทางรถยนต์ รถไฟ รวมทั้งเครื่องบินที่มีสนามบินอยู่ในเขตติดต่ออำเภอชะอำและอำเภอหัวหิน

สำหรับในเขตผังเมืองรวมเมืองเพชรบุรี ประชาชนสามารถใช้เส้นทางคมนาคมติดต่อกับชุมชนอื่นตามเส้นทางหลักที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (เพชรเกษม) เป็นเส้นทางสายหลักของจังหวัดที่เชื่อมจังหวัดเพชรบุรีไปสู่ภูมิภาคอื่น และ กรุงเทพมหานคร และเป็นเส้นทางที่เปรียบเสมือนประตูลงสู่ภาคใต้

โดยเส้นทางนี้ผ่านชุมชนที่สำคัญของจังหวัดคือ อำเภอเขาย้อย อำเภอเมือง อำเภอท่ายาง อำเภอชะอำ ลงสู่อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

2. ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3171 ต่อเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี บรรจบทางหลวงหมายเลข 3204 เส้นทางนี้เชื่อมไปยังชุมชนของอำเภอบ้านลาด
3. ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3176 เพชรบุรี บ้านแหลมฝั่งตะวันตกไปอำเภอบ้านแหลม
4. ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3177 จากเมืองเพชรบุรี ไปหาดเจ้าสำราญ
5. ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3178 เพชรบุรี บ้านแหลมฝั่งตะวันออก ไปอำเภอบ้านแหลม
6. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3179 ไปอำเภอบ้านลาด
7. ทางรถไฟ ในเขตผังเมืองรวมมีเส้นทางรถไฟที่สามารถใช้ติดต่อสื่อสารกับกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น รวมทั้งภาคใต้ได้สะดวก เพราะรถไฟสถานีใต้เกือบทุกขบวนจากกรุงเทพมหานคร จะต้องผ่านและจอดที่สถานีจังหวัดเพชรบุรี(บรรยายสรุปเทศบาลเมืองเพชรบุรี.,2547:10)

นอกจากนี้ยังมีทางรถยนต์ที่สำคัญ ๆ ใช้ติดต่อกับชุมชนระดับอำเภอรอบนอกได้อีกจำนวนมากสำหรับภายในเขตชุมชนผังเมืองรวมเมืองเพชรบุรี มีเส้นทางคมนาคมที่เป็นถนนสายสั้น ๆ และซอยสำหรับไปมาหาสู่กันได้อย่างทั่วถึง

แผนที่แสดงอาณาเขตเทศบาลเมือง

การจรรยา การจรรยาในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี จะเป็นการจรรยาทางบกทั้งหมด ถึงแม้ว่าจะมีแม่น้ำเพชรบุรีไหลผ่านแบ่งเขตเทศบาลเป็น 2 ตำบล แต่เนื่องจากเทศบาลฯได้มีการก่อสร้างสะพาน ค.ส.ล. ข้ามแม่น้ำเพชรบุรีในเขตเทศบาลไว้ถึง 7 สะพานได้แก่

1. สะพานอู่พงษ์	2. สะพานวัดจันทราวาส
3. สะพานท่าสงฆ์	4. สะพานลำไย
5. สะพานใหญ่	6. สะพานจอมเกล้า
7. สะพานเทศบาล	

4.5.3 เศรษฐกิจ

โครงสร้างเศรษฐกิจที่สำคัญในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี ได้แก่

1.1 การพาณิชย์กรรมและบริการ จากสภาพพื้นที่ของเมืองซึ่งเป็นเขตชุมชนเมืองเป็นศูนย์กลางการค้าขายและบริการ การธนาคาร การศึกษา การคมนาคมขนส่ง การรักษาพยาบาล การสื่อสาร โทรคมนาคม ประกอบกับข้อจำกัดด้านจำนวนพื้นที่และระเบียบที่เกี่ยวข้อง ทำให้การลงทุนในภาคธุรกิจในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองเพชรบุรีส่วนใหญ่จะเป็นการลงทุนในด้านการค้าขายและการบริการ โดยจะเป็นลักษณะของการลงทุนทำธุรกิจในครอบครัวจะไม่มีการลงทุนในด้านธุรกิจขนาดใหญ่ที่ต้องใช้เงินทุนมากเช่น ภาคการก่อสร้างหรือภาคอุตสาหกรรม โดยสินค้าในเชิงพาณิชย์กรรมในเขตเทศบาลฯแยกได้เป็น สินค้าอุปโภค-บริโภค ทั่วไปในชีวิตประจำวันและสินค้าในรูปแบบของการบริการ นอกจากจะเป็นการค้าขายแก่ประชาชนในเขตเทศบาลฯ ในรูปของการค้าปลีกแล้วยังเป็นการค้าแก่ประชาชนในท้องถิ่นใกล้เคียงทั้งในส่วนที่เป็นการค้าปลีกและค้าส่งเพื่อนำไปขายต่อในหลายๆท้องถิ่นรอบนอกเขตเทศบาลฯหรือจะเป็นการเข้ามาให้บริการในธุรกิจบริการต่างๆ

สินค้าบริโภคที่สำคัญอันเป็นสินค้าที่ผลิตขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่น สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบันและเป็นสินค้าพื้นเมืองที่ขึ้นชื่อของเมืองเพชรบุรี ได้แก่ ขนมหม้อแกง และขนมที่ได้จากการแปรรูปสินค้าเกษตร อาทิ มะตูมเชื่อม จาวตาลเชื่อมและขนมไทยต่างๆ ซึ่งปัจจุบันเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนของท้องถิ่น โดยกำลังซื้อสินค้าส่วนนี้ได้แก่ นักท่องเที่ยวประชาชนทั่วไป ประชาชนในท้องถิ่นใกล้เคียงที่ซื้อไปขายต่อในลักษณะพ่อค้าคนกลางและเป็นของฝาก

1.2 การเกษตรกรรม แม้ว่าสภาพภูมิประเทศและลักษณะที่ตั้งของพื้นที่เขตเทศบาลจะเป็นที่ราบลุ่ม อุดมสมบูรณ์บริเวณสองฝั่งแม่น้ำเพชรบุรีเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม แต่เนื่องจากความเป็นชุมชนเมืองอันเป็นศูนย์กลางทางการค้า การบริการ การเงินการปกครอง การศึกษา การคมนาคมขนส่ง ประกอบกับราคาที่ดินในเขตเทศบาลฯที่สูงมากทำให้ประชาชนไม่สนใจที่จะทำอาชีพเกษตรกรรม แต่กลับมุ่งเน้นไปด้านการค้าและบริการ พื้นที่ส่วนใหญ่จึงเป็นการปลูกสร้าง

อาคารพาณิชย์เพื่อการค้าและพักอาศัย การเกษตรกรรมในพื้นที่ที่พอจะมีอยู่บ้าง จะเป็นการเกษตรเพื่อบริโภคในครัวเรือน แต่ถึงแม้ว่าในเขตเทศบาลฯจะไม่มีพื้นที่เกษตรกรรม แต่ก็มีผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญที่สร้างชื่อเสียงให้จังหวัดเพชรบุรีเป็นอย่างมากและสามารถหาซื้อได้ทั่วไปในตลาดเพชรบุรีคือ ชมพู่เพชร ซึ่งจะมีผลโต รสหวานชื่นใจโดนมีแหล่งเพาะปลูกอยู่ในพื้นที่รอบนอกเขตเทศบาลฯ

1.3 การอุตสาหกรรม เนื่องจากข้อจำกัดด้านจำนวนพื้นที่ และการกำหนดประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินตามบังคับผังเมืองรวม ทำให้ไม่มีการลงทุนในอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในพื้นที่เทศบาลฯ ลักษณะการประกอบอุตสาหกรรมในเขตเทศบาลฯ จึงเป็นการประกอบอุตสาหกรรมขนาดกลางและเล็ก

4.5.4 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเมือง

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเมือง

ทรัพยากรธรรมชาติ

แม่น้ำเพชรบุรี ในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรีแหล่งน้ำผิวดิน ที่เป็นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ แม่น้ำเพชรบุรี เป็นแม่น้ำ 1 สายใน 1 เมือง ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ที่อำเภอแก่งกระจานไหลผ่านอำเภอแก่งกระจาน อำเภอท่ายาง อำเภอบ้านลาด อำเภอเมืองและเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรีไปออกทะเลที่อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี รวมระยะทางประมาณ 210 กิโลเมตร มีทิศทางการไหลจากทิศใต้ไปทิศเหนือ แม่น้ำเพชรบุรีจึงมีความสำคัญเสมือนเส้นชีวิตของชาวเพชรบุรี เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสมบูรณ์นานาประการ เช่น ทางด้านการเกษตร คมนาคม อุตสาหกรรมครัวเรือน การผลิตกระแสไฟฟ้า เป็นน้ำกินน้ำใช้ในประจำวัน ถือกันว่าเป็นน้ำที่รสอร่อย ไส้สะอาด จืดสนิท มีคุณภาพพิเศษต่ออุตสาหกรรมข้าวเหนียว ขนมเชื่อม ข้าวแช่ ฯลฯ และยังมีคุณค่าที่เป็นเกียรติคุณคือเป็นน้ำสงเสวย น้ำมงคลในพระราชพิธี นับเป็นคุณสมบัติพิเศษของน้ำเพชรฯ อีกประการหนึ่ง พระยาปริยัติธรรมาดา (แพ ตาละลักษมณ์) กล่าวไว้ในตำนานเมืองเพชรว่า “น้ำก็เป็นเพชร คือมีน้ำบริสุทธิ์ ผ่องใสสะอาดเป็นน้ำแฉะโลหะเพชรรัตนธาตุหรือว่าใสดูจน้ำเพชร น้ำจึงเป็นน้ำเสวยสำหรับพระเจ้าแผ่นดินไทย”

ตามโบราณราชประเพณีจะใช้น้ำจากแม่น้ำทั้ง 5 ในสยามประเทศ คือแม่น้ำบางปะกง แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลองและแม่น้ำเพชรบุรี ในการราชพิธีต่าง ๆ เช่นพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษก พระบรมราชาภิเษกสมรส ซึ่งน้ำจากแม่น้ำเพชรบุรีนอกจากจะมีความสำคัญสำหรับพระมหากษัตริย์แล้ว ยังมีความสำคัญอย่างมากต่อเศรษฐกิจและชีวิตประจำวันของชาวเพชรบุรีมาอย่างต่อเนื่องกล่าวคือ เป็นเส้นชีวิตสำหรับการเกษตร อุตสาหกรรม ผู้คนที่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนหนาแน่นบริเวณสองฝั่งแม่น้ำยังใช้น้ำเพื่อเป็นการบริโภคและอุปโภค เมื่อ 40 ปี ที่ผ่าน

มาชาวเมืองเพชรบุรีส่วนใหญ่ลงอาบน้ำในแม่น้ำเพชร ตลอดจนการซักล้างภาชนะต่าง ๆ นับเป็นภาพที่มีชีวิตชีวา ยิ่ง ในบริเวณทำน้ำในเขตเทศบาลจะมีเรือนานาชนิดทั้งเรือพาย เรือแจว เรือต่อและเรือฟ่อง นำผลิตผลมาค้าขายกัน นับเป็นตลาดน้ำที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในอดีต ปัจจุบันแม่น้ำเพชรบุรีเป็นแหล่งน้ำดิบที่สำคัญในการผลิตน้ำประปาให้บริการประชาชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี แต่กำลังประสบภาวะตื้นเขิน ในภาวะปกติมีน้ำอันอุดมคณน้อยประกอบด้วยแม่น้ำเพชรบุรีช่วงที่ไหลผ่านเขตเทศบาล เป็นช่วงปลายลำน้ำที่ระดับน้ำทะเลจะสามารถส่งผลกระทบต่อระดับน้ำในแม่น้ำเพชรบุรี ทำให้ระดับน้ำในแม่น้ำเพชรบุรีไม่คงที่ระดับน้ำจะขึ้นสูงอย่างรวดเร็วในฤดูน้ำหลากและลดต่ำอย่างรวดเร็วเช่นกัน

คลองวัดเกาะ ในอดีตเป็นคลองธรรมชาติที่เชื่อมต่อแม่น้ำเพชรบุรีกับคลองสายโพธิ์พระใน ใช้เป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำที่สำคัญ ปัจจุบันระดับน้ำในแม่น้ำเพชรบุรีที่มีน้ำอันอุดมคณน้อยในภาวะปกติและระดับพื้นคลองวัดเกาะที่มีการก่อสร้างตาดคลองเป็นคลองคอนกรีตทั้งสองฝั่งคลอง ทำให้ระดับของพื้นผิวคลองอยู่สูงกว่าระดับน้ำของแม่น้ำเพชรบุรีในภาวะปกติประกบกับความเจริญเติบโตของเมืองทำให้แนวคลองถูกปิดกั้นด้วยแนวถนน ทางรถไฟ ตัดขาดการเชื่อมต่อกับคลองสายโพธิ์พระในปัจจุบันเทศบาล ได้ใช้ประโยชน์จากคลองวัดเกาะเป็นแหล่งรับน้ำผิวดินเพื่อช่วยการระบายน้ำฝน

เขาวัง เป็นเนินเขาที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเทศบาลฯ ในพื้นที่ตำบลคลองกระแซง ประกอบด้วยยอดเขา 3 ยอดติดต่อกัน ยอดที่สูงที่สุดสูงประมาณ 95 เมตร แต่เดิมชาวบ้านเรียกว่า “เขาสมน” (เขาสะหมน) ทางไหลเขาด้านทิศตะวันออกมีวัดอยู่วัดหนึ่งชื่อ “วัดสมณ” ซึ่งในหมายรับสั่งรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2402) ทรงพระราชทานนามว่าเขามาสุวรรณต่อมาเรียกว่า เขามไหสุวรรณ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างพระราชวังบนยอดเขาทั้งสามยอดในปี พ.ศ. 2402 เมื่อการก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ เสร็จแล้วจึงพระราชทานนามว่าพระนครคีรี ซึ่งปัจจุบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งด้านธรรมชาติ ด้านศิลปกรรม ด้านประวัติศาสตร์ ด้านพุทธศาสนา และเป็นแหล่งศึกษาทางด้านดาราศาสตร์ของเด็กเยาวชนและประชาชนทั่วไป

เขาพนมขุด หรือเขาพนมหวด เป็นเขาที่ชาวเพชรบุรีเรียกขานกันทั่ว ๆ ไปตามรูปลักษณะของเขาคือคล้าย “ขุด” หรือคล้าย “หวดหนึ่งข้าวเหนียว” เป็นเขาลูกเล็ก ๆ ตั้งอยู่ระหว่างเขาหลวงกับเขาวังตามแนวถนนคีรีรัฐยา บนยอดเขาพนมขุดมีพระเจดีย์ซึ่งทราบว่าเจ้าอธิการวัดสระบัวสร้างไว้ ถูกฟ้าผ่าชำรุดยอดหัก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้ทอดพระเนตรเห็นเจดีย์ยอดเขาพนมขุดชำรุด ในโอกาสที่พระองค์เสด็จเป็นประธานในพิธีแรกนาที่ทุ่งเขาพนมขุด ทรงมีพระราชศรัทธาจึงโปรดเกล้าให้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์และทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุพระสัมมนาสัมพุทธเจ้าขนาดน้อย 7 พระองค์ในพระเจดีย์ เมื่อ พ.ศ. 2404 เพื่อไว้มัสการและเป็นที่ทำบุญบูชาของผู้ที่ศรัทธา

ต้นมะฮอกกานี ในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี มีถนน 4 สาย ที่สองข้างทางมี ต้นมะฮอกกานีขนาดใหญ่และขนาดเล็กอยู่ทั้งสองฝั่งข้างถนน ได้แก่ ถนนราชดำเนิน ถนนดำรงรักษ์ ถนนราชดำริห์ และถนนบริพัตร ซึ่งถนนทั้ง 4 สายเป็นถนนที่อยู่โดยรอบพระราชวังรามราชนิเวศน์ (วังบ้านปืน) สองข้างทางของถนนทั้ง 4 สาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ทรงให้ปลูกต้นมะฮอกกานีที่ได้ ทรงให้นำพันธุ์มาจากต่างประเทศในคราวเสด็จประพาสยุโรป ครั้งที่ 2 ร.ศ. 126 เป็นมะฮอกกานีพันธุ์ใบใหญ่เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ เนื้อแข็งมีกลิ่นหอม เป็นไม้เศรษฐกิจและนิยมปลูกเป็นไม้ประดับ มีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศฮอนดูรัส อเมริกากลาง ถนนทั้ง 4 สาย รวมถึงต้นมะฮอกกานีนับเป็นพระบรมราชานุสรณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้เป็นพระราชมรดกแก่ชาวเพชรบุรีโดยเฉพาะต้นมะฮอกกานี

สิ่งแวดล้อมเมือง

การจัดการน้ำเสีย เทศบาลเมืองเพชรบุรีตั้งอยู่บนพื้นที่ลุ่มน้ำเพชรบุรี ได้มีการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย รวมแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2537 ในเบื้องต้นประกอบด้วยท่อรวบรวมน้ำเสียในถนนพานิชเจริญ ถนนดำรงเกษม ถนนมาตยาวงษ์ ถนนโพธิ์กำร็อง ถนนราชดำริห์ ถนนบริพัตร และสถานีสูบน้ำเสีย จำนวน 6 แห่ง โดยสถานีสูบน้ำเสียที่ 1-5 อยู่ตามแนวถนนที่จะข้ามฝั่งแม่น้ำ (สถานีสูบน้ำเสียที่ 1 ตั้งอยู่ที่สะพานเทศบาล สถานีสูบน้ำเสียที่ 2 ตั้งอยู่ที่สะพานจอมเกล้า สถานีสูบน้ำเสียที่ 3 ตั้งอยู่ที่สะพานใหญ่ สถานีสูบน้ำเสียที่ 4 ตั้งอยู่ที่สะพานท่าสงฆ์ สถานีสูบน้ำเสียที่ 5 ตั้งอยู่ที่สะพานอรุพงษ์) สถานีสูบน้ำเสียที่ 5 สถานีทำหน้าที่สูบน้ำเสียข้ามจากฝั่งตำบลคลองกระแซงไปที่ท่อรวบรวมน้ำเสียฝั่งตำบลท่าราบ เพื่อไปยังบ่อกักสถานีสูบน้ำเสียที่ 6 ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านคลองยาง ซึ่งจะทำหน้าที่สูบน้ำเสียต่อไปยังโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ย อันเนื่องมาจากพระราชดำริโดยมีระยะทางในการสูบส่งน้ำเสียไปตามแนวเส้นท่อ ประมาณ 18.5 กิโลเมตร ต่อมาเทศบาลฯ ได้มีการก่อสร้างระบบท่อรวบรวมน้ำเสียเพิ่มเติมในถนนสายหลักได้แก่ถนนรถไฟ ถนนราชวิถี ถนนศิริรัฐยา ถนนบันไดอิฐ ถนนชีสระอินทร์และถนนราชดำเนิน รวมความยาวท่อรวบรวมน้ำเสียประมาณ 23.5 กิโลเมตร มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 0.5-1.0 เมตร มีบ่อกักประมาณ 3,850 บ่อ แหล่งกำเนิดน้ำเสียที่สำคัญประกอบด้วยบ้านพักอาศัย สถานประกอบการ โรงพยาบาล โรงแรมและสถานที่ราชการ มีปริมาณน้ำเสียต่อวัน วันละประมาณ 3,400 ลูกบาศก์เมตร มีปริมาณน้ำเสียเข้าสู่ระบบบำบัดน้ำเสียประมาณวันละ 2,400 ลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 70 ของปริมาณน้ำเสียทั้งหมด ปัจจุบันเทศบาลฯได้ลงนามในข้อตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการน้ำเสียกับองค์การบริหารจัดการน้ำเสียเพื่อให้องค์การบริหารจัดการน้ำเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำเสียรวมของเทศบาลเมืองเพชรบุรีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546-2549 โดยขอบเขตการดำเนินงานขององค์การบริหารจัดการน้ำเสียประกอบ

ด้วย การดูแลรักษาท่อรวบรวมน้ำเสียในถนนสายหลัก จำนวน 11 สาย ท่อรวบรวมน้ำเสียเรียงคลองวัดเกาะและท่อรวบรวมน้ำเสียจากสถานีสูบน้ำเสียที่ 6 บ้านคลองยางไปยังโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ รวมถึงปรับปรุงฟื้นฟูและดูแลรักษาสถานีสูบน้ำเสีย ทั้ง 6 แห่ง

การจัดการขยะมูลฝอย เทศบาลฯมีดินทิ้งขยะเป็นของตนเอง จำนวน 34 ไร่ ตั้งอยู่ในพื้นที่ ตำบลบ้านกุ่ม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี อยู่ห่างจากเขตเทศบาล จะเป็นระยะทาง 6 กิโลเมตร วิธีการในการจัดการขยะมูลฝอยใช้วิธีกองแล้วไถกลบ มีปริมาณขยะที่นำไปกำจัดวันละประมาณ 39 ตันต่อวัน แยกเป็นขยะจากในพื้นที่เขตเทศบาลฯ 30 ตันต่อวัน ขยะจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใกล้เคียง ประมาณ 9 ตันต่อวัน

4.5.5 ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน

เนื่องจากลักษณะทางกายภาพของชุมชนเมืองเพชรบุรี มีแม่น้ำเพชรบุรีไหลผ่านใจกลางตามแนวเหนือใต้ แล้วไหลลงสู่อ่าวไทยที่ปากน้ำอำเภอบ้านแหลม ทำให้แม่น้ำเพชรบุรีเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญของจังหวัดเพชรบุรี ในอดีตที่ผ่านมาก่อนที่จะเริ่มมีการพัฒนามาใช้เส้นทางรถไฟและรถยนต์ ลักษณะของชุมชนเมืองเพชรบุรีจึงน่าจะเริ่มตามที่ราบลุ่มบริเวณริมแม่น้ำ เพราะเหมาะแก่การสัญจรไปมา และการเพาะปลูก กสิกรรม จะเห็นได้ว่ามีอาคารบ้านเรือนหนาแน่นอยู่ตามบริเวณริมแม่น้ำเพชรบุรีทั้งสองฝั่ง โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ของตำบลคลองกระแชงและตำบลท่าราบ ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของเมืองในสภาพปัจจุบัน โดยตามบริเวณริมแม่น้ำทั้งสองฝั่งของตำบลดังกล่าว ยังคงมีสภาพอาคารบ้านเรือนที่เก่าแก่หลงเหลืออยู่จำนวนมาก

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในปัจจุบัน

จากลักษณะชุมชนดังกล่าว การรวมตัวกันเป็นชุมชนของอาคารบ้านเรือนต่าง ๆ ของชุมชนในเขตผังเมืองรวมเมืองเพชรบุรี ในปัจจุบันจะมีลักษณะกระจุกตัวหนาแน่นทั้งสองฝั่งของแม่น้ำเพชรบุรีที่อยู่ในเขตตำบลคลองกระแชงและตำบลท่าราบ ซึ่งเป็นเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี โดยมีย่านบริเวณพาณิชยกรรมหนาแน่นเป็นศูนย์กลางการค้าของเมืองอยู่ทางฝั่ง ตำบลท่าราบ และฝั่งตำบลคลองกระแชงยังเป็นศูนย์กลางของศูนย์ราชการ จังหวัดทหารบกเพชรบุรี และสถานที่สำคัญ โดยมีพระนครคีรีและพระราชวังบ้านปืนอยู่ด้วย ลักษณะของชุมชนเมืองกระจายตัวออกจากบริเวณฝั่งแม่น้ำทั้งฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก โดยฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเพชรบุรีจะมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (เพชรเกษม) ผ่าน เป็นสาเหตุให้เมืองขยายตัวออกมาทางฝั่งตะวันตกมากกว่า และยังขยายตัวไปตามแนวถนนสายดังกล่าว (รายงานวิเคราะห์ข้อมูลผังเมืองรวมเพชรบุรี,สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดเพชรบุรี.,2542 : 19)

การแบ่งชุมชนย่อยในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรีเป็นการแบ่งตามสภาพพื้นที่ โดยพิจารณาถึงการรวมกลุ่มทางสังคมเดิมประกอบกันโดยแบ่งเป็น 16 ชุมชน ซึ่งครอบคลุมพื้นที่เขตเทศบาลเมืองเกือบทั้งหมด คงเหลือเฉพาะพื้นที่การค้ำหลักบริเวณ 2 ฝั่งถนนสุรินทรฤๅไชยและถนนพณิชย์เจริญ(แยกวัดอ้อถึงเชิงสะพานจอมเกล้า) ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่จะเป็นอาคารพาณิชย์สถานที่ประกอบการค้าการรวมกลุ่มของประชาชนในพื้นที่นี้จะมีการรวมกลุ่มทางธุรกิจอยู่เดิมแล้ว

จากลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนปัจจุบัน พอจะแยกการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น ส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. **บริเวณย่านพาณิชยกรรมหนาแน่น** ที่จัดว่าเป็นย่านธุรกิจการค้าที่สำคัญของเพชรบุรีจะอยู่ตามแนวถนนสายสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ ถนนพณิชย์เจริญ ถนนมาตยวงษ์ ถนนสุรินทรฤๅไชย ถนนพงศุริยาฝั่งตำบลท่าราบ และถนนดำเนินเกษมฝั่งคลองกระแซง ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่บนพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเพชรบุรีทั้ง 2 ฝั่ง
2. **ย่านพักอาศัย** จะกระจายอยู่ทั่วไปในเขตเทศบาลและตำบลรอบนอก โดยในเขตเทศบาลจะกระจายอยู่ตามถนนสายสำคัญในชุมชนและเชื่อมติดต่อกัน เช่น ถนนสุรพันธ์ ถนนพระทอง ถนนโพธิ์การ์รอง ถนนท่าหิน ถนนบริพัตร ถนนราชดำเนิน และถนนบันไดอิฐ เป็นต้น
3. **ย่านอุตสาหกรรม** อุตสาหกรรมส่วนใหญ่ในจังหวัดเพชรบุรี จะปะปนอยู่ในพื้นที่ย่านต่าง ๆ ซึ่งพอจะแยกได้เป็น ดังนี้
 - อุตสาหกรรมบริการ ประเภทซ่อมรถยนต์ ทำเบาะ ฟันสี จะอยู่เกาะกลุ่มไปตามบริเวณถนนเพชรเกษม เริ่มจากทางเข้าเมืองเขตตำบลไร่ส้มลงมาทางตอนใต้
 - อุตสาหกรรมการผลิต และอุตสาหกรรมอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะมีอยู่ทั่วไปในย่านพาณิชยกรรมและย่านพักอาศัย
4. **ย่านสถานที่ราชการ** ซึ่งเป็นศูนย์กลางของจังหวัด เช่น ศาลากลางจังหวัด ศาลจังหวัด สำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบุรี สถานีตำรวจ ที่ว่าการอำเภอ สำนักงานสาธารณสุข จะตั้งอยู่บริเวณถนนราชวิถี และถนนราชดำเนิน และอีกส่วนหนึ่งที่มีส่วนราชการตั้งอยู่หลายหน่วยงาน ได้แก่ พื้นที่หมู่ 2 ตำบลธงชัย บริเวณรอบสนามกีฬาจังหวัดเพชรบุรี
5. **สถาบันศาสนา** ในเขตฝั่งเมืองรวมเมืองเพชรบุรีนั้น มีวัดทางพุทธศาสนาอยู่หลายแห่งเนื่องจากเป็นเมืองเก่าในประวัติศาสตร์ วัดเหล่านี้กระจายอยู่ทั่วไปในเขตเทศบาลและนอกเขตโดยเฉพาะในเขตเทศบาลทั้งฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเพชรบุรี จะมีวัดที่มีชื่อเสียงทางด้านศิลปะและความเก่าแก่ เช่น วัดใหญ่สุวรรณาราม วัดกำแพงแลง วัดมหาธาตุ
6. **ย่านสถาบันการศึกษา** ในเขตฝั่งเมืองรวมจะมีสถาบันการศึกษา ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับสูง ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตเทศบาล โดยเฉพาะการศึกษาระดับสูง เช่น วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิค โรงเรียนประจำจังหวัด ศูนย์วิทยพัฒนาบริการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

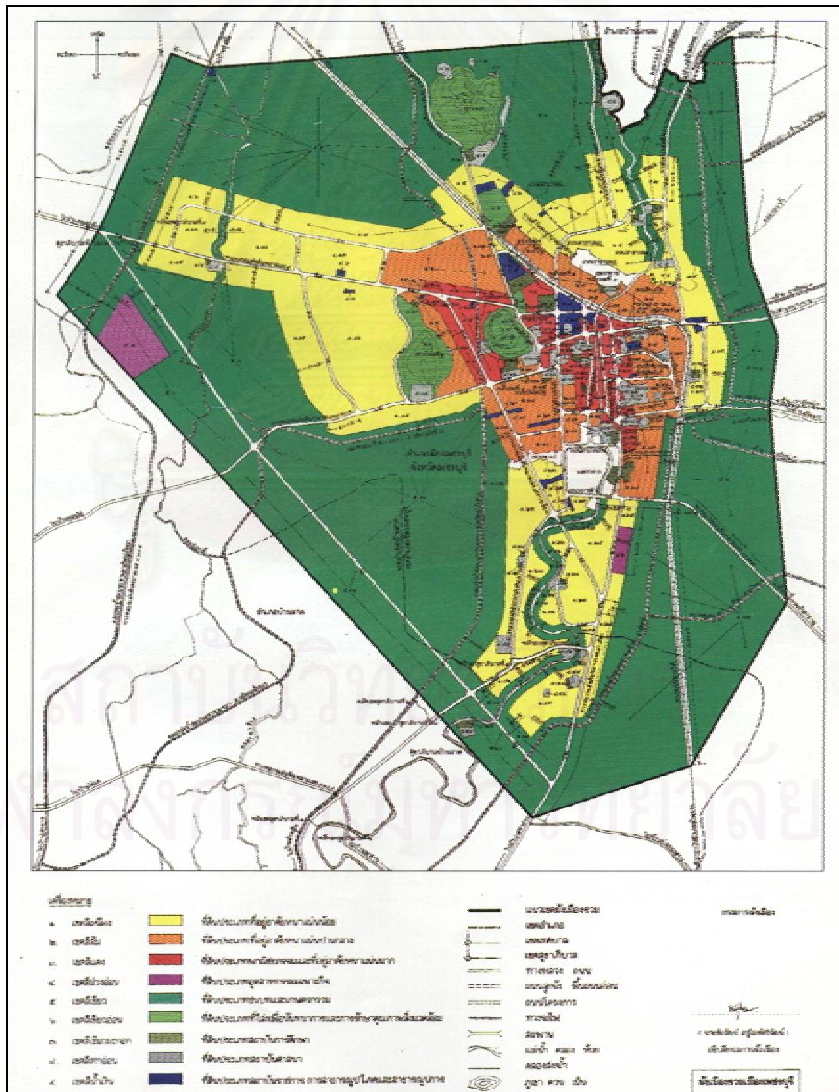
พื้นที่สีขาว (เขตทหาร) เป็นพื้นที่อีกประเภทหนึ่งที่อยู่ในเขตผังเมืองรวมเมืองเพชรบุรีจะมีอยู่ 2 บริเวณ คือ ทางตอนเหนือ เป็นพื้นที่ของกรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ และทางตอนใต้ของถนนราชดำเนินเป็นกรมทหารราบที่ 21 รักษาพระองค์ (ค่ายรามราชนิเวศน์) ซึ่งในค่ายนี้จะมีพระราชวังรามนิเวศน์อยู่ด้วย

7. **พื้นที่เกี่ยวกับการเกษตรกรรม** จะอยู่ตามตำบลรอบนอกเขตเทศบาลส่วนใหญ่การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลจะเป็นไปตามที่ได้กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในผังเมืองรวม ซึ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตเทศบาลเป็นมาแต่เดิมเนื่องจากการเป็นชุมชนเมืองเก่าและไม่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ (ผังเมืองรวมเมืองเพชรบุรี, สำนัก,2542:20)

ผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภททำยกกฎกระทรวง

ออกตามความในพระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ.2518

ผังเมืองรวมจังหวัดเพชรบุรี

แผนที่ 4.8 แผนที่แสดงผังเมืองรวมจังหวัดเพชรบุรี
ที่มา : สำนักโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดเพชรบุรี

บทที่ 5

การวิเคราะห์สุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี

การปรับปรุงสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรีจะต้องคำนึงถึงทฤษฎี แนวคิดและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ศึกษาดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 และบทที่ 4 ซึ่งในบทนี้จะขอกกล่าวถึงการวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาโดยนำเอาทฤษฎีและแนวความคิดที่ได้ทำการศึกษามาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์สุนทรียภาพตามแนวทางของกรอบการวิจัย โดยทำการวิเคราะห์ด้านจินตภาพและองค์ประกอบกายภาพของเมือง เพื่อหาพื้นที่ตัวแทนในการสำรวจ-วิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงเอกลักษณ์และลักษณะของพื้นที่ศึกษาในด้านต่างๆ และเป็นการหาคำตอบในการนำไปสู่ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อสุนทรียภาพและทัศนคติของประชาชนที่มีต่อสุนทรียภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี

5.1 บทบาทและความสำคัญของเมืองเก่าเพชรบุรี

เพชรบุรีเป็นเมืองเก่าเมืองหนึ่งและมีความสำคัญในแหลมทองมาแต่โบราณเป็นถิ่นที่มีผู้คนอยู่อาศัย ทำมาหากิน เดินทางติดต่อ อีกทั้งยังมีศิลปวัฒนธรรม มานานหลายร้อยปี สิ่งที่ยังบอกถึงการมีวัฒนธรรมส่วนใหญ่เป็นผลงานทางด้านศิลปกรรม แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีต ไม่ว่าจะเป็นโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และร่องรอยของเขตเมืองเก่า อันเป็นผลงานของบรรพชนที่ได้อุทิศความคิด เวลา แรงงาน บรรจงประดิษฐ์รูปแบบศิลปกรรมขึ้นไว้ด้วยความอุตสาหะ

สำหรับพื้นที่ศึกษาอยู่ในพื้นที่เมืองเก่าเพชรบุรี ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 3-4 เมตร มีแม่น้ำเพชรบุรีไหลผ่านกลางลักษณะพื้นที่เป็นรูปสี่เหลี่ยม และอยู่ภายใต้การดูแลของเทศบาลเมืองเพชรบุรี โดยมีพื้นที่อยู่ระหว่างตำบลคลองกระแชง และตำบลท่าราบ

ด้วยบทบาทความเป็นเมืองท่าค้าขาย จุดแวะพัก และเมืองหน้าด่านในอดีต ภายในเขตเมืองเก่าจึงยังคงมีโบราณสถาน และศาสนสถานที่สำคัญหลายแห่ง โบราณสถานเหล่านี้นอกจากเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญแล้วยังเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของเพชรบุรีอีกด้วย จากเหตุผลดังกล่าวทำให้เกิดการตื่นตัวในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม อีกทั้งบริเวณพื้นที่ศึกษายังมีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจ การค้าปลีกและการบริการซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำเพชรบุรี บริเวณถนนพณิชเจริญซึ่งเป็นย่านพาณิชยกรรมหลักของชุมชน และยังมีพื้นที่อุตสาหกรรมในครัวเรือนขนาดย่อม เช่นอุตสาหกรรมผลิตอาหาร อุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าการเกษตร กระจ่ายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ศึกษา จากปัจจัยต่างๆจึงทำให้พื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายในกิจกรรม และวิถีชีวิต

5.2 การวิเคราะห์สุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรีด้านกายภาพ

5.2.1 โครงสร้างของเมือง

จากการศึกษาประวัติความเป็นมา วิวัฒนาการและพัฒนาการของพื้นที่ในบทที่ 4 แล้วนั้น ทำให้สามารถวิเคราะห์ลักษณะโครงสร้างของเมืองเก่าเพชรบุรีร่วมกับข้อมูลจากการสอบถามและสัมภาษณ์ ซึ่งทำให้ทราบถึงตำแหน่งองค์ประกอบทางกายภาพที่มีความสำคัญของเมืองในด้านต่างๆตามยุคสมัยได้ดังนี้

- ในยุคก่อตั้งชุมชน มีการตั้งชุมชนอยู่ระหว่างเขาบันไดอิฐ และเขาวัง โดยใช้แนวภูเขาเป็นแนวขอบชุมชนด้านตะวันออกและตะวันตก ส่วนแนวขอบเมืองด้านทิศใต้ใช้น้ำแม่น้ำเพชรบุรีเดิม ต่อมาในยุคที่ได้รับอิทธิพลจากขอม มีการเคลื่อนย้ายชุมชนมาบริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเพชรบุรี คือบริเวณที่ตั้งของปราสาทกำแพงแลง มีแนวกำแพงเมืองยาวด้านละ 1200 เมตร หรือมีเนื้อที่ ประมาณ 1.44 กิโลเมตร ลักษณะกำแพงเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นกำแพงชั้นเดียวรูปร่างสม่ำเสมอ อาศัยแนวแม่น้ำเป็นขอบแนวด้านทิศตะวันตก และทิศใต้ ลักษณะของการตั้งเมืองและแนวกำแพงเมืองนั้นมีลักษณะของอิทธิพลสุโขทัยเนื่องจากในยุคนี้เพชรบุรีมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงของสุโขทัย มีการสร้างเมืองอยู่ใกล้แม่น้ำ ตัวเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีศาสนสถานอยู่ตรงกลาง มีสถาปัตยกรรมและความเชื่อแบบวัฒนธรรมเขมร มีการสร้างปราสาทวัดมหาธาตุอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเป็นแนวเดียวกันกับ ปราสาทกำแพงแลง มีการพัฒนาจากชุมชนบ้านเป็นชุมชนเมืองอย่างแท้จริง มีผู้ปกครองเมือง

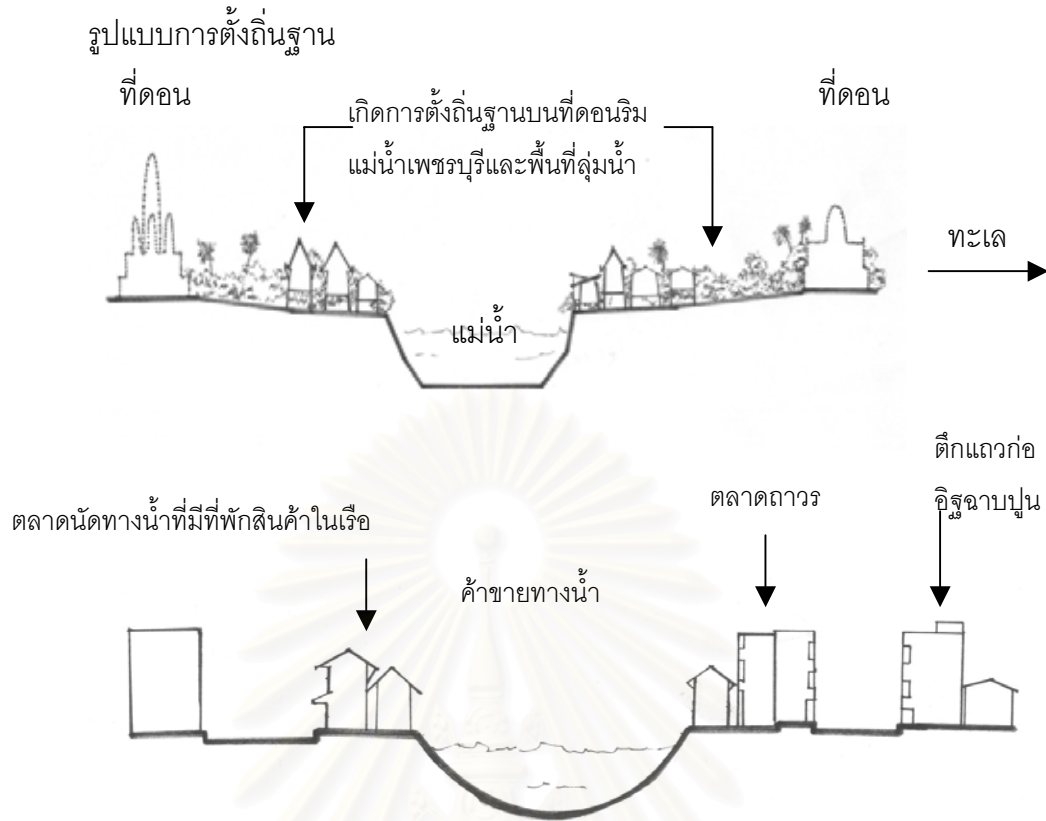
องค์ประกอบสำคัญได้แก่

1. สถาปัตยกรรม วัด ศาสนสถาน ได้แก่ พระปราสาทวัดมหาธาตุ ปราสาทกำแพงแลง วัดวัง วัดคงคาราม ศาลหลักเมือง โบสถ์พราหมณ์ เสาชิงช้า กำแพงเมือง ป้อมปราการ บ้านหน้าพระลาน
2. ภูมิทัศน์ แม่น้ำ คู คลอง ภูเขา เส้นทางสัญจรใช้การคมนาคมทางน้ำ อาคารหันหน้าออกสู่น้ำ คู คลอง
3. เศรษฐกิจ สังคม เกษตรกรรม ตลาดน้ำค้าขาย เป็นจุดแวะพักสินค้า

แสดงองค์ประกอบทางกายภาพยุคที่ 1

- ในสมัยอยุธยา เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสังคมของชุมชนเพชรบุรี เนื่องจากเป็นยุคทองของเพชรบุรี มีความรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจ และศิลปกรรม มีการสร้างวัดวาอารามต่างๆ มากมาย การตั้งชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นการเกาะกลุ่มตามแนวแม่น้ำ เนื่องจากเป็น

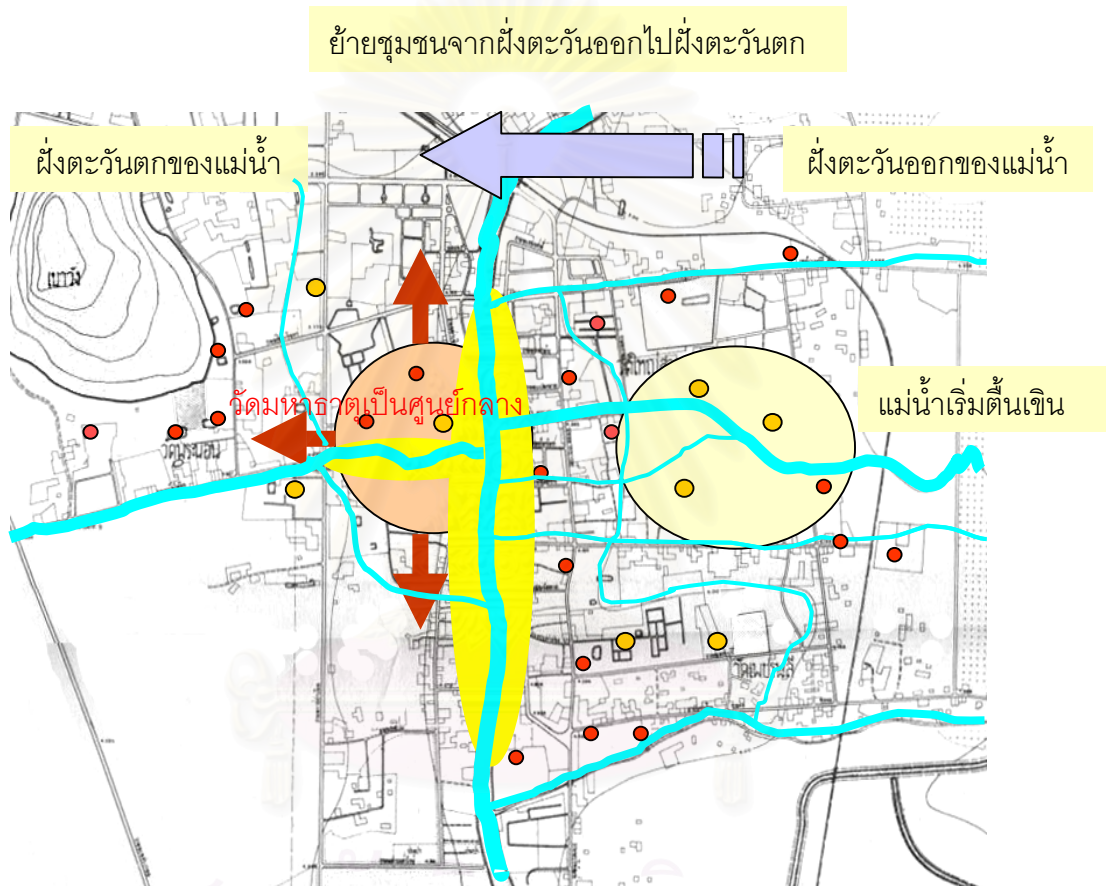

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากเดิมรูปแบบสถาปัตยกรรมอิงประโยชน์จากแม่น้ำสู่รูปแบบสถาปัตยกรรมบนบกตามกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป

เส้นทางคมนาคมที่สำคัญ มีกลุ่มอาคารหนาแน่นในย่านตลาดการค้า บริเวณทิศเหนือของแม่น้ำ จากอำเภอบ้านแหลมซึ่งเป็นเมืองท่าสำเภา และบริเวณด้านทิศใต้ของตัวเมือง ซึ่งเป็นทางขนส่งสินค้าจากที่ราบ และด้านตะวันตกข้ามเทือกเขาตะนาวศรีมาจากอินเดีย-พม่า เข้ามาอยู่บริเวณปากคลองที่เชื่อมกับแม่น้ำเพื่อเข้าสู่ตัวเมือง ชุมชนในสมัยอยุธยาจึงขยับศูนย์กลางจากบริเวณกำแพงเมืองออกมาสู่ด้านทิศตะวันตกริมแม่น้ำเพชรบุรีบริเวณหน้าวัดมหาธาตุเกิดเป็นชุมชนและตลาดน้ำขนาดใหญ่ มีศูนย์กลางเมืองด้านเศรษฐกิจ สังคม และการปกครอง อยู่บริเวณวัดมหาธาตุ เมืองมีรูปแบบเป็นศูนย์กลางเดียว (MONOCENTRIC) และมีการเพิ่มจำนวนของศาสนสถานอย่างมากมาย เนื่องจากความเจริญทางเศรษฐกิจและในสมัยอยุธยาได้มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นชาวเมืองเพชรบุรีอีกด้วยจึงทำให้ความเจริญทางศาสนาและวิทยาการความรู้ในเชิงฝีมือช่างได้สร้างความเจริญให้กับเพชรบุรีเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลายประชาชนมีความเป็นอยู่สุขสมบูรณ์ ทำให้มีการขยายตัวของชุมชนมากขึ้นทางด้านทิศตะวันตกและด้านทิศใต้ของตัวเมือง มีการสร้างงานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม อีกทั้งการพัฒนาฝีมือสกุลช่างเพชรบุรีซึ่งสะท้อนให้เห็นความเจริญของชุมชนเพชรบุรีอีกด้วย

องค์ประกอบสำคัญได้แก่

1. สถาปัตยกรรม วัด ศาสนสถาน เช่นวัดมหาธาตุ วัดเกาะ วัดใหญ่ วัดพระทอง วัดลาด
2. ภูมิทัศน์ แม่น้ำ คู คลอง ภูเขา เส้นทางสัญจรใช้การคมนาคมทางน้ำ อาคารหันหน้าออกสู่แม่น้ำ คู คลอง
3. เศรษฐกิจ สังคม เกษตรกรรม ตลาดน้ำค้าขาย เป็นจุดแวะพักสินค้า

มีการขยายตัวของชุมชนไปทางฝั่งตะวันตก
 ตลาดน้ำบริเวณวัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลางทาง
 การค้าของเมือง มีการติดต่อระหว่างชุมชนต่างๆ

- ● ศาสนสถาน
- แม่น้ำ, คลอง
- ชุมชน

แสดงองค์ประกอบทางกายภาพยุคที่ 2

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ลักษณะการตั้งบ้านเรือนในสมัยนี้มีลักษณะไม่แตกต่าง
 กับสมัยอยุธยาตอนปลาย ยังคงตั้งบ้านเรือนริมน้ำและเรือนแพ การขยายตัวของเมืองเป็นไปตาม

แนวของแม่น้ำ คูคลองกลางเมืองยังคงอยู่บริเวณวัดมหาธาตุ การคมนาคมทางน้ำยังมีบทบาทสำคัญ แต่การคมนาคมทางบกก็เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น สภาพถนนยังไม่เป็นถนนถาวรเป็นเพียงทางเกวียน แม่น้ำเพชรบุรีบางสายเริ่มแห้งลงโดยเฉพาะชุมชนในเขตกำแพงเมือง ชุมชนที่เคยอยู่บริเวณนั้นก็เคลื่อนตัวเข้าสู่ฝั่งตะวันตกบริเวณหน้าวัดมหาธาตุมากขึ้น

คู, คลองเริ่มแห้ง และดินเลนเปลี่ยนเป็นทางเท้าและทางเกวียน

- การตั้งถิ่นฐานของชุมชน
- ตำแหน่งศาสนสถาน
- แม่น้ำ คู คลอง

แสดงองค์ประกอบทางกายภาพยุคที่ 3

ยุคอารยธรรมตะวันตก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีนโยบายปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยทัดเทียมกับประเทศตะวันตก มีการปรับปรุงรูปแบบการคมนาคมขนส่ง การสาธารณสุข โภค การสาธารณสุข การติดต่อสื่อสาร มีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำ ชุมชนเริ่มมีการขยายข้ามแม่น้ำมาด้านตะวันออก การคมนาคมทางบกเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงจากตลาดน้ำมาเป็นตลาดบก มีการสร้างถนนเพิ่มมากขึ้นทำให้ชุมชนขยายตัวมาตามแนวถนนเช่นถนนราชวิถี เกิดเป็นรูปแบบวิถีชีวิตที่ผสมผสานกันทั้งตลาดน้ำซึ่งมีเรือพายค้าขายพืชผลทางการเกษตรและอาหารทะเลที่มาจากบ้านแหลม ส่วนตลาดบกจะค้าขายจำพวกสินค้าเบ็ดเตล็ด อาหาร ของแห้ง และร้านค้าบริการต่างๆ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระ

จุดจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการก่อสร้างถนนและทางรถไฟส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการตั้งชุมชน โดยเฉพาะเมื่อมีการสร้างพระราชวังพระรามราชนิเวศน์ ทำให้เกิดการก่อสร้างถนนหลายสายทางตอนใต้เชื่อมต่อกับชุมชนทางตอนเหนือบริเวณทิศตะวันออกของเขาวิ้ง การตัดถนนใหม่นี้เป็นการที่นำไปเกิดการพัฒนามือง มีการกระจายการเจริญของชุมชนออกเป็นกลุ่มๆ การจัดวางอาคารขนานกันไปกับทางคมนาคม อาคารพักอาศัยของขุนนาง ข้าราชการ พ่อค้ามักเป็นบ้านเดี่ยว รูปทรงเป็นเรือนปั้นหยา หรือมนิลา ส่วนบ้านประชาชนทั่วไปจะเป็นอาคารไม้หลังคาจั่ว มุงจากซึ่งปัจจุบันอาคารพักอาศัยต่างๆมีหลงเหลือให้เห็นอยู่ไม่มากนักเนื่องจากเกิดเพลิงไหม้เสียสองครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งชุมชนเพชรบุรีในยุคอารยธรรมตะวันตกนี้สามารถแบ่งย่านต่างๆได้เป็น 3 ย่านด้วยกันคือ (1) ย่านสถาบันการปกครอง อยู่บริเวณทิศเหนือตั้งแต่บริเวณเขาวิ้ง ริมถนนราชวิถีไปทางทิศตะวันออก จนถึงริมแม่น้ำเพชรบุรี เป็นที่ตั้งของบ้านเรือนขุนนางต่างๆ (2) ย่านเศรษฐกิจ ได้แก่บริเวณตลาดบกและตลาดริมน้ำ หน้าวัดมหาธาตุอยู่ทางทิศตะวันตกของชุมชน (3) ย่านพักอาศัย ในส่วนที่อยู่ริมแม่น้ำเพชรบุรี จะเป็นบ้านประชาชนทั่วไป บ้านคหบดี และขุนนาง

แสดงองค์ประกอบทางกายภาพยุคที่ 4

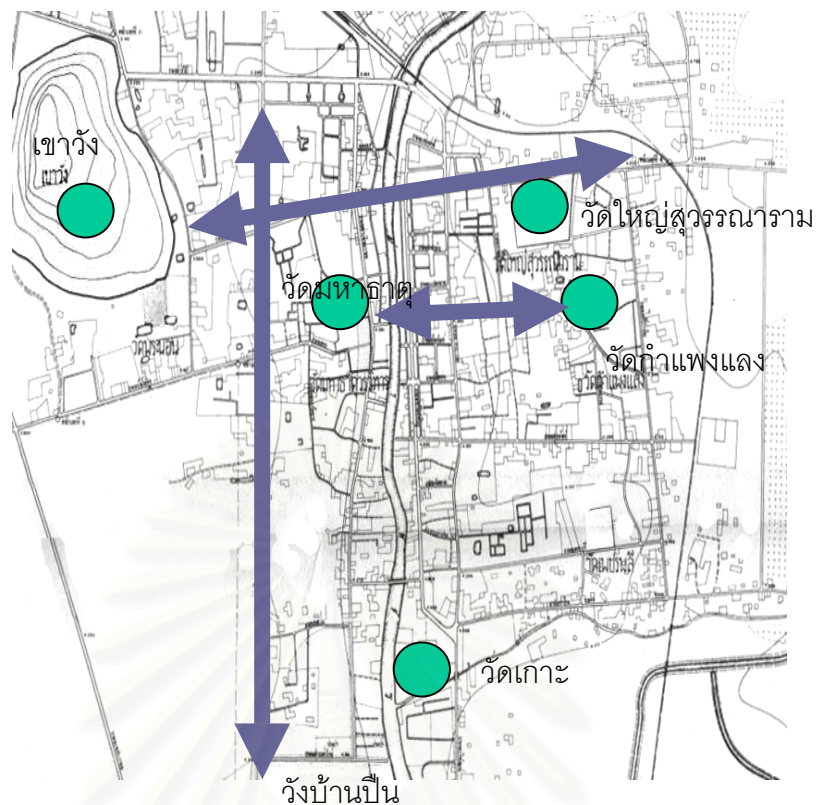
ยุคเพชรบุรีในปัจจุบัน จากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการคมนาคมจากทางน้ำมาเป็นทางบก ได้ส่งผลต่อโครงสร้างทางผังเมือง และระบบชุมชน จนปัจจุบันนี้กลายเป็นเมืองที่มีการคมนาคมเป็นหลักไม่เหลือบทบาทการคมนาคมทางน้ำอีกต่อไป การเกาะกลุ่มของอาคารมีการกระจายตัวไปตามเส้นทางโครงข่ายการคมนาคมอื่นๆ เช่นโครงข่ายถนนและทางรถไฟ มีกิจกรรมการใช้ที่ดินที่หลากหลายขึ้น โครงข่ายถนนของชุมชนเป็นแบบตาตาราง และถนนแบบแนวยาวขนานไปกับแม่น้ำเพชรบุรี มีการขยายตัวของชุมชนไปทุกทิศทาง

แสดงองค์ประกอบทางกายภาพยุคปัจจุบัน

จากการวิเคราะห์พัฒนาการของเมืองเก่าเพชรบุรีตามยุคสมัยแล้วทำให้ทราบว่าเมืองเพชรบุรีเป็นเมืองที่มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง และสามารถทำให้ผู้วิจัยทราบถึงแนวแกนสำคัญของเมืองเพชรบุรีที่ประกอบไปด้วยแนวแกนสำคัญ 3 แนวแกนด้วยกันคือ

1. แนวแกนถนนพงษ์สุริยา
2. แนวแกนถนนบันไดอิฐ
3. แนวแกนถนนราชดำเนิน

5.2.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองแต่ละส่วนตามแนวทางของSpreiregen,Paul D. (แผนที่ 5.1- 5.4)

5.1.2.1 สภาพภูมิประเทศกับภูมิทัศน์เมือง

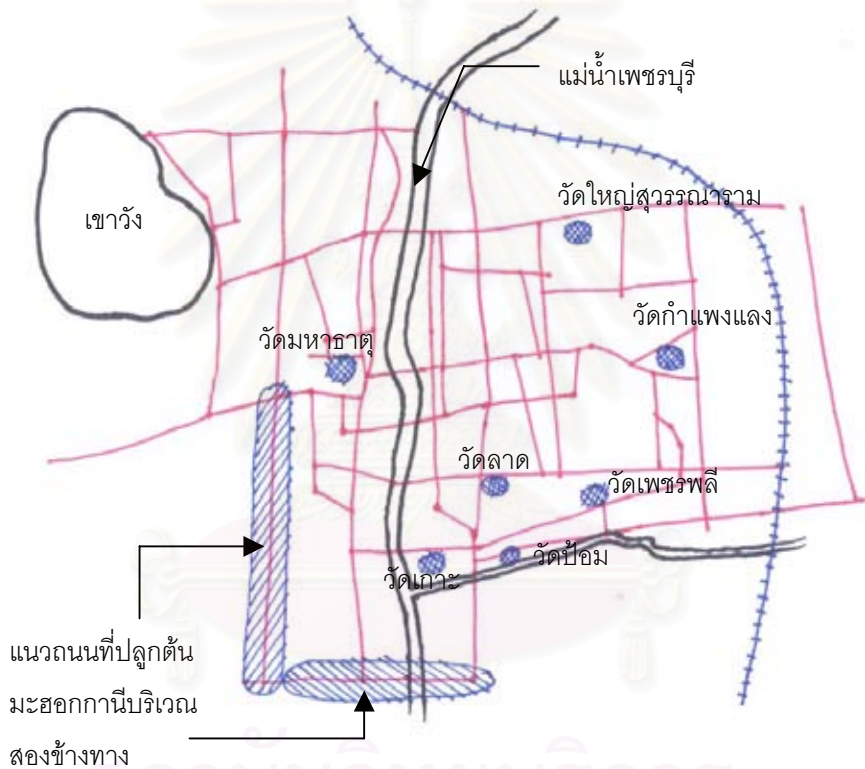
ลักษณะของพื้นที่ศึกษา เมื่อทำการพิจารณาถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างภูมิประเทศกับภูมิทัศน์เมืองแล้วองค์ประกอบทางกายภาพที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความงามในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างภูมิประเทศกับภูมิทัศน์ได้แก่

- ภูเขา(พระนครคีรี) ซึ่งตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของเมือง เป็นที่ตั้งของพระราชวัง วัด และพิพิธภัณฑสถาน เป็นลักษณะภูมิประเทศที่เป็นจุดเด่นและให้ความสวยงามในเชิงสุนทรียภาพและประโยชน์ใช้สอย ปัจจุบันพระนครคีรีทำหน้าที่เด่นในด้านการท่องเที่ยว
- แม่น้ำ แม่น้ำเพชรบุรีเป็นแม่น้ำที่ไหลผ่านกลางเมืองเพื่อออกสู่ทะเลในอดีตแม่น้ำมีความสำคัญต่อพื้นที่ศึกษาเป็นอย่างมาก แต่ในปัจจุบันบทบาทของแม่น้ำได้ลดลง มีการสร้างเขื่อนสูง และปริมาณน้ำในแม่น้ำก็ลดลงอย่างมาก
- โบราณสถาน สถาปัตยกรรม ที่มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ในแง่ของ สี สัน วัสดุ ขนาด-สัดส่วน แต่ในสภาพปัจจุบันปัญหาในด้านสภาพแวดล้อมนั้นเป็น

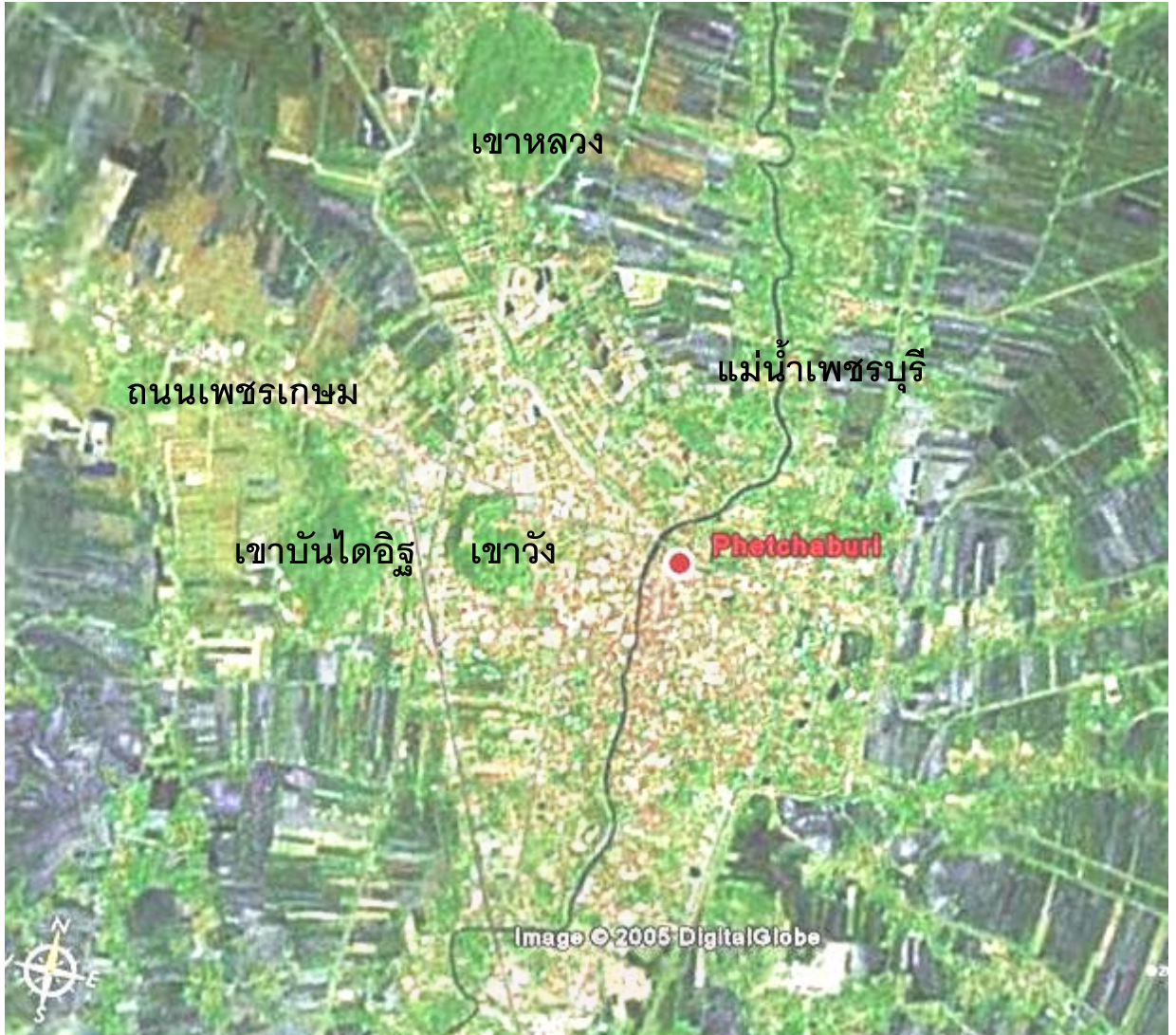
ปัญหาที่เกิดชัดเจนในด้านสิ่งก่อสร้างที่ขาดความเข้าใจและขาดความเคารพในคุณค่าของโบราณสถานและอาคารสถาปัตยกรรม

- พี่ชนันธุ์ธรรมชาติ ในอดีตสมัยรัชกาลที่ 5 เมืองเพชรบุรีมีการปลูกต้นมะฮอกกานีอยู่เรียงรายสองข้างถนนสร้างความร่มรื่นและสวยงามให้กับเมืองเป็นอย่างมากปัจจุบันได้ลดจำนวนลงเนื่องจากมีการตัดโค่นเพื่อขยายถนนบางส่วนก็ได้หมดสภาพไปตามอายุ

ในปัจจุบันนี้การขยายตัวของเมืองและความเจริญต่างๆที่เข้ามาในพื้นที่เมืองเพชรบุรีอย่างรวดเร็วทำให้เกิดการขยายพื้นที่อยู่อาศัย สิ่งก่อสร้างทำลายและรบกวน ธรรมชาติ โบราณสถาน อาคารที่ทรงคุณค่าทางสถาปัตยกรรมไปอย่างมากมาย โดยขาดความตระหนักและขาดความเข้าใจทั้งของภาครัฐและประชาชน

มองออกไปทางทิศตะวันตกมีเขาวังเป็นฉากหลังของเมือง และมีแม่น้ำเพชรบุรีไหลผ่านกลาง

สถาบันวิทยบริการ

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 5.1 แสดง ภาพถ่ายดาวเทียม ที่ตั้งและภูมิประเทศเมืองเพชรบุรี

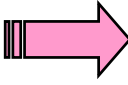
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

ที่มา : [WWW.Google](http://WWW.Google.com) earth.com

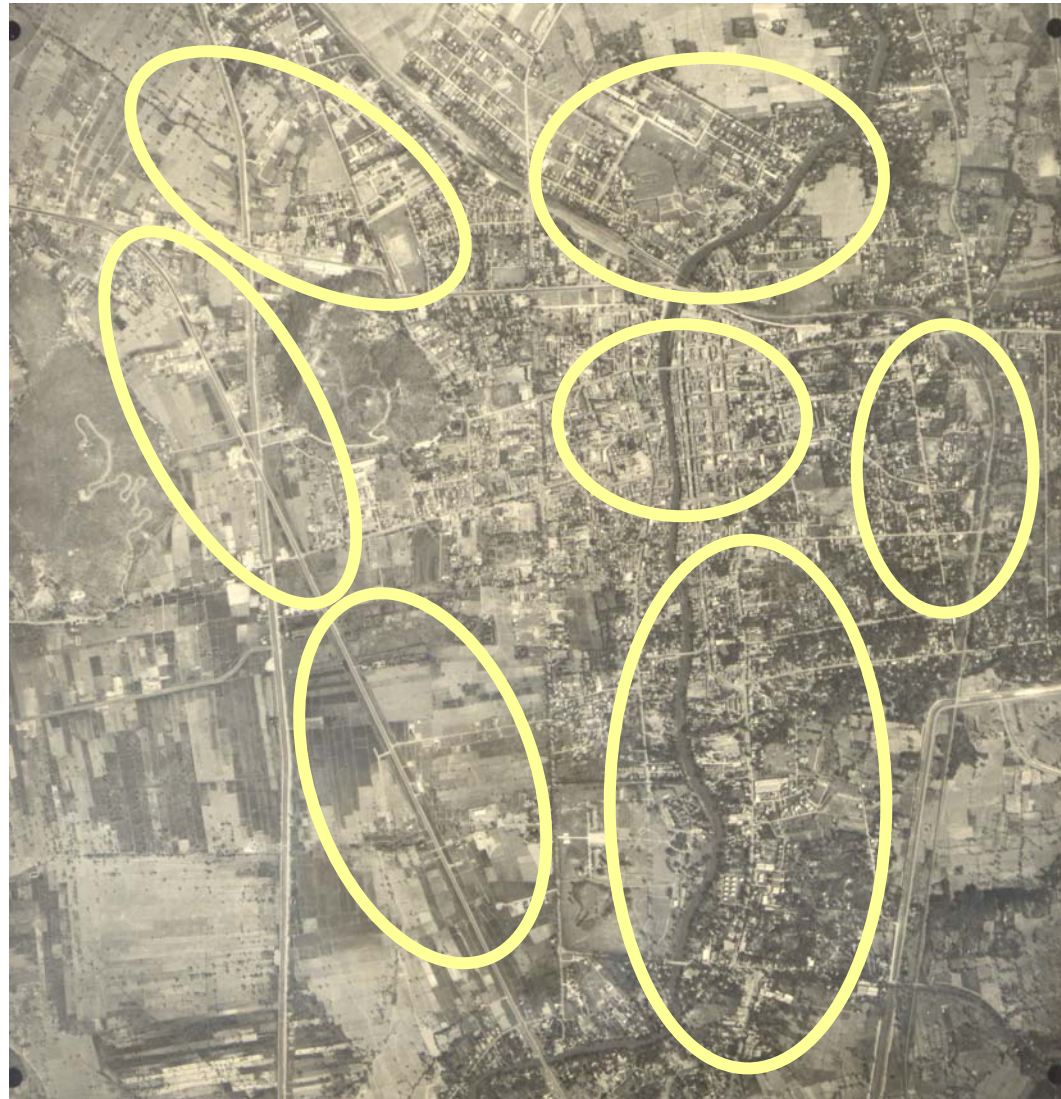
การปรับปรุงสุนทรียภาพ
เมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 5.2 แสดง การเปรียบเทียบการ
เปลี่ยนแปลงของเมืองระหว่าง 20 ปี

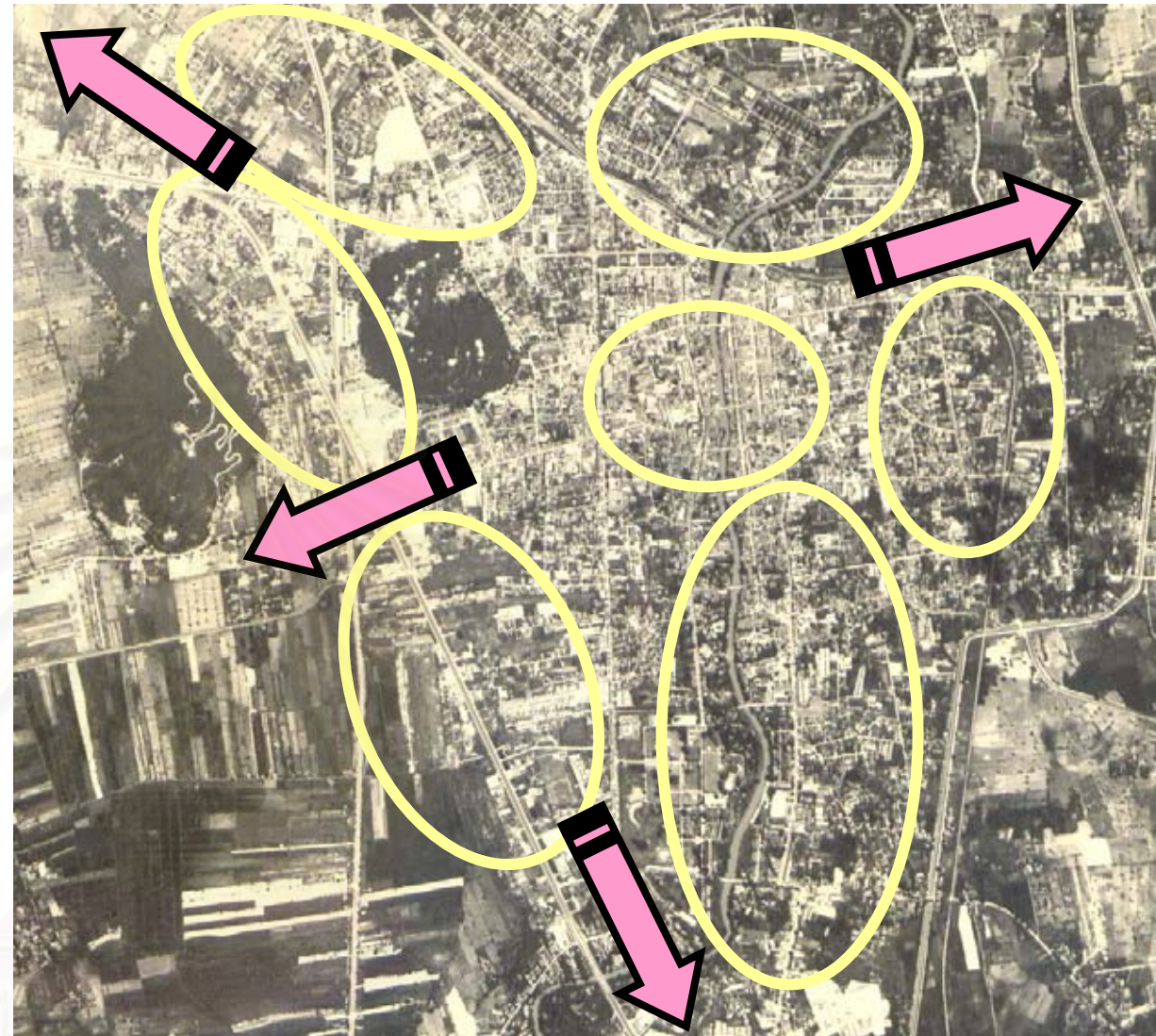
สัญลักษณ์

 ทิศทางการขยายตัวของ
ชุมชน

 พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลง
อย่างชัดเจน

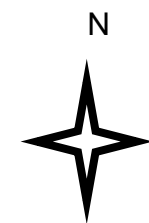
เมืองเพชรบุรี ปีพ.ศ. 2519

เมืองเพชรบุรี ปี พ.ศ. 2539

จากภาพถ่ายทางอากาศเมืองเพชรบุรีในปี พ.ศ. 2519 เปรียบเทียบกับภาพถ่ายทางอากาศในปี พ.ศ. 2539 จะเห็นได้ว่าในช่วง 20 ปี
สภาพโดยรวมของเมืองเพชรบุรีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนทั้งในด้านความหนาแน่นของอาคารบ้านเรือนและโครงข่ายคมนาคม
เช่น มีการตัดถนนเชื่อมออกสู่ถนนเพชรเกษมในหลายจุด มีการขยายตัวของชุมชนเพิ่มมากขึ้นโดยมีการขยายตัวไปตามโครงข่ายเส้น
ทางคมนาคมไปทุกทิศทาง มีการขยายตัวออกมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมถนนเพชรเกษม และระหว่างเขابันไดอิฐและเขาวังเพิ่ม
มากขึ้นจนเห็นได้ชัด

ที่มา : กรมแผนที่ทหาร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

5.2.2.1 รูปร่าง ขนาด และความหนาแน่นของเมือง

ลักษณะของพื้นที่ศึกษาเมื่อพิจารณาในแง่ของรูปร่าง ขนาด และความหนาแน่นของเมือง จะเห็นได้ว่ามีองค์ประกอบทางกายภาพที่สำคัญได้แก่

- แม่น้ำ เนื่องจากความสำคัญของแม่น้ำเพชรบุรีจะใช้สำหรับการคมนาคมในช่วงยุคสมัยก่อตั้งเมืองมาจนถึงสมัยอยุธยาแล้วนั้นแม่น้ำเพชรบุรียังมีความสำคัญในการเป็นปราการป้องกันข้าศึกและแสดงขอบเขตของเมืองแทนการขุดคลองคูเมือง ซึ่งเมืองเพชรบุรีเป็นเมืองเก่าที่ไม่มีคลองคูเมือง และมีรูปเมืองเป็นสี่เหลี่ยม
- ถนน ภายในพื้นที่ศึกษาบริเวณเมืองเก่ามีการแบ่งพื้นที่ภายในเมืองออกโดยมีแนวถนนเป็นตัวเชื่อมการสัญจร มีลักษณะเป็นตาตาราง ก่อให้เกิดพื้นที่ย่อยระหว่างแต่ละแยก และภายในพื้นที่ย่อยเหล่านี้ก็มีถนนสายรองเป็นตัวเชื่อมโยงแต่ละพื้นที่เข้าหากัน
- ลักษณะการกระจุกตัวและการใช้ที่ดิน จากการเดินสำรวจ การแปลภาพจากแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน และภาพถ่ายทางอากาศ พบว่าประชากรกระจายตัวทั่วพื้นที่ แต่จะมีความหนาแน่นอยู่ในบริเวณสองฝั่งริมแม่น้ำเพชรบุรีตลอดแนวแม่น้ำ โดยดูจากลักษณะบ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้างส่วนใหญ่เป็นอาคาร 2 ชั้น ส่วนอาคาร 3-4 ชั้นนั้นยังมีสัดส่วนที่น้อย ซึ่งสามารถจัดกลุ่มความหนาแน่นของประชากรเป็นบริเวณต่างๆดังนี้
 - บริเวณริมถนนพาณิชเจริญ มีประชากรหนาแน่นมากกว่าบริเวณอื่น เนื่องจากเป็นย่านธุรกิจ พาณิชยกรรมค้าปลีก ค้าส่ง ที่อยู่อาศัยโดยส่วนใหญ่เป็นตึกแถว อาคารพาณิชย์ มีความสูงประมาณ 2-4 ชั้น
 - ด้านทิศตะวันออก และทิศตะวันออกเฉียงใต้ บริเวณถนนพระทรง ถนนโพธิ์การ์รอง ถนนสุรพันธุ์ ถนนเพชรพลี ถนนท่าหิน เป็นบริเวณที่มีประชากรอาศัยอยู่เบาบาง โดยส่วนใหญ่เป็นบ้านพักอาศัยที่มีความสูง 1-2 ชั้น ลักษณะเป็นบ้านไม้ และบ้านปูน ทั้งสมัยเก่าและใหม่ปะปนกัน
 - ด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำบริเวณถนนคลองกระแชงและด้านทิศใต้ของถนนพาณิชเจริญ เป็นพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยหนาแน่น เนื่องจากบริเวณนี้เป็นพื้นที่พาณิชยกรรมที่เชื่อมต่อกับบริเวณย่านธุรกิจในถนนพาณิชเจริญ โดยใช้สะพานเป็นตัวเชื่อมกิจกรรมคือ สะพานจอมเกล้า และสะพานใหญ่

สามแยกหอนาฬิกาหน้าวัดธ้อ

ถนนท่าหินแยกจากถนนมาตยวงศ์

5.2.2.2 กระสวนและลักษณะของเนื้อเมือง

จากการเดินสำรวจ การวิเคราะห์จากแผนที่และภาพถ่ายทางอากาศ พบว่าภายในพื้นที่ศึกษานั้นมีถนนตัดกันเกือบเป็นตาราง และสามารถแบ่งเนื้อเมืองออกเป็น 2 ประเภท คือ

- เนื้อเมืองละเอียด ได้แก่ บริเวณโดยทั่วไปของพื้นที่ศึกษาเนื่องจากเป็นชุมชนพักอาศัยและประกอบการค้า ซึ่งเป็นอาคารขนาดเล็กที่มีขนาดใกล้เคียงกัน และมีความสูงไม่แตกต่างกันมากนักโดยเฉลี่ยความสูงจะอยู่ที่ 2-3 ชั้น รวมทั้งวัด ศาสนสถานต่างๆที่กระจายตัวอยู่ทั่วพื้นที่ ซึ่งมีขนาดไม่ใหญ่นัก
- บริเวณพื้นที่โล่งสาธารณะ มีลักษณะเนื้อเมืองที่ต่างออกไป โดยส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่โล่งภายในวัด และศาลเจ้า พื้นที่ริมแม่น้ำเพชรบุรี สวนสุนทรภู่ ลานโล่งภายในโรงเรียน ซึ่งพื้นที่โล่งเหล่านี้กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ศึกษา

5.2.2.3 พื้นที่เปิดโล่ง

จากการสำรวจพบว่าองค์ประกอบทางกายภาพซึ่งเป็นพื้นที่เปิดโล่งที่สำคัญ ได้แก่

- ลานวัด เป็นพื้นที่สาธารณะที่กระจายตัวอยู่ทั่วไปในพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีหลากหลายขนาด ขึ้นอยู่กับพื้นที่ของวัด
- พื้นที่ริมแม่น้ำเพชรบุรี บริเวณริมแม่น้ำเพชรบุรีทั้ง 2 ฝั่ง จะมีลักษณะเป็นพื้นที่โล่งตามแนวยาวของแม่น้ำ (Linear Corridors) ในขณะเดียวกันพื้นที่ศึกษาก็ได้สีเขียวจากต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ตามริมแม่น้ำ
- ลานโรงเรียน เป็นพื้นที่โล่งที่มีความสำคัญต่อพื้นที่ในลักษณะของกิจกรรมนันทนาการและกิจกรรมทางสังคมของพื้นที่ศึกษา

ลักษณะอาคารที่อยู่ในบริเวณเนื้อเมืองละเอียดและในส่วนเนื้อเมืองหยาบและลานโล่ง

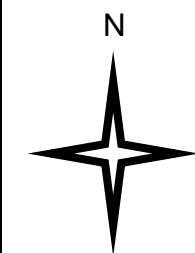
การปรับปรุงสุนทรียภาพ
เมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 5.3 แสดง Figure Ground
โครงข่าย ความหนาแน่น และพื้นที่โล่ง

สัญลักษณ์

- พื้นที่ที่มีความหนาแน่นสูง
- พื้นที่โล่ง

ที่มา : จากการวิเคราะห์

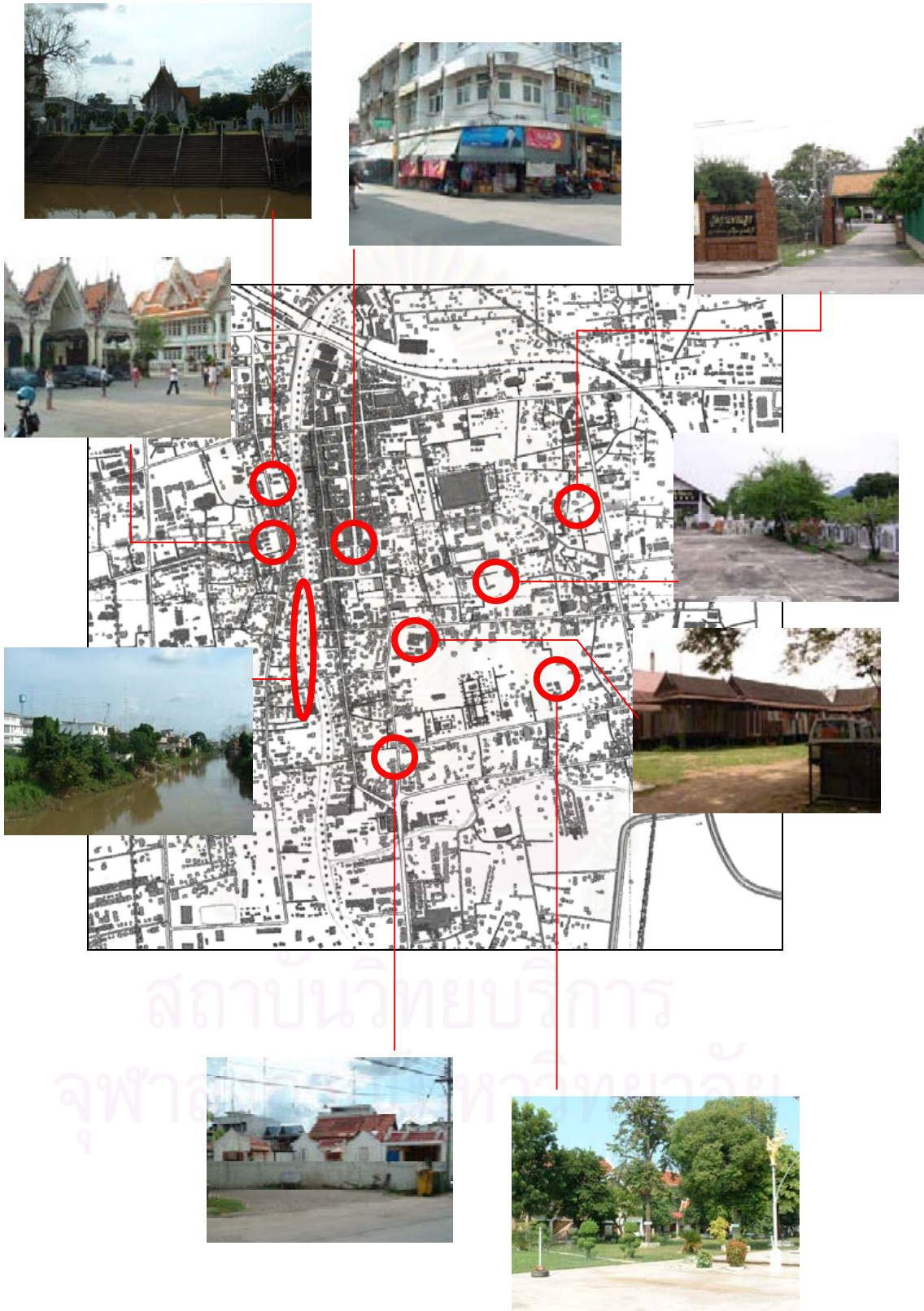
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

พื้นที่ที่มีความหนาแน่นสูงเป็นพื้นที่ที่ประกอบกิจกรรมทางพาณิชยกรรม จะอยู่บริเวณ 2 ฝั่งแม่น้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นย่านการค้ามาตั้งแต่อดีต

พื้นที่ที่มีลักษณะเป็นที่โล่งในพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นบริเวณของวัด ศาสนสถานและโรงเรียน ซึ่งพื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่เพื่อการประกอบกิจกรรมทางสังคมภายในชุมชน เช่น การประชุมของชุมชน กิจกรรมวันสงกรานต์ และเป็นพื้นที่สำหรับการพักผ่อน

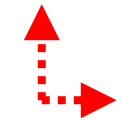
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปแสดงลักษณะพื้นที่โล่งภายในพื้นที่ศึกษา

การปรับปรุงสุนทรียภาพ
เมืองเก่าเพชรบุรี

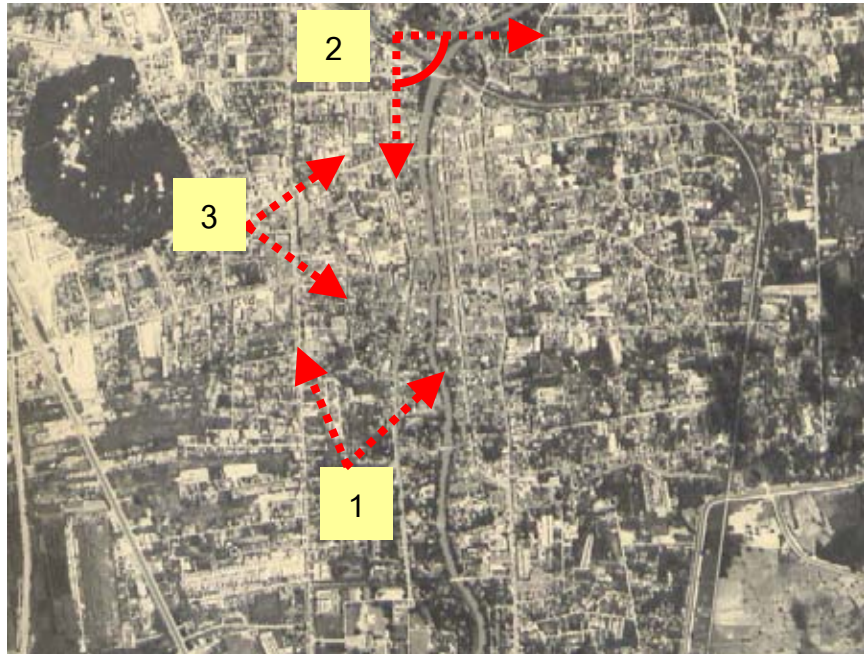
แผนที่ 5.4 แสดงภาพถ่ายภาพแบบมุมมอง
สูงของเมืองเพชรบุรี

สัญลักษณ์

มุมมอง

1

ภาพถ่ายมุมสูงแสดงให้เห็นลักษณะของเนื้อเมือง เส้นทาง เส้นขอบ จุดหมายตา ที่โล่งว่าง อาคารสถาปัตยกรรม และตำแหน่งศาสนสถาน แบบ 3 มิติ

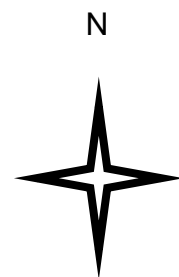
2

3

ที่มา : กรมแผนที่ทหาร
กองกิจการพลเรือนทองทัฬหาคที่ 1

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

5.2.2.4 ทางสัญจร

ทางสัญจรเป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อการมองเห็นภูมิทัศน์เมือง และเป็นตัวกำหนดรูปทรงเมืองที่สำคัญประการหนึ่ง ลักษณะอีกประการหนึ่งในเรื่องของทางสัญจรในพื้นที่ศึกษาคือ การที่มีถนนแคบและคดเคี้ยว มีถนนหลักและถนนซอยเชื่อมโยงแต่ละกลุ่มก้อนของกลุ่มอาคารให้ถึงกัน ถนนซอยในละแวกบ้านจะคดเคี้ยวและคับแคบพอที่คนจะเดินได้เท่านั้น เนื่องจากบางเส้นทางก็เกิดจากคู คลองเดิมในอดีตที่แห้งขอดไป ซึ่งในพื้นที่ศึกษาสามารถแบ่งทางสัญจรได้เป็น 2 ประเภทดังนี้

- ถนนสายหลัก เป็นทางสัญจรที่เชื่อมระหว่างพื้นที่ส่วนต่างๆภายในเมืองเก่า มีลักษณะเกือบจะเป็นตาตาราง เชื่อมโยงเข้าหากัน คือ ถนนโพธิ์กาบัง ถนนพาดิขเจริญ ถนนท่าหิน ถนนมาตยาจารย์ ถนนพงษ์สุริยา ถนนสุรพันธ์ ถนนพระทอง ถนนดำเนินเกษม ถนนเหล่านี้มีลักษณะเป็นเส้นตรง ขนาดความกว้าง 2 เส้นทางจราจร รถวิ่งสวนกันได้สะดวก มีทางเดินเท้าไม่กว้างนัก อาคารที่อยู่ตามถนนสายหลักเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม วัฒนธรรม การท่องเที่ยว การค้า
- ถนนสายรอง ใช้เชื่อมแต่ละพื้นที่ย่อยๆเข้าหากัน ทางสัญจรประเภทนี้มีขนาดเล็ก ทางเดินเท้าและทางเดินรถจะใช้ร่วมกัน อาคารริมถนนมักเป็นบ้านพักอาศัย มีขนาดสูง 1-2 ชั้น

5.2.2.5 ส่วนของรายละเอียด

จากการเดินสำรวจในบริเวณพื้นที่ศึกษา พบว่าลักษณะของป้ายโฆษณา อุปกรณ์ประกอบถนน และอุปกรณ์ประกอบอื่น ๆ มีลักษณะดังนี้

- อุปกรณ์ที่เป็นสมบัติของทางราชการ แต่ละหน่วยงานของภาครัฐต่างก็มีรูปแบบเป็นของตนเอง ซึ่งทำให้ขาดความกลมกลืนโดยรวม นอกจากนี้ยังมีปัญหาของขนาดและตำแหน่งในการติดตั้งที่ขาดการวางแผนโดยรวมทำให้อุปกรณ์เหล่านี้ไม่อำนวยความสะดวกเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะทางเดินเท้าส่วนใหญ่มีขนาดแคบ จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนขนาดรูปแบบอุปกรณ์ที่เหมาะสมให้เข้ากับลักษณะของทางเท้าในเมืองเก่า ในส่วนของป้ายสัญญาณ ป้ายจราจร ตู้ไปรษณีย์ ตู้โทรศัพท์ มีลักษณะเหมือนเมืองอื่นๆทั่วไปไม่มีลักษณะพิเศษแตกต่าง
- เส้าไฟฟ้า ภายในพื้นที่เมืองเก่ายังคงเป็นการเดินสายไฟแบบลอย ดังนั้นทัศนียภาพบนถนนทุกสายจึงยังคงประกอบด้วยสายไฟและเส้าไฟตลอดแนวถนน ซึ่งทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบและขาดความสวยงาม
- ทางเดินเท้า ส่วนใหญ่มีขนาดไม่กว้างนักพอเดินสวนกัน วัสดุปูทางเท้าเป็นคอนกรีตบล็อก สำหรับถนนสายย่อยจะต้องเดินบนถนนเนื่องจากไม่มีทางเดินเท้า

- อุปกรณ์ที่เป็นของเอกชน โดยส่วนใหญ่จะแสดงออกในลักษณะแข่งขันกันสร้างความโดดเด่น จึงทำให้ขาดความกลมกลืน ลดทอนบรรยากาศเมืองเก่า
- ป้ายร้านค้า ป้ายโฆษณาเป็นอุปกรณ์ที่สร้างปัญหาทางภูมิทัศน์มากเนื่องจากขนาด สี สัน รูปแบบข้อความไม่มีการควบคุมต่างคนต่างทำภาพที่เกิดจึงดูขัดต่อความเป็นเมืองเก่า
- กันสาด ซายคา มีทั้งชนิดเป็นโครงสร้างถาวรและไม่ถาวรเช่นผ้าใบ สร้างปัญหากับสุนทรียภาพของเมืองเก่าเช่นเดียวกับป้ายร้านค้า และป้ายโฆษณา

ภาพที่ 5.1 ป้ายโฆษณาบริเวณถนนพาดิขเจริญ

ภาพที่ 5.2 กันสาดที่ขาดความเป็นระเบียบในเรื่องของรูปแบบและสี สัน

ภาพที่ 5.3 ถนนส่วนใหญ่ไม่มีทางเดินเท้า และลักษณะของเสาไฟฟ้าและสายไฟที่ไม่เป็นระเบียบ

ภาพที่ 5.4 ตู้โทรศัพท์ ป้ายบอกสถานที่บริเวณหน้าวัดมหาธาตุ

ภาพที่ 5.5 ถังขยะ ม้านั่งโคมไฟ บริเวณวัดเกาะ และถนนท่าหิน

5.2.3 การวิเคราะห์สุนทรียภาพโดยใช้ทฤษฎีจินตภาพเมืองตามแนวคิดของ Kevin Lynch

โดย Lynch ได้ทำการสรุปไว้ว่า จินตภาพสาธารณะ (Public Image) เกิดจากองค์ประกอบเมือง 5 ประการ คือ เส้นทาง (Paths) ขอบ (Edges) ที่รวม (Node) ที่หมายตา (Landmark) อันเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นเมืองด้านการรับรู้ ซึ่งทำให้สามารถเข้าใจรูปแบบของความเป็นเมืองได้มากขึ้น

เพื่อให้การศึกษาลักษณะองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ในพื้นที่เมืองเก่าเพชรบุรีมีความชัดเจน จึงจำเป็นต้องศึกษาและวิเคราะห์ถึงองค์ประกอบของเมืองที่มีความสำคัญต่อสุนทรียภาพของเมือง โดยมีรายละเอียดดังนี้ (แผนที่ 5.5)

5.2.3.1 องค์ประกอบทางจินตภาพ(Image Element)

การศึกษาองค์ประกอบทางจินตภาพ เป็นการศึกษาลักษณะทางองค์ประกอบของสภาพแวดล้อม ภูมิทัศน์เมือง ตามแนวทางของKevin Lynch โดยมีหลักการว่า จินตภาพสาธารณะเกิดจากองค์ประกอบเมือง 5 ประการ คือ เส้นทาง ขอบ ย่าน จุดรวม และที่หมายตา อันเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นเมืองด้านการรับรู้ ทำให้สามารถเข้าใจรูปแบบของเมืองได้มากขึ้น

การศึกษาวិเคราะห์องค์ประกอบทางจินตภาพของเมืองเก่าเพชรบุรีทั้ง 5 ประการ นั้นผู้ศึกษาได้ทำการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์และสำรวจพื้นที่ ซึ่งสามารถสรุปองค์ประกอบทางจินตภาพได้ดังนี้

1). การวิเคราะห์องค์ประกอบทางจินตภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี

- **เส้นทาง(Paths)** เส้นทางที่สำคัญทางด้านจินตภาพของเมืองได้แก่เส้นทางหลักในชุมชนคือ ถนนพานิชเจริญ ถนนพงษ์สุริยา และถนนดำเนินเกษม โดยที่ถนนทั้ง 4 เส้นนี้เป็นถนนสายหลักของพื้นที่เมืองเก่าในปัจจุบันเนื่องจากว่า ถนนพานิชเจริญ เป็นถนนที่อยู่ในย่านการค้าของเมืองเพชรบุรีสามารถเชื่อมต่อไปยังถนนสายอื่นๆและเป็นถนนที่มีการกระจุกตัวของการค้าอย่างหนาแน่นสร้างบรรยากาศ ชีวิตรื่นเริงและกิจกรรมในเมืองจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ถนนพงษ์

สุริยา เป็นถนนที่เชื่อมต่อกับย่านราชการสถาบันศึกษาและผ่านไปยัง อำเภอบ้านแหลม บางขุนไทร และอ่าวบางตะบูนอีกทั้งยังมีโบราณสถานและศาสนสถานสำคัญตั้งอยู่บริเวณถนนสายนี้คือ วัดใหญ่สุวรรณาราม และถนนเส้นสุดท้ายคือถนนดำเนินเกษมเป็นถนนที่ตัดผ่านวัดมหาธาตุ และวัดพลับพลาชัยและสามารถเชื่อมต่อกับถนนพานิชเจริญซึ่งเป็นย่านการค้าด้วยสะพานต่างๆอาทิ สะพานจอมเกล้า สะพานใหญ่ สะพานท่าสงฆ์ ถนนพระทอง เป็นถนนที่เชื่อมต่อระหว่างถนนพานิชเจริญกับถนนโพธิ์กาช่องถนนเส้นนี้มีความสำคัญคือเป็นถนนที่ตัดผ่านวัดกำแพงแลง และวัดไผ่ล้อม ซึ่งจะเห็นได้ว่าเส้นทางที่กล่าวมานี้เป็นเส้นทางที่ผ่านโบราณสถานและสถานที่สำคัญของเมืองหลายแห่งและนอกจากนี้ยังมีเส้นทางที่สำคัญอีกเส้นทางหนึ่งคือ แม่น้ำเพชรบุรี ซึ่งเป็นแม่น้ำที่ใช้เป็นเส้นทางในการคมนาคมมาแต่อดีต และเป็นหนึ่งในประวัติศาสตร์ที่สำคัญของเมืองเพชรบุรีเนื่องจากในอดีตนั้นการสัญจรไปมาได้ใช้การเดินทางโดยเรือแม่น้ำเพชรบุรีจึงเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ วัดวาอารามต่างๆหรือแม้แต่อาคารบ้านเรือนก็ได้สร้างหันหน้าเข้าหาแม่น้ำ จึงทำให้ในปัจจุบันนี้สองข้างฝั่งแม่น้ำเพชรบุรีจึงมี ศาสนสถาน วัดวาอาราม อาคารบ้านเรือนที่เก่าแก่ และมีคุณค่าตั้งเรียงรายอยู่สองฝั่งแม่น้ำ อีกทั้งยังเคยเป็นเส้นทางเสด็จของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เมื่อครั้งเสด็จเพชรบุรีอีกด้วย

เส้นทางที่มีความสำคัญระดับรองลงไป ได้แก่ ถนนอมาตยวงศ์ ถนนท่าหิน ถนนโพธิ์กาช่องถนนเพชรบุรีและถนนสุรพันธ์ ซึ่งถนนที่กล่าวมานี้มักจะมีค่าในแง่ของประโยชน์ใช้สอย เป็นเส้นทางเชื่อมโยงบริเวณต่างๆเข้าด้วยกันแต่ก็ยังมีศาสนสถานและอาคารบ้านเรือนที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมตั้งเรียงรายอยู่ทั่วไป ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมจินตภาพและสุนทรียภาพของเมืองประวัติศาสตร์ ควรมีการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์บนเส้นทางเหล่านี้ ให้เหมาะสมแสดงออกถึงบรรยากาศของเมืองเก่ามากขึ้น ประกอบกับลักษณะทางกายภาพและองค์ประกอบบางประการที่น่าจดจำ เส้นทางเหล่านี้สามารถนำเสนอจินตภาพของเมืองประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี

- เส้นขอบ(Edges) พื้นที่ศึกษามีเส้นขอบเป็นลักษณะของถนนและคลอง คือถนนพงษ์สุริยา ถนนโพธิ์กาช่อง ถนนท่าหิน ถนนดำเนินเกษม คลองวัดเกาะที่ขนานอยู่กับถนนท่าหิน และแม่น้ำเพชรบุรีที่ขนานไปกับถนนดำเนินเกษม ซึ่งเส้นขอบต่างๆที่ได้กล่าวมานี้ทำให้พื้นที่ศึกษามีลักษณะเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมและเมื่อมีเส้นขอบเป็นแม่น้ำและลำคลองน่าจะมีประโยชน์ในการสร้างบรรยากาศส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่ดีให้กับเมืองเก่าได้ ซึ่งในปัจจุบันนี้เส้นขอบที่มีปัญหาในเรื่องทัศนภาพและคุณภาพได้แก่ แม่น้ำเพชรบุรี และคลองวัดเกาะ

- ย่าน(Districts) ย่านที่เห็นได้ชัดในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นย่านพาณิชยกรรม บริเวณถนนพานิชเจริญตลอดสายประกอบด้วยกิจกรรมการค้าที่หลากหลาย อาทิ ตลาดทรัพย์สิน ขายอาหารสด ตลาดอนามัยขายอาหารแห้งและดอกไม้ และตลาดอุปโภค ตลาดสดอาหารทะเล

ภาพที่ 5.6 เส้นขอบของพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ถนน แม่น้ำ

ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมการซื้อขายตลอดเวลา มีผู้คนใช้สอยมาก มีสภาพสับสน ยุ่งเหยิง โดยเฉพาะในช่วงเช้า อย่างไรก็ตามแม้ว่าลักษณะของกิจกรรมที่เกิดขึ้นทำให้ย่านพาณิชยกรรมเป็นย่านที่เด่นชัดที่สุดในพื้นที่ศึกษา แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นจุดด้อยทางภูมิทัศน์เมือง เนื่องจากมีลักษณะทางกายภาพที่ไม่ส่งเสริมความงามของเมือง อาคารร้านค้าส่วนใหญ่เป็นสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ คือเป็นตึกแถวสูงประมาณ 3-4 ชั้นเนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้เคยประสบอัคคีภัยครั้งใหญ่หลายครั้ง และยังเป็นบริเวณที่ประสบปัญหาทั้งจากความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยของตัวอาคาร สิ่งก่อสร้างและกิจกรรมที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมา ทั้งปัญหาการจราจรติดขัด ขาดแคลนที่จอดรถ หาบแรงแผ่ลอย ขยะมูลฝอย และน้ำเสียเป็นต้น ดังนั้นควรมีการปรับปรุงสภาพทางกายภาพของย่านพาณิชยกรรมให้เหมาะสม ควบคุมกิจกรรมให้เป็นระเบียบมากขึ้น จะเป็นการเพิ่มความสำคัญของภูมิทัศน์และส่งเสริมจินตภาพของเมืองในทางที่ดีขึ้น

ย่านที่เห็นเด่นชัดอีกย่านหนึ่งคือ ย่านโบราณสถาน ซึ่งเป็นที่ตั้งของโบราณสถานมากมาย กระจายอยู่ทั่วไปในย่าน และย่านพักอาศัยจะอยู่ทางฝั่งขวาของเมืองเก่า ส่วนย่านอื่นๆจะมีลักษณะไม่ชัดเจนนัก เนื่องจากส่วนใหญ่จะเป็นย่านอยู่อาศัยที่เงียบสงบ

- **ที่รวมกิจกรรม , จุดศูนย์รวม(Node)** บริเวณที่รวมของคนในเขตเมืองเก่ามีหลายจุดด้วยกัน แตกต่างกันไปตามกิจกรรมที่เกิดขึ้น จุดรวมเหล่านี้ให้แก่ บริเวณลานวัดมหาธาตุ วัดพลับพลาชัย ตลาดสด ตลาดใต้รุ่ง หอนาฬิกา(ตลาดสี่แยกเมตร) สามแยกหน้าวัดเกาะ

จุดรวมในพื้นที่เมืองเก่าส่วนใหญ่มีลักษณะที่รวมกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบริเวณวัดริมแม่น้ำซึ่งมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดีพอสมควร ที่รวมกิจกรรมบางแห่ง เช่นบริเวณตลาดสดและตลาดใต้รุ่ง อาจมีสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากเป็นที่รวมที่เกิดขึ้นจากความจำเป็นในการใช้ประโยชน์มากกว่าแรงดึงดูดทางสังคมเช่น บริเวณ

ตลาดอนามัย และบริเวณที่ตั้งแผงลอยหรือรถเข็นขายอาหารริมถนน ซึ่งก่อให้เกิดความแออัดของการจราจรและความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยของถนน

- **ที่หมายตา(Land Mark)** ในบริเวณพื้นที่เมืองเก่ามีสิ่งก่อสร้างและสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมหลายแห่งที่สามารถใช้เป็นที่ยหมายตาหลักและที่ยหมายตารองได้แก่องค์พระปรางค์วัดมหาธาตุ พระปรางค์วัดกำแพงแลง ศาลาริมน้ำวัดพลับพลาชัย วัดเกาะ วัดใหญ่สุวรรณาราม สะพานจอมเกล้า หอนาฬิกา สถานีอนามัย ศาลเจ้า โรงเรียน ส่วนที่ยหมายตาระยะไกลนั้นจะอยู่นอกเขตพื้นที่ศึกษา คือเขาวัง

ที่ยหมายตาที่กล่าวมาส่วนใหญ่เป็นจุดเด่นที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์(History) ในขณะที่บางส่วนมีความสำคัญทางการใช้ประโยชน์ทางสังคม(Function and Social Meaning)และเป็นที่จดจำของประชาชนทั่วไปอยู่แล้ว การส่งเสริมเพื่อเพิ่มความงดงามทางกายภาพจะทำให้จุดเด่นเหล่านี้มีความสำคัญ และมีความหมายในตัวเองมากขึ้น อย่างไรก็ตามที่ยหมายตาเหล่านี้มีความสูงไม่มากนัก จึงไม่อาจใช้เป็นที่หมายตาระยะไกลได้ นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณเมืองเก่า ทำให้มีสิ่งปลูกสร้างเช่น อาคารพาณิชย์ อาคารพักอาศัยและอาคารอื่นๆ เกิดขึ้นมากและบดบังที่ยหมายตาหรือช่องนำสายตาไปยังที่ยหมายเหล่านี้ ดังนั้นควรต้องมีการเปิดโล่งของช่องนำสายตาที่เหมาะสม เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ที่ยหมายตาที่มีความสำคัญและเห็นได้ชัดเจนขึ้น

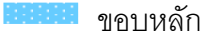
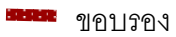

ภาพที่ 5.7 แสดงจุดหมายตาในพื้นที่ศึกษาได้แก่ วัด และสะพาน

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 5.5 แสดง ที่ตั้งองค์ประกอบสำคัญของภูมิทัศน์เมืองเก่าเพชรบุรีในปัจจุบัน

สัญลักษณ์

ที่หมายตาหลัก	ย่านพาณิชยกรรมหลัก	ย่านอยู่อาศัย
ที่หมายดาวรอง	ย่านพาณิชยกรรม-อยู่อาศัย	ศูนย์กิจกรรม
ขอบหลัก	ขอบรอง	เส้นทาง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง

ที่มา : จากการวิเคราะห์

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 5.6 แสดงตำแหน่งที่ตั้งกิจกรรมในพื้นที่เมืองเก่าเพชรบุรี

สัญลักษณ์

ตำแหน่งกิจกรรมทางสังคม, วิถีชีวิต

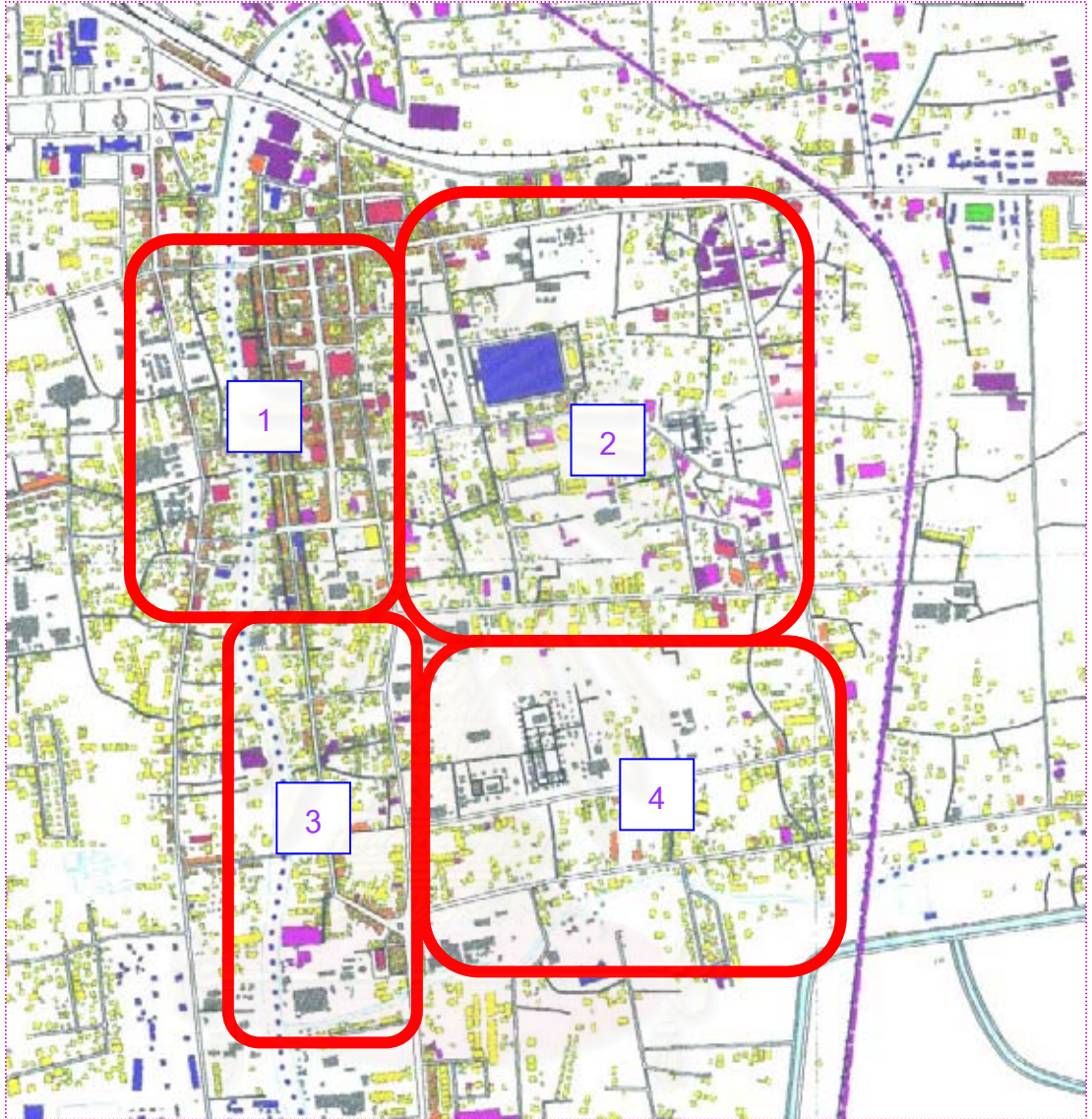

ตำแหน่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

ที่มา : จากการค้นคว้าและสำรวจ

สถาบันวิทยบริการ

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 5.7 แสดงการแบ่งกลุ่มพื้นที่ศึกษา

สัญลักษณ์

☐ กลุ่มที่ 1 ย่านวัดมหาธาตุ – ตลาด
(ชุมชนพระปรางค์)	☐ กลุ่มที่ 3 ย่านวัดเกาะ – วัดลาด
(ชุมชนวัดเกาะ)
☐ กลุ่มที่ 2 ย่านวัดใหญ่ฯ – วัดกำแพงแลง
(ชุมชนไตรโลก-ชุมชนหน้าพระลาน)	☐ กลุ่มที่ 4 ย่านวัดเพชรพลี – วัดป้อม
(ชุมชนวัดลาด-ชุมชนท่าหิน)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

ที่มา : จากการศึกษาวิเคราะห์

5.3 การจัดกลุ่มชุมชนและผลการสำรวจ-วิเคราะห์สุนทรียภาพระดับกลุ่ม บริเวณ

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบและจินตภาพของพื้นที่เมืองเก่าในด้านต่างๆตามหลักทางกายภาพด้วยวิธีการสำรวจในหัวข้อ 5.1 แล้วนั้น ผู้วิจัยสามารถจำแนกจัดกลุ่มบริเวณพื้นที่ตามความแตกต่าง ศักยภาพของพื้นที่และความแตกต่างทางด้านกายภาพในด้านต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการสำรวจ-วิเคราะห์พื้นที่ระดับชุมชน เพื่อให้ทราบถึงรูปกิจกรรม วิธีชีวิต การประกอบอาชีพ เอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยสามารถแบ่งพื้นที่ศึกษาได้เป็น 4 กลุ่มบริเวณ ดังนี้ (แผนที่ 5.7)

- กลุ่มบริเวณที่ 1 ย่านวัดมหาธาตุ – ตลาด
- กลุ่มบริเวณที่ 2 ย่านวัดใหญ่ฯ – วัดกำแพงแดง
- กลุ่มบริเวณที่ 3 ย่านวัดเกาะ – วัดลาด
- กลุ่มบริเวณที่ 4 ย่านวัดเพชรพลี – วัดบ่อหม

5.3.1 ผลการสำรวจ-วิเคราะห์สุนทรียภาพระดับกลุ่มบริเวณ

จากการแบ่งพื้นที่ศึกษาออกเป็นกลุ่มย่อยผู้วิจัยสามารถทำการวิเคราะห์พื้นที่เพื่อให้ทราบถึงเอกลักษณ์ ลักษณะเฉพาะ และคุณลักษณะทางสุนทรียภาพที่รับรู้ได้ของพื้นที่ศึกษาระดับกลุ่มบริเวณซึ่งต้องประกอบด้วย ลักษณะทางกายภาพ รูปลักษณ์ รวมไปถึงกิจกรรม และวัฒนธรรมตามหลักแนวคิดของ Haryadi, Roy Worskett และ Harry L Gamham โดยสามารถแสดงผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

5.3.1.1 กลุ่มบริเวณที่ 1 ย่านวัดมหาธาตุ – ตลาด ประกอบไปด้วยชุมชน 1 ชุมชน คือชุมชนพระปรารักษ์ เป็นกลุ่มย่านพาณิชยกรรมและเป็นพื้นที่ศูนย์กลางการติดต่อค้าขายมาตั้งแต่อดีตซึ่งสรุปลักษณะองค์ประกอบที่มีคุณค่าโดยรวมของย่านได้ดังนี้

-ความเป็นมาของย่าน

ย่านวัดมหาธาตุเป็นพื้นที่ที่เป็นตลาดเก่าแก่ มีการค้าขายริมแม่น้ำเพชรบุรี ในอดีตเป็นตลาดเล็กๆคล้ายตลาดนัดที่รับพืชผลทางการเกษตร พวกข้าวสาร ผักผลไม้ มาจากบ้านแหลม สินค้าต่างๆล่องมายังอำเภอเมืองและต่อไปยังตลาดท่าทางบางส่วน ลักษณะอาคาร ที่พักอาศัย ร้านค้า เกิดเป็นเรือนแถวค้าขาย ความสูง 1 ชั้น เกาะไปตามแนวถนน เนื่องจากมีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำ ต่อมาเมื่อความเจริญในเส้นทางคมนาคม ถนนหนทาง รูปแบบของสถาปัตยกรรม และกิจกรรมก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง อาคารร้านค้าก็เป็นตึกแถว อาคารพาณิชย์ก่อสร้างด้วยคอนกรีต แต่ในบางพื้นที่เช่นเรือนแถวบริเวณรอบๆวัดมหาธาตุก็ยังคงรูปแบบเรือนแถวไม้ดั้งเดิมอยู่บางส่วน กิจ

กรรมในพื้นที่กลุ่มบริเวณที่ 1 นั้นจะเป็นกิจกรรมการค้าปลีก และส่ง ประเภทอุปโภค-บริโภค ให้บริการทั้งคนในพื้นที่และต่างพื้นที่

องค์ประกอบทางสุนทรียภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

- องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ทางกายภาพและศิลปกรรม

1. พื้นที่กิจกรรมสาธารณะ คือบริเวณลานวัดภายในวัดมหาธาตุ และพื้นที่ริมน้ำของวัดพลับพลาย ซึ่งปัจจุบันคือสวนสุนทรภู่ ซึ่งเป็นพื้นที่โล่งใช้ในการทำกิจกรรมต่างๆของย่าน เช่นการทำกิจกรรมทางศาสนา ลานกีฬา และงานพระเพณี
2. เรือนแถว ตึกแถว บ้านพักอาศัยริมแม่น้ำเพชรบุรี ย่านวัดมหาธาตุ - ตลาด เป็นพื้นที่ที่ติดแม่น้ำเพชรบุรี ดังนั้นในพื้นที่นี้จึงมีอาคารสถาปัตยกรรมริมน้ำที่สวยงาม บ่งบอกถึงร่องรอยความเจริญทางการค้าของย่านได้เป็นอย่างดี เรือนแถวที่ยังคงสภาพในอดีตนั้นส่วนใหญ่เป็นเรือนแถวไม้ค้ำขาย 2 ชั้น พบเห็นได้บริเวณหน้าวัดมหาธาตุและบริเวณตรอกข้างวัด ส่วนเรือนแถวปูนนั้นพบได้บริเวณตรอกริมน้ำใกล้ตลาดทรัพย์สิน ชุดเรือนแถวไม้ที่เก่าแก่ในบริเวณนี้ดูจะมีอายุประมาณ 40 -50 ปี ลักษณะโดยทั่วไปเป็นเรือนแบบหน่วยเดียวประกอบด้วย 2 คูหา มีความกว้างคูหาละ 5.00 เมตร ความลึก 8.00 เมตร แบ่งเป็น 2 ช่วงเสา พื้นที่ชั้นบนและชั้นล่างซ้อนตรงขึ้นไปเต็มเนื้อที่ ภายใต้รูปทรงหลังคาแบบ “เรือนปั้นหย่า” มุงกระเบื้องว่าวที่มีสัดส่วนได้รูปทรง รวมทั้งองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับรูปแบบอาคาร ไม่ว่าจะเป็นลูกกรงระเบียงหรือลวดลาย “คอสอง” ที่ทำเป็นลายขวางไขว้แบบรูปข้าวหลามตัด

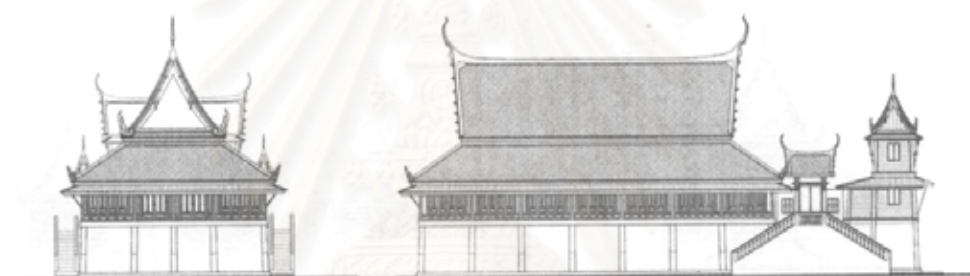

ภาพที่ 5.8 แสดงรูปเรือนค้ำขายบริเวณวัดมหาธาตุและวัดพลับพลาย

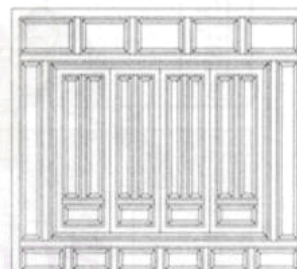

3. วัดมหาธาตุวรวิหาร มีพระปรางค์ 5 ยอด ซึ่งเป็นโบราณสถานที่สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยขอม ภายในปรางค์ใหญ่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้เมื่อ พ.ศ. 2479 สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ฝีมือปูนปั้นของช่างเพชรบุรีทั้งเก่าและใหม่ ดงามวิจิตร พิสดาร หาคมที่ไหนได้ยากยิ่ง ในวิหารบรรจุพระพุทธรูปที่สำคัญดงามหลายพระองค์ มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเพชรบุรีนับถือมาก 3 องค์ คือ รูปหลวงพ่อดมมหาธาตุ รูปหลวงพ่อบ้านแหลม และรูปหลวงพ่อดมเขาตะเครา

4. วัดพลับพลาชัย สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย วัดนี้เคยเป็นที่ประชุมกองทัพ และที่ฝึกอาวุธของทหาร และเคยเป็นที่ตั้งพลับพลาที่ประทับริมน้ำของพระมหากษัตริย์ สิ่งที่น่าสนใจของวัดนี้คือ พระประธานในพระอุโบสถเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นแบบสุโขทัยปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 170 เซนติเมตร นอกจากนี้ยังมีงานแกะสลักไม้บานประตูพระอุโบสถ ฝีมือช่างชาวเพชรบุรี สมัยรัชกาลที่ 6-7 ซึ่งมีลายวิจิตรดงามมาก

ภาพที่ 5.9 ศาลาการเปรียญวัดพระทอง

ภาพที่ 5.10 ลูกฟักกระดานดุน – หน้าต่างบานเพ็ญมวัดพระทอง

- องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ทางกิจกรรม

กิจกรรมโดยส่วนใหญ่จะแฝงตัวอยู่ในพื้นที่การค้าซึ่งประกอบไปด้วยตลาดต่างๆและย่านการค้าย่อยที่หลากหลาย ดังต่อไปนี้

1. ตลาดทรัพย์สิน หรือตลาดริมน้ำ เป็นตลาดแห่งแรกของเมืองเพชร ตั้งแต่เมื่อครั้งที่ยังใช้แม่น้ำเป็นทางสัญจรหลัก สมัยก่อนชาวบ้านใช้เรือเป็นพาหนะขึ้นล่องค้าขาย แต่ปัจจุบันนี้ไม่มีการสัญจรทางน้ำแล้ว

2. ตลาดขายส่งขนมหวาน อยู่บริเวณธนาคารกรุงเทพ ขายส่งขนมหวานนานาชนิด เริ่มขายตั้งแต่เวลา ตี 3 ลูกค้าส่วนใหญ่ของย่านนี้คือ แม่ค้ารถเข็น(รถรูน) และแม่ค้าที่มาจับเพื่อไปขายนอกพื้นที่ เช่นแม่ค้าที่มาจากหัวหิน ปรานบุรี

3. ตลาดอนามัย ตั้งอยู่หน้าสถานีอนามัย ชาวบ้านจึงเรียกว่าตลาดอนามัย ขายดอกไม้ หมาก พลุ น้ำตาล อาหารแห้ง เช่นอาหารทะเลแห้งที่มาจากบ้านแหลม

4. ตลาดสด ขายอาหารสดต่างๆไป รวมไปถึงอาหารปรุงสำเร็จต่างๆ และผลไม้

5. บริเวณเรือนแถวริมน้ำ เป็นสินค้าอุปโภค เช่นถ้วยชาม กะละมัง หม้อ ซึ่งในอดีตบริเวณนี้ก็จะค้าขายสินค้าประเภทนี้แต่จะเป็นในรูปแบบของดินเผาที่ขนส่งมาโดยเรือ

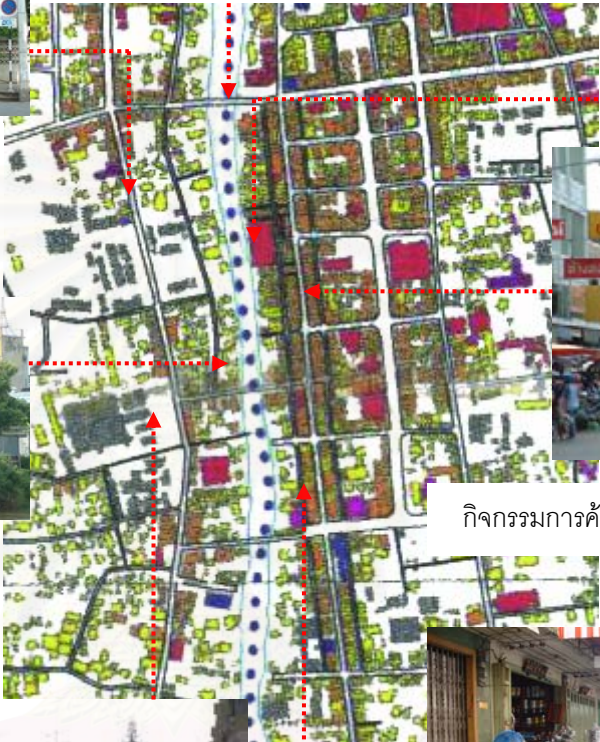
6. ตลาดขายส่ง ขนมขบเคี้ยว เป็นอาคารพาณิชย์หลายๆคูหาอยู่ติดๆกันจนเป็นกลุ่มกิจกรรม การค้าบริเวณนี้จะเป็นลักษณะขายส่ง เช่นลูกอม หมากฝรั่ง ขนมอบกรอบ ขนมขบเคี้ยว หลอด ถุงพลาสติก ลูกค้าส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพค้าขายของชำ

กลุ่มพื้นที่บริเวณที่ 1 นี้จะมีการทำการค้าเกาะไปตาม 2 ข้างทางถนน การเติบโตของตลาดแห่งนี้ส่วนหนึ่งมาจากความสำคัญของวัดมหาธาตุ ซึ่งอยู่ในฐานะศูนย์กลางของชุมชน

เมื่อก้าวถึงตลาดแล้วในฐานะที่ย่านนี้เป็นพื้นที่ที่มีประวัติอันน่าสนใจแล้วสิ่งที่ขาดเสียไม่ได้อีกอย่างหนึ่งคือรูปแบบสถาปัตยกรรม เช่นวัดมหาธาตุ เรือนไทยริมน้ำของครูพิณ อินฟ้าแสง ศาลาคามวาสี ซึ่งสถานที่แต่ละแห่งนั้นล้วนมีความเก่าแก่และสวยงาม เต็มเปี่ยมไปด้วยฝีมือสกุลช่างเพชรบุรี (แผนที่ 5.8)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาคารไม้สมัยรัชกาลที่ 5
ริมสะพานพระจอมเกล้า

ตลาดสดทรัพย์สิน

บ้านไม้หลังคาปั้นหย่า
ริมถนนดำเนินเกษม

บ้านทรงไทยริมน้ำฝิ่ง
ตะวันตกของแม่น้ำ
เพชร

กิจกรรมการค้าบนถนนพลาญเจริญ

วัดมหาธาตุศูนย์
รวมจิตใจของชาว
เพชรบุรี

ตรอกหลังตลาดริมแม่น้ำเป็น
ตลาดบยกยุคแรกของเมือง

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 5.8 แสดงกลุ่มบริเวณที่ 1 ย่านวัดมหาธาตุ - ตลาด (ชุมชนพระปรางค์)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

ที่มา : จากการสำรวจ

5.3.1.2 กลุ่มบริเวณที่ 2 ย่านวัดใหญ่ฯ- วัดกำแพงแลง ประกอบไปด้วย ชุมชน 2 ชุมชน คือชุมชนไตรโลกและชุมชนหน้าพระลาน เป็นกลุ่มอุตสาหกรรมเพื่อการเกษตร การค้าส่งและอยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง ในอดีตพื้นที่นี้เป็นศูนย์กลางของเมืองในยุคสมัยขอม เรื่องอำนาจ ซึ่งสามารถสรุปลักษณะองค์ประกอบที่มีคุณค่าโดยรวมได้ดังนี้

ความเป็นมาของย่าน

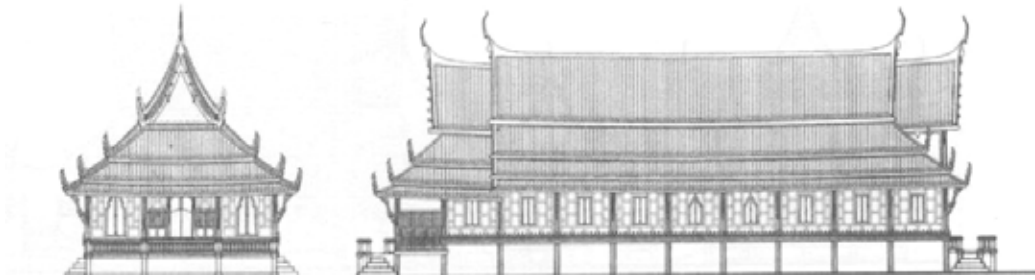
เป็นพื้นที่ที่เคยเป็นศูนย์กลางเมืองในยุคสมัยของเรื่องอำนาจโดยมีหลักฐานทางกายภาพ ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน คือปรางค์ปราสาทกำแพงแลง ต่อมาจากการบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ ได้บอกว่าบริเวณนี้ในอดีตมีคูหรือเรือนจำในปัจจุบันไม่ได้มีขนาดใหญ่โตเหมือนในสมัยนี้เพียงแต่ อยู่ในตำแหน่งที่ตั้งนี้มานานมากแล้ว เมื่อมีนักโทษถูกประหารก็จะนำตัวมาประหารที่วัดใหญ่และ วัดไผ่ล้อมซึ่งอยู่ติดกัน ปัจจุบันพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ของเทศบาล หน่วยงานวัฒนธรรมเป็นผู้ดูแลเก็บค่าเช่าที่ดิน บริเวณนี้จึงเป็นบริเวณที่มีกิจกรรมที่ไม่ค่อยมีความโดดเด่นมากนัก เนื่องจากเป็นพื้นที่อยู่อาศัย โกดังเก็บสินค้าและโรงเรียน

- องค์ประกอบทางสุนทรียภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

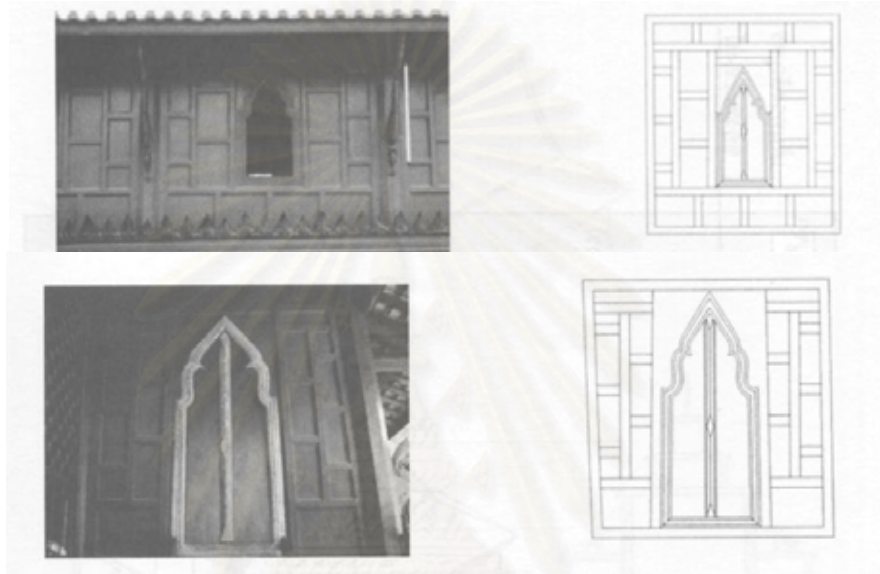
จากการสำรวจและการสัมภาษณ์พบว่าย่านนี้เป็นย่านหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางกายภาพด้านสถาปัตยกรรมด้านอาคารพักอาศัย เนื่องจากไม่พบอาคารบ้านเรือนที่ บ่งบอกเอกลักษณ์และแสดงถึงคุณค่าได้ในย่านนี้ แต่พบว่ายังมีองค์ประกอบด้านศิลปกรรมหลงเหลืออยู่คือ

1. ปรางค์กำแพงแลง สันนิษฐานว่าเดิมเป็นเทวสถานในศาสนาพราหมณ์ สมัยขอมมีอำนาจมีปรางค์ปราสาทศิลาแลงห้าองค์ ลักษณะคล้ายกับปราสาทหินพิมาย จังหวัด นครราชสีมา และปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี ปัจจุบันเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปที่ชื่อว่า หลวงพ่อเพชร

2. วัดใหญ่สุวรรณาราม สร้างมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีสิ่งสวยงามน่าชม คือ ศาลาการเปรียญ ซึ่งเป็นพระตำหนักที่นำมาจากกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่ก่อนเสียกรุง ประตูไม้แกะสลักเป็นลวดลายก้านขดปิดทอง งดงามมาก บานประตูข้างขวาเล่ากันว่าถูกพม่าฟัน พระอุโบสถ รูปแบบอย่างอยุธยาหน้าบันเป็นลายปูนปั้นชั้นครุฑภายในประกอบด้วยจิตรกรรมฝาผนัง เสาล้อมมุข เรียง 5 คู่ และภาพทวารบานทั้งงดงามวิจิตรบรรจงหาชมที่ไหนไม่ได้ ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ บานประตูไม้แกะสลักเป็นลายก้านขดปิดทอง

ภาพที่ 5.11 ศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม

ภาพที่ 5. 12 ฝาปะกน-หน้าต่างซุ้มเรือนแก้ว, ประตูบานเปิดคู่มีกลอนด้านในวัดใหญ่สุวรรณาราม

3. วัดไผ่ล้อม ปัจจุบันเป็นวัดร้าง โบราณสถานอยู่ในสภาพชำรุดหลังคาและเครื่องมุงพังทลายลง ช่องประตูหน้าต่างมีซุ้มบันแถลง ประดับปูนปั้นสวยงาม หน้าบันผนังประดับลวดลายปูนปั้นรูปนารายณ์ทรงครุฑ ประกอบลายซ้อหางโต จัดเป็นลวดลายที่สวยงามแสดงถึงฝีมือช่างที่ยอดเยี่ยม

วัดไผ่ล้อม

ศาลาไม้เก่าแก่หน้า
วัดใหญ่สุวรรณาราม

โกดังเก็บสินค้าบริเวณ
ถนนพงษ์สุริยา

กิจกรรมการค้าอะไหล่รถ
มอเตอร์ไซด์และการซ่อม
เครื่องยนต์ขนาดเล็ก

ปราสาทกำแพงแดง
ศูนย์กลางของเมืองในยุค

โรงฆ่าสัตว์อยู่ตรงข้ามวัดลาด

ถนนวัฒนธรรมเป็นพื้นที่ใน
การดูแลของศูนย์วัฒนธรรม
เพชรบุรี ให้ประชาชนเช่า
พื้นที่เพื่ออยู่อาศัย

สุสานจีนเป็นพื้นที่โล่งขนาดใหญ่ของย่าน

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 5.9 แสดงกลุ่มบริเวณที่ 2 ย่านวัดใหญ่ฯ – วัดกำแพงแดง (ชุมชนไตรโลก-ชุมชนหน้าพระลาน)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

ที่มา : จากการสำรวจ

กิจกรรมในกลุ่มบริเวณที่ 2

- องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ทางกิจกรรม

บริเวณนี้เป็นอีกย่านหนึ่งที่มีอาหาร และขนมอร่อยอยู่หลายร้าน อาทิเช่นร้านขนมแม่ปิ่น ซึ่งเป็นร้านขนมดั้งเดิมตั้งแต่วัยเยาว์มาจากรุ่นหลาน และเป็นร้านแรกๆที่ทำขนมหม้อแกงใส่ถาดขาย อย่างในปัจจุบัน ส่วนในเรื่องกิจกรรมพื้นที่นี้มีการประกอบกิจกรรมทางการค้า แต่มีความแตกต่างจากกลุ่มบริเวณที่ 1 คือ จะเป็นกลุ่มการค้าเกี่ยวกับการเกษตร อาหารสัตว์ ร้านค้าประเภทปุ๋ย และสารเคมีที่ใช้ในการเกษตร และอุตสาหกรรมขนาดเล็กในการซ่อมแซมเครื่องมือทางการเกษตร เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีทางคมนาคมเชื่อมต่อไปยังพื้นที่การเกษตรเช่น บ้านแหลม อีกทั้งยังเป็นพื้นที่โกดังเก็บสินค้า และการค้าส่งจำพวกสุรา บุหรี่และจากการใช้พื้นที่ส่วนเป็นโกดังในการเก็บสินค้านี้เองจึงทำให้บริเวณนี้ไม่คึกคัก เหมือนชุมชนอื่นๆในเมืองเพชรบุรี (แผนที่ 5.9)

5.3.1.3 กลุ่มบริเวณที่ 3 ย่านวัดเกาะ – วัดลาดประกอบไปด้วยชุมชน 1

ชุมชน คือ ชุมชนวัดเกาะเป็นกลุ่มอุตสาหกรรมในครัวเรือนแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร งานช่างฝีมือที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ซึ่งสามารถสรุปลักษณะองค์ประกอบที่มีคุณค่าได้ดังนี้

ความเป็นมาของย่าน

ชุมชนช่างวัดเกาะแก้วสุทธารามเป็นชุมชนเก่าที่มีอายุร่วมประมาณ 90 ปี มีการสร้างตลาดเก่าริมแม่น้ำเพชรบุรีเพื่อสนองความต้องการของชุมชนที่มีการขยายตัว สินค้าต่างๆส่วนใหญ่ ล่องมาจากอำเภอบ้านแหลมเป็นจำพวกผัก ผลไม้ น้ำตาล ข้าว มะพร้าวและเครื่องใช้ในครัวเรือน สินค้าเหล่านี้จะขึ้นที่ท่าต้นโพธิ์ ซึ่งเป็นท่าเรือหลักอยู่ใกล้กับโรงฆ่าสัตว์ในอดีต ซึ่งตั้งอยู่ในซอยท่าต้นโพธิ์ซึ่งปัจจุบันนี้ไม่ได้ใช้เป็นโรงฆ่าสัตว์แล้ว ย่านการค้าวัดเกาะนี้เป็นย่านการค้าที่เชื่อมต่อกับย่านการค้าบริเวณวัดมหาธาตุและถนนพาดิษเจริญ บริเวณเรือนแถวไม้ริมน้ำเป็นกลุ่มของช่างฝีมือในการทำทองที่มีชื่อเสียงอยู่หลายตระกูล เช่น ช่างทองตระกูล"อรรณวธรณ" หรือ"สุนเชิง" ซึ่งมีร้านอยู่บริเวณตลาดสดชื่อร้าน "เจ็จ" และบริเวณซอยท่าต้นโพธิ์ยังมีร้านของป่าเนือง แผงสีคำ

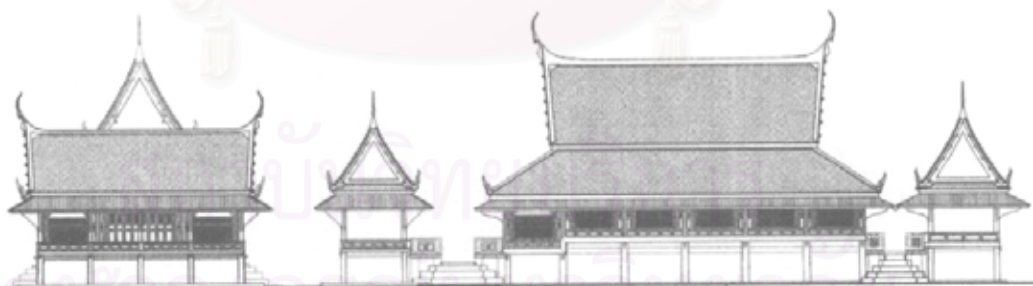
และลุงเอี่ยม ชูบดินทร์ และฝั่งตรงข้ามมีร้านทองสัมฤทธิ์ตั้งบนหัวถนนใกล้วัดเกาะ ซึ่งงานช่างทองเมืองเพชรได้รับการยกย่องเสมอมาในเรื่องฝีมืออันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

กลุ่มช่างทองนี้เป็นกลุ่มที่อยู่อาศัยในเรือนแถวและตึกแถวเก่า และใหม่สลับกันไป บริเวณด้านทิศเหนือของกลุ่มบริเวณศึกษามีตลาดสดใหม่ซึ่งให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียง เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการตั้งถิ่นฐานและวิถีชีวิตของชาวบ้านในแถบนี้จะเห็นได้ว่ายังคงลักษณะพื้นถิ่นชัดเจนทั้งการดำรงชีวิต การถ่ายทอดประเพณีศิลปเฉพาะท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นย่านที่มีการทำขนมไทยเช่น ขนมข้าวตูปู ขนมอาลัว ข้าวเกรียบงา ตกทอดมายังรุ่นหลานในปัจจุบัน

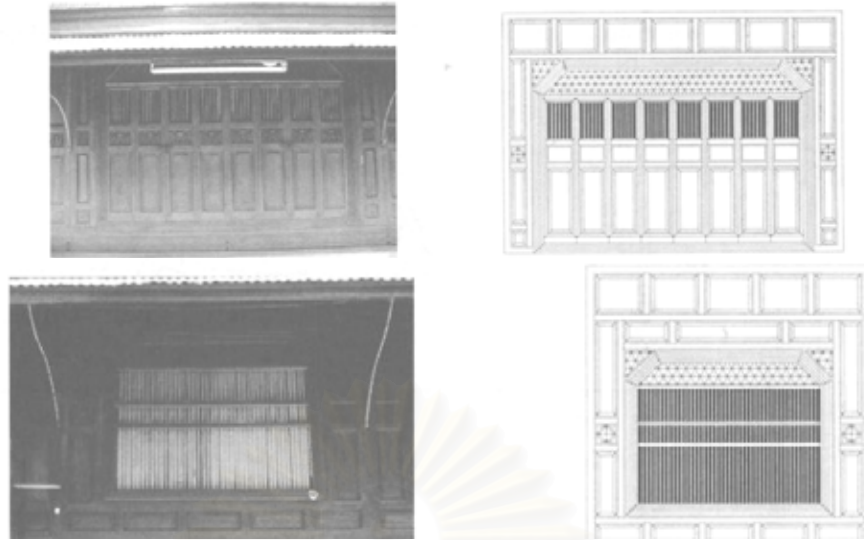
เจ้าของเรือนแถวและตึกแถวในย่านนี้ส่วนใหญ่เป็นพี่น้องกัน ในอดีตถนนเส้นนี้เป็นทางเท้าหน้าบ้าน แต่ละห้องยกเป็นร้านหรือแคร่ไม้วางสินค้าพวกเชือกปอ กิ่งพยอมเพื่อใช้สำหรับในใส่ ถังน้ำตาลเพื่อให้แห้งไว้และกันบูด นอกจากนั้นก็ยังมีหม้อดิน อาหารแห้งต่างๆ ประชาชนที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยเชื้อสายจีน

- องค์ประกอบทางสุนทรียภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

1. วัดเกาะ เป็นวัดเก่าแก่ในสมัยอยุธยาจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ เป็นภาพพระพุทธประวัติและไตรภูมิเขียนด้วยสีฝุ่นกับกาวน้ำ ใช้สีบางใสเน้นลายเส้นชัดเจน การวางรูปของจิตรกรรมฝาผนังวัดเกาะ มีลักษณะที่แตกต่างจากวัดอื่น คือภาพมารผจญ จะอยู่ด้านหลังพระประธาน และไตรภูมิอยู่ด้านหน้า สันนิษฐานว่าคงมีการเปลี่ยนทิศทางการตั้งของพระประธานเนื่องจากทิศทางด้านหน้าของวัดได้เปลี่ยนไป จากการที่มีถนนตัดผ่าน

ภาพที่ 5.13 ศาลาการเปรียญวัดเกาะ

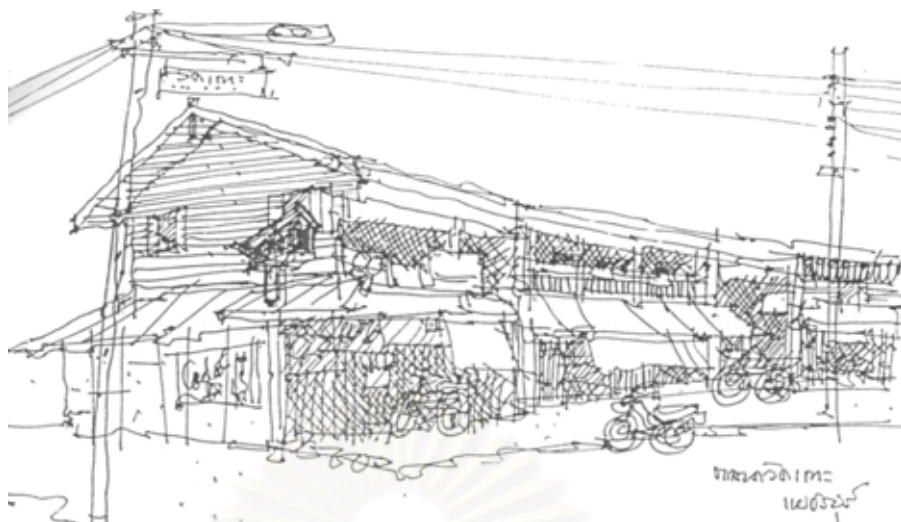

ภาพที่ 5.14 ประตูบานเฟี้ยมและ ฝาลูกฟักกระดานดุน-หน้าต่างลูกกรงไม้ฉลุลายวัดเกาะ

ภาพที่ 5.15 ศาลาการเปรียญวัดลาด

2. อาคารเรือนแถวบริเวณหัวถนนวัดเกาะ ถนนพาดิษย์เจริญ เป็นตลาดที่มีลักษณะพิเศษแห่งหนึ่งที่ปลูกเรือนแถวไม้เป็นรูปลักษณะยาวประกอบ 2 ฟากถนน ที่ขนานไปกับแม่น้ำแบบ(Linear) อันชี้ให้เห็นว่าการทำกิจกรรมการค้าไม่ได้เป็นแบบอย่างเหมือนตลาดสดทั่วไป เรือนแถวในบริเวณนี้เป็นเรือนแถวไม้แบบ 2 ชั้น รูปทรงหลังคาเป็น หลังคาทรงจั่วโครงใหญ่ผืนเดียวคลุมทั้งหลัง จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะแบบพื้นถิ่นของช่างพื้นบ้าน การออกแบบดูจะเน้นประโยชน์ใช้สอยมากกว่ารูปลักษณ์อาคาร ทั้งมีองค์ประกอบที่เรียบง่ายไม่ว่าจะเป็นชราหน้าจั่วที่สั้น การทำผนังไม้ซ้อนเกล็ดตามแนวนอนที่เป็นผืนยาวยันถึงอกไก่ และยังมีองค์ประกอบของอาคารอีกแบบหนึ่งที่ทำารตกแต่งเป็นลายฉลุไม้เหนือบานประตูชั้นบน และช่องลมบนปลายผนัง

ภาพที่ 5.16 อาคารเรือนแถวไม้หัวถนนวัดเกาะและอาคารเรือนแถวคอนกรีต

- องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ทางกิจกรรม

ชุมชนวัดเกาะนี้มีกิจกรรมการค้าที่ไม่ได้เป็นเหมือนอย่างตลาดสดทั่วไป หากแต่เป็นระบบขายปลีกในลักษณะย่านการค้าที่อาศัยเป็นทางผ่าน แต่จากการสำรวจก็พบว่าบรรยากาศความคึกคักและชีวิตชีวาอย่างอดีตได้ร้างไปแล้วจากพื้นที่นี้ เพราะส่วนใหญ่ได้ถูกปรับเปลี่ยนกิจกรรมไป แต่ก็ยังคงมีรูปแบบวิถีชีวิตที่น่าสนใจแอบแฝงอยู่ โดยในปัจจุบันความคึกคักของย่านวัดเกาะได้ไปอยู่บริเวณทิศเหนือของย่าน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับโรงเจสักตั่วและศาลเจ้าตันโพธิ์ประตูเมืองโดยส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการค้าขายอาหารสำเร็จรูป อาหารเจต่างๆจำพวกเต้าหู้ทอด มันทอด และจะมีความคึกคักมากในช่วงเทศกาลกินเจ และตรุษจีน(แผนที่ 5.10)

ตึกแถวสมัยใหม่ริมถนนพาณิชย์เจริญตอนล่าง

ศาลเจ้าต้นโพธิ์ ประตุมืองสันนิษฐานว่าในอดีตเป็นประตูเมืองฝั่งตะวันตก

บ้านและร้านทองของป่าเนืองช่างทองที่มีชื่อเสียงของเพชรบุรี

ถนนมาตยวงศ์มุ่งหน้าไปวัดลาด

อาคารเรือนแถวไม่มีความเป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิต

กิจกรรมค้าขายข้าวเกรียบงา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์สี่บทอดและสร้างชื่อเสียง

โรงสีเก่าริมแม่น้ำข้างวัดเกาะ

ศาลเจ้าจันทรมณีนหน้าวัดเกาะ ด้านหลังเป็นบ้านเช่ามีสภาพแออัด

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 5.10 แสดงกลุ่มบริเวณที่ 3 ย่านวัดเกาะ – วัดลาด (ชุมชนวัดเกาะ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

ที่มา : จากการสำรวจ

5.3.1.4 กลุ่มบริเวณที่ 4 ย่านวัดเพชรพลี – วัดป่าม ประกอบไปด้วยชุมชน 2 ชุมชน คือชุมชนวัดลาดและชุมชนท่าหิน เป็นกลุ่มพื้นที่อยู่อาศัย ในอดีตเป็นพื้นที่ของชุมชนนักบวชพรหมณ์ ซึ่งสามารถสรุปลักษณะองค์ประกอบที่มีคุณค่าได้ดังนี้

ความเป็นมาของย่าน

ในพื้นที่กลุ่มบริเวณที่ 4 นี้มีเรื่องเล่ากันว่าเคยเป็นถิ่นที่อยู่ของพวกพรหมณ์ เป็นที่ตั้งของวัดสนามพรหมณ์ ซึ่งเป็นวัดในธรรมยุติกนิกาย และภายในวัดด้านในก็เป็นนิคมชีที่เก่าแก่และมีพื้นที่ที่กว้างขวางที่สุดของเมืองเพชร เรือนไม้ต่างๆในบริเวณนี้เป็นเรือนไม้หลังเล็กรูปทรงขนมปังขิง มีอายุไม่ต่ำกว่า 50 ปี วัดชีวีประเสริฐ เป็นวัดหนึ่งที่เป็นชุมชนมุงงานฝีมือปูนปั้นของครูช่างเมืองเพชรไว้หลายท่าน

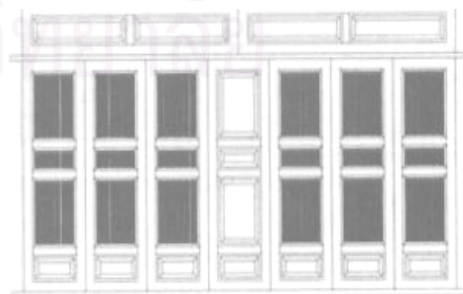
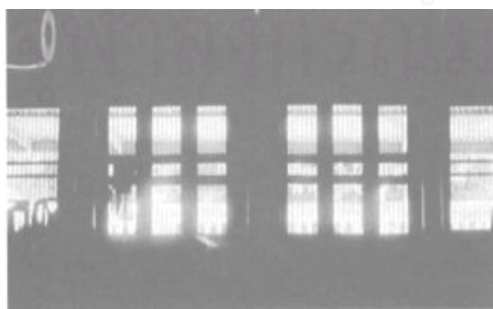
- องค์ประกอบทางสุนทรียภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

1. วัดชีวีประเสริฐ เป็นวัดที่ซ่อนความเก่าแก่ไว้ภายใน สิ่งที่พบเห็นเป็นสิ่งแรกคือโบสถ์กับงานปูนปั้นร่วมสมัยของครูช่างหลายท่าน ศาลาไทยที่วัดนี้มีความแปลกมาก คือวิธีการวางจั่วซ้อน หลังคาซ้อน มองด้านไหนก็ตามจะเห็นเป็นสี่ชั้นไปหมด ที่ศาลาการเปรียญหลังเก่า มีงานแกะสลักธรรมศาสตร์เป็นลวดลายเปลวนกที่สวยงาม

อ่อนช้อย และโดยรอบพระอุโบสถ

2. วัดสนามพรหมณ์ เป็นวัดเก่าแก่ เป็นถิ่นที่อยู่ของชุมชนพรหมณ์มาแต่โบราณ จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงสร้างเขาวัง ได้ทรงสถาปนาวัดสนามพรหมณ์ให้เป็นวัดในธรรมยุติกนิกาย หมู่กุฏิสงฆ์มีสถาปัตยกรรมแบบจีนผสมฝรั่ง ทำให้เกิดความแปลกกว่าวัดอื่น

นอกจากนั้นในบริเวณพื้นที่กลุ่มนี้ยังประกอบไปด้วยศาสนสถานอีกมากมายที่มีความงามทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมเช่นวัดแรก,วัดป่าม,วัดเพชรพลี

ภาพที่ 5.17 ประตูปานเพ็ญวัดแรก

- องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ทางกิจกรรม

ลักษณะกิจกรรมของคนในชุมชนนี้จะอยู่กับแบบครอบครัว คือรู้จักกันหมดเพราะอยู่กันมาตั้งแต่รุ่นปู่-ย่า มีหลากหลายอาชีพ เช่น การทำขนม คำขาย แต่ส่วนใหญ่รูปแบบกิจกรรมจะเป็นแบบเรียบง่าย และเป็นย่านอยู่อาศัยที่สงบ ร่มรื่น ย่านหนึ่งของเมืองเพชรบุรี

ในปัจจุบันนี้เมื่อมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีขึ้น บริเวณกลุ่มพื้นที่ศึกษาบริเวณนี้จากเคยมีรูปแบบการอยู่อาศัยที่เรียบง่าย ก็เปลี่ยนมาเป็นการค้าที่เอื้อต่อนักเรียนนักศึกษามากขึ้นเช่นร้านถ่ายเอกสาร ร้านอินเทอร์เน็ต ร้านเกมส์ ร้านขายเสื้อผ้า ร้านอาหาร และบ้านเช่าเพิ่มมากขึ้น(แผนที่ 5.11)

อาคารพักอาศัยและเรือนแถวคำขายบริเวณหน้าวัดป้อมที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม

จากการวิเคราะห์พื้นที่ในระดับบริเวณผู้วิจัยสามารถนำผลการศึกษามาสรุปเป็นตารางได้ดังตารางที่ 5.1

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

		
<p>โรงงานขนมปังสี่สันสด ไสบนถนนเพชรพลี</p>	<p>วัดพระปหลี</p>	<p>บ้านไม้อายุประมาณ 70ปีบนถนนสุรพันธ์</p>
		
<p>โบสถ์-กุฏิเก่าสมัยรัชกาลที่ 4 มีรูป ทรงศิลปะแบบยุโรปผสมจีน ใน วัดสนามพราหมณ์</p>		<p>สภาพถนนเพชรพลียามบ่าย</p>
		
<p>บ้านทรงไทยเก่าแกกริม ถนนท่าหินหน้าวัดป้อม</p>	<p>วัดแรก</p>	<p>โรงงานเหล็กบริเวณถนนท่าหิน</p>
<p style="text-align: center;">การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี</p>		
<p>แผนที่ 5.11 แสดงกลุ่มบริเวณที่ 4 ย่านวัดเพชรพลี – วัดป้อม (ชุมชนวัดลาด - ชุมชนท่าหิน)</p>		
	 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขาวิชาการวางผังเมือง</p>	
<p>ที่มา : จากการสำรวจ</p>		

ตารางที่ 5.1 ตารางสรุปเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะที่มีคุณค่าของกลุ่มบริเวณพื้นที่ศึกษา

กลุ่มบริเวณพื้นที่	สถาปัตยกรรม-สิ่งปลูกสร้าง	กิจกรรม	สถานที่สำคัญ	ถนนสายสำคัญ- มุมมอง
กลุ่มบริเวณที่ 1 ย่านวัดมหาธาตุ – ตลาด	อาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นตึกแถวร้านค้าสมัยใหม่ หรืออายุอยู่ในราว 30-40 ปี รongลงมาเป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ และเรือนไม้ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 4-7 พื้นที่บริเวณที่เป็นย่านพาณิชย์กรรมความหนาแน่นสูง	เป็นย่านพาณิชย์กรรมที่สำคัญของพื้นที่มาตั้งแต่อดีต ให้บริการสินค้าอุปโภค บริโภค ผลผลิตทางการเกษตร เป็นพื้นที่ที่มีความคึกคักเกือบตลอดเวลาดังแต่เวลา 3.00-21.30 น. และการจราจรจะติดขัดมากในเวลา 7.00-8.30 น.	วัดมหาธาตุ วัดพลับพลาชัย สวนสาธารณะสุนทรภู่ ศาลาคามวาสี ตลาดสด ตลาดอุปโภค แม่น้ำเพชรบุรี	ถนนราชวิถี ถนนพาณิชย์เจริญ มุมมองมองจากสะพานพระจอมเกล้ามาสวนสาธารณะสุนทรภู่ มองจากสะพานใหญ่ ถนนพระทรงแหน้าวัดเข้าสู่วัดมหาธาตุ และวัดกำแพงแดง
กลุ่มบริเวณที่ 2 ย่านวัดใหญ่ฯ – วัดกำแพงแดง	อาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นแบบร่วมสมัยและตึกแถวเพื่อการค้าขาย มีอายุอยู่ในราว 30 ปี เนื่องจากที่ดินบริเวณนี้เป็นที่ดินเช่าเป็นส่วนใหญ่ เมื่อมีการย้ายออกจึงทำการรื้อถอนอาคาร วัสดุออกไปด้วย พื้นที่บริเวณนี้เป็นย่านที่อยู่อาศัยความหนาแน่นปานกลาง	เป็นย่านค้าส่งประเภท บุหรี่ สุรา เครื่องดื่ม และผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ซ่อมแซมเครื่องยนต์ เครื่องจักรขนาดเล็ก ช่วงเวลากิจกรรมในพื้นที่จะอยู่ในช่วงเวลา ประมาณ 7.00-19.00น.	วัดใหญ่สุวรรณาราม วัดกำแพงแดง วัดไผ่ล้อม เรือนจำเพชรบุรี วัดพระทอง วัดธ่อเจริญธรรม ศาลหลักเมือง	ถนนพงษ์สุริยาและถนนโพธิ์กา ร้อง ถนนพระทอง ถนนสุรพันธ์ มุมมองจากถนนพงษ์สุริยา มองไปทางเขาวัง มุมมองจากถนนโพธิ์กา ร้องมองผ่านหน้าวัดกำแพงแดงตรงไปยังวัดไตรโลก และจากถนนพระทอง มองไปยังวัดมหาธาตุ

กลุ่มบริเวณพื้นที่	สถาปัตยกรรม-สิ่งปลูกสร้าง	กิจกรรม	สถานที่สำคัญ	ถนนสายสำคัญ- มุมมอง
กลุ่มบริเวณที่ 3 ย่านวัดเกาะ – วัดลาดกลุ่ม	อาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่มีความสูง 2 ชั้น ลักษณะเป็นเรือนแถวไม้เพื่อการค้าขาย เป็นส่วนใหญ่ รองลงมาคือบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ และบ้านเรือนไทยเดิม มีช่องลมที่สวยงาม ประตูบ้านส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นบานเฟี้ยม	เป็นย่านเก่าก่่านหนึ่งของพื้นที่ศึกษา กิจกรรมในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังเป็นกิจกรรมที่มีมาตั้งแต่สมัยอดีต คือการทำทอง การทำขนมไทยโบราณ งานช่างฝีมือแกะสลัก และหมอแผนไทย โดยช่วงเวลากิจกรรมในพื้นที่คือ 6.00- 18.00 น.	วัดเกาะ เรือนแถวค้าขายริมน้ำแม่ น้ำเพชรบุรี ศาลเจ้าตันโพธิ์ ประตู่เมือง บ้านท่าทอง บ้านท่าขนม	ถนนพาดิขเจริญ สะพานท่าสรง มุมมองจากหอนาฬิกามาเรือนแถวไม้บริเวณหัวถนน มองจากวัดเกาะไปตามแนวถนนถนนพาดิขเจริญ
บริเวณที่ 4 ย่านวัดเพชรพลี – วัดป้อม	อาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่มีความสูง 2 ชั้น ลักษณะเป็นบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ และบ้านเรือนไทยเดิมได้ถูกลงแต่ได้มีการประยุกต์กันผนังเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยให้มากขึ้น ประตูจะมีลักษณะเป็นบานเฟี้ยม	เป็นย่านที่มีศาสนสถานอยู่ในพื้นที่มากที่สุด กิจกรรมบริเวณนี้จะเป็นกิจกรรมการอยู่อาศัย บ้านเช่า มีการค้าขนาดเล็ก เป็นพื้นที่ มีความสงบ ไม่คึกคักและพลุกพล่าน	วัดป้อม วัดแรก วัดลาด วัดชีวี ประเสริฐ วัดสนามพราหมณ์ วัดเพชรบุรี โรงเรียนศึกษาปัญญา คลองวัดเกาะ	ถนนสุรพันธ์ ถนนโพธิ์กาเรียง ถนนท่าหิน มุมมองจากถนนบริพัตน์มองผ่านหน้าวัดป้อม วัดวัดชีวี ประเสริฐ วัดลาด

ที่มา: จากการสำรวจ-วิเคราะห์

5.4 การกำหนดแนวมองทัศนภาพและแนวเส้นขอบฟ้า(Skyline)ที่มีผลต่อสุนทรียภาพ

จากการวิเคราะห์ในหัวข้อที่ผ่านมาแล้วข้างต้นโดยวิธีการสังเกตและสอบถามรวมไปถึงการสัมภาษณ์ ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำมาประมวลหาทิศทาง แนวมองเพื่อให้เกิดทัศนภาพที่มีผลต่อการรับรู้สุนทรียภาพ ตามหลักทฤษฎีที่ได้กล่าวถึงไว้ในบทที่ 2 ซึ่งสามารถกำหนดได้ดังนี้

- ภาพถ่ายมุมกว้างแบบพานอรามา (Panorama) สำหรับพื้นที่สำคัญซึ่งลักษณะการรับรู้เป็นแบบภาพรวมต่อเนื่องกัน โดยมุ่งพิจารณาความกลมกลืนขององค์ประกอบทั้งหมดมากกว่าพิจารณาส่วนใดส่วนหนึ่ง (ดูภาพจากภาคผนวก)
- ภาพถ่ายแนวมอง (Vista) สำหรับบริเวณที่มีองค์ประกอบต่างๆขนาดแนวมองไปยังจุดสนใจ โดยที่องค์ประกอบเหล่านั้นก่อให้เกิดความรู้สึกและการรับรู้ขณะเคลื่อนไหวไปยังจุดสนใจ
- การกำหนดมุมมองที่สำคัญด้วยการวิเคราะห์จากแนวแกนหลักที่มีความสวยงาม มีอาคารโบราณสถาน สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า และบ่งบอกเอกลักษณ์ในด้านต่างๆของพื้นที่ศึกษาเพื่อนำไปสู่สุนทรียภาพของเมืองได้

5.4.1 แสดงการกำหนดมุมมองที่สำคัญด้วยการวิเคราะห์จากแนวแกนหลักที่มีความสวยงาม โดยใช้ภาพถ่ายมุมมอง (Vista) และภาพถ่ายมุมกว้างแบบพานอรามา (Panorama)

แนวแกนเขาวัง-วัดใหญ่สุวรรณาราม มุ่งสู่อำเภอบ้านแหลม

จากการวิเคราะห์มุมมองและมุมมองของอาคาร สถาปัตยกรรมที่มีผลต่อทัศนภาพ การรับรู้และสภาพแวดล้อมของบริเวณวัดใหญ่สุวรรณาราม ตามแนวแกนสำคัญถนนพงษ์สุริยามุ่งสู่เขาวัง นั้นสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

อาคารสมัยใหม่บดบังมุมมองทัศนียภาพของเขาวัง ในบริเวณจุดนี้ทำให้ขาดความกลมกลืนกับฉากหลัง

1.

มุมมองในจุดที่ 2 เป็นมุมมองจากสะพานจอมเกล้า

ช่องเปิดในบริเวณนี้สองข้างฝั่ง
ถนนเป็นอาคารพาณิชย์สูง 3-4
ชั้น และเป็นอาคารที่ขาด
เอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม

2.

มุมมองในจุดที่ 2 เป็นมุมมอง
จากบริเวณถนนพงษ์สุริยาแยก
กับถนนพาณิชย์เจริญ

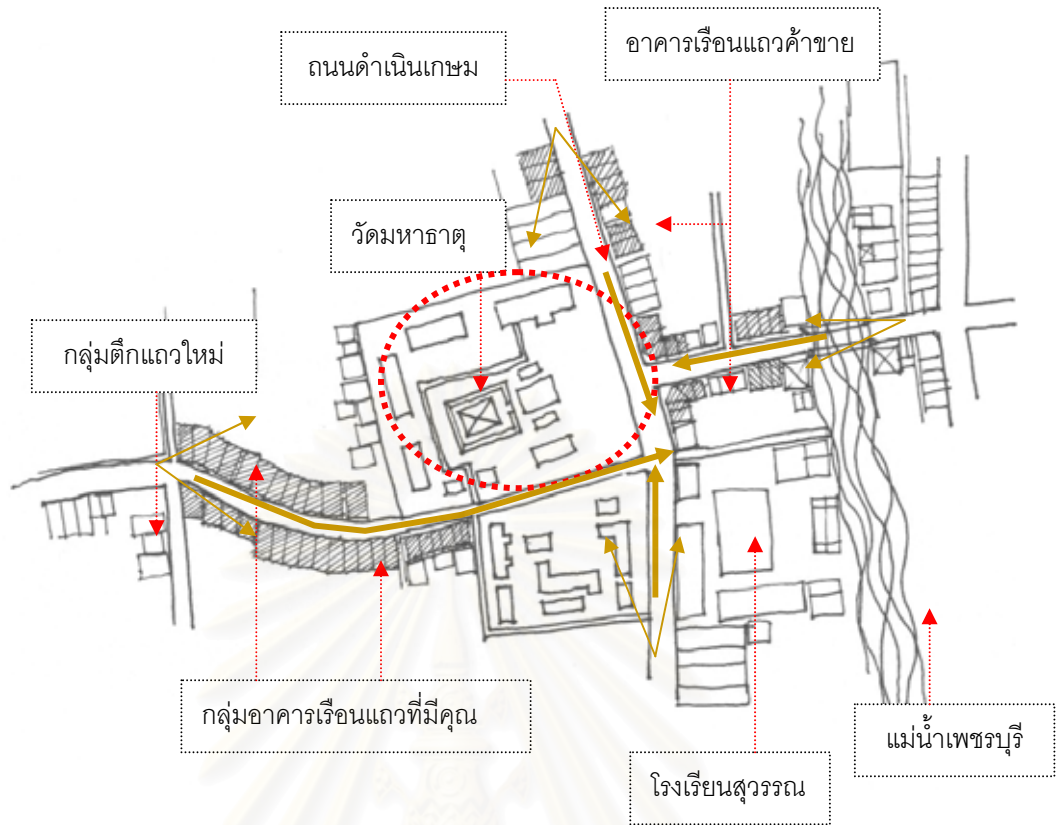
โคมไฟโค้งไม่สอดคล้องกับ
สภาพแวดล้อมและเอกลักษณ์
อีกทั้งยังบดบังทัศนียภาพของ
ฉากหลังคือเขาวัง

3.

มุมมองในจุดที่ 3 เป็นมุมมอง
จากหน้าวัดใหญ่สุวรรณาราม

พื้นที่ที่มีความสำคัญอีกบริเวณหนึ่งคือบริเวณวัดมหาธาตุ ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้ประกอบไปด้วยอาคารเรือนแถวไม้ที่มีคุณค่าต่อรูปแบบกิจกรรม สถาปัตยกรรม และพัฒนาการของเมืองเก่าเพชรบุรีสามารถบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ที่มีคุณค่า แสดงออกซึ่งการรับรู้ทางสุนทรียภาพได้ทั้งเชิงประสาทสัมผัส เชิงรูปทรงและเชิงสัญลักษณ์ สามารถแสดงผลการวิเคราะห์ที่ได้ดังนี้

การกำหนดแนวมุมมองบริเวณโดยรอบวัดมหาธาตุ

อาคารเรือนแถวเป็นสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าช่วยส่งเสริมแนวมองสู่ปราสาทวัดมหาธาตุให้มีความน่าสนใจและให้ความรู้สึกในสุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์ที่ดี

มุมมองจุดที่ 1 มุมมองจากถนนนอกสู่ปราสาทวัดมหาธาตุ

1.

บริเวณด้านหน้าวัดมหาธาตุมีป้ายโฆษณา ป้ายจราจร เสาไฟฟ้าและอุปกรณ์ประกอบถนนต่างๆมากมาย บดบังมุมมองภายในโบราณสถานและไม่ส่งเสริมโบราณสถานทำให้ขาดความสำคัญและน่าสนใจไม่สื่อถึงสุนทรียภาพในด้านต่างๆของสถานที่

2.

มุมมองจุดที่ 2 มุมมองจากถนนดำเนินเกษมสู่วัดมหาธาตุ

3.

บริเวณนี้เป็นมุมมองที่เห็นปราสาทวัดมหาธาตุได้สวยงามมากแต่เนื่องจากมีอาคารสมัยใหม่ สายไฟฟ้ามาบดบังและสร้างบรรยากาศที่ไม่กลมกลืน จึงทำให้มุมมองนี้

มุมมองจุดที่ 3 มุมมองจากสะพานใหญ่ ตลาดหลังธนาคารกรุงเทพ

มุมมองทางด้านนี้มีฉากหน้าที่มีความไม่กลมกลืนคือผนังกันน้ำที่เป็นเขื่อนคอนกรีต และแนวรั้วของอาคารพักอาศัยสมัยใหม่ที่ไม่ส่งเสริมทัศนียภาพของฉากหลัง คือองค์พระปรางค์

4.

มุมมองจุดที่ 4 มุมมองจากสะพานจอมเกล้า

ทัศนภาพบริเวณวัดเกาะ ตามแนวถนนพณิชยเจริญ บริเวณนี้เป็นย่านการค้าเก่าแก่ย่านหนึ่งของเมืองเพชรบุรี สภาพปัจจุบันยังคงเห็นอาคารเรือนแถวไม้ริมถนนที่ยังคงสภาพทางสถาปัตยกรรมและเอกลักษณ์ในวิถีชีวิตรวมไปถึงกิจกรรมต่างๆที่มีคุณค่า

ตึกแถวสมัยใหม่บริเวณศาลเจ้าต้นโพธิ์ประตูเมือง และบริเวณศาลเจ้าวัดลาด มีความแข็งแรงกระด้างขัดต่อเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่บริเวณนี้เป็นอย่างมาก

1.

มุมมองจุดที่ 1 มุมมองหน้าศาลเจ้าต้นโพธิ์ประตูเมือง

อาคารเรือนแถวไม้ค้ำขาย หลังคากระเบื้อง
ว่าว ลักษณะของช่องลมเป็นไม้ฉลุ
ลดรายสวยงาม มีระเบียงขนาดเล็ก
บริเวณชั้น 2 เป็นเอกลักษณ์ทาง
สถาปัตยกรรมที่เด่นชัดของพื้นที่บริเวณนี้

2.

มุมมองจุดที่ 2 มุมมองบริเวณหัวถนนวัด

บรรยากาศกลุ่มเรือนแถวไม้บริเวณถนน
พานิชเจริญเป็นอาคารไม้ 2 ชั้นเก่าแก่ ให้
ความรู้สึกทางทัศนภาพที่ดีส่งผลต่อการ
รับรู้ในทางประสาทสัมผัสและสัญลักษณ์
ของสุนทรีย์ภาพ

3.

มุมมองจุดที่ 3 บริเวณถนนพานิชเจริญ

จากการวิเคราะห์มุมมองในแนวแกนที่สำคัญมุ่งสู่จุดหมายที่มีความสำคัญในระดับ
ชุมชนและระดับเมืองทำให้ทราบว่า อาคารที่อยู่ในแนวมุมมองนั้นควรเป็นอาคารที่มีความสูงไม่
เกิน 2 ชั้นในแนวแกนที่มุ่งสู่วัดมหาธาตุ และความสูงไม่เกิน 3 ชั้น ในมุมมองสู่เขาวิ้งจากถนนพงษ์
สุริยา ควรปราศจากเสาไฟ สายไฟฟ้าแรงสูง สายโทรศัพท์ ป้ายร้านค้า และป้ายโฆษณา ในแนว
มุมมองถนนเส้นนี้นั้นเสนอแนะให้มีการกำหนดความสูงไม่เกิน 10 เมตร และมีระยะแนวร่นของ
แนวอาคารจากถนน 3 เมตร เพราะจากผลการวิเคราะห์ในระดับบริเวณทำให้ผู้วิจัยทราบว่า การ
เปิดมุมมองและควบคุมความสูงในบริเวณที่มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ส่วนในกรณีของอาคาร
ที่มีความสูงมากกว่า 3 ชั้นขึ้นไปและมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมขาดความกลมกลืนต่อ
สภาพแวดล้อมโดยรวมนั้นควรมีการปรับปรุงรูปแบบอาคารภายนอกให้มีความกลมกลืนกับอาคาร

ที่มีคุณค่าเพื่อให้เกิดความกลมกลืนในทัศนภาพเพื่อเป็นการรักษาเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม โดยรอบพื้นที่สำคัญและเป็นจุดหมายตาของเมืองนั้นสามารถนำไปสู่สุนทรียภาพของเมืองได้

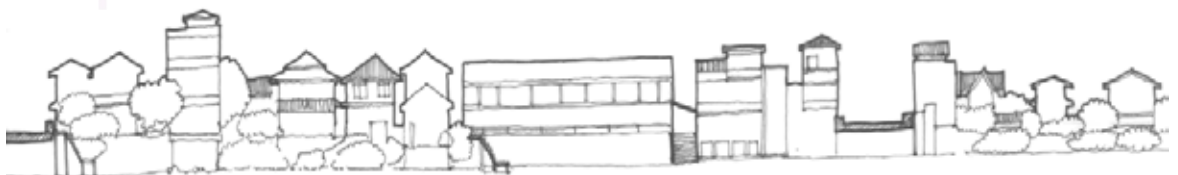
สำหรับในพื้นที่โดยทั่วไปของพื้นที่ศึกษานั้นในเรื่องของมุมมองและช่องมองที่มีสามารถสร้างความสำคัญ และส่งเสริมสุนทรียภาพของเมืองได้นั้นจะเป็นมุมมองที่สามารถมองเห็นหรือเป็นบริเวณโดยรอบของโบราณสถาน ศาสนสถาน อาคารที่มีสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่า และช่องมองที่สามารถเปิดมุมมองสู่แม่น้ำเพชรบุรี โดยเฉพาะการสร้างการเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่กิจกรรมบนบกกับแม่น้ำเป็นการเชื่อมต่อพื้นที่เนื่องจากแม่น้ำเป็นพื้นที่โล่งที่มีคุณค่าและสามารถสื่อเอกลักษณ์ของเมืองได้

ภาพตัดตามแนวแม่น้ำหันหน้าไปทางทิศตะวันตก

ภาพตัดตามแนวขวางแม่น้ำ

ภาพตัดตามแนวแม่น้ำหันหน้าไปทางทิศตะวันออก

5.5. การวิเคราะห์ฉากหน้า(Foreground)ฉากหลัง(Background) ของพื้นที่ศึกษา

อาคารสมัยใหม่มีความสูงและรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ขัดแย้งกับอาคารริมน้ำ ส่งผลกระทบต่อฉากหลังของชุมชน

อาคารสมัยใหม่มีรูปแบบขัดแย้งกับอาคารข้างเคียงทำให้ความกลมกลืนของทัศนียภาพเสียไปและทำให้แนวเส้นขอบฟ้าขาดความต่อเนื่อง

อาคารสมัยใหม่ซึ่งมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมขัดแย้ง
กับอาคารเดิมริมน้ำ ส่งผลกระทบต่อฉากหลังของชุมชน

อาคารพาณิชย์สูง 5 ชั้น ที่มีรูปแบบขัดแย้งกับอาคารข้างเคียงซึ่งเป็นเรือนแถวไม้ ทำให้ความ
กลมกลืนของทัศนียภาพบริเวณนี้เสียไป

รูปแบบอาคารที่ไม่สอดคล้องกันกับอาคารดั้งเดิมที่ควรค่าในการอนุรักษ์จึงทำให้ภาพรวมของบริเวณนี้เสียไป

เขื่อนคอนกรีตสร้างความแข็งแกร่งต่างให้กับแม่น้ำเพชรบุรี

อาคารพาณิชย์สมัยใหม่มีรูปแบบอาคารและความสูงไม่สอดคล้องกับอาคารดั้งเดิม สร้างความแข็งแกร่งและบดบังทัศนียภาพของเมือง

จากการศึกษาข้อมูลในภาคของเอกสารวิชาการต่างๆรวมไปถึงการลงพื้นที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ในลักษณะของ กิจกรรม เอกลักษณ์ สถาปัตยกรรม และพัฒนาการของพื้นที่ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อต่างๆข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปและนำเสนอออกมาในรูปแบบตาราง(ตาราง5.1) และได้นำเอาผลการวิเคราะห์และข้อสรุปต่างๆนำไปใช้ในการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มและการซักถามสนทนากลุ่ม(Focus group) เพื่อต้องการที่จะทราบถึงข้อปัญหาและแนวคิดของประชากรในพื้นที่ โดยใช้ผลการวิเคราะห์ของผู้วิจัยเป็นฐานในการซักถาม

5.6 ความคิดเห็นทัศนคติของประชาชนที่มีต่อเมืองเก่าเพชรบุรี²

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี นอกจากจะศึกษาถึงความเป็นมาของพื้นที่ ในลักษณะทางกายภาพ ลักษณะเฉพาะและเอกลักษณ์แล้วนั้น ผู้วิจัยยังทำการศึกษาถึงสภาพ ปัญหา ศักยภาพ และการประเมินทัศนคติของประชาชนในพื้นที่ที่มีต่อพื้นที่ศึกษา เพื่อที่จะนำไปสู่แนวทางปรับปรุงสุนทรียภาพได้

ดังนั้นในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาความคิดเห็น ทัศนคติของประชาชน เพื่อประเมินในด้านทัศนคติที่มีต่อพื้นที่ศึกษาในด้านต่างๆโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะจงและเจาะลึก ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือประกอบการซักถามสนทนากลุ่ม(Focus group) ได้แก่ ภาพถ่ายสภาพแวดล้อม ภาพวิวมุมกว้าง แผนที่แสดงตำแหน่งทางกายภาพ และประเด็นคำถามดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการจัดกลุ่มประชากรตัวอย่าง จำนวน 60 คน โดยรวบรวมจากทุกระดับชั้น เพื่อให้เกิดความหลากหลาย สามารถแบ่งได้ดังนี้

- ผู้บริหารหน่วยงาน/กิจการ
- นักวิชาการ
- ผู้ชำนาญงานพิเศษ (ช่างเขียน, ช่างปั้น)
- นักเรียน/นักศึกษา
- ประชาชนทั่วไป (รับจ้าง , ค้าขาย)
- ผู้ที่อยู่ในพื้นที่มานาน และเข้ามาใหม่

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางการวิเคราะห์จากการลงภาคสนามของผู้วิจัยให้แก่กลุ่มตัวอย่างเพื่อสร้างแนวทางและหาข้อคิดเห็นในการรับรู้สุนทรียภาพที่ผู้วิจัยเป็นฝ่ายนำเสนอให้ออกมาในแง่ของความรู้สึกทางการรับรู้เช่น ชอบ – ไม่ชอบ สวย – ไม่สวย สกปรก – สะอาด มีคุณค่า – ไม่มีคุณค่า เป็นระเบียบ – ไม่เป็นระเบียบ ฯลฯ (โดยใช้แนวทางจากกรณีศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ วิยดา ทรงกิติภักดี) และซักถามเพื่อให้ทราบถึงทัศนคติของประชากรกลุ่มตัวอย่าง โดยสามารถแสดงผลการประเมินในลักษณะวิธีการพรรณนาได้ดังนี้

5.6.1 รายละเอียดของประชากรกลุ่มตัวอย่าง

² ความคิดเห็นและทัศนคติของประชาชนผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากการสังเกต-สัมภาษณ์ในวันที่ 6 – 9 พฤษภาคม 2548 และผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลโดยการซักถามสนทนากลุ่ม(Focus group) ในเดือน พฤษภาคม 2548 โดยมีรายละเอียดในการปฏิบัติงานดังนี้

วันที่ 3 พฤษภาคม 2548	ปฏิบัติงานที่ทำการชุมชนท่าหิน
วันที่ 4 พฤษภาคม 2548	ปฏิบัติงานที่ทำการชุมชนพระปรางค์
วันที่ 6 พฤษภาคม 2548	ปฏิบัติงานที่ทำการชุมชนวัดจันทราวาส
วันที่ 7 พฤษภาคม 2548	ปฏิบัติงานที่ทำการชุมชนวัดเกาะ
วันที่ 11 พฤษภาคม 2548	ปฏิบัติงานที่ทำการชุมชนไตรโลก
วันที่ 12 พฤษภาคม 2548	ปฏิบัติงานที่ทำการชุมชนวัดลาด

ข้อมูลเบื้องต้น

- เพศ ประชากรกลุ่มตัวอย่างประกอบไปด้วยเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 75 และเพศชายคิดได้ร้อยละ 25
- อายุ อายุของกลุ่มประชากรในชุมชนที่ให้ข้อมูลเป็นประชากรกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุ ตั้งแต่ 18-90 ปี สามารถแบ่งช่วงอายุออกเป็น 3 ช่วง คือ 18- 30 ปี, 31-50 , 51- 70 ขึ้นไป ซึ่งประชากรที่อยู่ในช่วงอายุ 51- 70 ขึ้นไป มีมากที่สุด รองลงมา คือช่วงอายุ 31-50 ปี
- อาชีพ อาชีพของประชากรกลุ่มตัวอย่าง สามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภทหลักๆด้วยกันคือ ข้าราชการ ค้าขาย รับจ้าง นักเรียน/นักศึกษา
 - ข้าราชการ ได้แก่ นักวิชาการ ข้าราชการครู ข้าราชการหน่วยงานท้องถิ่น
 - ค้าขายและบริการ ได้แก่ เจ้าของกิจการ ขายของชำ อาหาร ขนม เสื้อผ้า
 - รับจ้าง ได้แก่ พนักงานบริษัท ร้านอาหาร ช่างปั้น ช่างทอง ช่างเขียน
 - นักเรียน/นักศึกษา ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง นักศึกษาระดับปริญญาตรี และโท
- การอยู่ในพื้นที่ การอยู่ในพื้นที่ แบ่งออกเป็น 3 ประเภทด้วยกัน คือ อยู่ที่นี่ตั้งแต่เกิด , ย้ายเข้ามาอยู่เป็นระยะเวลาสั้น , อยู่ในพื้นที่ไม่นาน ซึ่งส่วนใหญ่ประชากรกลุ่มตัวอย่างจะอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่เกิด

5.6.2 คุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และศิลปกรรม

จากการสอบถามและสัมภาษณ์ความคิดเห็น พบว่าประชากรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะให้คุณค่าและเล็งเห็นความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมืองเก่าเพชรบุรีเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะโบราณสถาน ศาสนสถาน และงานศิลปกรรม ส่วนอาคารสถาปัตยกรรมอื่นๆเช่น บ้านเรือนแถวไม้ อาคารพาณิชย์ ที่เก่าแก่ในพื้นที่นั้นกลุ่มประชากรโดยส่วนใหญ่เห็นว่าควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับการใช้งานมีความแข็งแรงและมีรูปแบบที่ทันสมัยมากกว่านี้ เนื่องจากวัสดุผุพังไปตามกาลเวลาและกิจกรรมทางการค้าที่เปลี่ยนแปลงไป อาคารพาณิชย์และเรือนแถวไม้ที่ยังคงอยู่ในพื้นที่ศึกษาและยังคงสภาพในอดีตไม่มีการเปลี่ยนแปลงนั้น ส่วนใหญ่เนื่องมาจากเป็นอาคารให้เช่าทำกิจการ และอยู่อาศัย เจ้าของอาคารจึงไม่ยอมเปลี่ยนแปลงเพราะต้องลงทุน แต่ถ้าอาคารที่เจ้าของดำเนินกิจการเองส่วนใหญ่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบเป็นอาคารพาณิชย์ที่ทันสมัย และอีกปัจจัยหนึ่งคือ การเกิดเพลิงไหม้บริเวณตลาดหลายครั้งทำให้รูปแบบของอาคารที่ทรงคุณค่าเหลืออยู่น้อยลง

5.6.3 เอกลักษณ์ ลักษณะวิถีชีวิตของชุมชน

ประชากรกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า ปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก จากวิถีชีวิตที่เคยมีกิจกรรมทางน้ำก็ได้สูญหายไป งานเทศกาลประเพณีต่างๆ ก็มีการรื้อฟื้นขึ้นมา เฉพาะกิจอันเนื่องมาจากปัจจัยทางกายภาพเช่น คุณภาพน้ำในแม่น้ำเพชร และสภาพถนนหนทางที่มีการจราจรคับคั่ง อีกทั้งการประกอบอาชีพ และสภาพทางเศรษฐกิจ เช่นกิจการการทำข้าว เกรียบงาบริเวณบ้านหัวถนน อยู่ในกลุ่มพื้นที่ ย่านวัดเกาะ ปัจจุบันนี้ก็ไม่ได้ทำเองเหมือนสมัยก่อน โดยทำการรับมาจากพื้นที่โดยรอบและพื้นที่ต่างอำเภอ แทนการทำเองเนื่องจากการขยายตัวของกิจการ ในด้านของงานช่างฝีมือซึ่งเป็นที่ที่มีชื่อเสียงมากของชาวเพชรบุรี เช่นการปั้นปูน การทำทอง การแกะสลัก จากการสัมภาษณ์ พบว่า ประชาชนยังคงเห็นคุณค่า และความสำคัญ แต่ประสบปัญหา ขาดคนรุ่นใหม่ให้ความสนใจเนื่องจากค่านิยมในการประกอบอาชีพและผลตอบแทน อีกทั้งระบบการศึกษาที่เน้นทางศาสตร์แขนงอื่นๆ ขาดการส่งเสริมด้านภูมิปัญญา และงานศิลปกรรม

5.6.4 ปัญหาการสูญเสียสุนทรียภาพของเมืองเก่า

จากการสัมภาษณ์สามารถแยกเป็นประเด็นย่อยๆ ได้ดังนี้ คือ

การสูญเสียสุนทรียภาพด้านกายภาพ ทศนคติโดยส่วนใหญ่ของประชากรกลุ่มตัวอย่างไม่เห็นด้วยกับแนวทางพัฒนาทางกายภาพที่ภาครัฐกระทำต่อพื้นที่ เนื่องจากประชาชนเห็นความสำคัญและเห็นถึงคุณค่า ไม่ว่าจะเป็นถนน แม่น้ำ วัด โบราณสถาน เช่นการติดตั้งเสาหงส์ การติดตั้งโคมไฟโค้ง ซึ่งทศนคติของประชาชนเห็นว่าเป็นการบดบังทัศนียภาพ สิ้นเปลืองงบประมาณ ขาดความเหมาะสม และไม่ได้ประโยชน์ใช้สอย อีกทั้งยังมีการรื้อถอนทำลายอาคารทางสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญต่อพื้นที่ในด้านประวัติศาสตร์ ความเป็นมา เช่นการรื้อโรงช้าง บริเวณเขาวัง การรื้อสะพานและตลาดบริเวณหน้าวัดมหาธาตุ ซึ่งสถานที่ต่างๆดังกล่าวล้วนเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญต่อประชาชนในพื้นที่ทั้งสิ้น

การสูญเสียสุนทรียภาพด้านสภาพแวดล้อม ทศนคติโดยส่วนใหญ่ไม่ดีเท่าที่ควรโดยเฉพาะด้านพืชพันธุ์ไม้ และอุปกรณ์ประกอบถนนโดยทั่วไป คือ การที่ภาครัฐได้ตัดทำลายต้นมะฮอกกานีซึ่งเป็นพรรณไม้ที่รัชกาลที่ 5 ท่านได้ทรงนำมาปลูกประดับไว้สองข้างทาง ถนน และลักษณะของโคมไฟ เสาไฟ บ้ายบอกสถานที่ต่างๆที่ประชาชนให้ความเห็นว่าขัดต่อประโยชน์ใช้สอยไม่มีความกลมกลืนและทำให้คุณค่าของถนนบางเส้นหมดไป

การสูญเสียสุนทรียภาพด้านวิถีชีวิตและกิจกรรม ประชาชนส่วนใหญ่มีความภูมิใจต่อวิถีชีวิตที่มีมาแต่อดีต อยากที่จะบำรุงรักษา พื้นฟู อนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ เช่นสำเนียงการพูด ที่ยังคงเป็นความภาคภูมิใจ ฝีมือลายมือในการทำอาหาร ขนมหวานต่างๆ รวมไปถึงงานฝีมือเชิงช่างแต่ประสบปัญหาการขาดการสืบทอดสู่คนรุ่นหลังเนื่องจากระบบเศรษฐกิจ และการศึกษา

5.6.5 ปัญหาสภาพการจราจร ทางเดินเท้า อุบัติกรรมประกอบถนน ป้ายโฆษณาทัศนคติของประชาชนในด้านนี้ส่วนใหญ่มีทัศนคติอยู่ในเกณฑ์ระดับกลาง คือ ในด้านของสภาพการจราจรนั้นก็ประสบปัญหาบางช่วงของถนนหรือบางจุดของพื้นที่เท่านั้น โดยปัญหาที่พบส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่พาณิชยกรรม และก็เป็นแค่บางช่วงเวลา ส่วนปัญหาทางเดินเท้านั้นลักษณะของคนในพื้นที่ไม่ค่อยจะประสบปัญหาเพราะนิยมที่จะเดินทางโดยใช้รถจักรยานยนต์แม้จะเดินทางในระยะใกล้ๆก็ตาม ด้านอุบัติเหตุประกอบถนนและป้ายโฆษณา ประชากรกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่าถ้าเป็นย่านค้าขาย พาณิชยกรรมป้ายโฆษณาที่มีอยู่ในปัจจุบันก็แสดงให้เห็นถึงความเห็นเอกลักษณ์ของย่านค้าขายที่ชัดเจน เพียงแต่ควรมีการจัดระเบียบให้มากขึ้น เช่น บริเวณที่อยู่ใกล้ศาสนสถานและอยู่ในแนวมองที่สำคัญก็ควรที่จะมีการกำหนดเรื่องของวัสดุ ขนาด และความสูงให้เหมาะสมเพื่อให้เกิดความกลมกลืน ไม่บดบังทัศนียภาพ และสภาพแวดล้อม

ส่วนปัญหาที่มีความสำคัญเป็นอันดับต้นๆคือเรื่องของที่จอดรถไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เป็นย่านพาณิชยกรรม บริเวณถนนพาณิชยกรรม เนื่องจากมีผิวการจราจรที่คับแคบและพื้นที่นี้เป็นย่านการค้าสำคัญของจังหวัดเพชรบุรี

5.6.6 ความเพียงพอและความพึงพอใจต่อลานสาธารณะ พื้นที่โล่ง พื้นที่สีเขียว ความเห็นโดยรวมเห็นว่าในเรื่องของพื้นที่โล่งและลานสาธารณะนั้นมีเพียงพอแต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างสะดวก เนื่องจากว่าการทำกิจกรรมทางสังคมส่วนใหญ่จะใช้ลานโล่ง หรือพื้นที่ภายในวัดซึ่งมีมากในพื้นที่ศึกษา แต่ก็ยังไม่สามารถรองรับในกิจกรรมอื่นๆได้ในบางกิจกรรมเช่นพื้นที่ที่เป็นสวนสาธารณะในการทำกิจกรรมครอบครัวหรือกิจกรรมเชิงนันทนาการ จำเป็นจะต้องออกไปใช้พื้นที่กิจกรรมดังกล่าวนอกพื้นที่ศึกษา เช่นสวนสาธารณะบริเวณหน้าเขาวัง และศาลากลางจังหวัด ส่วนในเรื่องของพื้นที่สีเขียวนั้นมีน้อยส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่สวนภายในบริเวณบ้านและวัดเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งประชาชนไม่เกิดความสะดวกในการเข้าใช้พื้นที่

5.6.7 ความรู้สึกต่อสัญลักษณ์ สถานที่ บริเวณต่างๆของพื้นที่ศึกษา โดยทั่วไปแล้วความรู้สึกและทัศนคติที่มีต่อสัญลักษณ์ทางกายภาพและสถานที่ต่าง ๆ นั้นอยู่ในเกณฑ์ที่ดี เนื่องจากว่าประชาชนรู้สึกดีต่อ จินตภาพของเมืองในด้านต่างๆเนื่องจากสถานที่แต่ละแห่งมีความชัดเจนและมีความสำคัญทางด้านของกิจกรรมมาตั้งแต่อดีตต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน แต่จะมีความเห็นแตกต่างกันบ้างในเรื่องของที่หมายตา หลักระวาง ศูนย์รวมกิจกรรม อันเนื่องมาจากความเคยชินต่อพื้นที่ในย่านที่ต่างกัน

ความสวยงาม และความพึงพอใจ ประชาชนให้ความเห็นว่าพื้นที่ริมน้ำบริเวณแม่น้ำเพชรเป็นพื้นที่ที่ประชาชนให้ความสำคัญและนึกถึงมาเป็นอันดับแรก ต่อมาคือ บริเวณกลุ่มพื้นที่ย่านวัดเกาะ- วัดลาด อันดับต่อมาคือ กลุ่มพื้นที่ย่านวัดมหาธาตุ- ตลาด และกลุ่มพื้นที่บริเวณ วัดใหญ่- วัดกำแพงแดง พื้นที่สุดท้ายคือย่านวัดเพชรพลี-วัดป้อม ซึ่งแต่ละบริเวณย่านก็มีจุดเด่น จุดด้อยแตกต่างกันไปโดยส่วนใหญ่แล้วก็จะประกอบไปด้วยศาสนสถานต่างๆ

5.6.8 การเปลี่ยนแปลง ปัจจัย สาเหตุ

ประชาชนกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากความเจริญในทุกๆด้าน รวมถึงค่านิยมในการบริโภค แต่ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อพื้นที่อีกประการหนึ่งคือ รูปแบบทางการเมืองภายในพื้นที่ศึกษาเองที่ทำให้มีการพัฒนาที่ขัดต่อเอกลักษณ์คุณค่า วิถีชีวิต และความงดงามของเมืองเพชรบุรี

5.7 สรุปทัศนคติและข้อเสนอแนะของประชากรกลุ่มตัวอย่างในการนำไปสู่การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

จากผลการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาโดยทั่วไปนั้นมีความเห็นสอดคล้องไปในแนวทางของผู้วิจัย โดยสามารถสรุปผลและทำการประเมินทัศนคติที่มีต่อสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรีได้ดังนี้

1. พื้นที่ที่มีคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์ และจินตภาพของเมืองนั้น ประชากรกลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญและเข้าใจถึงคุณค่า ของประวัติศาสตร์รวมถึงองค์ประกอบทางกายภาพในด้านต่างๆเป็นอย่างมากและเป็นไปตามผลการวิเคราะห์ในเรื่องของภูมิทัศน์เมือง และองค์ประกอบทางจินตภาพของเมือง ในหัวข้อที่ 5.2

2. พื้นที่ที่มีคุณค่าในเชิงความงาม จากผลการประเมินทำให้ทราบถึงพื้นที่ที่มีคุณค่าในเชิงสุนทรียภาพเมือง ซึ่งได้แก่

- กลุ่มอาคารและสถาปัตยกรรมที่บ่งบอกให้ทราบถึงโครงสร้างของเมืองเก่า วัด กำแพงแดง วัดไผ่ล้อม วัดเพชรพลี วัดป้อม วัดเกาะ วัดมหาธาตุ ศาลเจ้าต้นโพธิ์ ประตูเมือง ศาลหลักเมือง
- กลุ่มศาสนสถาน ได้แก่ วัดอ้อ วัดใหญ่สุวรรณาราม วัดพระทอง วัดลาด วัดสนามพราหมณ์ วัดชีวีประเสริฐ วัดพลับพลาชัย
- กลุ่มอาคารสำคัญ ได้แก่ เรือนแถวไม้ริมน้ำบริเวณหัวถนนวัดเกาะ กลุ่ม

เรือนไม้หน้าวัดมหาธาตุ บ้านไม้สมัยรัชกาลที่5 บริเวณหลังวัดพลับพลาย กุฏิสงฆ์ วัด
สนามพราหมณ์

- พื้นที่โล่ง ได้แก่ แม่น้ำเพชรบุรี แนวถนนพาณิชเจริญ ถนนสุรพันธ์ ถนน
นอก ถนนพระทรง

3. พื้นที่ที่มีปัญหาสุนทรียภาพเมือง จากผลการประเมินทัศนคตินำมาพิจารณา
ร่วมกับการสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัยซึ่งมีความสอดคล้องกันและสามารถสรุปได้ดังนี้

- ปัญหาคูณภาพน้ำ การทิ้งเศษขยะลงแม่น้ำทำให้มีปัญหาคูณภาพสกปรก ปัญหาน้ำ
เสียและทัศนียภาพแม่น้ำเพชรบุรี

- ปัญหาเรื่องขยะบริเวณตลาดสดและย่านชุมชน

- ปัญหา ความไม่กลมกลืนกันของอาคารสมัยใหม่

- ปัญหาป้ายโฆษณา กั้นสายตาที่ไม่มีความเหมาะสม

- ปัญหาอุปกรณ์ประกอบถนนขาดความกลมกลืน ไม่ได้ประโยชน์ใช้สอย

- ปัญหาการขาดเอกลักษณ์ของความเป็นเมืองเก่า

- ปัญหาการบดบังทัศนียภาพ

- ปัญหาการขาดความเอาใจใส่ในการทำนุบำรุงโบราณสถาน

ภาพที่ 5.18 ทัศนียภาพริมแม่น้ำเพชรบริเวณหลังตลาดสดทรัพย์สิน

ภาพที่ 5.19 แนวนองจากถนนพงษ์สุริยาไปยังเขาวังเต็มไปด้วยสายไฟ โคมไฟ และป้ายโฆษณา

ภาพที่ 5.20 การจอดรถที่ไม่เป็นระเบียบและผิวการจราจรที่คับแคบเกิดปัญหาการจราจร

ภาพที่ 5.21 โคมไฟโค้งเห็นอยู่ทั่วไปบนถนนทุกสาย สร้างความเกะกะ บดบังทัศนียภาพ

ภาพที่ 5.22 เรือนแถวไม้ริมถนนมาตยวงศ์

ภาพที่ 5.23 เรือนไม้กับป้ายโฆษณาถนนพระทอง

ภาพที่ 5.24 เรือนแถวไม้บริเวณหัวถนน วัดเกาะ

ภาพที่ 5.25 กลุ่มบ้านเช่าบริเวณข้างวัดเกาะ เป็นปัญหาทัศนียภาพที่ไม่เหมาะสม

ภาพที่ 5.26 ชยะบริเวณตลาดหลังธนาคารกรุงเทพ

ภาพที่ 5.27 ตึกแถว 4 ชั้น หน้าวัดมหาธาตุ

ภาพที่ 5.28 พื้นที่ริมแม่น้ำเพชรบุรี และทำนบน้ำบริเวณสะพานลำไย

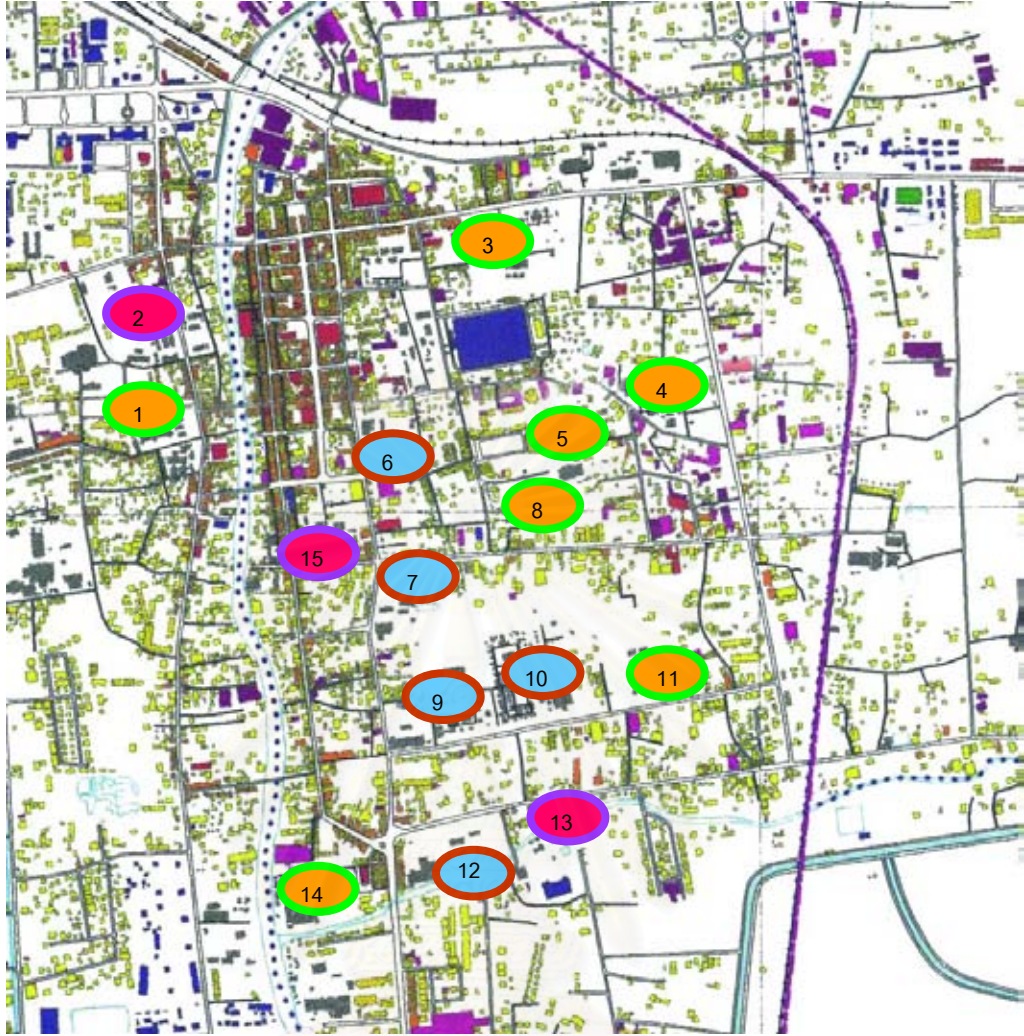

ภาพที่ 5.29 ศาลาวัดลาดที่ขาดการดูแลและปรับปรุง

ภาพที่ 5.30 อาคารค้าขายริมน้ำสมัย
รัชกาลที่ 6 ขาดการดูแลมีสภาพทรุดโทรม

จากผลการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มสามารถนำข้อมูลมาแปลลงแผนที่เพื่อให้ทราบถึงตำแหน่งทางกายภาพได้ดังนี้

1. วัดมหาธาตุ	6. วัดพระทอง	11. วัดเพชรพลี
2. วัดพลับพลาชัย	7. วัดลาด	12. วัดป้อม
3. วัดใหญ่สุวรรณาราม	8. ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง	13. วัดแรก
4. วัดกำแพงแลง	9. วัดชีประเสริฐ	14. วัดเกาะ
5. วัดไผ่ล้อม	10. วัดสนามพราหมณ์	15. ศาลเจ้าต้นโพธิ์ประตูเมือง

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 5.13 แสดงที่ตั้งและความสำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณคดีของโบราณสถานในเขตเมืองเก่า

สัญลักษณ์

โบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ อันดับที่ 1

โบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ อันดับที่ 2

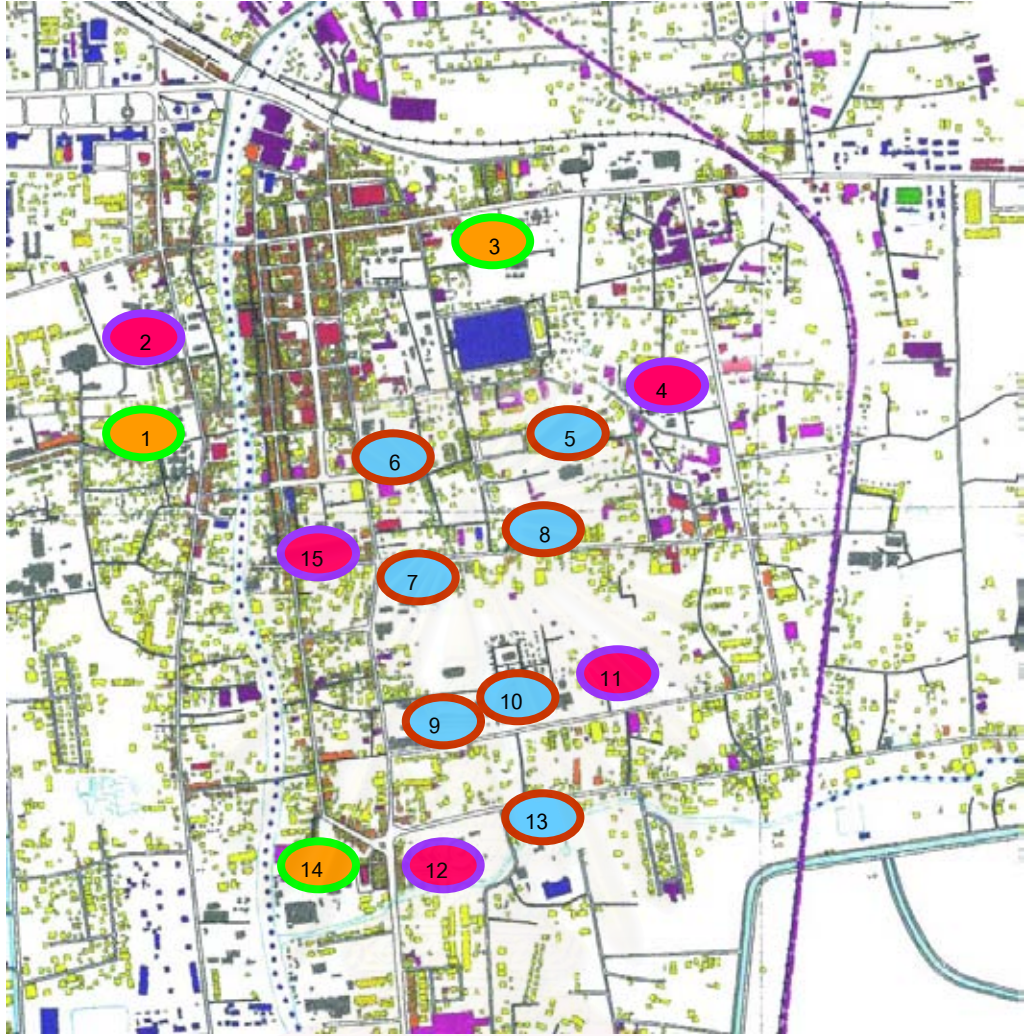

โบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ อันดับที่ 3

ที่มา : จากการวิเคราะห์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

1. วัดมหาธาตุ	6. วัดพระทรง	11. วัดเพชรพลี
2. วัดพลับพลาชัย	7. วัดลาด	12. วัดป้อม
3. วัดใหญ่สุวรรณาราม	8. ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง	13. วัดแรก
4. วัดกำแพงแลง	9. วัดชีประเสริฐ	14. วัดเกาะ
5. วัดไผ่ล้อม	10. วัดสนามพราหมณ์	15. ศาลเจ้าตันโพธิ์ประตูเมือง

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 5.12 แสดง ที่ตั้งและความสำคัญทางกายภาพของโบราณสถานในเขตเมืองเก่า

สัญลักษณ์

โบราณสถานที่มีความสำคัญทางกายภาพ อันดับที่ 1

โบราณสถานที่มีความสำคัญทางกายภาพ อันดับที่ 2

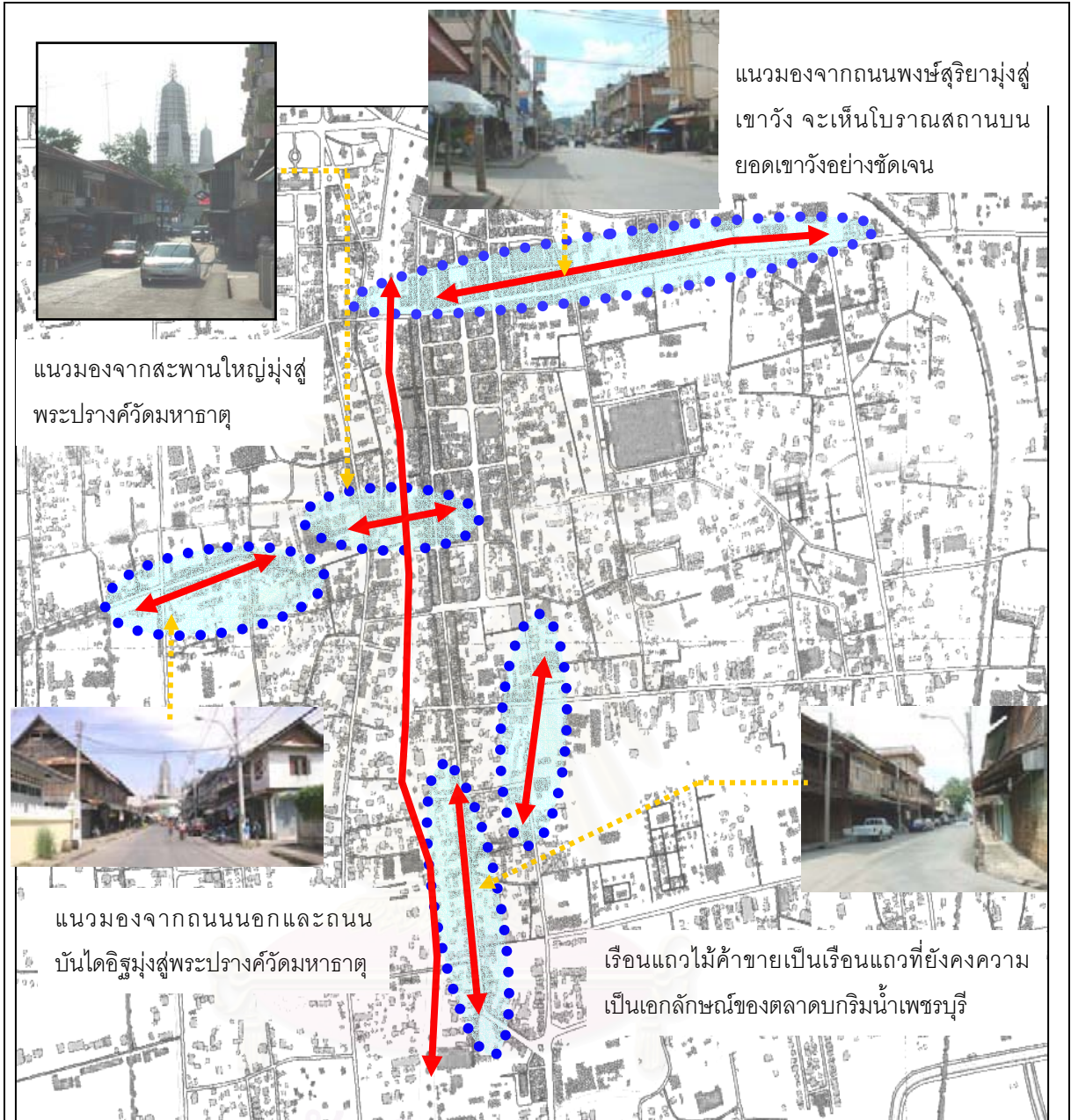

โบราณสถานที่มีความสำคัญทางกายภาพ อันดับที่ 3

ที่มา : จากการวิเคราะห์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

สถาบันวิทยบริการ

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 5.14 แสดงตำแหน่งมองที่แสดงการรับรู้และสามารถถ่ายทอดคุณค่าของเมือง

สัญลักษณ์

พื้นที่แสดงการรับรู้และมีคุณค่าที่ชัดเจน

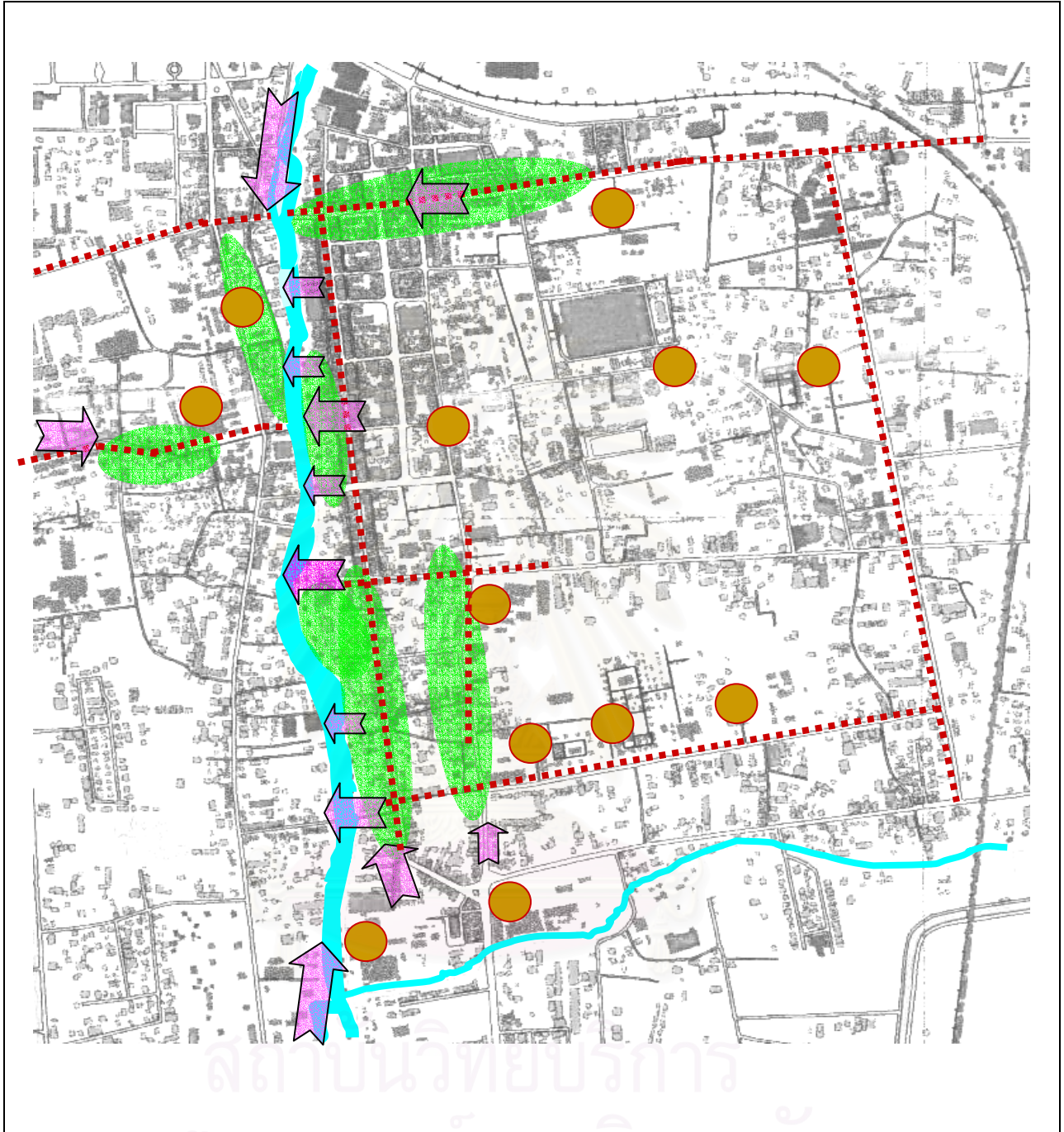

แนวมองที่สามารถให้การรับรู้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

ที่มา : จากการสำรวจ

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 5.15 แสดงช่องมองและเส้นทางที่ควรปรับปรุงเพื่อให้เกิดการรับรู้

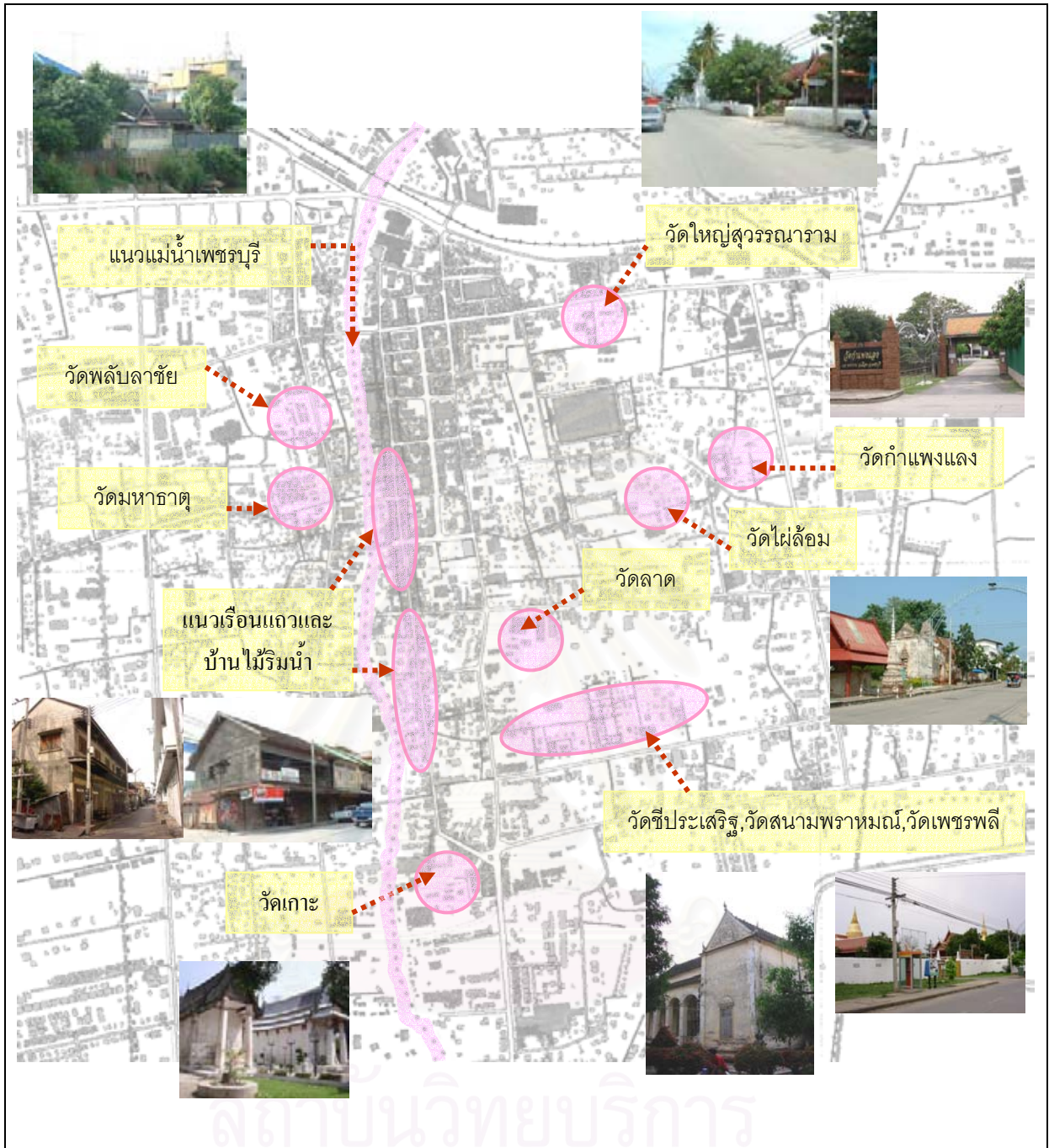
สัญลักษณ์

- ศาสนสถาน-โบราณสถานที่มีคุณค่าและให้การรับรู้ที่ดี
- กลุ่มอาคารที่มีเอกลักษณ์-คุณค่าทางสถาปัตยกรรม
- เส้นทางที่ให้การรับรู้
- แนวมอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

ที่มา : จากการวิเคราะห์

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 5.16 แสดงพื้นที่ที่มีคุณค่าสุนทรียภาพเมือง

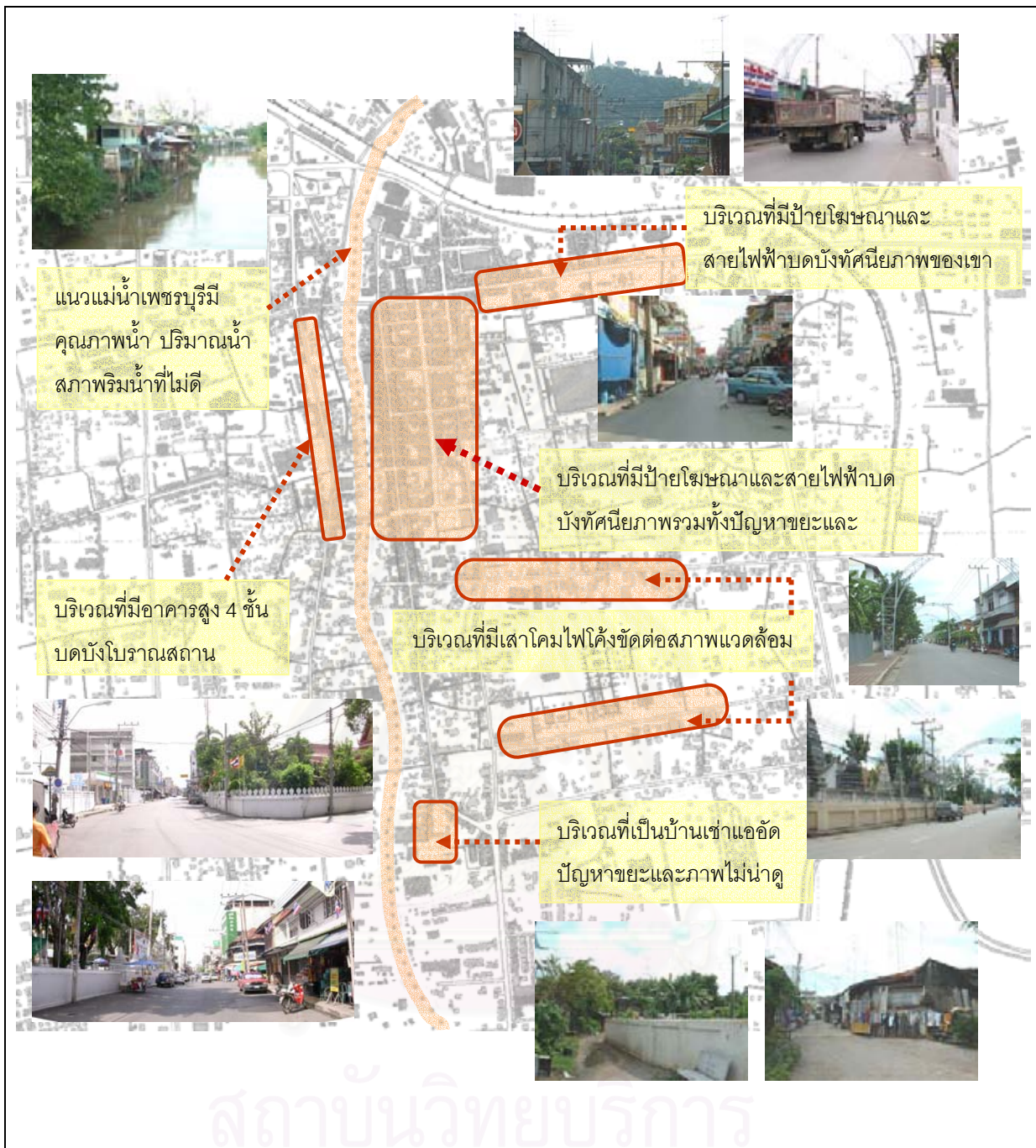
สัญลักษณ์

 พื้นที่ที่มีคุณค่าสุนทรียภาพเมือง

ที่มา : จากการวิเคราะห์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

แผนที่ 5.17 แสดงพื้นที่ที่มีปัญหาสุนทรียภาพเมือง

สัญลักษณ์

 พื้นที่ที่มีปัญหา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมือง

ที่มา : จากการวิเคราะห์

บทที่ 6

แนวทางในการปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรี

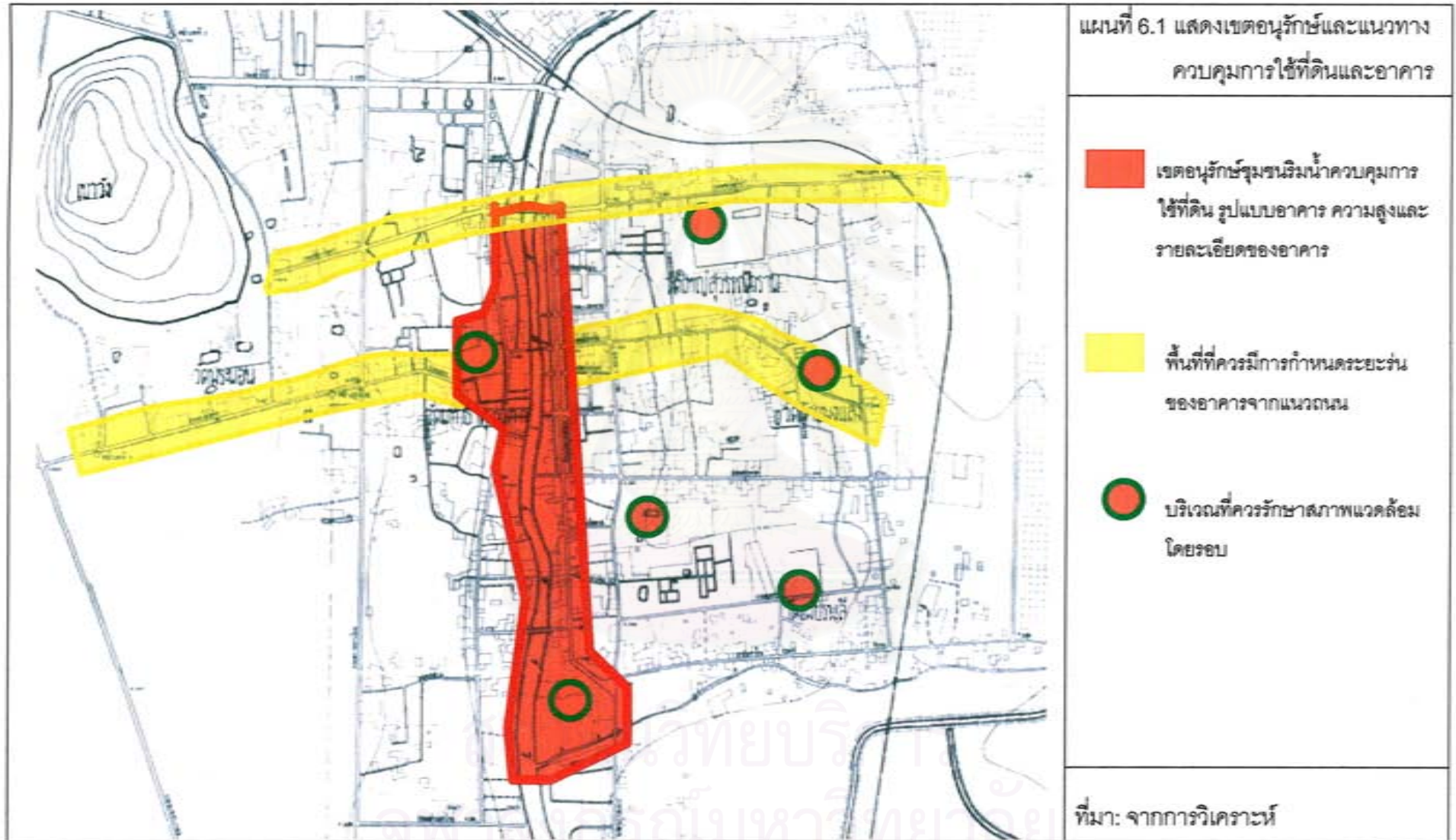
ในการปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองนั้นจะต้องคำนึงถึงการพัฒนาการและความเป็นมาของพื้นที่ รูปแบบทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมดั้งเดิมที่มีคุณค่าและเอกลักษณ์ที่สามารถแสดงออกถึงความ เป็นท้องถิ่น เพื่อที่จะได้นำมาใช้กับอาคารและองค์ประกอบต่างๆของเมืองในการดำรงไว้ซึ่ง สุนทรียภาพที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกัน เพื่อที่จะสื่อถึงการแสดงออกในความเป็นย่านชุมชน เมืองเก่าที่มีความสำคัญมาหลายยุคสมัย

จากการศึกษาวิเคราะห์และการสรุปผลการศึกษาทัศนคติของประชาชน ทำให้ทราบถึง บริเวณที่มีคุณค่าต่อการรับรู้ทางสุนทรียภาพและข้อปัญหาทางสุนทรียภาพในบทที่ผ่านมา นั้น ผู้วิจัยสามารถนำเสนอแนวความคิดของการปรับปรุงสุนทรียภาพซึ่งจำต้องอยู่ภายใต้กรอบของงาน อนุรักษ์และฟื้นฟูด้วยในบางกรณีและข้อเสนอแนะแนวทางมาตรการในการแก้ปัญหาเพื่อนำไปสู่ การปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรีได้ในระดับต่อไป

6.1 องค์ประกอบสำคัญที่พิจารณาในการปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรีประกอบด้วย

6.1.1 พื้นที่ที่มีเอกลักษณ์และคุณค่า

จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ สอบถามและสนทนากลุ่มย่อย(Focus Group) จากกลุ่มตัวแทนและบุคคลสำคัญในพื้นที่ศึกษา เพื่อกำหนดพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าที่ควร แก่การอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมสุนทรียภาพของชุมชน โดยประชากรตัวอย่างได้ทำการให้ข้อมูลโดยการ จัดลำดับคุณค่า/ความสำคัญ ของอาคาร กลุ่มอาคารและพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลป วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ภูมิสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อม(อ้างอิงผลการเก็บข้อมูลจากการ สัมภาษณ์ สอบถามและสนทนากลุ่มย่อยในบทที่ 5) สามารถนำมาจัดทำแผนที่แสดงบริเวณที่มี เอกลักษณ์และคุณค่าของชุมชนเมืองเก่าเพชรบุรีได้ดังแผนที่ 6.1

จากแผนที่ 6.1 พบว่าบริเวณที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าบริเวณเมืองเก่าเพชรบุรีนั้นจะเป็นพื้นที่ที่อยู่ในกลุ่มบริเวณที่ 1 และ กลุ่มบริเวณที่ 3 (จากการแบ่งกลุ่มพื้นที่ศึกษาในบทที่ 5) ประกอบด้วย

- บริเวณที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ได้แก่ วัด ศาสนสถาน ต่างๆ ชุมชนบริเวณวัดมหาธาตุ ชุมชนบริเวณวัดเกาะ และชุมชนบริเวณริมแม่น้ำเพชรบุรี
- บริเวณที่เป็นมรดกทางธรรมชาติ (Natural Heritage) ได้แก่ สองฝั่งแม่น้ำเพชรบุรี
- บริเวณที่เป็นมรดกทางสถาปัตยกรรม ได้แก่ อาคารเรือนไทย บ้านพักอาศัยและอาคารเรือนแถวไม้ที่อยู่ริมแม่น้ำ

ผลการสรุปบริเวณพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าดังกล่าวข้างต้นสมควรได้รับการอนุรักษ์ และปรับปรุงฟื้นฟูเพื่อนำไปสู่สุนทรียภาพของเมืองเก่า ดำเนินการได้ดังนี้

1. วัด ศาสนสถาน ต่างๆ และที่โล่งสาธารณะของชุมชน ควรสนับสนุนให้มีการปรับปรุงอาคารที่ชำรุดทรุดโทรม เสื่อมสภาพ และปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงามร่มรื่น
2. ชุมชนบริเวณวัดมหาธาตุ ชุมชนบริเวณวัดเกาะ และชุมชนบริเวณริมแม่น้ำเพชรบุรี สมควรสนับสนุนให้เจ้าของอาคารที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและการตั้งถิ่นฐานที่มีคุณค่าและเอกลักษณ์ เก็บรักษาลักษณะของอาคารเดิมไว้และทำการปรับปรุงอาคารที่ทรุดโทรมให้อยู่ในสภาพดีสามารถใช้ประโยชน์ได้
3. พื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเพชรบุรี และพื้นที่โล่งริมแม่น้ำโดยรอบ ควรสนับสนุนให้เจ้าของพื้นที่เก็บรักษาสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่สมบูรณ์ นอกจากนี้ยังควรให้มีการควบคุมการใช้ที่ดินและการก่อสร้างอาคารในบริเวณพื้นที่เหล่านี้ให้เหมาะสมเพื่อรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าของพื้นที่ให้คงอยู่ต่อไป

6.1.2 พื้นที่และองค์ประกอบที่เสื่อมโทรม

พื้นที่เสื่อมโทรมในบริเวณพื้นที่ศึกษา ได้แก่ บริเวณตรอกเล็กๆ หลังตลาดสดหน้าคารุญเทพที่มีปัญหาของขยะ สิ่งปฏิกูลและกลิ่นเหม็น อาคารบางกลุ่ม บางหลัง บริเวณริมแม่น้ำซึ่งไม่ได้รับการดูแลรักษาและทิ้งร้างไว้ นอกจากนี้สภาพของแม่น้ำเพชรบุรีมีสภาพต้นเขินในช่วงฤดูแล้งและมีสภาพสกปรกเน่าเหม็น และจากการที่มีสภาพและปริมาณน้ำที่น้อยยังทำให้เป็นอุปสรรคต่อการฟื้นฟูวิถีชีวิตและกิจกรรม ประเพณีทางน้ำต่างๆ

สภาพแม่น้ำเพชรบุรีในฤดูแล้ง

สภาพศาลาริมทางหน้าวัดใหญ่และศาลหลักเมืองเก่าที่ไม่ได้รับการดูแล

6.1.3 พื้นที่ที่มีองค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรม

ปัจจุบันวิถีชีวิตของคนเมืองเพชรบุรีโดยเฉพาะในเขตเทศบาลหรือบริเวณเมืองเก่านั้นได้เปลี่ยนแปลงไป แต่สิ่งที่ยังคงหลงเหลืออยู่ให้เห็นนั่นก็คือการตั้งถิ่นฐานริมน้ำ และการใช้น้ำในการอุปโภคก็ยังคงมีให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ส่วนในการใช้เส้นทางน้ำในการสัญจรนั้นไม่มีการใช้เส้นทางคมนาคมในเส้นทางนี้แล้วในปัจจุบัน ซึ่งปัญหาที่สำคัญคือ การขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง เป็นเหตุให้ประเพณีทางน้ำเริ่มสูญหายไปโดยเฉพาะตลาดน้ำ ซึ่งจะต้องมีการฟื้นฟูแม่น้ำเพชรบุรี รวมทั้งการฟื้นฟูกิจกรรมทางน้ำต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ส่งเสริมสุนทรียภาพ และนำไปสู่การท่องเที่ยวของชุมชน

ในด้านของกิจกรรมและวิถีชีวิตนั้นบริเวณกลุ่มพื้นที่ศึกษากลุ่มบริเวณที่ 1 และ 3 นั้นยังเป็นพื้นที่ที่ยังคงดำรงไว้ซึ่งกิจกรรมการค้า และการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนคือการทำขนมไทยโบราณและการทำทอง

ในการบำรุงรักษา อนุรักษ์ พื้นที่กิจกรรมทางสังคม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมต่างนั้นจะต้องมีกระบวนการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่ประชาชนและเยาวชน ตลอดจนผู้ประกอบการทั้งหลาย เป็นสิ่งที่จำเป็นในการรักษาให้คงไว้ซึ่งสุนทรียภาพของย่านในเชิงสัญลักษณ์ โดยจะต้องมีการกระทำอย่างต่อเนื่อง

6.2 แนวทางการควบคุมการพัฒนาทางกายภาพเพื่อสุนทรียภาพของเมืองเก่า
ขอบเขตและวิธีการดำเนินการ จำแนกได้ 3 แนวทางดังนี้

6.2.1 แนวทางด้านการผังเมือง เพื่อสุนทรียภาพและการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม

ล้อมของเมืองเก่าประกอบด้วยมาตรการต่างๆได้แก่

- การควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยการกำหนดย่านการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Zone) เพื่อควบคุมชนิดและประเภท และความหนาแน่นในการใช้ที่ดิน
- การควบคุมระบบสัญจรประเภทยานพาหนะ และการจัดที่จอดรถภายในเขตเมืองเก่า
- การควบคุมและเสริมสร้างองค์ประกอบโครงสร้างของเมืองเก่า
- การควบคุมรูปแบบสาธารณูปโภค โดยศึกษาวิเคราะห์รูปแบบที่สอดคล้องและรักษารูปลักษณะเดิมให้ได้มากที่สุด

6.2.2 แนวทางทางด้านสถาปัตยกรรม การควบคุมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยมาตรการในแง่ของการออกแบบชุมชน ในการควบคุมการออกแบบสถาปัตยกรรมในประเด็นต่างๆ คือ

- การควบคุมความสูงของอาคารโดยรอบศาสนสถาน
- การควบคุมมวลของอาคาร (Mass) ให้มีขนาดที่เหมาะสม
- การควบคุมรูปแบบและลักษณะของสถาปัตยกรรมไม่ให้ขัดกับองค์ประกอบของเมืองเก่า
- การควบคุมระยะถอยร่นของอาคารจากองค์ประกอบของเมืองเก่า

6.2.3 แนวทางด้านภูมิสถาปัตยกรรม การปรับปรุงสุนทรียภาพของเมืองเก่าในด้านการแก้ไขสภาพภูมิทัศน์

- การควบคุมพัฒนาพื้นที่ในส่วนที่เป็นฉากหน้า (Foreground) และฉากหลัง (Background) ของโบราณสถาน
- การเปิดแนวมอง (Visual Corridor) และควบคุมการพัฒนาในแนวมอง โดยเฉพาะในแนวแกนสำคัญ
- การควบคุมการใช้วัสดุพืชพันธุ์
- การกำหนดที่ว่างระหว่างโบราณสถาน ศาสนสถานและชุมชน
- การกำหนดวัสดุแผ่นพื้นให้มีความกลมกลืน

จากแนวทางข้างต้นสามารถนำไปสู่ระเบียบข้อบังคับซึ่งจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ

- ระเบียบข้อบังคับที่มีผลทางกฎหมาย ประกอบด้วย ผังเมืองรวม ซึ่งครอบคลุมพื้นที่เมืองและบริเวณที่คาดว่าจะมีการขยายตัวของเมืองในอนาคตและมีผลบังคับใช้แล้ว และผังเมืองเฉพาะที่อาจวางและจัดทำขึ้นในอนาคต ซึ่งผังเมืองเพชรบุรียังไม่มีกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ประเภทต่างๆเอาไว้ให้ชัดเจน อีกทั้งข้อบัญญัติท้องถิ่น ซึ่งเทศบาล อบต.สามารถออกเทศบัญญัติและข้อบังคับเพื่อควบคุมอาคารและสิ่งปลูกสร้างโดยอาศัยพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร(ฉบับที่ 3) พ.ศ.2543
- ระเบียบข้อบังคับที่ไม่มีผลทางกฎหมาย เป็นข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกันของชุมชน สามารถจัดทำออกมาในลักษณะคู่มือ(Manual) หรือแนวทาง (Guidelines) ในการออกแบบอาคารและสิ่งปลูกสร้าง และอาจมีรายละเอียดต่างๆที่สามารถใช้มาตรการทางกฎหมายควบคุมเพิ่มเติมตามความต้องการของชุมชน จึงสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรีได้อีกทางหนึ่ง

จากแนวทางดังกล่าวสามารถข้อเสนอแนะในการปรับปรุงผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะเพชรบุรีรวมถึงรูปแบบอาคารที่เหมาะสมได้ดังนี้

1. ปรับเปลี่ยนพื้นที่ชุมชนริมน้ำที่มีเอกลักษณ์ จากเดิมที่เป็นที่ดินประเภทพักอาศัยหนาแน่นมาก มาเป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมไทย มีข้อกำหนดในเรื่องระยะความสูงของอาคารซึ่งไม่ควรสูงกว่าอาคารดั้งเดิม กำหนดให้ใช้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เหมาะสม
2. พื้นที่ที่เป็นพาณิชยกรรมหนาแน่นมาก ควรมีการควบคุมในเรื่องของรูปแบบกิจกรรมการค้า มีข้อกำหนดในเรื่องของความสูงอาคารและระยะถอยร่น
3. ปรับปรุงข้อกำหนดการใช้ที่ดินบริเวณริมถนนสายสำคัญโดยกำหนดระยะร่นของตัวอาคารและความสูงเพื่อเป็นการสร้างสุนทรียภาพให้กับเมือง
4. ดำเนินการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะเพชรบุรี
5. ดำเนินการอนุรักษ์อาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่า สามารถสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน โดยรณรงค์และส่งเสริมให้เจ้าของอาคารเก็บรักษาอาคารเดิมที่ยังอยู่ในสภาพดี และปรับปรุงอาคารที่อยู่ในสภาพทรุดโทรมให้กลับอยู่ในสภาพดี รวมทั้งนำเอาอาคารเหล่านี้มาใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม

6.3 การเสนอแนวทางการปรับปรุงสุนทรียภาพในพื้นที่เมืองเก่า

6.3.1 แนวทางการปรับปรุงอาคารเพื่อนำไปสู่สุนทรียภาพบริเวณริมแม่น้ำ

อาคารริมแม่น้ำบริเวณตลาดสดเทศบาลจะเป็นอาคารสมัยใหม่เป็นส่วนใหญ่เนื่องจากบริเวณพื้นที่นี้เคยประสบเหตุเพลิงไหม้ครั้งใหญ่ถึง 2 ครั้งด้วยกันจึงทำให้รูปแบบของอาคารสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าและสามารถสะท้อนถึงวิถีชีวิตริมน้ำหมดไป

จากจุดที่แสดงภาพเป็นช่องทางมุมมองออกมาสู่ม่าน้ำเพชรบุรีฝั่งตะวันตกจากทางฝั่งตลาดทิศตะวันออกเป็นมุมมองที่มีผลกระทบต่อการรับรู้ในเชิงสัญลักษณ์ รูปทรงและประสาทสัมผัส ซึ่งอาคารในพื้นที่บริเวณนี้จึงไม่ควรมีความสูงเกิน 2 ชั้นแต่ในกรณีของอาคารเดิมที่มีอยู่มีความสูงเกิน 2 ชั้นและมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ขาดความกลมกลืนให้ทำการปรับปรุงในลักษณะการใส่หน้ากากอาคารและนำเอาเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของพื้นที่เข้ามาประกอบอาคาร

อาคารสมัยใหม่สร้างความขัดแย้งในด้านรูปแบบ สี สัน ความสูง ขาดความกลมกลืนกับบรรยากาศริมน้ำ ส่งผลกระทบต่อฉากหน้าและฉากหลังของพื้นที่ศึกษา

วัดมหาธาตุ และยอดปราสาทวัดมหาธาตุถูกบดบังด้วยขนาด สัดส่วน และรูปแบบของอาคารสมัย

ปรับปรุงผนังริมตลิ่งให้มีความเหมาะสมเพื่อส่งเสริมสุนทรียภาพที่ดี

รูปแบบของอาคารเดิมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเรือนริมน้ำดั้งเดิมควรเก็บรักษาไว้

ปรับปรุงผนังกันน้ำโดยการปลูกต้นไม้เพื่อลดความกระด้างของแผ่นพื้นคอนกรีต

ปรับปรุงสภาพอาคารที่มีคุณค่าในพื้นที่ด้วยการซ่อมแซม ทาสี ให้มีสภาพที่สมบูรณ์

สร้างความกลมกลืนของอาคารด้วยการปรับปรุงสี ประตู หน้าต่าง เพิ่มเติมองค์ประกอบของอาคารบางส่วนให้สอดคล้องเชื่อมต่อกับอาคารดั้งเดิม

ปรับปรุงสีและรูปแบบของอาคารให้สอดคล้องกันและควบคุมความสูงของอาคารในอนาคต

ควบคุมสีกันสาดและผ้าใบ ปรับปรุงรูปแบบประตูหน้าต่างให้สอดคล้องกับเรือนแถวดั้งเดิม

ห้ามติดตั้งป้ายโฆษณาใดๆโดยรอบกำแพงวัด และปรับปรุงอุปกรณ์ประกอบถนนให้มีความสอดคล้องกับสถานที่และเอกลักษณ์ของชุมชน

ปรับปรุงรูปแบบ สี และวัสดุของหลังคาให้สอดคล้องกลมกลืนกัน

ควบคุมรูปแบบและสีของผ้าใบเพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีของชุมชน

มีการควบคุมเรื่องรูปแบบของป้ายและควบคุมความสูงในการติดตั้ง

ปรับปรุงรูปแบบและสีของหลังคาให้สอดคล้องกลมกลืนกัน

ควบคุมรูปแบบ สี ของกันสาด และปรับปรุงซ่อมแซมอาคารให้อยู่ในสภาพดี คงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

6.3.2 แนวทางในการปรับปรุงภูมิทัศน์

ความร่มรื่นและบรรยากาศสองข้างทางสัญจร

การปลูกต้นไม้เพื่อให้ความร่มรื่นและเน้นแนวมองตามทางเดินเท้าโดยส่วนใหญ่ต้นไม้ปลูกทั่วไปในพื้นที่จะเป็นต้นตะแบกที่ปลูกขึ้นมาใหม่ และต้นมะฮอกกานีซึ่งเป็นไม้เดิมและเป็นต้นไม้ที่เป็นประวัติศาสตร์ของเมืองเพชรบุรี แต่ปัญหาของต้นตะแบกที่ปลูกนั้นมียางมากทำให้ถนนและทางเดินเท้าสกปรกเป็นคราบสีดำ เหนียว และเนื่องจากทางเดินเท้ามีขนาดคับแคบจึงไม่เหมาะสมในการปลูกไม้ใหญ่ โดยเฉพาะบริเวณถนนนอก ถนนบันไดอิฐ เพราะยังทำให้เกิดการบดบังทัศนียภาพ แต่เพื่อให้เกิดความร่มรื่นจึงควรมีการปลูกต้นไม้พุ่มเตี้ย สามารถตัดแต่งพุ่มได้สลับกับไม้ใหญ่และเป็นการเน้นแนวมองไปยังจุดหมายสำคัญของเมือง ในบริเวณถนนโพธิ์การ้องหน้าวัดกำแพงแลงมีบรรยากาศค่อนข้างแห้งแล้ง อาคารสองฟากถนนเป็นอาคารสมัยใหม่ เกิดผลกระทบต่อความประทับใจของผู้ผ่านไปมา จึงควรมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ในบริเวณนี้โดยการปลูกต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงาและไม้พุ่มบริเวณศาสนสถานที่สำคัญ เพื่อให้เกิดบรรยากาศร่มรื่นอีกทั้ง ส่งเสริมในการให้เกิดการรับรู้สุนทรียภาพในเชิงประวัติศาสตร์ ของถนนเส้นต่างๆที่เคยเป็นคลองในอดีตของพื้นที่บริเวณนี้

ปัญหาขยะ การดูแลรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย

พื้นที่ประสบปัญหาโดยส่วนใหญ่จะเป็นบริเวณการค้าซึ่งมีโบราณสถานและศาสนสถาน อยู่ในบริเวณเดียวกันทำให้เกิดภาพไม่น่าดูต่อตัวโบราณสถานและศาสนสถานเช่น บริเวณหน้าวัดมหาธาตุ วัดป่าอม วัดพระทรง วัดธ่อ วัดเกาะ โดยปัจจุบันใช้แนวกำแพงวัดเป็นที่ตั้งถังขยะ ควรแก้ปัญหาโดยการเพิ่มรอบในการจัดเก็บขยะให้ถี่ขึ้น และควรใช้รถเก็บขยะขนาดเล็กที่เหมาะสมกับขนาดถนน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บบริเวณที่มีปริมาณขยะสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตลาดบริเวณสะพานใหญ่หน้าวัดมหาธาตุ และบริเวณตลาด 18 เมตร หน้าวัดธ่อ นอกจากนี้ควรย้ายถังขยะบริเวณกำแพงวัดซึ่งไม่เหมาะสม

อุปกรณ์ประกอบถนน

ควรกำหนดรูปแบบและตำแหน่งการติดตั้งอุปกรณ์ประกอบถนน ทั้งแนวมองสายหลักและแนวมองสายรอง ได้แก่ ถังขยะ โคมไฟ ตู้โทรศัพท์ กระจาดต้นไม้ ป้ายข้อมูลท่องเที่ยว ป้ายบอกชื่อถนน อุปกรณ์อำนวยความสะดวกแก่คนพิการและคนเดินเท้า อุปกรณ์เหล่านี้ควรมีรูปแบบเป็นเรื่องเดียวกันตลอดทั้งเมือง มีขนาดพอเหมาะ ดูแลรักษาง่าย ควรติดตั้งเป็นแนวเดียวกัน ไม่ล้ำพื้นที่ทางเท้า และบดบังหน้าศาสนสถาน

สายไฟฟ้า

ควรวางแผนสำรวจเพื่อย้ายสายไฟฟ้ากำลัง ไฟฟ้าแสงสว่าง และสายโทรศัพท์ลงใต้ดิน สำหรับแนวมองสายหลักเพื่อไม่ให้บดบังทัศนียภาพ รวมทั้งแก้ไขระบบไฟฟ้าแสงสว่าง ให้มีความสว่างครอบคลุมทุกเส้นทาง

ป้ายโฆษณา

การติดตั้งป้ายโฆษณาควรกำหนดรายละเอียดในเรื่องขนาดของป้าย วัสดุและสีที่ใช้ และตำแหน่งในการติดตั้งป้าย ไม่ให้ยื่นล้ำออกมานอกอาคาร รวมทั้งข้อกำหนดในการติดตั้งผ้าใบบังแดด ทั้งในแนวมองสายหลัก และแนวมองสายรอง เนื่องจากป้ายถือเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับปัญหาสุนทรียภาพ

6.3.3 แนวทางในการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน

เนื่องจากปัจจุบันได้มีกิจกรรมและอาคารหลายประเภทซึ่งขัดแย้งกับบริบทของเมืองเก่า ได้แก่ สถานีบริการน้ำมัน โรงงานอุตสาหกรรม คลังสินค้า เป็นต้น ซึ่งมาตรการทางผังเมือง ดังกล่าวต้องการควบคุมไม่ให้กิจกรรมและอาคารที่ขัดแย้งเหล่านี้เกิดขึ้นอีกในอนาคต และเพื่อป้องกันบริเวณที่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพ ดังนั้นจึงเสนอแนวทางดังนี้

การควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ภายในพื้นที่เมืองเก่าทุกบริเวณควรส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อการส่งเสริมเอกลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การพักอาศัย การค้าขนาดเล็ก การท่องเที่ยว และไม่อนุญาตให้ใช้ที่ดินเพื่อประกอบการประเภท สถานเริงรมย์ บาร์ โรงงานทุกประเภท คลังสินค้า สถานีเก็บและจำหน่ายเชื้อเพลิง สถานีบรรจุก๊าซและเก็บก๊าซ และพาณิชยกรรมประเภทอาคารขนาดใหญ่ นอกจากนี้ควรมีการกำหนดการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่าง พื้นที่ว่าง ให้เกิดประโยชน์

การควบคุมความหนาแน่นของสิ่งปลูกสร้าง

สำหรับความหนาแน่นของเมืองเก่าในปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่มีการกระจุกตัวบริเวณถนนพาณิชย์เจริญ และบางส่วนของบริเวณพื้นที่วัฒนธรรม คือพื้นที่ด้านข้างเรือนจำ อนุบาลแสงมิตร และบริเวณศาลหลักเมืองเก่า ส่วนพื้นที่บริเวณอื่นไม่มีความหนาแน่นมากนัก

- พื้นที่ที่มีความหนาแน่นสูงได้แก่ บริเวณที่ 1 ย่านวัดมหาธาตุ-ตลาด และกลุ่มบริเวณที่ 3 ย่านวัดเกาะ-วัดลาด ควรควบคุมความหนาแน่นให้ต่ำกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากข้อจำกัดของความกว้างถนนที่ไม่ควรขยายเพิ่มและไม่สามารถจะขยายเพิ่มได้ และเพื่อ

ป้องกันพื้นที่โบราณสถานและศาสนสถานที่สำคัญจะถูกรบกวน บดบังจากสิ่งปลูกสร้างใหม่ เพราะบริเวณดังกล่าวเป็นย่านค้าขายเก่าแก่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมหลากหลาย เช่น เรือนแถวค้าขายริมน้ำ และริมถนน บ้านเรือนทรงไทย ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งของเมืองเก่า

- บริเวณที่มีความหนาแน่นปานกลาง ได้แก่ บริเวณที่ 2 ย่านวัดใหญ่ฯ-วัดกำแพงแดง ควรควบคุมความหนาแน่นให้คงที่ในระดับปัจจุบัน เพราะบริเวณดังกล่าวเป็นที่ตั้งของศาสนสถานและโบราณสถานที่สำคัญหลายแห่ง และเป็นพื้นที่สัญลักษณ์ของเมือง

- บริเวณที่มีความหนาแน่นน้อยที่สุด ได้แก่ บริเวณที่ 4 ย่านวัดเพชรพลี - วัดป่าอม ควบคุมความหนาแน่นให้คงที่ในระดับปัจจุบัน เพราะในบริเวณดังกล่าวเป็นย่านอยู่อาศัยเก่าแก่ และเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงในการเพิ่มระดับความหนาแน่นเนื่องจากอยู่ใกล้สถานศึกษาสำคัญของเมือง คือราชภัฏเพชรบุรี และเทคนิคเพชรบุรี ทำให้มีการเพิ่มปริมาณของบ้านเช่า ร้านอาหาร และสถานบันเทิง

6.3.4 แนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพแม่น้ำเพชรบุรี

สภาพแม่น้ำเพชรในปัจจุบันนี้มีสภาพเสื่อมโทรมมาก ซึ่งแม่น้ำเพชรนั้นเป็นแม่น้ำสายหลักและสายเดียวที่มีต้นกำเนิดในเพชรบุรี และหล่อเลี้ยงชาวเมืองเพชรบุรีมาเป็นเวลานาน ปัจจุบันแม่น้ำเพชรประสบปัญหา ปริมาณน้ำน้อย แม่น้ำตื้นเขิน น้ำเน่าเสีย ขาดการดูแลสกปรกสร้างปัญหาสุนทรียภาพให้แก่เมืองเป็นอย่างมากเนื่องจากแม่น้ำเพชรเป็นองค์ประกอบทางสุนทรียภาพที่มีคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์ และเป็นสัญลักษณ์ของเมือง ดังนั้นจึงควรกำหนดแนวทางในการรักษาฟื้นฟู สภาพแม่น้ำให้คงความสวยงามและได้ประโยชน์ใช้สอย ดังนี้

1. ควรมีการจัดสร้างและปรับปรุงพื้นที่ตลิ่งและแนวผนังกั้นน้ำให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม
2. ควบคุมสิ่งปลูกสร้างริมน้ำไม่ให้น้ำล้นออกมาสู่แนวแม่น้ำ
3. จัดการและส่งเสริมการรักษาคุณภาพน้ำให้มีคุณภาพที่พร้อมใช้งานได้
4. จัดส่งเสริมฟื้นฟูกิจกรรมทางน้ำ
5. กำหนดความสูงอาคารริมน้ำและพื้นที่จากริมน้ำเข้าไป 300 เมตร ให้มีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น เพื่อเก็บเส้นขอบฟ้า

6.3.5 แนวทางในการควบคุมแนวเส้นขอบฟ้า

เป็นการควบคุมเพื่อให้ภาพรวมของเมืองให้มีระดับ ความต่อเนื่องของอาคาร การควบคุมแนวเส้นขอบฟ้าโดยการกำหนดความสูงของอาคาร ซึ่งมีความสูงของโบราณสถานเป็นหลัก ดังนั้นอาจแบ่งกลุ่มได้ดังนี้

1. กลุ่มบริเวณที่ 1 ย่านวัดมหาธาตุ – ตลาด และบริเวณที่ 2 ย่านวัดใหญ่วัดกำแพงแลง ซึ่งเป็นที่ตั้งโบราณสถานที่เป็นสัญลักษณ์และมีความสำคัญของเมือง อีกทั้งมีศาสนสถานอยู่หลายแห่ง อาคารบริเวณนี้ควรมีความสูงต่ำกว่ายอดพระปรางค์และหลังคาพระวิหาร คือมีความสูงไม่เกิน 6.00 เมตร เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ในแนวแกนสำคัญของเมือง แต่ในถนนบางสายเช่นถนน พงษ์สุริยา ให้มีความสูงของอาคารได้ ไม่เกิน 12.00 เมตร เนื่องจากบริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมการค้าหนาแน่น ส่วนใหญ่เป็นอาคารพาณิชย์
2. กลุ่มบริเวณที่ 3 ย่านวัดเกาะ – วัดลาด ซึ่งเป็นบริเวณผสมระหว่างการค้าและพักอาศัย กลุ่มเรือนไม้เก่าแก่ อาคารบริเวณนี้ควรกำหนดให้มีความสูงในระดับเดียวกับบ้านเรือนเดิมคือไม่เกิน 9.00 เมตร อีกทั้งบริเวณนี้ยังเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพสูงของเมือง
3. กลุ่มบริเวณที่ 4 ย่านวัดเพชรพลี – วัดป้อม เป็นพื้นที่อยู่อาศัยอาคารบริเวณนี้ควรกำหนดให้มีความสูงไม่เกิน 9.00 เมตร เนื่องจากเป็นชุมชนเดิม และมีศาสนสถานอยู่ทั่วไปในพื้นที่

6.3.6 การควบคุมรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

โดยการควบคุมอาคารสร้างใหม่ให้มีลักษณะกลมกลืนกับบริบทของเมืองเก่า มาตรการควบคุมการก่อสร้างอาคารที่ควรกำหนดได้แก่ ลักษณะ แบบ รูปทรง สัดส่วนของอาคาร ความสูงของชั้นอาคาร ความสูงของแนวหลังคา ผนัง สีของอาคาร สัดส่วนของช่องเปิด แนวรั้ว สำหรับอาคารประเภทต่างๆที่ควรกำหนดมาตรการควบคุมรูปแบบทางสถาปัตยกรรมได้แก่

1. อาคารพักอาศัย ควรควบคุมให้มีรูปแบบกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ภายในเขตเมืองเก่า ซึ่งมีความสวยงามกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม
2. อาคารพาณิชย์ พาณิชยกรรมพักอาศัย ในปัจจุบันเป็นอาคารพาณิชย์ รูปแบบทั่วไป แต่เนื่องจากขนาดสัดส่วนของอาคาร ที่สูงใหญ่กว่าอาคารเดิมโดยรอบ ทำให้ขาดความกลมกลืน ควรกำหนดขนาด อาคารและจำนวนคูหา ความกว้างและขนาดของช่องเปิด ของแต่ละคูหาให้ใกล้เคียงกับอาคารเดิมในพื้นที่ รวมทั้งอาคารพาณิชย์ที่มีการออกแบบเฉพาะมาตรฐานของหน่วยงาน เช่น ธนาคาร ควรใช้มาตรการเดียวกันกับอาคารพาณิชย์โดยทั่วไป และส่งเสริมให้มีลักษณะของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น
3. นอกจากนี้ สำหรับอาคารราชการ หรืออาคารของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ควรกำหนดให้มีการตรวจสอบแบบทางสถาปัตยกรรม เพื่อพิจารณาว่ามีความกลมกลืนกับบริเวณแวดล้อมหรือไม่

แสดงตัวอย่างการปรับปรุงพื้นที่ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและมีความหมายต่อการรับรู้

ภาพที่ 6.1 แสดงการปรับปรุงสุนทรียภาพบริเวณวัดมหาธาตุและพื้นที่โดยรอบหลังจากมีการปรับปรุงสภาพอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและกิจกรรมของพื้นที่โดยการนำสายไฟฟ้าออกปรับปรุงเสาไฟให้แสงสว่างและพื้นทางเดินโดยการปูพื้นด้วยอิฐดินเผาและปลูกไม้พุ่มเตี้ยให้ความร่มรื่น เพื่อให้สามารถสื่อความหมายทางสุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์และเชิงประสาทสัมผัสที่มีต่อพื้นที่ได้ เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้เป็นย่านการค้าที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา

ภาพที่ 6.2 แสดงการปรับปรุงสุนทรียภาพตึกแถวหลังตลาด ถนนพานิชเจริญโดยการปรับปรุงสภาพอาคารให้มีลักษณะพร้อมใช้งาน ปูพื้นถนนด้วยวัสดุสี่เหลี่ยมเนื่องจากพื้นที่อาคารบริเวณนี้เป็นอาคารการค้าริมน้ำ ที่เรียกว่าเป็นตลาดบกถาวรในยุคสมัยรัชกาลที่ 5 และเพื่อให้พื้นที่นี้สามารถสร้างการรับรู้ของผู้ที่สัญจรไปมาได้นั้นจึงควรสร้างบรรยากาศให้สามารถถ่ายทอดถึงสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าของพื้นที่ได้

ภาพที่ 6.3 แสดงการปรับปรุงสุนทรียภาพตึกแถว ถนนพาดิษเจริญ

ภาพที่ 6.4 แสดงการปรับปรุงสุนทรียภาพตึกแถว ถนนพงษ์สุริยา

ในบริเวณย่านการค้าถนนพาดิษเจริญตอนต้นเชื่อมต่อกับย่านการค้าถนนพงษ์สุริยาเป็นอาคารพาณิชย์แบบผสมผสานทั้งเก่าและใหม่เพื่อให้เกิดความกลมกลืนของอาคารในกรณีของอาคารเก่าควรมีการปรับปรุงสภาพของอาคารให้สามารถใช้งานได้ดีและคงไว้ซึ่งรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ส่วนอาคารสมัยใหม่ควรมีการปรับปรุงรูปร่างหน้าตาของอาคารให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกันในด้านของเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม สีสน และความสูง

ภาพที่ 6.5 แสดงการปรับปรุงสุนทรียภาพตึกแถว ถนนมาตยวงศ์

การปรับปรุงอาคารและทางเดินเท้า บริเวณถนนมาตยวงศ์นั้นในบริเวณนี้มีศาสนสถานสำคัญ คือวัดลาดซึ่งเป็นวัดในสมัยอยุธยา และอาคารเรือนแถวไม้ในสมัยรัชกาลที่ 7 ควรมีการ

ปรับปรุงให้มีรูปแบบที่เหมาะสมตามเอกลักษณ์ของเรือนแถวไม้ค้าขายเพชรบุรี สร้างบรรยากาศบริเวณโดยรอบวัดให้มีความร่มรื่น ปรับวัสดุปูพื้นทางเท้าให้มีความสวยงาม กลมกลืนเพื่อสื่อบรรยากาศเป็นการสร้างสุนทรียภาพในเชิงรูปทรง สัญลักษณ์และประสาทสัมผัส

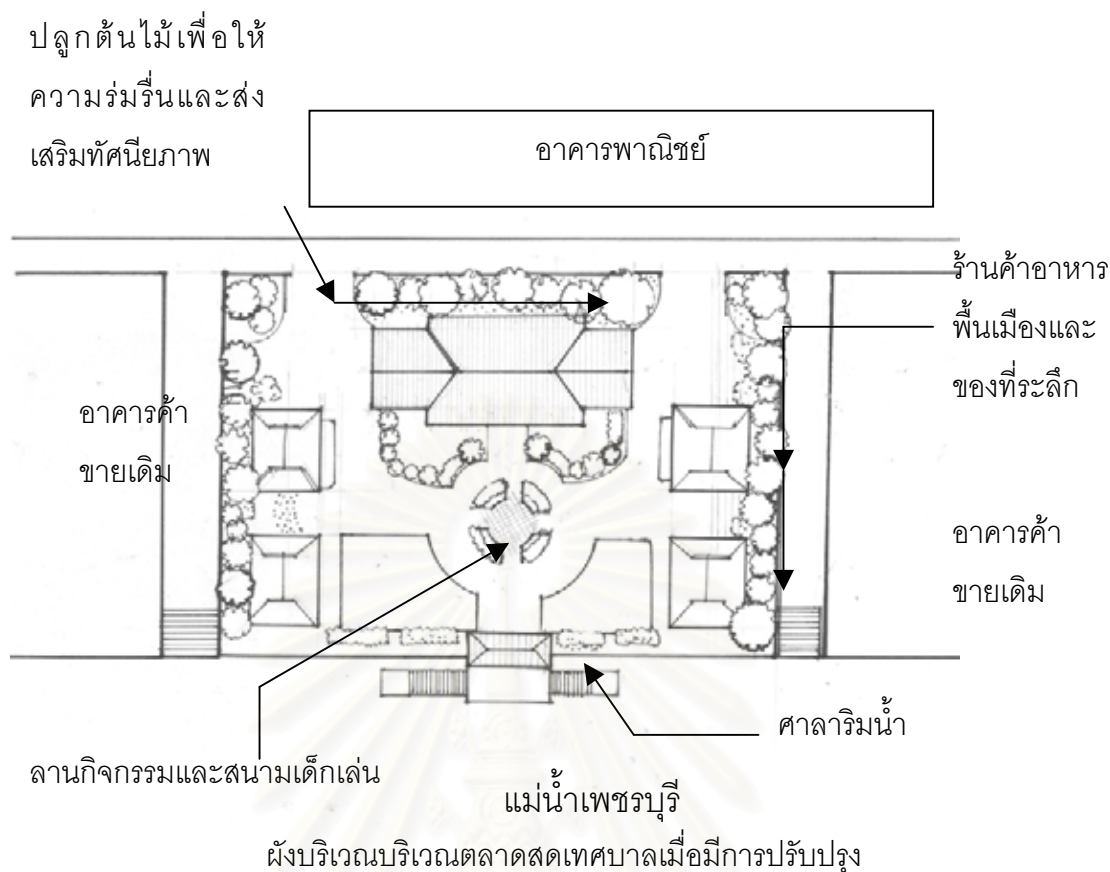

ภาพที่ 6.6 แสดงการปรับปรุงสุนทรียภาพริมแม่น้ำเพชรบริเวณสะพานจอมเกล้า

ในบริเวณผนังเขื่อนที่มีความแข็งแรงควรมีการปลูกไม้เลื้อยเพื่อช่วยลดความแข็งแรงของผนังคอนกรีตและควรมีการตัดแต่งต้นไม้ 2 ข้างริมฝั่งแม่น้ำให้มีรูปทรงที่เหมาะสม

ภาพที่ 6.7 แสดงการปรับปรุงสุนทรียภาพริมแม่น้ำเพชรบริเวณตลาดสดเทศบาล (ตลาดทรัพย์สิน)

6.4 กรณีศึกษาโครงการงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีความเชื่อมโยงกับพื้นที่ศึกษา

โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมมีหลักการที่นำมาประยุกต์ใช้ในโครงการนี้ 3 หัวข้อหลักๆ คือการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การบริหารจัดการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ยุทธศาสตร์การตลาดที่สอดคล้องกับบริบทอันหลากหลายของเพชรบุรี โดยจัดการศึกษาบริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเพชรบุรีซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยว มีกิจกรรมการค้าขายของที่ระลึก ประกอบไปด้วยโครงการและวัตถุประสงค์ดังนี้

โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ในเขตเมืองเพชรบุรีประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงผสมผสาน ประกอบไปด้วย

- โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ พื้นที่บริเวณพระนครคีรี
- โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ ถนนศิริรัฐยา
- โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ ถนนราชดำเนิน
- โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนเพชรเกษมช่วงก่อนเข้าเมือง

ซึ่งจากโครงการต่างๆดังกล่าวข้างต้นเมื่อนำมารวมกับการปรับปรุงสุนทรียภาพเมืองเก่าเพชรบุรีในฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเพชรบุรีแล้ว สามารถสร้างศักยภาพในภาพรวมให้กับเมืองเพชรบุรีได้ในหลายด้านด้วยกันคือ ด้านการค้า บริการ ด้านการท่องเที่ยว ด้านเศรษฐกิจ ด้านการอนุรักษ์

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กุศล เอี่ยมอรุณ. วัด แหล่งรวมงานทางศิลปกรรม.เพชรบุรี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี, 2536.

จังหวัดเพชรบุรี. สรุปข้อมูลจังหวัดเพชรบุรี. กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร, 2547.

จันทรา แสงวอ . เพชรบุรีกับการพัฒนาการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวของ จังหวัดเพชรบุรี ผลกระทบ และประโยชน์ที่มีต่อจังหวัดเพชรบุรี. สารนิพนธ์ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533.

ฉัตรชัย อักษรศิลป์ และคณะ. การสำรวจและศึกษาร่องรอยชุมชนโบราณสมัยทวารวดีในจังหวัดเพชรบุรี. เอกสารประกอบการสัมมนา ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533.

ฐานิสวรร จริญญาพงศ์. เกี่ยวกับสุนทรียภาพในงานสถาปัตยกรรม. ม.ป.ท., 2543.

ทวีเกียรติ ไชยงยศ. สุนทรียะทางทัศนศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ 2. ฝ่ายเอกสารและตำรา กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2538.

ทหารบกเพชรบุรี, กองทัพอากาศที่1. เที่ยวเมืองเพชรบุรีย้อนตำนานวังบ้านปืน. ม.ป.ท., 2546.

เทศบาลเมืองเพชรบุรี. บรรยายสรุปเทศบาลเมืองเพชรบุรี. (ม.ป.ท. , ม.ป.ป.).

ธรรมนุญ ประจวบเหมาะ . การพัฒนาภูมิทัศน์เมืองเพื่อการท่องเที่ยวและพักผ่อน.

การประชุมวิชาการ เรื่อง สถาปัตยกรรมในประเทศอุตสาหกรรมใหม่, 2532.

นงเยาว์ แสนโกถิก และคณะ. เพชรบุรี ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2543.

บุญนาค ตีวกุล. เมืองและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545.

บุญย์ นิลเกษ. สุนทรียศาสตร์เบื้องต้น. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2523.

ปรานอม ดันสุขานันท์ . การศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนอนุรักษ์ในเขตกำแพงเมืองเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

ผุสดี ทิพทัส. หลักเบื้องต้นในการจัดองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2530.

มนู อุดมเวช. สกุลช่างเพชรบุรี อนุสาร อ.ส.ท. ม.ป.ท., 2537.

มนู อุดมเวช. เพชรบุรีสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น. เพชรบุรี : วิทยาลัยครูเพชรบุรี, 2537.

วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ. การศึกษากรอบความคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนตามหลักการ “การปลูกชุมชน”(มะจิจีศิริ) ในชุมชนประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น เพื่อเป็นแนวทางให้กับพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์. งานวิจัย ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (วารสารวิชาการ ฉบับที่ 8).

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม: มลฐานทางพฤติกรรมเพื่อการออกแบบและวางแผน. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

วิยดา ทรงกิติภักดี. การรับรู้สุนทรียภาพเมือง : กรณีศึกษาพื้นที่เมืองเก่าเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

วัดเกาะจังหวัดเพชรบุรี. เพชรบุรี : เพชรภูมิการพิมพ์, 2543.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี. การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ในเพชรบุรี. เพชรบุรี : วิทยาลัยครูเพชรบุรี, 2533.

ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูเพชรบุรี. พระราชวังในจังหวัดเพชรบุรี. ม.ป.ท., 2529.

สมบุญธน์ แก่นตะเคียน. ประวัติศาสตร์เมืองเพชรบุรี. เพชรบุรี : วิทยาลัยครูเพชรบุรี, 2520.

สุนนท์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา . “ชุมชนและสถาปัตยกรรมเพชรบุรี สมัยทวารวดี-สมัยอยุธยา.” วารสารหน้าจั่ว (ฉบับที่ 11) 2534.

สำนักงานจังหวัดเพชรบุรี. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค พ.ศ. 2529 จ.เพชรบุรี. (ม.ป.ท. , ม.ป.ป.).

สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. แผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพิมาย. กรุงเทพฯ : สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2541.

สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. แผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าลพบุรี. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2537.

สำนักโยธาธิการและผังเมือง. รายงานการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวางและจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดเพชรบุรี. กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย, 2546.

หนังสือชุด”นายรอบรู้” นักเดินทาง : เพชรบุรี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี, 2542.

อัครมวดี กมลลาศน์ ณ อยุธยา . การศึกษาเพื่อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานและพัฒนาเมืองเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

ภาษาอังกฤษ

- Cullen, Gordon. Townscape as a Philosophy of Urban Desing. (n.p). 1994.
- Haryadi, "Conservation of Cultural Setting: The Cass of Yogyakarta's Inner City Kampung." In Cultural Identily and Urban Change in Southeast Asia ; Interpretative Essaya. (n.p). 1994.
- Lang, J. Urban Desing: the American Experience . New York : Van Nostrand Reinhold, 1994.
- Lynch, K. The Image of The City. Massachusetts : The M.T.I. Press, 1960.
- Rapoport Amos .The Meaning of the Built Environment. (n.p). 1982.
- Ray Worskett. The character of towns : an approach to conservation. London, 1969.
- Sarrinen, T.F. Environmental Planing Perception and Behavior. Boston : Houghton Miffin Company, 1976.
- Spreirgen, P.D.Urban Desing: the Arcthitecture of Towns and Cities. New York : McGraw-Hill Book, 1965.
- Whittick, A. Encyciopedia of Urban Planning. New York : Von Hoffmann Press, 1974.
- Williams, S.H. Urban Aesthetics : Town Planning Review. (n.p). 1954.
- Yau, Victoria. Use of Colour in China. British Journal of Aesthetics. 34 (April 1994)

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางวรางคณา นิ่มเจริญ เกิดวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2517 กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ในปีการศึกษา 2539 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีพ.ศ.2545 ปัจจุบันเข้าปฏิบัติราชการตำแหน่งข้าราชการระดับ 5 คณะวิชาสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย